Floare Basarabie

VASILE TEPORDEI

AMINTIRI DIN GULAG

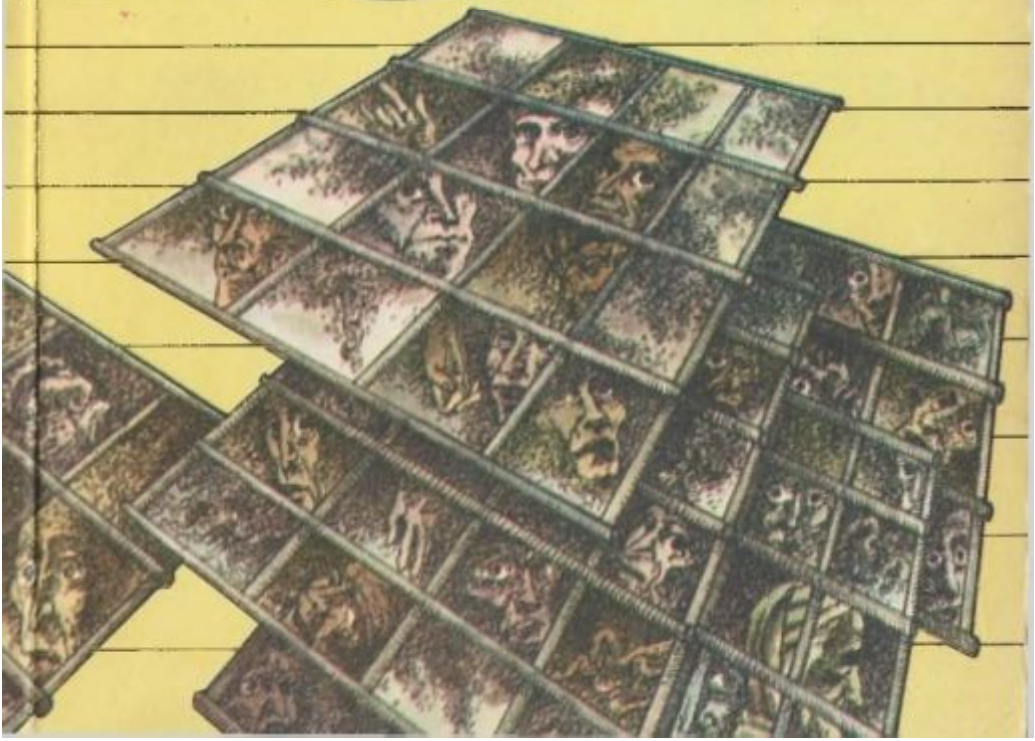

VASILE ŢEPORDEI

AMINTIRI DIN GULAG

Prefaţă de VICTOR CRĂCIUN

CASA EDITORIALĂ PENTRU TURISM ŞI CULTURĂ
ABEONA
Bucureşti, 1992

Coperta: VASILE OLAC

© Toate drepturile sunt rezervate Casei editoriale pentru turism şi cultură
„Abeona”.

ISBN 973 – 48 – 0074 – 4

COLECŢIA
FLOARE BASARABIE
apare sud îngrijirea lui
VICTOR CRĂCIUN, Bucureşti.
şi
MIHAI CIMPOI, Chişinău

VARIANTA V1.0
aprilie 2024
steluş

UN ÎNTORS DIN „MOARTEA COMUNISTĂ”: VASILE ŢEPORDEI

Citind, memoriile de faţă, gândul mi s-a întors spre celebrul dicton: Et in Arcadia, ego! *Şi eu am fost în acel fascinant rai pământean din centrul Greciei vechi, simbol al fericirii şi liniştii interioare, loc al reculegerii, meditaţiei şi poeziei. Înţelepţii se îndreptau într-acolo, căutând lumina veşnică. Preotul şi jurnalistul Vasile Ţepordei, împreună cu zeci de milioane de oameni nevinovaţi, a fost la polul opus al Arcadiei străvechi: în iadul de exterminare de sub tutela tragicului GULAG, unde aveau să-şi piardă viaţa milioane de suflete.*

Era o fericire *să ajungi în Arcadia.* Minunea *era să scapi din GULAG! Şi Vasile Ţepordei a trăit această minune, scăpând de teroarea exterminantă din sistemul de lagăre de la Vorkuta.*

Cercetez hărţi şi atlase geografice, vechi de o sută de ani. În Nordul rusesc, în apropierea Cercului Polar, nu este menţionată Vorkuta. La sfârşitul veacului trecut şi începutul celui de-al XX-lea, trei denumiri se impun statornic: Tundra, Taiga şi Ural. Teritorii imense: Tundra, Taiga, Ural! În schimb, în perioada anterioară celui de-al doilea război mondial începe să fie menţionată Vorkuta şi alte aşezări, pentru ca dicţionarele mai recente să situeze localitatea între centrele importante ale zonei, având circa 80.000 de locuitori, deci cam de două ori mai mult decât Petroşanii noştri de astăzi, important centru carbonifer spre tainica insulă Novaia Zemlea. Dar, dincoace de aşezarea cu acest nume, lagărele de muncă ale minerilor improvizaţi din deţinuţi de zeci de naţionalităţi presărau întreaga zonă, mutându-se din loc în loc după necesităţile procesului de extracţie.

Frig, sub 40°, morţi rămaşi în zăpadă luni de zile, până în iunie când începea dezgheţul, fantasma Aurorei Boreale, dezumanizarea, chinul, tragedia de a fi om sunt limitele suferinţelor sugerate de părintele Vasile Ţepordei. Sfinţia sa a fost arestat, nu pe pământ rusesc, ca alţi basarabeni, pentru a fi internat în lagărele ruseşti. NU! Sfinţia sa a fost capturat pe pământ românesc, în chiar Capitala României, unde poliţia sovietică acţiona ca la ea acasă. Motivul? A scris, cu emoţie, cutezanţă şi nădejde în ziua de mâine în presa basarabeană din anii '30, şi, în principal, în gazetele pe care le-a condus, «Raza» şi «Basarabia»! A scris vehement împotriva comunismului şi stalinismului, a spus adevăruri în articole intitulate Basarabia, Ţăranul basarabean, Basarabeanca, Specificul basarabean, Sufletul românesc al Basarabiei, Basarabia colţ de rai, Basarabia – scut de apărare, «Să murim în Basarabia», Unirea Basarabiei, Sărmană ţară de vânzare, Basarabia moare. *Sunt numai câteva titluri semnificative din cele aproape o mie de articole pe care le-a publicat în 40 de gazete şi reviste într-o perioadă scurtă de timp, mai ales între 1 martie 1929 (debutând la 21 de ani) şi 1944.*

Să adăugăm la acestea volumele: Învăţătură la Naşterea Domnului şi Mântuitorului nostru Iisus Hristos*, prelucrare după Sf. Dimitrie al Rostovului (două ediţii, 1930 şi 1931),* Politicianismul în Basarabia în timpul celor 13 ani de la Unire (1931*) şi cea dintâi monografie dedicată lui Alexie Mateevici, în 1937.*

Aşadar: a fost arestat de securitatea română şi apoi ridicat de NKVD, în toamna anului 1948 (avea 40 de ani, căci s-a născut la 5 februarie 1908, la Cîrpeşti – Cahul), stând în detenţie, în zona Vorkuta, din 1949 până în aprilie 1956, când a fost eliberat în urma schimbărilor politice preconizate de Hruşciov.

Şi-a petrecut, după detenţia din România, şapte ani de lagăre, din cei douăzeci şi cinci, cum suna sentinţa unui tribunal militar sovietic stabilit la Constanţa. Doar şapte ani, dar anii decisivi ai puterii bărbate, între 41 şi 48 de ani!

Viaţa aceasta de lagăr face obiectul unei părţi impresionante din aceste memorii, miezul lor, întrucât începutul evocă anii de şcoală, activitatea didactică şi clericală, precum şi cea jurnalistică, desfăşurată în Basarabia şi în România, până la 1948, iar ultimele capitole descriu călătoriile făcute, în preajma vârstei de 70 de ani

(1976), în Franţa, America, Israel, la locurile Sfinte etc.

Citim aceste memorii dăruite cu pana vechiului jurnalist. Memoria ieşită din comun, şi vitalitatea pun în circulaţie informaţii inedite din anii de detenţie, folositoare clarificării pătimirii omeneşti în GULAG. Pătimirii românilor, dar şi a altor naţii, inclusiv ruşilor, ucrainenilor, letonilor, lituanienilor, estonilor. Sunt dezvăluite ororile la care a asistat, dar şi cele anterioare, martore fiind cimitirele de ucraineni polonezi din Taiga. Sunt prezentate caracterele unor români întâlniţi în lagăre, tăria sufletească a unor personalităţi importante de la noi, supuse regimului de exterminare.

Cartea devine astfel un document viu *despre lagărele morţii, dar şi despre acţiunea personală, culturalizatoare şi jurnalistică, precum şi o mărturie privind impresiile puternice la contactul cu realităţile din Statele Unite şi Israel. Se dezvăluie viaţa nudă, barbaria şi cruzimea, din faţa cărora a scăpat în atâtea rânduri datorită hainei preoţeşti şi harului divin.*

Reconstituirea merge ades până la amănuntul calendaristic, onomastic, faptic. Pentru a face dezvăluirile, jurnalistul se foloseşte de fraze scurte, tranşante, nu are nevoie de înzorzonări şi metafore. Emoţia vine din relatarea uneori brutală a vieţii. Un scenarist sau regizor ar putea scoate din frânturile tragice un palpitant film al luptei omului contra destinului comunist. Singurul mijloc folosit de jurnalistul Vasile Ţepordei pentru a colora atmosfera este transcrierea unor cuvinte şi expresii proprii lagărelor sovietice, echivalente în limba română. În această ordine, regretăm însă lipsa «basarabenismelor» specifice, care ar fi dat o mare potenţare expresivă, transformând cartea şi într-un document lingvistic al contribuţiei acestei limbi de pământ la amplitudinea limbii româneşti.

L-am cunoscut pe părintele Vasile Ţepordei, după decembrie 1989, deşi articolele şi misiunea sa basarabeană le ştiam, Pan Halippa şi Titus Stoika vorbindu-mi despre vitalitatea şi atitudinea sa de puternic crez naţional în constituirea României Mari.

A fost îndată alături de Liga Culturală, moral şi material, venind cu noi în Basarabia, unde, cu emoţia dintâi, i-am simţit tot atât de puternice forţele ca la patruzeci ide ani, fiind, deci, prezent în fruntea idealurilor noastre – nici nu se putea altfel – la Podurile de

flori şi de conştiinţă ca unităţi frăţeşti.

La cei aproape 84 de ani, duhovnicul este verde, având robusteţea răzeşilor lui Ştefan cel Mare, de la care se trage, precum şi hâtrenia basarabeană, care i-a dat rezistenţă veşnică acestui pământ dacic şi oamenilor care-l stăpânesc în simţire românească.

Victor Crăciun

PORNIREA

FERICITA COPILĂRIE ÎN SATUL NATAL

UNDE EŞTI, COPILĂRIE,
CU PĂDUREA TA, CU TOT?

M. EMINESCU

Am deschis ochii la lumina zilei, la 5 februarie 1908, în comuna Cîrpeşti, din judeţul Cahul, în vecinătatea comunei Ţiganca, unde în iulie 1941 au fost decimate 4 divizii ale armatei române, în luptele eroice pentru dezrobirea Basarabiei româneşti.

Părinţii mei erau ţărani: Ion şi Anastasia. Familia *Ţepordei* se trăgea din ţinutul Sorocei, satul Ţepordei, comuna Cuhureşti. Numele de *Ţepordei* a provenit de la 7 fraţi, foşti oşteni în armata lui Ştefan cel Mare, care, în bătălia de la Lipnic (1470), aproape de Nistru, făcuseră acte de vitejie. Pentru aceasta, Domnul Moldovei le-a dat o moşie, pe care au fondat satul ce le poartă numele şi astăzi. Răzeşii din Ţepordei n-au admis stabilirea altor familii în satul lor. Erau foarte mândri de obârşia lor răzăşească. Când s-a colonizat Bugeacul – sudul Basarabiei – o parte din răzeşii Ţepordei au roit, întocmai albinelor, plecând în căutare de pământ mai mult. Moşia lor se împărţise şi devenise mică. Au plecat spune istoria, vreo sută de familii. Au înjugat boii la care, şi-au luat hrană rece şi bani în aur. Cum însă nu toţi erau la fel de rezistenţi la drum, un prim grup s-a oprit în Alcedarul Orheiului, unde dăinuiesc până astăzi. De aici, din familia Ţepordeilor s-au ridicat învăţători, militari, perceptori etc. Alt grup s-a oprit la Grădiştea, în judeţul Tighina, în apropierea comunei Gura Galbenă. Înaintea celui de al doilea război mondial, în satul Fetiţa, de lângă Gura Galbenă, funcţiona, ca primar, unul dintre urmaşii Ţepordeilor, ce rămăseseră la Grădiştea.

La Abaclia, ca şi la Comrad, s-au desprins alte două grupuri. Majoritatea lor însă, s-au oprit în Cîrpeşti. Aici au cumpărat o moşie de la o rusoaică şi au înfiinţat mahalaua «Rusca», ce se păstrează până astăzi. Cel care condusese grupul roiţilor s-a numit Timofte Ţepordei. Unul

dintre cei mai înstăriţi dintre ei fusese Vasile Ţepordei. Acesta, după 1856, când cele trei judeţe din sudul Basarabiei, Cahul, Belgrad şi Ismail, fuseseră retrocedate României, având doi copii, pe Alexandru şi Teodor, i-a dat la Seminarul din Ismail. Alexandru, absolvind Seminarul înainte de 1878, a fost numit preot la Ciobalaccia, ţinutul Cahul. Teodor însă, absolvind Seminarul în anul 1877, iar judeţele sudice menţionate fiind reanexate de ţarişti, când s-a prezentat la Arhiepiscopia Chişinăului pentru obţinerea unei parohii, l-au respins, recomandându-i să se ducă în România. A trecut Prutul şi s-a prezentat la Episcopia Galaţilor şi, după ce s-a căsătorit cu Maria Menciu, din Murgenii Tutovei, a fost numit preot la parohia Vlădeşti, satul Paşcani de lângă Oancea Covurluiului. În anul 1887 s-a născut copilul Iane-Ion, iar peste patru ani, în 1881, atât preotul Teodor cât şi preoteasa Maria şi-au pierdut viaţa într-un accident şi copilul Iane a rămas singur. Bunicul Vasile Ţepordei l-a adus pe Iane la Cîrpeşti. Între timp a murit şi preotul Alexandru de la Ciobalaccia. Când Iane-Ion a absolvit şcoala primară, ca premiant, bătrânul Vasile nu l-a dat să urmeze mai departe. A motivat că i-au murit doi fii preoţi şi acum Iane a rămas să-l moştenească şi să-l înmormânteze. Bătrânul Vasile Ţepordei a trăit 118 ani, iar soţia sa, Elisabeta, 114.

Tatăl meu s-a dovedit un om dezgheţat şi toată viaţa a regretat că n-a urmat şcoli secundare. Ştia să citească şi să scrie şi i-a plăcut să citească cărţi şi reviste. Se abonase şi primea «Albina» din Bucureşti, «Cuvânt Moldovenesc» şi «Basarabia» din Chişinău, precum şi revista «Luminătorul». Duminica şi sărbătoarea, bărbaţii setoşi de slovă românească se adunau acasă la noi şi tata le citea din revistele şi ziarele amintite, cu multă tragere de inimă. Citea şi cânta la strană, în biserică, pe care n-a părăsit-o până la sfârşitul vieţii (1 octombrie 1940). De multe ori a ţinut locul dascălului. Psaltichia a învăţat-o de la bătrânul dascăl Pavel Caitas, unchiul lui Alexandru Bârlădeanu, fost ministru în guvernele de după 23 august 1944. Mama lui Alexandru Bârlădeanu fusese fiica preotului Caitas din comuna Cociulia-Cahul. Preotul Caitas era frate cu dascălul Pavel Caitas. Amândoi au urmat Seminarul din Huşi între 1856–1878.

Absolvind şcoala primară în anul 1921, ca premiant, preotul satului Cîrpeşti, Hristofor Ceavdar, şi vărul tatălui meu, preotul Mihail Ţepordei din Cera-Murza, Tighina, şi învăţătorul Victor Dobrescu, directorul şcolii din Cîrpeşti, s-au adunat cu toţii în casa părintească şi l-au îndemnat pe tata să mă dea la Seminar. Tata le-a ripostat că având 50 ha pământ,

peste o sută de oi, patru vaci, patru cai şi o mulţime de porci, nu are cine să-l ajute în gospodărie. Consfătuirea aceasta de familie a fost în ziua de Sfântul Ilie 1921. Eu eram cu caii la păscut. La amiază, venind să adăp caii, mama mi-a spus să vin în casă, că mă cheamă preotul şi directorul şcolii. Cum am intrat, unchiul Mihail m-a şi întrebat:

— Vasilică, ia să-mi spui, vrei să mergi la Seminar sau să rămâi să paşti caii şi oile la tat-to?

— Vreau să urmez Seminarul, am răspuns prompt.

— Da, dar trebuie să te lepezi de fumat.

Eu, care fumam ca un turc, pe ascuns, credeam că nu ştie nimeni că fumez. Auzind cele spuse de unchiu', mi s-au umplut ochii de lacrimi şi o disperare apăsătoare îmi cuprinsese toată fiinţa. – «Adio popie!» mi-am zis în mintea mea.

Unchiul, observând întristarea mea, i-a spus mamei: «Tasio, dă icoana de pe perete!» Mama s-a executat. M-a pus în genunchi în faţa icoanei şi mi-a spus să bat nouă mătănii. Am sărutat icoana şi am repetat, de trei ori după el: «Jur că de azi înainte n-am să mai fumez. Aşa să-mi ajute Dumnezeu». Şi m-am ţinut de cuvânt. De la 21 iulie 1921 n-am mai pus ţigara în gură. Sunt aproape 70 de ani de-atunci.

În copilărie am făcut multe pozne. Vara mă duceam în grădină, unde aveam harbuzărie şi cum nu ştiam să aleg pepenii copţi, îi înţâncoşam şi dacă era verde îl întorceam cu partea înţâncoşată dedesubt. La câteva zile mama vedea că pepenii se strică. Imediat s-a descoperit cauza şi autorul. Bătaia pe care o mâncam n-o mai spuneam la nimeni. Aceeaşi operaţie am făcut-o şi în harbuzăria vecinului Ilie Nistor. Când s-a descoperit, vai de oasele mele... Singura fiinţă care mă proteja era bunica dinspre mamă, mămuţa Ileana. Când se îngroşa gluma acasă, dădeam fuga la ea. Casa ei se afla la vreun kilometru de a noastră. Cum mă vedea, mă ascundea şi nu mă da pe mâna «inamicului».

În anul 1916, când tata era mobilizat la săpatul tranşeelor prin Galiţia, mama mă trimitea dimineaţa să duc vacile la cireadă. Afară fiind brumă, mă încălţam cu ghete (ciupicii). Într-o zi, răsărind soarele, bruma s-a topit, iar eu am descălţat ghetele şi le-am lăsat sub un gard. A doua zi, când să plec cu vacile, n-am mai avut ghete şi tremuram de frig. Mama a început ancheta.

— Baistrucule, m-a întrebat, unde sunt ciupicii?

— În casă i-am lăsat, am răspuns.

— I-ai de unde i-ai pus, mi-a spus mama răstit.

Da' de unde să-i iau! Atunci mama a început să mă lovească cu un băţ destul de zdravăn. Eu, fuga într-o clipă şi ajung la fântână, care avea budăi de piatră. Mi-am dat drumul în fântână, dar mă ţineam cu mâinile de budăi. Mama striga disperată:

— Ieşi din fântână, că te îneci!

— Da, ce vrei să mă omori în bătaie?

— Ieşi că nu-ţi fac nimic.

— Da, parcă acu m-ai umblăcit cu haragul pe spinare. Am mai adăugat: Dacă vii spre mine, mă arunc în fântână.

Biata mama s-a speriat.

— Ieşi că nu te mai bat, m-a asigurat ea.

— Dacă vrei să ies, dă-te zece paşi înapoi.

Mama s-a executat.

— Acum aruncă haragul din mină.

Mama l-a aruncat, dar nu cu toată inima.

— Aruncă-l la zece paşi, am repetat eu. Mama l-a aruncat la zece paşi.

Atunci eu «ţuşti» din fântână şi fuga la poartă, iar de aici am tulit-o la «mămuţa».

Când m-a văzut sărmana, care era veşnicul meu salvator, m-a luat şi m-a ascuns în cuptor, ştiind că mama o să mă caute. La apariţia mamei, mămuţa şi cu cele două fete mari ale ei, Nataşa şi Tudosia, s-au postat la gura cuptorului şi n-au lăsat-o pe mama să mă bată. Şi aşa am scăpat de o chelfăială zdravănă.

Păţanii de acestea am mai avut eu. Scăpăm însă, de bătaie, cu fuga. Mă ascundeam prin şirele de paie, însă îmi era foame. Atunci fratele meu, Toader, ştiindu-mi ascunzişurile, îmi aducea, pe ascuns, de mâncare. Astfel rezistam să stau câteva zile ascuns. Mama se mira, cum de rabd eu şi nu vin la mâncare! Ea, sărmana, nu cunoştea secretul.

Într-o joie din Postul Mare, când mama plecase la târg la Baimaclia, iar tata tăia via de lângă casă, eu am rămas cu fratele Toader în bucătărie, căci se îmbolnăvise. Mama lipise pe jos şi aşternuse paie. Eu am început să mă joc cu chibriturile. Aprindeam paiele şi când vedeam că se măreşte flacăra, o stingeam. La un moment dat, n-am mai putut stinge pălălaia şi am fugit afară. Fratele, bolnav, n-a putut să fugă şi a început să ţipe că se sufoca de fum. Tata, auzind ţipetele, a venit în fugă şi, văzând focul, a răsturnat, peste flacără putina cu borş, apoi, înşfăcându-l pe fratele meu, l-a salvat. Eu am tulit-o la «mămuţa». Desigur că i-am spus că Toader s-a jucat cu chibriturile şi a aprins paiele. Când s-a întors mama de la târg şi

a găsit bucătăria goală şi afumată, a înţeles cine a făcut isprava şi m-a căutat ca pe iarba de leac să mă «oblojească». «Mămuţa», însă, a avut grijă să mă salveze.

Aceste pozne şi multe altele le-am făcut până la 13 ani, când, după jurământul de la 20 iulie, tata m-a dus la Seminarul teologic din Ismail, unde învăţase şi bunicul meu Teodor.

LA SEMINARII TEOLOGICE

Am parcurs drumul de 150 km, de la Cîrpeşti până la Ismail, cu căruţa. Directorul, Gheorghe Leu, se cunoştea cu bunicul meu de la Oancea, el fiind din Ţuţenii Tutovei. Tata m-a înscris la examenul de admitere şi a plecat, căci avea de treierat. Se anunţase că examenul va dura zece zile. N-a ţinut însă decât trei zile. Am reuşit printre primii şi directorul m-a repartizat la Galaţi – la Seminarul din Galaţi – pentru a se face schimb între basarabeni şi covurluieni, în vederea sudării sufleteşti a provinciilor. Basarabia s-a unit cu Patria Mamă România prin actul istoric de la 27 martie 1918. N-am mai aşteptat să vină tata ca să mă ducă acasă, ci am plecat pe jos. Am mers două zile şi o noapte. Când am ajuns acasă, la Cârpeşti, am aflat că tata plecase după mine, cu două ore înainte de a ajunge eu acasă. S-a dus la Ismail. Acolo, aflând că am fost repartizat la Seminarul din Galaţi, a renunţat la bursa ce aş fi avut-o acolo şi a rămas să urmez Seminarul pe care l-a făcut bunicul.

În Seminarul din Ismail domnea o atmosferă de închisoare. Pedagogii, unii profesori şi chiar directorul băteau ca la cazarmă. Elevii care se băteau sau se certau între ei erau puşi în genunchi în timpul mesei şi li se lega la frunte câte o fâşie de hârtie pe care scria «bătăuş». Tot timpul stăteau în genunchi şi plângeau. Aceeaşi pedeapsă se aplica şi pentru alte încălcări ale disciplinei.

Profesorul de muzică, Alecu Popescu, bătea cu amândouă mâinile. Din «găgăuz» nu te mai scotea. Era spaima şcolii.

La sfârşitul anului, directorul m-a trimis, împreună cu un grup de elevi, la Bucureşti, la «Tinerimea Română». La teză, ni s-a dat subiectul *Faptele cele mai frumoase ale românilor.* Noi însă nu făcusem istoria Românilor. A lipsit profesorul de istorie. Ca să nu fac şcoala de râs, am scris pe colţul foii următoarele: «Elevul Bostan Niculai el. I de la liceul

Dragoş Vodă din Sighet». Am lipit colţul. Am notat titlul şi am scris, în continuare, rugăciunile ce le ştiam – *Tatăl nostru, Apărătoarei Doamne* etc. Am iscălit şi am predat lucrarea.

Când am ieşit, directorul ne-a întrebat ce am scris? Nimeni nu scrisese nimic. Când i-am povestit ce am făcut, eu, m-a luat de braţ şi m-a dat ca exemplu de înţelepciune şi de prudenţă. Am salvat prestigiul şcolii.

De-atunci, ani de-a rândul, când se trimiteau grupe de elevi la «Tinerimea Română» li se spunea: «Nu uitaţi procedeul lui Ţepordei». «Când nu ştiţi, puneţi alt nume».

Teroarea din Seminar, însă, m-a determinat să mă gândesc şi să declar acasă că mai bine pasc porcii, decât să îndur mizeria din această şcoală.

Tata a cerut transferarea mea la Seminarul din Chişinău. În toamna anului 1922 am început un nou an şcolar în condiţii incomparabil mai bune ca la Ismail. Aici nu mai era mediul de cazarmă de la Ismail. Profesorii se adresau elevilor cu «domnule», cu «dumneavoastră», «vă rog» etc. N-am auzit ca profesorii să insulte, să înjosească şi să jignească pe elevi. Cuvintele «măgar», «idiot», «tâmpit», pe care le auzeam zilnic la Ismail, nu le-am mai auzit în Seminarul din Chişinău. Elevii din cursul superior se considerau fraţii mai mari ai celor din cursul inferior. Nu-i băteau, nu-i insultau, nu-i ameninţau. Era o atmosferă familială. Dacă se întâmpla ca un suplinitor, care înlocuia pe un profesor să aibă o atitudine ca aceea de la Seminarul din Ismail, imediat era pus la punct. Conducerea lua măsuri urgente şi radicale.

În anul 1925, când am absolvit Seminarul inferior – Şcoala spirituală – şi am trecut la cel superior, aici am găsit un mediu şi mai frumos şi mai binefăcător. Colegialitatea şi frăţietatea domneau peste tot.

Profesorii aplicau principiile şcolii active şi se străduiau să fie cât mai aproape de elevi. Îi îndrumau, îi educau, îi instruiau şi-i încurajau ca pe propriii lor copii. Aici am avut dascăli de elită, pe doctorul în filosofie Mihail Rădulescu, pe fostul preşedinte al Centrului studenţesc din Iaşi, Hristea Dăscălescu, care subjuga şi încânta cu lecţiile sale magistrale de istorie naţională şi limbă română: pe marele geograf Gheorghe Raşcu, autor de manuale, călător prin ţară, care ilustra lecţiile cu vederi şi ne-a trezit şi întreţinut dragostea pentru meleagurile româneşti atât de pitoreşti; pe preotul Ilie Tocan, adânc cunoscător al *Vechiului Testament* şi stăpân pe o vastă cultură universală; pe teologul Vasile Florov, licenţiat al Academiei Teologice din Moscova, care ne-a făcut să înţelegem şi să ne însuşim, pentru totdeauna, învăţăturile de bază ale moralei şi dogmaticii

ortodoxe; pe rectorul Seminarului, venerabilul iconom Mitrofor Constantin Popovici, care era bunătatea întruchipată. Când citea Evanghelia cu Păstorul cel Bun, în special, biserica se înălţa până la extaz. Constantin Popovici constituia – şi a rămas – modelul desăvârşit al preotului ortodox român. Liturgica o preda prin slujirea la altar. Deopotrivă cu acesta, s-a dovedit urmaşul la rectorat, preotul Serghie Bejan, om cu voinţă de fier şi autoritate indiscutabilă. El menţinea echilibrul între profesori şi elevi. Se comporta sever, uneori excesiv de aspru şi de riguros, dar drept şi cu grijă părintească faţă de elevi. S-a remarcat ca excelent gospodar. A făcut din Seminar o şcoală model în toate privinţele: învăţământ şi viaţă în internat. A înzestrat Seminarul cu sală festivă, cooperativă şcolară, condusă de elevi; clasele, dormitoarele şi culoarele parchetate, atelier de tâmplărie la care lucrau, benevol, elevii, spălătoare cu lavoare de faianţă şi apă caldă zilnic, brutărie proprie cu o pâine excelentă (duceau acasă şi profesorii), uzină electrică, casă de odihnă la Soveja, Capela pictată în întregime de talentatul profesor Petre Chicicu, care a realizat o adevărată bijuterie de artă, bibliotecă, cu toate noutăţile literare, cărţi şi publicaţii şi sală de lectură specială, revistă şcolară, «Limba noastră», după titlul poeziei omonime a preotului-poet Alexie Mateevici, fost elev şi profesor al acestui Seminar, revistă condusă şi redactată de elevi... Serbările şcolare erau adevărate festivaluri artistice, cunoscute, aşteptate şi căutate de public. Îndeosebi, la serbarea de la 2 februarie, hramul Seminarului, veneau părinţii elevilor, trei sferturi din elevele Şcolii Eparhiale, invitate de seminarişti, care la rândul lor erau invitaţi şi se duceau la serbarea dată de Şcoala Eparhială, la hramul şcolii – 21 noiembrie. Între aceste două şcoli: Seminarul şi Şcoala Eparhială, cele mai vechi şi mai prestigioase şcoli din Basarabia, am putea spune, şcoli surori, căci, de la început şi mulţi ani apoi, au fost şcoli eparhiale, adică întreţinute de preoţi. Ele au avut rolul salutar de a menţine şi întări simţirea patriotică, limba şi cultura românească şi în anii administraţiei ruseşti în Basarabia. Între aceste două şcoli se formaseră şi se întreţineau legături strânse. Mulţi din elevii Seminarului erau fraţi cu elevele Şcolii Eparhiale. Cei mai mulţi dintre absolvenţii Seminarului se căsătoreau cu absolvente ale Şcolii Eparhiale. Elevele «eparhiale», cum li se ziceau, veneau la serbările Seminarului însoţite de pedagoge, profesoare şi, uneori, de impunătoarea directoare, dr. Elena Alistari-Romanescu, fiică de preot şi ea, a preotului basarabean Balan, patriotă activă, fostă deputată în Sfatul Ţării şi luptătoare pentru

Unirea Basarabiei româneşti cu Ţara Mamă România. Serbările decurgeau cu momente emoţionante. După programul artistic-cultural, cu poezii, recitate de elevi, cântece prezentate de corul şcolii, pregătite şi dirijate de profesorul de muzică, talentatul maestru Ion Căpriţă, şi o piesă de teatru, de fiecare dată alta, interpretată de actori-elevi, după programul de acest fel, în cea mai mare sală a şcolii, sufrageria amenajată sală de spectacole, urma partea distractivă, care consta din: plimbare, perechi-perechi, a elevilor cu invitatele lor, în fluviu neîntrerupt, dus şi întors, în lungul culoarului, trataţii la bufetul cu prăjituri, bomboane şi răcoritoare, bufet anume pregătit în sala de gimnastică şi amenajat cu mese şi scaune şi, punctul culminant, dansuri: elevi cu eleve, în sala festivă dansau pe melodiile cântate de fanfara şcolii, una din cele mai bune din oraşul cu patruzeci de şcoli secundare. Partea distractivă se desfăşura nestingherită de nimeni şi de nimic, sub privirile bucuroase ale directorului, îndeosebi, care a înţeles să-şi educe elevii în acest fel superior, umanist şi civilizat. Toţi rămâneau cu neuitate amintiri.

Elevii seminarişti s-au manifestat cultural-artistic şi extraşcolar. Corul Seminarului, pregătit şi dirijat de pomenitul profesor Ion Căpriţă, bănăţean de origine, a repurtat succese şi a obţinut premii la concursuri interşcolare regionale şi pe ţară. Profesorul de muzică de la Şcoala Eparhială, compozitorul preot Alexandru Cristea, autorul melodiei *Limba noastră*, a organizat un ansamblu mixt coral, cu eleve de la Şcoala Eparhială şi elevi de la Seminar, cu care a obţinut câteva premii de onoare la concursurile «Tinerimii Române».

După ce am trecut şi prin şcoala vieţii, am înţeles şi mai mult valoarea şi calitatea profesorilor de la Seminarul Teologic din Chişinău, în frunte cu rectorul, iconomul Stavrofor Serghei Bejan. Au fost profesori care şi-au înţeles misiunea lor înaltă, didactică-pedagogică, profesori-apostoli în această provincie a ţării cu influenţe şi urme străine.

Au instruit şi educat religios-ortodox, cultural şi patriotic, cu dragoste devotată pentru biserica strămoşească, pentru limba românească şi cultura naţională, pentru Ţara Românească, una şi indivizibilă de la Nistru până la Tisa, pentru poporul român, viaţa şi istoria lui – cum au şi dovedit cei mai mulţi din foştii lor elevi.

Să mai menţionez, în legătură cu anii de la Seminarul din Chişinău, că, începând din clasa a treia, am devenit meditator al elevilor mai slabi la învăţătură. M-am făcut cunoscut ca meditator priceput. Când părintele vreunui elev de acest fel se adresa profesorilor şi-i solicita sfat şi ajutor

pentru odrasla sa, aceştia îi spuneau: «Angajează-l pe Ţepordei şi dacă nici el nu-l poate salva, retrage-l din şcoală. Este singura posibilitate pentru evitarea catastrofei;» aveam uneori câte douăzeci de elevi la meditaţie. Sala de meditaţie devenise a doua clasă a mea. Am meditat la latină, greacă, franceză, germană, istorie, geografie...; toate îmi deveniseră specialităţi. La ora 9 seara îi trimiteam la culcare şi eu abia atunci îmi scriam temele mele. Şi totuşi, începând din clasa a treia şi până la ultima clasă a Seminarului, am promovat clasele cu premiul I.

Potrivit jurământului din ziua de 20 iulie 1921, n-am mai pus niciodată ţigara în gură. N-am pierdut timpul nici la petreceri sau plimbări pe stradă. Toată viaţa mi-am dedicat-o muncii. În clasa a opta, am rostit prima predică, în capelă, la hramul Seminarului (2 februarie 1929), în prezenţa Mitropolitului Gurie, pentru care m-a binecuvântat şi mi-a prezis un viitor deosebit. Profesorul universitar Constantin N. Tomescu, secretar general la Arhiepiscopia Chişinăului, mi-a luat predica şi a publicat-o în revista «Luminătorul», dând-o ca model.[1]

În anul 1927 s-au unificat Seminariile, cel inferior cu cel superior, trecându-se de la Seminarul de zece ani la opt ani, respectiv clase, cum erau Seminariile teologice din ţară. Elevii din clasele a şaptea şi a opta predicau la bisericile din Chişinău, repartizaţi de profesorul de omiletică, pentru practică. Cele mai bune predici le ţineau la Catedrală (Sobor), Capela Seminarului, Capela Şcolii Eparhiale. Am predicat în toate aceste biserici – inclusiv Catedrala mitropolitană, predici publicate în «Luminătorul».

La unificarea Seminariilor, corpul profesoral s-a format din ambele părţi. Majoritatea profesorilor proveneau din elementele autohtone basarabene. Câţiva profesori, precum Gheorghe Raşcu, Mihail Rădulescu, Hristache Dăscălescu, Ion Căpriţă, Anton Toma, au venit din celelalte provincii ale ţării. Dar s-au identificat cu substanţa românească a Basarabiei, cu mediul local, au îndrăgit locurile şi oamenii, au activat pentru ridicarea nivelului cultural-social al Basarabiei şi al basarabenilor; au rămas în Basarabia mulţi ani de profesorat activ – unii până la cedarea din iunie 1940. La Seminarul unificat au venit elevi şi din celelalte provincii şi au rămas până la absolvire.

---

[1] *Din cele şapte păcate de moarte* — Predică rostită în Catedrala oraşului Chişinău, în «Luminătorul», an. LXII, nr. 11, 1 iulie 1929, p. 52—55.

Politică militantă de partid au făcut numai doi profesori: Hristea Dăscălescu – liberal, şi Dumitru Cărăuş – naţional-ţărănist. Ambii fuseseră parlamentari. Nici unul însă nu amesteca obligaţiile şcolare cu politica. Doar când un elev avea greutăţi materiale sau de familie, cei doi parlamentari interveneau, personal şi prin intermediari, pentru ajutorarea şi soluţionarea problemelor (Dumitru Cărăuş a ajuns, în a doua parte a vieţii, profesor universitar, cu aceeaşi bunăvoinţă faţă de foştii săi elevi şi coreligionari).

Odată cu unificarea Seminarului, s-a produs o schimbare şi în comportarea directorului Serghei Bejan. La Seminarul inferior (Şcoala spirituală) avusese elevi între 11–15 ani, faţă de care putea să se arate cu autoritate absolută, dictatorială. Acum, în clasele cinci-opt, elevii erau de vârste mai mari, între 16–20 de ani, tineri şi bărbaţi în toată regula. Şi-a adaptat şi el felul de a fi; a devenit mai rezonabil, mai judicios şi mai cumpănit în decizii, şi chiar mai concesiv şi mai indulgent. Îmi amintesc de următoarea întâmplare:

După vacanţe, elevii trebuiau să treacă mai întâi pe la cancelarie ca să achite taxele şcolare şi de internat, apoi la medic pentru control sanitar, după care medicul şcolii dădea un bilet, pe care era scris «Complet sănătos», sau «Bolnav de...», după caz. Urma tunderea părului de pe cap, baia, obligatorie, şi, după acestea, cu chitanţele, biletul medical şi un bon de la baie, semnat de sanitar, se putea intra în clasă ori în dormitor. Regula aceasta se respecta cu stricteţe. În 1929, când eram în clasa a opta, colegul Lozinschi Dumitru a întârziat o zi în vacanţa de Paşti, ceea ce era foarte grav; directorul nu admitea întârzieri; pe întârziaţi nu-i mai primea. Colegul Lozinschi a venit marţi, după Duminica Tomii şi Paştele Blăjinilor. Eram la ora de Liturgică, predată de directorul Serghei Bejan, care venise şi stătea pe catedră. Peste vreo 15 minute de la începutul lecţiei, Lozinschi a năvălit în clasă şi, fără ca să observe că directorul se afla în clasă, s-a adresat colegilor cu «Hristos a înviat!» Colegii au tăcut toţi, fără ca să-i răspundă «Adevărat a înviat»! Directorul şi-a încreţit fruntea, cum obişnuia, când nu-i convenea ceva, şi a strigat intrusului: «Mă, băiate, cei cu tine?!» Lozinschi îi întinde biletul de la medic şi spune: «Eu chiar acum vin de la medic şi-s complet sănătos»... Clasa a încremenit. Dar, în loc să-l dea afară, directorul, neînduplecatul director Serghei Bejan, a început să râdă în hohote!... Am râs şi noi, toată clasa, afară de Lozinschi, care şi-a dat seama de gafa ce a făcut, dar era prea târziu. Directorului i-a plăcut extraordinara prezenţă de spirit a elevului,

poate şi cutezanţa lui, şi, continuând să râdă, i-a zis, scoţându-l din încurcătură: «Du-te la locul tău şi bagă-ţi minţile în cap». Lecţia a continuat fără nici o urmare disciplinară pentru Lozinsohi. Am înţeles atunci că intransigentul director poate fi şi bun şi în măsură să guste un spirit de efect [2]. În altă împrejurare, pe care voi relata-o la locul oportun, am constatat că directorul Serghei Bejan era în măsură să-şi rectifice opiniile şi să recunoască că a greşit.

Aveam, ca spiritual, un fel de educator religios, pe părintele Ilie Tocan, profesor şi om cu vastă cultură enciclopedică. La Seminarul superior predase Vechiul Testament. Acum, la Seminarul unificat, ţinea lecţii generale de îndrumări religioase biblice-pastorale. Era o materie facultativă, nu verifica elevii şi nu punea note, fapt pentru care elevii nu prea dădeau importanţă lecţiilor sale. Profesorul avea însă mult tact pedagogic. Începea lectura din cărţile *Vechiului Testament,* obiectul de specialitate, cu exegeza respectivă. Observa însă că elevii stăteau prea pasivi şi atunci trecea la prezentarea vreunei cărţi de literatură, cu care înviora atenţia şi îmbogăţea cunoştinţele elevilor.

Între directorul Serghie Bejan şi părintele Ilie Tocan se creaseră unele divergenţe de păreri. Le manifestau şi public, în discuţii polemice şi contradictorii, în probleme teologice şi de măsuri disciplinare. Elevii speculau confruntările dintre ei. Astfel, părintele Tocan nu era de acord cu mâna de fier a directorului Bejan. Când se întâmpla vreun caz de indisciplină şcolară şi-l raporta spiritualul Tocan, directorul Bejan îi opunea altă părere. Dacă directorul cerea o pedeapsă mai aspră, spiritualul se opunea. Acest duel de opinii a durat câţiva ani, până ce preotul Ilie Tocan s-a transferat la Şcoala Eparhială, la catedra de Religie. Aici a avut epoca sa de glorie, ca pedagog şi educator. Elevele îl respectau

---

[2] Directorul Serghei Bejan a mai avut o particularitale pozitivă. Lăsa pe elevii din clasele superioare ale Seminarului să citească presă politică, ziare cotidiene, şi să cunoască viaţa politică şi culturală, internă şi externă. Se formau grupuri cu ziare preferate şi unul din elevi putea să se ducă zilnic, la chioşc, fără învoire specială, după ziare.
În vecinătatea Seminarului se afla strada Viilor, cu grădini şi vii. Directorul Serghei Bejan se înţelegea cu proprietarul unei vii, ca elevii să facă cură de struguri şi fructe la el în vie. Se dădea învoire generală la toţi cei care doreau să se ducă la acea vie, în lunile septembrie şi octombrie, şi pe preţuri minimale cumpărau struguri şi fructe. S-a procedat câteva toamne în acest fel. (Gh. C.).

şi-l admirau. Plăcându-i excursiile, a organizat câteva călătorii cu elevele prin ţară, fiindu-le un ghid din cei mai culţi şi mai instructivi. Multe generaţii de eleve au crescut sub îndrumarea înţeleaptă a părintelui Ilie Tocan, pe care-l iubeau ca pe un adevărat părinte. Fostele-i eleve, astăzi în anii senectuţii sexagenare şi septuagenare, orbesc de el cu admiraţie.

Nu mă rabdă inima să nu pomenesc şi de pedagogul Mihail Spinei, absolvent de Seminar dinaintea primului război mondial. Câţiva ani a funcţionat şi ca bibliotecar. Prinsese pasiunea cititului. Născut în localitatea Baldureşti din codrii Lăpuşnei, iubea natura, mişcarea, sporturile... Organiza plimbări cu elevii în afara oraşului, patinaj, săniuş, oină... S-a făcut cunoscut ca iscusit şi pasionat vânător – vânător de performanţă. I se arunca o monedă în sus şi el o nimerea cu arma. Scriitorul Mihail Sadoveanu, împătimit vânător şi el, generalii Răşcanu, Popovici şi alţi vânători de elită, căutau să aibă companion de vânătoare pe Mişa Spinei. După 1945 s-a preoţit şi tot se ducea la vânătoare. Când mă aflam în detenţia siberiană, mi-a trimis pachete cu vânat afumat şi bani de cheltuială. Dar despre acestea, la timpul respectiv.

Ceilalţi pedagogi ai Seminarului, Irimiţa Vasile, Naghiţa Alexandru şi Caisîn Leonid erau oameni comuni, mai puţin pedagogi. Corul bisericesc al Seminarului îl organiza şi-l conducea profesorul de muzică bisericească Damian Cadea, un fin al directorului Serghie Bejan, care, însă, nu s-a ridicat niciodată la înălţimea talentului Iacovlev, adus în fruntea corului de acelaşi director, care a şi făcut din corul Seminarului o formaţie de artă muzicală superioară. Directorul Bejan ştia să-şi recruteze profesori buni, oferindu-le diferite avantaje.

În aceste condiţii create de director şi profesori, la Seminarul Teologic din Chişinău s-au putut manifesta, afirma, stimula şi valorifica elevii dotaţi cu însuşiri rare, artistice şi literare. Dacă seriile Seminarului anterioare Unirii au dat pe poetul Alexie Mateevici şi personalităţi ca Ion Inculeţ, Pan Halippa, Ion Pelivan, Mitropolitul Gurie, etc. şi în perioada interbelică, din rândurile elevilor Seminarului s-au ridicat elemente de valoare: Sergiu Matei Nica – poet şi publicist, Sergiu C. Roşca – ziarist, Alexandru Bardieru – scriitor, Gheorghe Cunescu — Scriitor şi publicist, Grigore Filip-Lupu – publicist, Al. Enache – publicist, Paul Lecca – publicist, Antoni Ţurcanu – ziarist şi publicist, Evdochim Trofim – publicist, Sergiu Păduraru – publicist, Paul Mihail (Mihailovici) – publicist, Vasile Prisăcaru – publicist, Vasile Trofim – publicist, Antonie Luţean – poet şi publicist, Trofim Suruceanu – poet, Ion Belodanu –

publicist, Emil Cucuiatu – publicist, Leonida Hâncu – traducător, Igor Jechiu – publicist, consilier eparhial, Gheorghe Tăbîrcă – poet, Eugen Strîmbei – publicist, Iuliu Cireş pictor, Antim Nica – arhiepiscop, om de cultură, Antonie Plămădeală — Mitropolit, om de cultură, scriitor[3], Tomiţă Istrati – poet, alţi ingineri, profesori, magistraţi, avocaţi etc.

În domeniul muzicii, cultivată şi încurajată de profesorii Ion Căpriţă, Anton Toma şi Iacovlev, s-au remarcat şi s-au format prof. Petru Ţurcanu, Ilie Nestor, Leonid Chiriţă – dirijor de cor, Grigore Erhan — Dirijor de cor, Ion Margine – profesor şi dirijor de cor în cadrul Ministerului Muncii, Ion Timuş – profesor şi dirijor de cor, Muranevici – corist la Opera din Timişoara, Vadim Beredovschi – corist în corul Radio, Vlad Dumbravă – profesor şi dirijor de cor, Nicolae Istrati — Profesor şi dirijor de cor ş.a.

Se poate afirma, pe bună dreptate, că Seminarul Teologic din Chişinău, vechi şi nou, a dat culturii şi artei româneşti contribuţii de seamă, şi s-a înscris în Cartea de aur a Şcolii româneşti.[4]

În iunie 1929 am absolvit Seminarul. A urmat examenul de diplomă — echivalent cu bacalaureatul liceist. M-am bucurat de favoarea ca preşedinte al Comisiei examenului de diplomă să fie părintele Gala Galaction, profesor la Facultatea de Teologie din Chişinău, traducător biblic şi scriitor de viguros şi original talent, publicist şi autor de cărţi edificatoare şi instructive. Îi citisem cărţile şi multe din articole. Era de o bunătate legendară, chipul bunătăţii şi al generozităţii fără margini. Ca profesor, la examene nu făcea victime. Dădea notă minimă de reuşită la toţi candidaţii. Constituia o providenţă pentru cei care-l aveau preşedinte al Comisiei pentru examenul de diplomă. El chestiona la *Noul Testament,* specialitatea sa universitară. Când chema, la oral, seria de candidaţi, le dădea la toţi, anticipat, media 6, deci de reuşită. Adresa întrebări individuale, pentru ridicarea notei.

Ţin minte, ca acum, că mi-a pus două întrebări, zise încuietoare,

---

[3] S-a remarcat cu posibilităţi artistice-literare din clasa a treia de Seminar (vezi *Serbarea Datinilor de Crăciun la Seminarul Teologic din Chişinău,* în «Gazeta Basaraboi», an. V, nr. 1261, 22 decembrie 1939, p. 2.

[4] Prof. Vlad Dumbravă pregăteşte o monografic ştiinţifică despre *Seminarul Teologic din Chişinău.*

dificile.

Prima: se spune în *Noul Testament* că la o nuntă, oferită de un împărat, a venit şi unul care nu era îmbrăcat în haine corespunzătoare... Pentru aceasta, împăratul a poruncit să fie pedepsit greu... S-ar părea că pedepsirea acestuia a fost nedreaptă. El făcea parte dintre săracii găsiţi la răspântiile drumurilor şi aduşi la nuntă. El n-avea nici haine obişnuite, de unde să fi avut îmbrăcăminte potrivită! Cei care l-au adus la masă, au văzut că nu-i îmbrăcat cum trebuie. De ce dar l-a pedepsit împăratul![5]

Aceasta a fost întrebarea

Am răspuns prompt: La iudei, când cineva era invitat, intra în casă, găsea în antreu haine de schimb, căci cele cu care venea de afară aveau pe ele praf, nisip şi alte murdării. Săracului adus la nuntă i-a fost lene să-şi schimbe hainele. Deci, pentru asta l-a pedepsit împăratul, pentru lene şi nepăsare.

Aplicând concluziile la viaţa creştină, am precizat: Cei ce au posibilitatea să se mântuiască, folosind Sfintele Taine, dar din neglijenţă şi din nepăsare n-o fac, vor fi pedepsiţi cu soarta celui din pilda Evangheliei – cu plângerea şi scrâşnirea dinţilor în focul veşnic.

Un «Bravo» puternic mi-a adresat Părintele Galaction şi imediat a formulat întrebarea a doua:

— De ce ortodocşii folosesc, la Sf. Euharistie, pâine dospită, iar catolicii azimă?

Răspunsul a fost fulger: Sfinţii Evanghelişti scriu că Iisus a luat în mină «artosul», l-a binecuvântat, l-a frânt şi a dat Apostolilor... Iar «artos», în limba greacă, înseamnă pâine dospită. Toţi Evangheliştii folosesc acelaşi cuvânt şi nu azimă, adică pâine nedospită.

Cu aceasta, Părintele Gala Galaction, cel cu chip tolstoian, a declarat solemn: «N-am o notă mai mare de zece. Deci rămâi la asta».

Părintele Gala a creat o atmosferă familială şi de destindere. Toţi candidaţii au reuşit la examen, primind felicitări pentru ţinuta frumoasă şi demnă în care s-au prezentat. Am fost calificat premiantul seriei – şef de promoţie, cum se spune astăzi.

La banchetul organizat în sala festivă a Seminarului, Părintele-preşedinte, Gala Galaction, a vorbit fascinant... Masa s-a desfăşurat, vesel, plăcut şi impresionant. Tonul l-a dat tot Preşedintele – Părintele Gala

---

[5] Este Pilda Evanghelică a nunţii fiului de împărat — Matei, cap. 22, v. 1 -13.

Galaction, cu priceperea sa artistică nepereche. Răspunzând la toate declaraţiile noastre de admiraţie pentru autorul splendidei nuvele *De la noi, la Cladova,* precum şi al întregii sale creaţii literare atât de originale, plină de simţire şi de învăţătură creştină, a luat în braţe buchetul de flori ce-i fusese prezentat, a sărutat florile şi a mărturisit că, sărutând florile, consideră că ne îmbrăţişează şi ne sărută pe toţi.

Ne-a cucerit pe toţi prin bunătatea şi bogăţia sa sufletească şi intelectuală. Domnea impresia că n-am participat şi n-am dat un examen temător, ci suntem la o sărbătoare frăţească, unde dragostea ne lumina şi ne însufleţea pe toţi.

La despărţire, Părintele Gala Galaction, fiind decan la Facultatea de Teologie, ne-a invitat ca, la toamnă, să ne prezentăm la admiterea în învăţământul universitar, prezicându-ne un viitor frumos. Ne-a urat o vacanţă de vară cu odihnă meritată.

Abia atunci am priceput că s-a terminat cu Seminarul nostru, în care am intrat, copii, aduşi de părinţi, şi plecăm bărbaţi maturi, în toată firea ... De aici înainte, urmează altă viaţă, în libertate, dar cu grija zilei de mâine, apăsătoare mai mult pe umerii noştri decât ai părinţilor şi ai profesorilor.

Bun rămas, scump Seminar – cu directorul, profesorii, colegii, anii petrecuţi şi amintirile tale... Nu te voi uita!

STUDENT

Părintele Gala Galaction ne-a dorit o vacanţă odihnitoare. Eu, însă, n-am avut parte de acest fel de vacanţă. Aveam meditaţii angajate şi s-au adăugat altele noi. Erau corigenţe şi pregătirea pentru examenele de admitere în şcoli secundare. A trebuit să rămân în Chişinău şi să lucrez cu elevii mei zilnic. În anii de Seminar, multe din vacanţele de cum le-am petrecut la Cărtuna şi Craga – judeţul Tighina şi Cighirleni judeţul Lăpuşna, la elevii pe care-i meditam, dar în mai multe am stat în Chişinău. Mă întreţineam singur. Am închiriat o gazdă, pe strada Reni, vizavi de Seminar, care mi-a fost de bun augur. Meditam pe cei ce se pregăteau pentru admitere, corigenţe, restanţe la bacalaureat şi diplomă. Mă făcusem cunoscut şi aveam permanent între 10–20 de elevi de meditat. Lucram cu ei, pe grupe, de dimineaţa până la 6–7 seara. Mâncam

la un birt casnic. Noaptea citeam şi-mi făceam corespondenţa. Mă întâlneam cu colegi care n-aveau norocul meu ca să mediteze şi să facă un ban. Veneau şi dormeau la mine. Dispuneam de două camere la subsol. Dar n-aveam decât un singur pat. Aşterneam păturile pe jos şi ne înveleam cu ziare. La birt împărţeam mâncarea în două, în trei. Am constatat atunci că cei mai săraci elevi se aflau la Seminarii şi la Şcoli Normale – copii de la ţară, orfani de război, cu mame văduve, părinţi nevoiaşi. Pe aceştia îi meditam pe gratis. Îmi era milă de ei. De la unul dintre aceştia am avut mai târziu un emoţionant act de recunoştinţă, când nu mă aşteptam, ca picat din cer. Merită relatat, pentru semnificaţia şi neprevăzutul final.

Îl chema *Taras* Popa şi avea ceva din falnica făptură a eroului gogolian Taras Bulba! Se născuse undeva în nordul Basarabiei şi mai erau opt copii la tatăl său, un om sărac. Acestuia i-a căşunat să urmeze Seminarul şi să ajungă preot! Era, însă, cam tare de cap. Nu prea pricepea el lecţiile. A venit la mine ca să-l ajut. L-am admis între cei ce nu plăteau. Aşa l-am meditat opt ani, fără nici un ban. După ce a terminat Seminarul nu l-am mai văzut. I-am pierdut urma.

După ani şi ani, în 1947, pe când mă găseam într-o jenă financiară critică, cu inflaţia şi lipsurile de după război, deşi funcţionam ca profesor la Liceul «Regina Maria» din Bucureşti, mă hotărâsem să solicit un împrumut la Casa de Ajutor Reciproc a Corpului Didactic. Director la ea era atunci un om deosebit, cu numele de Melidoneanu, tatăl artistei Cleopatra Melidoneanu de la Operă. Ea era elevă în clasa I la Liceul «Regina Maria», unde profesam şi-i eram diriginte. Tatăl Cleopatrei mă rugase ca să mă ocup mai de aproape de fetiţă. Nu avea mamă. O apăram de severitatea exagerată a unor profesori. În special profesoarele «fete bătrâne» se arătau peste măsură de severe. Eu mă autoînvestisem apărător din oficiu al elevelor năpăstuite. Părinţii mi se adresau în toate ocaziile de acest fel. Eu îi îndrumam cum să procedeze, ca să obţină rezultate bune. În aceeaşi situaţie se afla şi Cleopatra.

În dimineaţa zilei de 1 martie 1947, ajunsesem lefter. N-aveam nici un chior în buzunar. Valentin, fiul meu, plecase la şcoală cu un singur sandviş. Am pornit spre directorul Melidoneanu. Locuiam pe strada Radu Vodă nr. 18. Casa de Ajutor se afla într-o clădire vizavi de cinematograful Scala. Mergeam pe jos. Am trecut prin Piaţa Naţiunii (Unirii) şi ajunsesem în dreptul restaurantului Stelian Petrescu şi Calul Bălan. Când am trecut linia de tramvai, spre Calul Bălan, cineva m-a tras puternic de

braţ, strigându-mi: «Fii atent, domnule, că te calcă tramvaiul!»... Drept că mergeam gânditor, cu capul în jos şi n-am văzut că vine un tramvai. Când m-am redresat şi m-am uitat la binevoitorul meu ocazional, am văzut un bărbos, ca un lipovan. El s-a oprit şi se uita la mine bucuros, parcă s-a întâlnit cu frate-său! Eu nu l-am recunoscut cine este şi am vrut să-mi caut de drum. El m-a oprit şi m-a invitat să intrăm la Stelian Petrescu. Eu care nu aveam nici un ban în buzunar i-am spus: «Nu, domnule!» şi iar dau să continui drumul. «Plătesc eu», stărui bărbosul, numai să mergeţi. «Da cine eşti dumneata?» îl întreb, intrigat de insistenţa lui «Îţi spun eu pe urmă». Şi aproape forţat, mă împinge în local. Acolo bunătăţile de pe lume: cegă, morun, nisetru, ficat de viţel, icre negre, icre de Manciuria... tot ce-şi închipuie fantezia unui flămând... Bărbosul misterios comandă tot ce vedea... Eu, timid, nu îndrăzneam să plec. Eram curios să aflu cine este acest generos cetăţean şi ce vrea de la mine... După ce a mai comandat o sticlă de Cotnari şi am golit-o, a început să se destăinuiască: «Te caut de două zile, ca pe iarba de leac, şi mai mult. Am venit anume să-mi achit datoria ce o am faţă de dumneata. M-ai meditat opt uni de zile, m-ai hrănit şi mi-ai dat adăpost. Eşti binefăcătorul meu numărul unu. Graţie dumitale sunt astăzi om. Dar nu am putut să-mi arăt recunoştinţa faţă de dumneata. Acum pot. Sunt directorul economatului judeţului Câmpulung-Muscel. Neam de neamul meu n-a avut ce am eu acuma: zahăr, ulei, făină, brânză de burduf, miere de albine, băuturi, tot ce-mi doreşte inima ... De mult mă mustră conştiinţa că nu te-am mulţumit, pentru câte le-ai făcut pentru mine. Acum am să achit o mică parte. Şi te rog să mă ierţi că o fac atât de târziu.

S-a dus la patron, a vorbit cu el ceva, a spus unui picolo să aducă un taxi, a venit, a încărcat în el comanda ce o făcuse patronului şi m-a condus acasă. Când au văzut soţia şi copilul bunătăţile rare aduse, au rămas uluiţi! A mai adăugat câteva milioane în bancnote. «Ia, dragă Vasile, şi scapă de mizerie». A plecat, bucuros că a scăpat de povara unei datorii.

Era elevul meu cel sărac de altă dată, Taras Popa, care cheltuia şi-i plăcea viaţa ca şi personajelor lui Nicolae Gogol... Astăzi, când scriu acestea, Taras Popa este un venerabil preot, într-un oraş din Oltenia – Balş. Şi-a împlinit şi dorinţa din tinereţe de a sluji lui Dumnezeu, la Altar, de unde predică datoria binefacerii şi a recunoştinţei.

Dar să mă întorc înapoi şi să reiau firul povestirii de unde am rămas, după absolvirea Seminarului, în iunie 1929.

Vara a fost foarte obositoare pentru mine, cu numărul mare de meditaţii ce le dădeam. În octombrie m-am dus şi m-am înscris la examenul de admitere la Facultatea de Teologie, cum era şi firesc pentru un absolvent de Seminar, menit să fie preot.

Facultatea de Teologie din Chişinău era la începuturile ei; avea numai trei ani de existenţă. A fost înfiinţată, în 1926, pendinte de Universitatea din Iaşi. La fixarea ei la Chişinău s-a dat îndârjită luptă, politică, de presă şi opinie publică; moldovenii au revendicat-o pentru Iaşi, vechi centru universitar şi cultural. Cuvântul hotărâtor l-a avut Ministerul Instrucţiunii şi al Cultelor, profesorul Ion Petrovici, care, deşi moldovean şi profesor la Iaşi, a decis ca Facultatea de Teologie să fie la Chişinău. A explicat el, în cuvântarea inaugurală la deschiderea cursurilor Facultăţii de Teologie, în noiembrie 1926, că Basarabia românească merita să aibă o instituţie şcolară de grad universitar, anume o Facultate de Teologie, pentru că ea a fost cea dintâi provincie istorică românească care s-a alăturat, în martie 1918, Ţării Mamă, a fost gornistul la a cărui chemare au venit, pe rând, şi celelalte provincii subjujugate, Bucovina, (în noiembrie) şi Transilvania (în decembrie 1918). A mai arătat că fondul religios, tradiţionalist şi ortodox al basarabenilor este potrivit pentru o Facultate de Teologie [6]. Biserica basarabeană şi intelectualitatea s-au arătat deosebit de bucuroase, pentru atenţia ce se acordă acestei provincii năpăstuită. Mitropolitul Gurie a oferit subvenţii generoase noii Facultăţi teologice.

Facultatea de Teologie funcţiona în clădirea fostului Seminar superior, care-mi era bine cunoscută. Sălile de curs, biblioteca, decanatul, secretariatul, casieria, sala profesorilor se aflau în partea din faţă, sălile de meditaţie, sala de rugăciune şi internatul (bucătăria, sufrageria şi

---

6 Ministrul Ion Petrovici a mai spus, textual: «Am vrut să procur Basarabiei o bucurie, căci multe bucurii ea n-a cunoscut. E provincia cea mai expusă şi ameninţată. În această situaţie am vrut să-i aduc o satisfacţie şi i-am adus-o, căci azi, de la Prut la Chişinău, crescuse o pădure de steaguri tricolore, răsărită într-o noapte de bucurie». În ce priveşte fondul religios al basarabenilor, a explicitat teologic şi el « Dumnezeu e al tuturor. El locuieşte în cer şi pretutindeni. Dar în cer, unde are palate pe toată întinderea albastră, are un palat preferat — şi el se găseşte deasupra Basarabiei» (I. Petrovici, *Momente solemne.* Ediţie definitivă, Casa Şcoalelor, 1943, p. 64 Cuvântare rostită în şedinţa festivă din 8 noiembrie 1926).

dormitoarele) în aripa din curte (clădirea era în formă de T).

Decan al Facultăţii oblăduia Părintele Gala Galaction – cel de la examenul de diplomă... M-a primit ca pe-o cunoştinţă veche, cu bunătatea-i inepuizabilă. La examenul de admitere, m-am reîntâlnit cu colegii de la Seminar, dar şi cu absolvenţi de la alte Seminalii din ţară – Iaşi, Huşi, Roman, Bucureşti, Galaţi, din Transilvania... Am reuşit toţi, mărinimosul Gala Galaction aplicând acelaşi sistem, al notei obşteşti de trecere. La deschiderea festivă a noului an universitar, am văzut cât de mulţi suntem, din toate provinciile ţării, numeroşi preoţi (la fără frecvenţă), din ei câţiva în a doua parte a vieţii, câteva studente. Prelegerea inaugurală a ţinut-o decanul. Părintele Grigore, cum îi plăcea să i se spună (după numele civil Grigore Pişculescu) a vorbit cu desăvârşită simţire şi artă, convins de cele ce spunea şi convingător, subjugător. A încheiat cu apelul şi cu îndemnul: «Voi veţi fi „sarea pământului De aceea, datoria voastră este ca să pătrundeţi profunzimea creştinismului, să vă pregătiţi cât mai bine, să păşiţi pe urmele lui Paul din Tars, să deveniţi urmaşii lui. Noi profesorii ne vom strădui să vă ajutăm şi să vă îndrumăm»...[7]

Au început cursurile propriu-zise. Pe unii profesori îi cunoşteam, îi auzisem vorbind la conferinţe, le întâlnisem numele prin publicaţii. Acum îi vedeam şi-i ascultam de aproape.

Facultatea de Teologie din Chişinău avea, în anii 1929–1934, profesori dintre cei mai de elită. Ministrul-ctitor (I. Petrovici) a avut grijă s-o înzestreze cu dascăli universitari dintre cei mai competenţi, precum: Arhimandritul cărturar Iuliu Scriben, pomenitul Gala Galaction. Nichifor Crainic, fraţii Valeriu şi Cicerone Iordăchescu, Ion G. Savin. Nicolae Popescu-Prahova, Constantin N. Tomescu, Constantin Fedeleş, Toma G. Bulat, Dumitru Popescu-Moşoaia, Serghei Bejan (directorul

7 Profesorul Gala Galaction a fost surprins de numărul mare de studenţi la Facultatea Teologică din Chişinău, din rândurile preoţimii basarabene. «Clerici bătrâni — uneori mai în vârstă decît unii dintre dascăli — veneau în băncile facultăţii, ca să asculte în limba românească academică, adevărurile sfintei noastre credinţe strămoşeşti. Studenţi şi studente, în număr impunător, cercetau cursurile şi luau note». Şi a mai mărturisit că, văzând evlavia şi ortodoxia basarabenilor, «eu unul eram, în taină, ucenicul ucenicilor mei» (Gala Galaction, *Scrisuri basarabene,* în «Viaţa Basarabiei», an. XII, nr. 3—4, 1943, p. 167—168).

Seminarului), Ilie Tocan (aceştia doi din urmă, suplinitori), Petru Constantinescu-Iaşi, Ştefan Ciobanu – membru al Academiei Române, istoricul Alexandru Boldur, ebraistul Vasile Radu – personalităţi culturale şi literare notorii, scriau cărţi, colaborau la publicaţii, ţineau conferinţe ... În Chişinău au înviorat viaţa patriotică, religioasă-teologică şi culturală-literară. Aceasta şi era una din destinaţiile Facultăţii de Teologie.

Deşi Facultatea avea internat, bine utilat şi în condiţii avantajoase, în cei patru ani de studenţie teologică, vara am stat în oraş, cu chirie, şi mi-am purtat singur de grijă. Am continuat să dau meditaţii – la seminarişti şi la alţi elevi – şi m-am descurcat onorabil, ba chiar am ajutat, cu adăpost şi hrană, pe studenţii-colegi care se zbăteau în lipsuri. Frecventam regulat cursurile şi m-am prins în viaţa teologică-culturală studenţească. Inima şi motorul de propulsiune în Facultatea de Teologie era Părintele Grigore-Gala Galaction. Deşi cu familia la Bucureşti, stătea permanent la facultate. Locuia într-o chilie, cum îi spunea, în clădirea din curtea internatului. Oricând se afla prezent între studenţi şi avea oricând deschisă uşa chiliei, a bunătăţii, a atenţiei şi a pungii, pentru studenţi. Vorbea în capela facultăţii, la rugăciunea de dimineaţă şi seara, la întâlniri culturale şi misionare – vorbea sufleteşte, înţelept, instructiv şi ziditor, fără egal. Ajuta băneşte pe toţi care apelau la el sau cunoştea el că au nevoie. Unii speculau bunătatea lui. Ştia şi continua să fie darnic. Nu putea să fie altfel. Nu-i rămânea mai nimic din salar. Dacă n-ar fi avut onorariile de la ziarele la care, colabora şi de traducător biblic, n-ar fi avut cu ce-şi întreţine familia la Bucureşti. I-am dat totala mea admiraţie. Ca semn, am ţinut o lucrare de seminar, la istoria literaturii române (prof. Şt. Ciobanu) despre Gala Galaction scriitor literar. Dragostea părintească a Profesorului Gala Galaction s-a văzut şi în «cazul Prisăcaru Vasile», student. La o manifestaţie antisemită (la ordinea zilei) a unui grup de studenţi, cu spargerea geamurilor la hotelul «Warşovia», a fost arestat studentul Vasile Prisăcaru, care n-a fugit, pentru că nu avea pentru ce să fugă, stătea doar şi privea. S-a făcut tărăboi mare, de către presa de stânga, cu proces intentat bietului Vasile Prisăcaru, personaj odios!... A intervenit, la proces, părintele Gala, cu autoritatea-i de luat în seamă. Vasile Prisăcaru a fost eliberat şi s-a potolit şi zarva presei. Ca gest de solidaritate românească, în apărarea lui Vasile Prisăcaru s-au înscris avocaţii Sebastian Teodorescu, Luca Brânză, Cezar şi Titus Stoika, Anibal Gheorghiu şi alţii.

Ca student, am făcut parte şi am activat în Cercul misionar al studenţilor teologi «Mitropolit Gurie», în care calitate am participat, împreună cu Mitropolitul Gurie, profesorul Constantin N. Tomescu, preoţii misionari din Chişinău şi încă cinci studenţi teologi, la Congresul misionar din Cernăuţi (septembrie 1930). Am făcut, de asemenea, parte din delegaţia de studenţi teologi de la Chişinău la Congresul Uniunii Studenţilor Creştini Români de la Sibiu (decembrie 1931), unde am prezentat un raport documentat despre situaţia din Basarabia românească, care s-a bucurat de larg ecou, s-a tipărit în reviste şi în broşură. La dorinţa profesorilor, am citit raportul şi în aula facultăţii, în prezenţa profesorilor Nichifor Crainic, Constantin N. Tomescu, Valeriu şi Ciceroni Iordăchescu (acesta era decan), I. Gh. Savin, N. Popescu-Prahova, Şt. Ciobanu, Constantin Fedeleş, a studenţilor din toţi anii şi public din oraş. Tot ca student teolog am făcut parte din delegaţia de studenţi de la Chişinău, la Congresul studenţesc de la Braşov (decembrie 1932) la care am şi vorbit. La ordinea de zi era problema revizionismului maghiar – pretenţiile lor asupra Ardealului. În gara Teiuş, trenul cu studenţi a fost atacat de către maghiari.

În anii 1930–1932 am condus, ca director, revista «Studentul» a Facultăţii de Teologie din Chişinău, mai precis – a Societăţii culturale «Petru Movilă» a studenţilor teologi din Chişinău, cu Vasile Trofim – redactor şi Vasile Prisăcaru – secretar-casier, «cei trei Vasile», cum ni se spunea. Am scris şi publicat, în «Studentul», mai multe articole despre viaţa studenţilor teologi, pregătirea şi îndrumarea lor, precum şi însemnările din viaţa politică şi social-culturală a ţării. Am început să colaborez şi la alte publicaţii, m-am ocupat de francmasonerie. Ca student teolog, am predat, gratuit, religia la Şcoala primară «Ecaterina Teodoroiu» din Chişinău şi am cerut, într-un articol, să se permită studenţilor teologi să fie profesori de religie la şcolile primare.

Dispunând de libertate şi de timp, mi-a plăcut să urmăresc şi să particip la spectacolele ce le prezenta Teatrul Naţional din Chişinău, care a avut un salutar rol educativ patriotic-cultural (studenţii beneficiau de intrare gratuită). Am văzut multe piese, interpretate de actori talentaţi, precum Ovidiu Brădescu, Costache Antoniu, Jean Livescu (director), Cezar Rovinţescu, Elvira Godeanu, Hegiac, Stănescu şi alţii. Sărbătoare şi animaţie mare provoca sosirea la Chişinău a teatrului lui Constantin Tănase, fermecător actor, cu revistele şi cupletele sale satirice la adresa oamenilor politici şi a moravurilor politicianiste, mult aplaudate şi

rămase memorabile. Iubea studenţii şi dădea multe «gratuităţi».

În anii de studenţie teologică am cunoscut colegi din toate părţile României Mari, ne-am cunoscut mai bine, ne-am împrietenit şi ne-am înfrăţit unii cu alţii. Mi-au rămas în memorie nume precum Gheorghe Năcbescu, fost preşedinte al Centrului studenţesc Chişinău, Mitică Videanu, Ion Huştiu, Gheorghe Mihăilescu şi atâţia şi atâţia mulţi alţii...

În iunie 1933 am absolvit Facultatea de Teologie. În iulie 1934 am depus examenul de licenţă, cu lucrarea *Preotul-poet Alexie Mateevici,* obţinând calificativul «cu laudă», nota 10. Am publicat lucrarea în revista «Viaţa Basarabiei» şi în volum.

Mi se deschideau alte zări...

PE BARICADE. LUPTĂTOR CU ARMA CONDEIULUI

Zările ce mi s-au deschis au fost acelea de ziarist luptător cu arma condeiului. Nu se putea altfel.

Şcolile ce le-am făcut: primară, Seminarul, Facultatea de Teologie, în limba română, pe manuale româneşti, cu profesori români, literatura românească învăţată şi citită, cunoaşterea istoriei poporului român, drumurile prin ţară şi vederea geografiei ei încântătoare, toate acestea, pe de o parte, au trezit în mine glasul strămoşilor – al răzeşilor, dragostea lor de glie şi de neam, de datini, cutezanţa şi dârzenia lor încrâncenată şi, pe de altă parte, dorinţa entuziastă şi hotărârea irevocabilă de a face ceva de folos provinciei mele natale, vitregită şi năpăstuită, oamenilor ei, buni, dar dosădiţi şi apăsaţi.

Cunoşteam din istorie şi din impulsurile sângelui că provincia dintre Prut şi Nistru, numită Basarabia pentru a-i ascunde obârşia, este bucată răşluită din trupul Moldovei româneşti, bucată amputată, însă vie, din trupul ţării româneşti şi poporul ei suflet din sufletul neamului românesc. Cunoşteam cum a fost înrobită şi asuprită de vecinii de la răsărit şi cum s-a eliberat şi s-a realipit de unde a fost tăiată, când înrobitorii ei n-au mai avut puterea s-o stăpânească.

Vedeam cele ce se petreceau acum, în anii 1920–1930, în Basarabia românească. Vedeam şi înţelegeam că Uniunea Sovietică continua imperialismul asupritor ţarist şi nu lăsa în pace Basarabia românească. Pe toate căile: ideologie, agenţi, publicaţii, acţiuni... căuta să mineze şi să

submineze, să slăbească şi să ponegrească Basarabia românească sub lozinca şi motivarea eliberării ei din capitalismul românesc!

Acestea mă dureau şi mă revoltau. M-am hotărât să lupt pentru apărarea Basarabiei româneşti, pentru întărirea românităţii ei a libertăţii şi sufletului ei, să demasc pe cei ce o ameninţau şi o înjoseau, precum şi acţiunile lor nefaste. Iar lupta nu se putea duce mai eficace decât cu arma scrisului ziaristic, care se răspândeşte cât mai larg şi mai mobilizator; el aprinde şi întreţine focul patriotic şi al mâniei justiţiare faţă de duşmani. A trebuit să scriu, să mă fac ziarist, un ziarist militant, cu toate riscurile şi consecinţele.

Era baricada cea mai bine aleasă, cea mai necesară. Căci în Basarabia românească, în prima decadă de după Unirea din 1918, nu existau ziare româneşti şi ziarişti români luptători! Oricât de paradoxal ar părea, este adevărul crud: Basarabia românească n-avea nici un cotidian românesc şi nici ziarişti români militanţi (existau doar corespondenţi, în Chişinău, ai cotidienelor bucureştene, «Dimineaţa» şi „Adevărul», «Curentul», «Universul», dar erau ziarişti amatori, diletanţi, fără pregătire intelectuală serioasă şi, mai grav, fără armătură morală şi nici conştiinţă patriotică şi obligaţii de sânge cu provincia, cum erau Elefterie Negel şi Adrian Cindea, şantajişti şi afacerişti, ca şi patronii lor. Dar existau *câteva* ziare, cotidiene, în limba rusă şi *câteva* în limba idiş, evreieşti, cu ideologii şi interese, bine înţelese antiromâneşti (cineva, om competent, a făcut o statistică numerică a presei ce apărea în Basarabia românească şi a constatat că Chişinăul deţinea un record mondial: era oraşul cu cele mai multe ziare evreieşti!). Iar ziarul, în limba rusă, «Naşe reci», avea redactor pe un rus din Odessa, Goziev, care nici nu avea cetăţenia română! Pe lângă acestea, Uniunea Sovietică vărsa puhoi, în Basarabia, presa ei otrăvită, «Pravda» şi Investea», şi la preţ mai pe nimic, ca să fie citită de cât mai mulţi.

Situaţia aceasta cu totul dăunătoare Basarabiei româneşti şi, trebuie să mai spun, favorizată şi de nepăsarea oficialităţii guvernamentale politicianizate, nu mai putea să dăinuie.

În raportul ce l-am citit la Congresul studenţesc de la Sibiu (în decembrie 1931), am sunat clopotul de alarmă. Am arătat, cutezător, realist şi documentat, stările de lucruri din Basarabia românească. Ca primă măsură, am cerut să se editeze, la Chişinău, un cotidian românesc,

scris exclusiv de români, basarabeni şi din celelalte provincii[8].

În capitala ţării se afla cineva care vedea la fel situaţia din Basarabia românească. Se numea Nichifor Crainic, pornit din cea mai de jos treaptă socială, fiu de ţăran clăcaş, cu dragoste de popor şi ţară, viguros talent literar (poet laureat), conducătorul prestigioasei reviste «Gândirea» şi ziarist militant. Făcuse Seminarul şi Facultatea de Teologie din Bucureşti, luase titlul de doctor în teologie şi funcţiona profesor la Facultatea de Teologie din Chişinău.[9] S-a întâmplat ca, în anii războiului, să se îmbolnăvească, la Soroca, de tifos şi a cunoscut ospitalitatea basarabeană. L-a cunoscut personal pe poetul român basarabean Alexie Mateevici[10]. Ca profesor, a intuit adâncimile etnice şi religioase ale sufletului basarabean, a scris cu admiraţie despre ele şi a devenit unul din cei mai ataşaţi prieteni ai Basarabiei româneşti.

În 1932, Nichifor Crainic scotea, ca director, la Bucureşti, ziarul cotidian «Calendarul». I-a trasat rostul în felul următor: «Noi concepem ziarul cu totul altfel decât o simplă prăvălie de vorbe». El e glasul, articulat zilnic, modelat zilnic, al conştiinţei unui popor. Astfel, ziaristul nu e un tejghetar, ci un misionar. Aplecându-şi urechea pe inima în care bate imensa durere anonimă, el se înveşmântă în greaua sarcină de a număra zilnic bătăile acestei inimi, de a numi pe numele lui crud răul ce o bântuie şi de a prescrie leacurile vindecătoare. Îi trebuie pentru aceasta o identificare totală cu durerea, cu aspiraţiile, cu soarta neamului din care face parte şi un curaj dârz, pe care numai moralitatea fără greş îl poate susţine până la extrema limită»[11]. Iar peste câteva zile a completat: «Calendarul e creştin. Creştinismul este concepţia de viaţă pe care o afirmăm categoric[12].

«Calendarul» s-a bucurat de colaboratori dintre personalităţile de

---

8 Vezi *Politicianismul in Basarabia in cei 13 ani de la Unire.*

9 Pentru date biografice, vezi Nichifor Crainic, *Mărturisiri.* Note stenogra-fice, în «Revista Fundaţiilor Regale», an. IX, nr. 1,ianuarie, 1942, p. 39—49.

10 Nichifor Crainic, *Alexie Mateevici,* în vol. *Icoanele, vremii,* p. 47.

11 *Începem,* « Calendarul», an. 1, nr. 1, 25 ianuarie 1952, p. 1, art. fond

12 *Sîntem creştini,* «Calendarul», an. I, nr. 8, 1 februarie 1932, p. 1.

prim rang ale culturii şi presei româneşti, în primul rând aproape toţi colaboratorii «gândirişti», prof. univ. Tudor Vianu, Dumitru Stăniloae, Dragoş Protopopescu, poetul Vasile Voiculescu, Radu Dragnea, Gib. I. Mihăescu, George Mihail Zamfirescu, Al. Busuioceanu, Toma Vlădescu, Pan M. Vizirescu, Ioan C. Savin, Mihail Polihroniade, Ovidiu Papadima, arhitect I.D. Enescu, Constantin Brăiloiu, Gh. D. Mugur, Al. Mironescu, Pericle Martinescu, Alexandru Vianu, Apriliana Medianu, Ion Scurtu, Victor N. Popescu, Nicolae Crevedia ş.a.

Profesorul Nichifor Crainic a citit cele ce am spus eu la Congresul studenţesc de la Sibiu şi i-a plăcut cum am arătat eu situaţia din Basarabia. Coincideau cu vederile şi preocupările sale. Când a venit la Chişinău, la facultate, m-a invitat în sala profesorilor şi mi-a spus: «Doresc, să formez câţiva ziarişti români basarabeni. Vreau ca Basarabia românească să-şi aibă exponenţii ei băştinaşi în ale scrisului. Ei cunosc ce e mai bine realităţile şi sufletul Basarabiei. Ei au datoria şi trebuie să facă cunoscut ţării şi lumii sufletul Basarabiei, atât de bogat în calităţi şi atât de puţin cunoscut. Vreau să încep această treabă cu dumneata. vreau să te fac gazetar. Vei fi primul gazetar român basarabean, după care vor veni şi alţii ...»

Era tocmai ceea ce simţeam şi doream şi eu. Am acceptat bucuros. Am fost cooptat colaborator la «Calendarul». Am încercat condeiul de gazetar şi mai înainte. Am scris şi am publicat articole, reportaje, însemnări, recenzii, în «Luminătorul», publicaţie bisericească-culturală care avea peste un sfert de veac de fructuoasă existenţă, condusă de întemeietorul ei, venerabilul profesor şi fost rector al Seminarului din Chişinău, iconom Mitrofor Constantin Popovici, în «Misionarul», în «Cuvântul Moldovenesc» în «Studentul», pe care l-am condus ca director. Dar adevărata ucenicie de gazetar, ca exponent al inimii şi sufletului poporului, gazetar misionar, am făcut-o la «Calendarul»; aici am păşit mai sus, pe treapta de gazetar-luptător. În paginile «Calendarului» am arătat, cu toată cutezanţa tinerească, energia, sinceritatea şi dragostea faţă de Basarabia românească şi oamenii ei, realităţile goale-goluţe basarabene, pericolele, interne şi externe care o ameninţau, fără menajamente faţă de nimeni. Am întreprins şi susţinut adevărate campanii împotriva afaceriştilor, profitorilor şi politicienilor complici, cum a fost cazul directorului Cadastrului din Chişinău, inginerul Şerban Chirilov. I-am demascat afacerile oneroase şi pe complicii săi, înfruntând pe politicienii şi pe gazetarii de la «centru» care-l sprijineau. La fel am

procedat cu M. Valizarie, administratorul financiar, care văzând că nu are scăpare de proces şi condamnare, şi-a pus capăt zilelor.

Am prezentat, aceeaşi poziţie, cu toată simţirea şi priceperea, la Congresul studenţesc de la Braşov – din decembrie 1932, care a fost o manifestare de unitate şi solidaritate patriotică românească. Am menţionat că în gara Teiuş trenul cu studenţii-delegaţi la Congres a fost atacat agresiv de maghiarii din Transilvania. În tren se aflau studenţii de la Chişinău, Iaşi şi Cernăuţi. Am fost lovit şi însângerat de cioburile de la geamuri; la fel colegii Vasile Prisăcaru, Pavel Berezescu şi alţii. Ni s-au dat îngrijiri medicale, şi aşa, cu capetele şi mâinile bandajate, am apărut în gara Braşov, şi la Congres, fotografiaţi şi publicaţi de ziare, în acest fel.

Congresul de la Braşov a fost o puternică manifestaţie antirevizionistă şi de întărire a unităţii şi solidarităţii naţionale româneşti. Au vorbit, cu indignare şi mânie împotriva duşmanilor dinlăuntrul şi dinafara ţării şi cu fierbinte simţire patriotică şi hotărârea supremă de a apăra hotarele sfinte ale ţării, unitatea şi sufletul poporului, chezăşia existenţei şi a biruinţei, toţi cei care au luat cuvântul. Minunat de bine a vorbi delegatul studenţilor bucovineni, Ionel Negură, la fel bănăţeanul Ilie Umbrescu, la fel delegatul studenţilor bucureşteni, la fel cel din Iaşi. S-a creat o puternică coeziune şi fraternitate românească. Când un student comunist (Mihail Novicov) a încercat o disensiune, a fost huiduit şi pus la punct. Eu am vorbit de două ori şi am arătat cele ce se petrec în Basarabia, referindu-mă şi la felul politicianist cum s-a făcut reforma agrară şi înstrăinarea pământului, acaparat de străini. Municipalitatea şi populaţia braşoveană ne-au primit şi ne-au tratat foarte bine, ne-au cazat şi hrănit ireproşabil. La o masă festivă a participat şi poetul epigramist Cincinat Pavelescu, magistrat în Braşov. A scris epigrame–replici date studenţilor. Congresul s-a încheiat cu defilarea celor 10.000 de studenţi participanţi pe străzile Braşovului, cu fanfara în frunte şi cântând *Deşteaptă-te, române!,* imnul redeşteptării româneşti. La Congresul studenţesc de la Braşov am trăit zile de puternice şi reconfortante sentimente patriotice şi am văzut cât de puternică este unitatea şi solidaritatea naţională.

Cotidianul «Calendarul» a avut o existenţă editorială scurtă. În urma unui articol, cu titlul *Ţara regelui Vider şi a Reginei Duduia,* scris de Nichifor Crainic, în care se referea la regele Carol II şi la concubina lui, Lupeasca, ziarul a fost suprimat.

În 1933 am publicat câteva articole în «Ţara noastră», ziar fondai de Octavian Goga, acum condus de Alexandru Hodoş. Mai multe şi mai multă

vreme am publicat în ziarul local, «Raza».

Acesta se subintitula «Organ (de presă) al Uniunii Clerului Ortodox din Basarabia», dar nu era un ziar strict clerical. Coloanele lui erau deschise şi colaboratorilor mireni. Majoritatea colaboratorilor o formau foştii elevi ai Seminarului teologic din Chişinău şi studenţi ai Facultăţii de Teologie. Am scris aproape în fiecare număr, chiar şi câte două şi trei articole, semnate cu pseudonime, mai cu seamă de când am început să fac parte din redacţie, ca delegat al Asociaţiei cântăreţilor bisericeşti basarabeni.

În «Raza» am combătut necruţător politicianismul şi moravurile politicianiste atât de răufăcătoare, am militat pentru întărirea unităţii româneşti, pentru apărarea drepturilor românilor, în învăţământ, în comerţ, pentru ridicarea nivelului cultural şi social al poporului sătesc.

În 1938, desfiinţându-se Uniunea Clerului Ortodox din Basarabia, şi-a sistat apariţia şi «Raza». În 1939 am reuşit să obţin aprobarea reapariţiei ei, sub conducerea mea, ca director, ajutat de preotul Sergiu C., Roşca – redactor, şi am subintitulat-o «Organ (de presă) independent de luptă creştinească şi românească». În iunie 1940, la ultimatumul Uniunii Sovietice şi cedarea(!) Basarabiei româneşti, «Raza». directorul, redactorul şi mare parte a colaboratorilor au venit în ţara liberă. «Raza» a continuat să apară în Bucureşti, cu titlul «Raza Basarabiei», dar numai un singur număr. Căci, la protestele diplomatice ale Uniunii Sovietice, guvernul român mi-a cerut să renunţ la adausul «Basarabiei», altfel urmând să suprime ziarul. N-am avut ce face, am revenit la titlul iniţial «Raza», însă subintitulată «Gazetă săptămânală de luptă a refugiaţilor basarabeni», care tot spunea ceva. Iar cuprinsul numerelor spunea mai mult. «Raza» a reprezentat realmente Basarabia românească. În primul număr bucureştean şi în alte numere am arătat, cu exemple şi mărturii, felul emoţionant de ospitalier şi de frăţesc cu care ne-au primit şi ne-au tratat «regăţenii», cum li se spuneau românilor din ţară. Ei au înţeles durerea cumplită a basarabenilor şi au căutat cât mai mult să le uşureze suferinţele, soarta şi să-i ajute cu de toate. Au văzut şi basarabenii că regăţenii ne sunt fraţi buni. În fiecare număr am arătat zguduitorul calvar prin care trecea Basarabia românească, în noua înrobire mai cumplită de cât cea ţaristă. Am arătat masacrele şi deportările românilor basarabeni, după datele şi informaţiile celor ce reuşeau să se repatrieze. Am publicat, în fiecare număr, pagini integi cu liste de repatriaţi şi *Poşta refugiaţilor.* Uniunii Sovietice nu-i conveneau filipicele şi dezvăluirile

noastre, a făcut repetate demersuri diplomatice ca guvernul să ne suprime; dar am fost salvaţi datorită intervenţiilor energice ale lui Nichifor Crainic, când era şi când nu era ministru în conducerea statului, care ne-a tutelat permanent. Am continuat să scriem astfel şi să fim Basarabia românească din Regat, până la recucerirea şi eliberarea ei, în iunie 1941.

Sunt dator să mai spun adevărul că în paginile «Razei» şi-au încercat condeiele, s-au afirmat şi s-au format numeroşi scriitori şi publicişti români basarabeni, îndeosebi din rândurile elevilor seminarişti şi studenţilor. Au scris, în paginile «Razei», profesorii Ilie Tocan, Victor Popovici (aceştia doi au condus ziarul ca directori delegaţi), Vladimir Burjacovschi, Leon Trofimov, Alexandru Boldur, preoţii Alexandru Sevosnicov, Sergiu Păduraru, Eremia Cecan, Emil Cucuiatu, Gavril Nagacevschi, Nicolae Tomoilă, Sergiu Bijolla, Evdochim Lesnic, Paul Mihail (Mihailovici) Ion Belodanov, Zaharia Rusu, Zinovie Smochină, publicistul Dumitru Remenco, mai tinerii Sergiu C. Roşca, Anton Ţurcanu, Alexandru Bardieru, Sergiu Matei Nica, Paul Lecca, Al. Velicu-Enache, Grigore Filip-Lupu, Paul Berezescu, Gheorghe Cunescu, Robert Cahuleanu (Andrei Ciurunga), Vladimir Cavarnali, Vasile Trofim, Vasile Prisăcaru ş.a. Se poate spune că «Raza» a fost şcoală şi pepinieră de condeieri români basarabeni. Câţiva din ei – Anton Ţurcanu, Sergiu C. Roşca, Sergiu Matei Nica, Alexandru Bardieru, Paul Lecca, Gheorghe Cunescu au scos revista «Tribuna tinerimii».

În ce mă priveşte, făcându-mă cunoscut ca gazetar, am fost solicitat şi am colaborat şi la alte ziare româneşti basarabene care au odrăslit în deceniul al treilea, precum «Viaţa Basarabiei», «Zorile», «Gazeta Basarabiei». S-au înmulţit numărul ziariştilor români basarabeni, încât am constituit Asociaţia Presei Române din Basarabia şi Sindicatul Ziariştilor Români, iar după 1941, Asociaţia Scriitorilor şi Ziariştilor Basarabeni. Concomitent, am funcţionat, ca profesor secundar, la mai multe licee din Chişinău, de unde aveam asigurată existenţa mea şi a familiei, fără ca să am nevoie ca în ziaristică să mă pretez la compromisuni şi tranzacţii murdare. Am ţinut gazetăria la înălţimea etică a misionarismului patriotic.

După eliberarea Basarabiei, în iunie 1941, şi întoarcerea la Chişinău, am condus cotidianul «Basarabia», subintitulat «Ziarul noii vieţi româneşti», editat în Bucureşti, de Ministerul Propagandei Naţionale. Totodată, am continuat să scot şi «Raza», de care mi-am legat numele şi

notorietatea de gazetar român basarabean. Am scris: în fiecare număr în «Raza» şi mai rar în «Basarabia», deoarece la aceasta colaborau scriitori şi ziarişti din toată ţara, pe lângă toţi colaboratorii «Razei».

Într-adevăr, în Basarabia era «o nouă viaţă românească». Am regăsit Basarabia românească ruinată, pustiită şi îndoliată, cu populaţia decimată prin executări şi deportări, în anul înrobirii sovietice. Regimul sovietic a exploatat-o barbar, a înjosit-o, a încercat s-o desfiinţeze, să-i mutileze sufletul şi s-o îndepărteze de Ţara-Mamă, România. În Basarabia am găsit ruine, încă fumegânde, pretutindeni, morminte, trei sute de mii de case goale ale celor deportaţi, văduve, orfani, lacrimi, durere şi suferinţă obştească. Trebuia să se scrie altfel şi am scris corespunzător. Am scris cu revoltă şi mânie şi am înfierat pe cotropitori şi crimele lor incalificabile, dar sufleteşte, cald, mângâietor şi frăţeşte pentru cei ce sufereau, plângeau şi aveau nevoie de sprijin, ajutor, lumină şi speranţă.

Conducerea de stat, în frunte cu mareşalul Ion Antonescu, a arătat toată înţelegerea, bunăvoinţa şi posibilităţile ei faţă de Basarabia românească. L-am numit pe Ion Antonescu «mareşalul dezrobitor», aşa a fost şi aşa rămâne pentru Basarabia românească şi pentru basaraenii români. El, armata română şi întregul popor român s-au unit şi s-au înfrăţit cu Basarabia românească, au luptat eroic, au vărsat sânge şi s-au jertfit pentru dezrobirea ei, pentru refacerea şi înflorirea ei sufletească, culturală şi materială. Basarabia românească şi basarabenii români le datorează recunoştinţă şi neuitare.

Aşa am scris şi subscriu încă o dată cele ce am scris. Mai subscriu încă o dată cele ce am scris despre românitatea etnică, istorică şi geografică a Basarabiei, despre oamenii şi locurile ei, despre sufletul basarabean, satul basarabean, ţăranca basarabeană, ospitalitatea basarabeană, pentru ce ne este dragă şi iubim Basarabia, ce dorim să fie Basarabia românească (am scris atât de sincer, că am nemulţumit chiar pe oamenii Mareşalului conducător şi am fost sancţionat). Mai subscriu încă o dată cele ce am văzut şi am simţit în Bucovina dezrobită, la fel cele ce am scris despre Transilvania românească. Subscriu încă o dată luate câte le-au scris.

Cele ce am scris, le-am adunat (în rezumat bibliografic şi în texte complete) într-o carte care aşteaptă, ca şi aceasta, tipărirea. Nu am dosit nimic (doar cele ce n-am putut să le mai găsesc). Nu am schimbat nimic (doar, în două locuri, unele cuvinte inadvertenţe). Nu retractez nimic.

Quod scripsi, scripsi, spuneau strămoşii latini. Ce am scris, am scris, afirm şi eu.

Nu neg nimic din cele ce am scris şi cum am scris şi nu mă reneg. Declar că am stăruit să scriu, cu pana muiată în călimara domnească a lui Ştefan cel Mare şi Sfânt şi a lui Petru Rareş, care au zidit cetăţi româneşti pe Nistru; cu pana muiată în călimara de oţel a lui Mihai Viteazul, care a unit, într-un ceas istoric, toate pământurile româneşti, inclusiv Basarabia; în călimara cu sânge de erou a lui Ion Vodă cel Cumplit, care a murit, sfârtecat de turci, la Roşcani, în Basarabia, pentru libertatea Moldovei întregi; în călimara de învăţat a lui Dimitrie Cantemir, care a descris Moldova şi Basarabia; în cea cu sânge de martir creştin a lui Constantin Brâncoveanu, care a dorit binele Moldovei neciuntită de Basarabia, în cea de geniu a lui Mihai Eminescu, care a avut la inimă Basarabia românească; în cea de lavă de vulcan a lui Octavian Goga, «poetul pătimirii naţionale», care a simţit şi durerea Basarabiei robită; în cea a lui Mihai Sadoveanu, admirator al răzeşilor orheieni şi lăpuşneni; în călimara cu cerneală istorică cu care s-a semnat, la *27* Martie/9 aprilie 1918, Unirea pe vecie a Basarabiei româneşti cu Ţara-Mamă, România; cu pana muiată în inima mea de român basarabean.

Dacă am scris cele ce am scris şi cum am scris, nu mi-am făcut decât datoria de fiu al Basarabiei româneşti, care am avut favoarea să ţin în mână un condei şi am făcut din el armă de luptă de apărare şi de izbăvire. Mă declar deosebit de onorat că am scris despre poetul Alexie Mateevici, fiu al Basarabiei româneşti, autorul neîntrecutei poeme *Limba noastră,* pe care o cântă toată suflarea românească; să scriu despre compozitorul şi dirijorul Alexandru Cristea, autorul melodiei *Limba noastră, s*ă scriu despre românii basarabeni, mitropolitul Gurie Grosu, episcopul Dionisie Erhan, venerabilul rector Constantin Popovici, talentatul compozitor şi pictor Mihail Berezovschi, generalul Alexandru Averescu, când aceştia au închis ochii în nemurirea românească.

Era datoria mea de onoare de publicist al Basarabiei româneşti. Revendic această cinste.

ACTIVITATEA DIDACTICĂ

Am iubit şcoala ca viaţa mea. De când am intrat la şcoală, n-am dorit să mă mai despart de ea. Eram legat de şcoală cu toate fibrele fiinţei mele. În seminar am învăţat pe elevii mai slabi cum să înveţe. Nu meditam elevi capabili şi silitori, fiindcă aceştia nu aveau nevoie. Meditam elevi slabi şi care nu voiau să înveţe, mergeau cu învăţatul anevoie. Eu trebuia să-i învăţ să înveţe. Îmi consumam zile, săptămâni, luni şi ani pentru a scoate din elemente slabe oameni adaptabili vieţii şi şcolii.

Când am intrat în facultate, am predat religia la şcoala «Ecaterina Teodoroiu», din strada Universităţii, timp de patru ani. Atunci am prins parcă mai multă dragoste de copii. Patru ani, sufletul meu era în şcoala menţionată.

După examenul de licenţă, m-am înscris la Seminarul Pedagogic din Iaşi, după ce am susţinut examenele de pedagogie cu profesorul Ştefan Bârsănescu, un mare pedagog al şcolii româneşti. Seminarul pedagogic era pe strada Toma Cosma. Director era profesorul universitar Nicorescu, urmaşul marelui pedagog Găvănescu. Aici domnea spiritul şcolii active. Elevul nu mai era un instrument, ci o personalitate în devenire şi deci era tratat ca atare. Aici nu se insulta, nu se bătea şi nici nu se aplicau pedepse corporale. Aici se educa. Copilul era instruit cu dragoste şi convingere. Viitorul profesor trebuia să *iubească* copilul. Cine nu avea darul de a iubi copiii, nu putea deveni profesor.

Datorită şcolii active, încetăţenită aici, Iaşul ajunsese să aibă cei mai buni profesori din ţară. Principiile şcolii active erau aplicate în toate şcolile laşului. Elevul contribuia la reuşita lecţiei, el nu era pasiv. Candidatul la profesorat trebuia să lucreze cu toată clasa. Era obligat să vină la lecţie foarte bine pregătit. Contrar, lecţia se anula. Îmi amintesc cazul candidatului Andrei Svetlov, de prin ţinutul Orheiului. Avea de predat lecţia «Potârnichea», la limba română. În ajun, Svetlov îşi făcuse planul, dar se dusese la un bal studenţesc. Dimineaţa, obosit, s-a dus în cabinetul materialului didactic şi a luat o potârniche împăiată. O maschiază într-o pungă de hârtie şi după ce vorbeşte elevilor despre

potârniche le-a arătat pasărea împăiată. Unul dintre elevi se ridică şi strigă: «Îi cuc, nu-i potârniche». Clasa a izbucnit într-un râs general. Lecţia a fost anulată. Svetlov a trebuit mai să întârzie cu şase luni până la terminarea practicii. Şi cazuri de acestea erau multe.

Profesorii Seminarului Pedagogic erau eminenţi. Elevii erau foarte bine pregătiţi. După fiecare lecţie se făcea critica şi autocritica. Cine absolvea Seminarul Pedagogic din Iaşi se lega de viitoarea carieră cu toată fiinţa sa. Aici se infiltra în mintea viitorului profesor principiul pedagogic că înaintea fiecărei lecţii profesorul trebuie să se pregătească, exact ca şi pentru predica fiecărui preot. Memoria ne poate înşela. De aceea trebuie consultat totdeauna materialul didactic ca şi cel de predică. Profesorul nu trebuie, deci, să intre în clasă cu lecţia nepregătită. Aşa am învăţat la Seminarul Pedagogic din Iaşi şi aşa mi-a rămas săditˆ în fiinţa mea pentru toată viaţa.

Examenul de capacitate pentru învăţământul secundar l-am susţinut tot la Iaşi, în 1937, având ca preşedinte pe regretatul Valeriu Iordăchescu.

În acelaşi an am fost numit la Liceul Industrial de băieţi din Chişinău la catedra de religie. Director era inginerul Anatolie Draganciu, un foarte bun administrator şi pedagog. Majoritatea elevilor erau de la ţară, deci români sadea. Toţi profesorii erau tineri. La materiile practice erau maeştri. Aceştia nu aveau pregătirea profesorilor de la materiile teoretice. Copiii însă erau buni, fii de ţărani, cu creştere sănătoasă şi fără apucături de haimanale. Erau respectuoşi, sensibili şi foarte aperceptivi.

Dacă cu ani în urmă Liceul Industrial avea un renume rău, din cauza elevilor proveniţi din mahalalele Chişinăului, după anul 1935 situaţia s-a schimbat complet. Profesorii tineri, formaţi la şcoala activă, ce domina învăţământul românesc, în general, au adus un nou suflu în liceul industrial. Un Anatolie Draganciu ca director, Gheorghe Uţă profesor de română, Palamaru la română, Gheorghe Madan la istorie, Caraman la fizică, Ivanov la muzică, etc., formau un corp didactic de elită. Generaţiile de elevi ridicate de ei au ajuns ingineri, în majoritatea cazurilor. Un Ion Popescu din Văsienii Lăpuşnei, ajuns ministru la industria uşoară, este absolvent al Liceului Industrial din Chişinău.

În anul 1938 am fost numit la liceul de băieţi «Alexandru Donici», unde director era profesorul Malenda, titularul catedrei de franceză. Era sever şi se făcea carte. Nu zâmbea niciodată. Era distant cu profesorii şi elevii. Nu l-am văzut niciodată bine dispus. Parcă îi ploua mereu. Gândul

lui era numai la pedepse. Toţi erau răi pentru dânsul. Făcea impresia că-i părea rău când punea o notă bună. Elevii liceului tremurau în faţa lui. În locul respectului şi al dragostei el făcuse să sălăşluiască teroarea şi frica. Liceul, în urma înfiinţării Facultăţii de Agronomie, se mutase din fostul local în care se votase unirea, în localul liceului industrial de fete.

În general, elevii Liceului «Donici» erau recrutaţi de la sate. Fiii satelor, în general, luau drumul seminariilor şi al şcolilor normale. Cei din vecinătatea Chişinăului năvăleau şi la Liceul «Donici», poreclit «liceul ţăranilor». Avea profesori proveniţi din două categorii: cei bătrâni fuseseră recrutaţi dintre licenţiaţii universităţilor ruseşti, iar o altă categorie proveneau de la universităţile româneşti. Aceştia formau corpul didactic provenit din şcoala activă a ţării. Majoritatea veneau de la Iaşi, Cluj şi Bucureşti. Printre ei erau multe elemente autohtone, ce intraseră în universităţile ţării după anul 1918. Generaţia aceasta de profesori revoluţionaseră învăţământul basarabean.

Printre primii autohtoni reîntorşi în Basarabia noastră scumpă era şi Vasile Harea, fost deputat în Sfatul Ţării. Era doctor în filosofie. Se formase la şcoala activă a Iaşului. Făcea parte din gruparea lui Mihai Ralea, Petre Andrei, Ion Petrovici, Ştefan Bârsănescu şi alţi corifei ai şcolii ieşene.

Vasile Harea se aciuise în aripa stângă a filosofilor ieşeni. Era un profesor studios, domol, calm şi cu multă dragoste pentru elevi. Prin anul 1935 fusese numit titular al Catedrei de filosofie la Liceul «Donici».

Când am fost numit, în anul 1938, la catedra de religie, l-am găsit pe Harea dominând corpul profesoral. Mai erau dintre bătrâni: macedoneanul Leon Boga, la geografie, basarabeanul Simion Pamfil, la fizico-chimie, Vrabie şi Ivanov, la matematici, Repca V. la limba germană, dr. Urbanovici la igienă, Grigore Gâdei la muzică, Dumitru Nichita la română, Constantin Nemţeanu la gimnastică, Mustea la desen şi Vasile Orza la germană.

Elementul tânăr pătrunsese timid printre bătrâni. Dintre elementele vechi care compromiteau corpul didactic era şi ucraineanul Vasile Orza.

În trimestrul II, deci la începutul anului 1939, m-am pomenit la locuinţa mea din strada Ferdinand nr. 100 cu un grup de elevi din clasa a VIII-a în frunte cu elevul Ciachir Gheorghe. Aceştia mi-au prezentat zece propoziţiuni care urmau să le fie date la extemporal la limba germană de către profesorul V. Orza. Frazele fuseseră vândute colegului lor, Ionel Guciujna, cu suma de 800 lei. Mai mult de jumătate dintre elevii clasei lor

cumpărau de la Orza subiectele tezelor. Aceştia nu învăţau dar aveau note bune. Ceilalţi elevi obţineau note slabe. Toţi ştiau că se comercializează tezele şi extemporalele la limba germană, dar nimeni dintre foştii directori nu îndrăznea să remedieze boala.

Prezentându-mi elevii propoziţiunile, m-au rugat să aduc chestiunea la cunoştinţa directorului Harea, căruia i se încredinţase direcţia din ordinul ministrului Andrei Petre, prin înlocuirea lui Malenda. A doua zi, la ora 7,00, m-am prezentat directorului Harea şi i-am înmânat. scrisoarea-reclamaţie, cu subiectele extemporalului ce urma să-l dea elevilor din clasa a VIII-a. Am rămas în biroul directorului, unde au mai fost chemaţi profesorii: Leon Boga, Dumitru Nichita şi Vasile Repca. Tot timpul primei ore am stat în biroul directorului. Nimeni nu a mai luat legătură cu vreun coleg. La 10 minute după începerea orei a doua, tot grupul profesorilor în frunte cu directorul Harea am intrat în clasa a VIII-a. Profesorul Orza, scrisese pe tablă exact propoziţiunile pe care mi le prezentase grupul elevilor. Directorul Harea l-a somat pe Orza să înceteze scrisul. Mai avea de adăugat două cuvinte. Ne-am retras cu toţii în biroul directorului. Orza a încercat să protesteze. Dovezile contra lui erau zdrobitoare. Văzându-se demascat, a căzut în genunchi şi a început să plângă, implorând milă. Directorul Harea, împreună cu toţi colegii de faţă, erau categoric împotriva acestei josnicii. Ne-am îmbrăcat şi am plecat cu toţii la inspectoratul Şcolar din strada Puşkin, vizavi de Liceul «Alecu Russo.» Am intrat în cabinetul inspectorului Ion Macovei, fost profesor şi director al Liceului «Donici» ani îndelungaţi. Când a aflat despre ce este vorba a roşit de supărare şi i-a pus în vedere lui Orza că nu mai are voie să vină la liceu. L-a declarat compromis şi mort pentru Liceul «Donici».

Inspectorul Macovei a plecat a doua zi la Bucureşti, unde a prezentat ministrului Petre Andrei cazul lui Orza. E bine să facem o paranteză: atât Petre Andrei cât şi Vasile Orza erau membri ai Partidului Naţional Ţărănesc, aripa stângă. Drept pedeapsă, l-a transferat pe Orza la liceul din Buftea. Pedeapsa s-a transformat în avansare.

Totuşi, Liceul «Donici», ca şi şcoala basarabeană, în general, au fost salvate de un element compromis, care timp de peste zece ani comercializase tezele şi extemporalele la limba germană.

Elevii Liceului «Donici» erau bine pregătiţi şi aveau o educaţie sănătoasă. Majoritatea erau fii ai satelor şi îi interesau problemele religioase. Îmi amintesc următoarea scenă de la o lecţie de dogmatică cu

clasa a V-a. Predam *«Păcatul original şi urmările lui»*. La un moment dat le spun elevilor că noi moştenim urmările păcatului original, deşi nu l-am comis noi. De exemplu, dacă primim o moştenire de la părinţii noştri, fie pasivă, fie activă, o primim. Ne obligă legea. Elevul Camboli, premiantul clasei, se ridică şi spune «dacă mie nu-mi convine moştenirea, o refuz». Prompt, i-am răspuns: «Dacă tatăl dumitale ar fi fost bolnav de o boală incurabilă, spune cum ai putea refuza moştenirea ei». La această replică clasa a izbucnit în aplauze şi a recunoscut valabilitatea explicaţiilor păcatului originar şi urmările lui.

Adesea, profesorul Harea mă ruga să-l suplinesc la lecţiile de filosofie şi sociologie. Când mă duceam în clasă, elevii mă rugau să le vorbesc despre dumnezeirea creştinismului, *Biblia – Cartea cărţilor,* minunile şi realitatea lor, Învierea şi istoricitatea lui Iisus, existenţa Lui Dumnezeu şi altele.

La Liceul «Donici» se mai aciuise un aventurier, pe numele de Dominican. Funcţiona de mai mulţi ani ca intendent. Era refugiat din Ţările Baltice. Vorbea mai mult ruseşte, deşi fiii de moldoveni nu-l înţelegeau. Datorită fostului director Leon Boga, care avea slăbiciune pentru acest Dominican, ajunsese să terorizeze elevii liceului. Bătea ca-n codru. Copiii erau copii. Mai ţipau prin curte şi prin coridoare, se mai ghionteau, se jucau, săreau. Cu un cuvânt erau copii. Dominican însă nu suporta jocurile lor şi-i bătea de-i snopea.

Eram diriginte la clasa a IV-a. Intrând într-una din zile în clasă am găsit pe elevii Şargu şi Păscăluţă plini de sânge. Mi-au declarat că-i bătuse Dominican. L-am adus pe director în clasă, i-am prezentat pe elevii bătuţi şi, retrăgându-ne în cancelarie, am cerut înlăturarea din şcoală a individului Dominican. Directorul l-a suspendat imediat, prin ordin de zi, şi a anunţat, în scris că se interzice cu desăvârşire bătaia. Elevii au înţeles că ceva se schimbase la Liceul «Donici». Atât Malenda, Vasile Orza cât şi Dominican nu fuseseră chemaţi pentru a teroriza elevii şi au fost eliminaţi.

Profesorul Constantin Nemţeanu era la înălţime. Viaţa sportivă era în mare cinste. Profesorul stăpânea masa elevilor. Era ascultat şi iubit de elevi. Făcuse studiile la Institutul de Educaţie Fizică din Bucureşti şi îşi însuşise metodele şcolii active. Organiza excursii, concursuri şi diferite manifestaţii sportive. Era veşnic prezent în mijlocul elevilor. Foarte spiritual şi cu o memorie formidabilă, spunea bancuri, anecdote glume şi ghicitori, fără să se repete sau să se epuizeze. Avea un singur cusur:

vorbise în copilărie ruseşte acasă şi rămăsese cu accent străin. Încolo era un profesor eminent şi un coleg neîntrecut.

Un alt profesor bun era Simion Pamfil. Era fiu de ţăran şi susţinea pe elevii de la ţară. Ajunsese deputat liberal şi făcuse mult bine şcolii şi elevilor. Era un dascăl apropiat de elevi şi înţelegător.

Profesorul care trăgea toate sforile în liceu era Leon Boga. Era macedonean de origine. Avea spirit mercantil. Conducea efectiv «Astra Basarabiei», deşi preşedinte era Ion Pelivan. Boga avea sonde la Ploieşti, procurate în întovărăşire cu un evreu, o tipografie, în care se tipăreau lucrări de mic tiraj, dar aducătoare de venituri. Era pentru ridicarea elementului românesc de la sate, dar nu se dădea la o parte de la afaceri cu evreii, de unde avea câştiguri băneşti. Nu făcea politică de partid, dar era un element aparte. El nu ţinea relaţii prieteneşti cu colegii. Nu-l văzuse nimeni în vizită la cineva. Îl întâlneai adesea la cafeneaua Zamfirescu din Casa Eparhială, unde stătea la o cafea cu câte un prieten ore întregi.

Un Harea era studios şi preocupat de probleme mari. Boga se ocupa însă de administraţia „Astrei" devenită „Fundaţiile regale", de tipografie cu evreul Cleiman, de plimbările cu Dominican, care avea o maşinuţă şi în care adesea îşi plimba şefii.

Când era vorba de probleme de cultură, Boga sărea în sprijinul lor. Iiind director al Arhivelor Statului din Chişinău, a scos la lumină multe documente despre trecutul nostru, pe care le-a publicat. A avut doi copii: un băiat şi o fată. Fata fusese căsătorită cu avocatul moldovean Leonard Gheorghiu, care apoi a divorţat, iar sărmana tânără a murit de cancer. Băiatul e medic pe la Vaslui. Murindu-i şi soţia, Boga s-a retras la mănăstirea Agapia, unde a murit în singurătate, fiind înmormântat la cimitirul „Eternitatea" din Iaşi. A avut o bătrâneţe şi un sfârşit trist, deşi activitatea lui de-o viaţă fusese bogată şi frumoasă.

În toamna anului 1938 Liceul „Donici" a fuzionat cu Liceul „Hasdeu". Director a devenit Vasile Harea, iar numele a rămas Liceul „Hasdeu", care multe decenii fusese liceul fiilor de orăşeni şi evrei. Mulţi ani fusese director al Liceului „Hasdeu" bucovineanul Liviu Marian. Fusese profesor de limba română. Tot aici fusese profesor, peste 20 de ani, scriitorul Deltei, Nae Dunăreanu. Fusese unul dintre colaboratorii mei de la „Raza" şi „Basarabia".

La 1 septembrie 1939, am fost numit profesor la Liceul „Regina Maria" din Chişinău. Directoare era Elena Negrescu, soţia profesorului Ion

Negrescu de la Liceul „Alecu Russo”. Ambii erau profesori de limba română. Elena Negrescu urma la direcţie basarabencei Elena Botezatu. Aceasta fusese o exponentă a femeilor române basarabene în epoca ţaristă. Luase parte sub Imperiul Ţarist la toate mişcările româneşti ale femeilor din Basarabia. În şcoală fusese o adevărată mamă. Avea o inimă largă şi înţelegătoare a sufletului copiilor. Era măsurată în hotărâri şi demnă. Negrescu era o fire mai expansivă ca Botezatu. Bună românc şi profesoară cu experienţă, m-a primit binevoitor. Era membră a Partidului Naţional Ţărănesc şi ştia că eu sunt împotriva politicii în şcoală. Era bună vorbitoare. Era la curent cu tot ceea ce apărea în literatură. Liceul era extern. Avea cea mai frumoasă biserică din oraş, construită de Principesa Viazemsc. Fusese pictată de cei mai mari pictori ai Rusiei ţariste. Un timp a fost folosită drept catedrală a oraşului Chişinău, cât timp se repara catedrala incendiată de trupele sovietice, la retragere.

Preotul profesor de religie oficia regulat Sfânta Liturghie, la care participau elevele şcolii. Răspunsurile erau date de corul bisericesc al elevilor liceului, care până în 1936 fusese condus de soţia fostului profesor de religie, Mihai Bocunescu.

Fiind numit la catedra de religie a liceului „Regina Maria” am angajat, ca dirijor, pe profesorul Petre Petrovici, tatăl dirijorului Constantin Petrovici de la Opera Română. El a reorganizat corul, dând rezultate frumoase.

Liceul „Regina Maria” se transformase de doi ani în liceu comercial. Preotul Dumitru Bocunescu, fratele lui Mihail, se transferase la Liceul „Dadiani”, unde era directoare cumnata sa, Galin. Fiind transferat la liceul vecin, „Dadiani”, Bocunescu avea completarea catedrei la „Regina Maria”. Prezentându-mă ca titularul catedrei la „Regina Maria”, directoarea, în înţelegere cu preotul Bocunescu Dumitru, mă avizează că voi funcţiona la cursul inferior al liceului teoretic şi la clasele superioare ale liceului comercial. Menţionez că liceul era în transformare din liceu teoretic în liceu comercial. Deci, directoarea, cu preotul Bocunescu conveniseră ca el să predea la clasele a VI-a, VII-a şi VIII ale liceului teoretic iar eu să predau la cursul inferior. M-am opus categoric, obiectând că eu sunt numit la catedra de religie a liceului „Regina Maria” şi deci nu la ore. Eu răspund de întreaga catedră şi când mi se va face inspecţia de definitivare va trebui să predau la toate clasele nu numai la cele inferioare.

Argumentarea mea a fost aprobată de inspectorul general Ion Macovei, şeful regiunei şcolare a Basarabiei. Dar apele nu s-au limpezit complet. Directoarea, în înţelegere cu colegul Bocunescu, au căutat să angajeze şi elevele cursului superior. Când m-am prezentat la clasa a VIII-a nici o elevă nu a voit să spună rugăciunea de intrare. A trebuit s-o spun eu. Elevele s-au aşezat în bănci şi au început să-şi prepare lecţiile la materiile ce urmau. Am predat lecţia „Dumnezeirea creştinismului", am făcut planul pe tablă şi când am trecut la recapitulare n-au răspuns decât elevele Ostianu Natalia şi Bobincă Maria. Restul elevelor n-au dat nici un răspuns pozitiv. La sfârşitul lecţiei, cu mare greutate eleva Gavriliţă Lidia a rostit rugăciunea „Cuvine-se cu adevărat". Lecţia următoare era peste o săptămână. Văzând sabotajul clasei a VIII-a, mi-am luat măsurile de rigoare. N-am spus nici directoarei Negrescu, nici dirigintei Cornea nimic. Exact la o săptămână, era într-o marţi, m-am prezentat în clasa a VIII-a cu 40 de coli de hârtie şi 40 de creioane. După rugăciunea rostită tot de Gavriliţă, am obligat ca toate elevele să depună manualele şi genţile la catedră. Am împărţit lecţia în patru subcapitole, am dat fiecăreia o foaie de hârtie şi un creion şi am fixat nr. 1, 2, 3 şi 4 ca nici una să nu poată copia de la alta. Am anunţat subiectul şi am prevenit că nu admit nici o discuţie. Cine va încerca să vorbească va fi scoasă din clasă şi va primi nota 1.

Prima victimă a fost eleva Bivol Ludmila, care a refuzat să scrie. Conform regulamentului, i-am pus nota 1 şi am invitat-o să părăsească clasa. Exemplul ei nu a mai fost urmat de nimeni. Am supravegheat timp de 15 minute executarea lucrării cu toată severitatea. Exact peste 15 minute am ridicat extemporalele. Am trecut la lecţia următoare: „Învierea lui Hristos". De data aceasta toate elevele erau atente. Am notat schiţa de pe tablă şi la recapitu-lare se întreceau care să răspundă mai repede. La sfârşitul lecţiei se ofereau mai multe să spună rugăciunea. La plecare m-au întrebat dacă voi ţine cont de extemporale deoarece ele nu învăţaseră. Le-am prevenit că voi aplica riguros prevederile regulamentului.

M-am dus în cancelarie. Ora a treia aveam fereastră. Am stat în cancelarie şi am corectat extemporalele. Cu chiu cu vai, am putut pune premiantei Ostianu un şase tras de păr şi lui Bobinca Maria un cinci. Restul, trei şi patru. Am trecut notele pe o coală de hârtie, fără să le trec în catalog şi chemând pedagoga clasei a VIII-a i-am înmânat extemporalele pe care le-a distribuit elevelor.

Ora a patra am avut-o la clasa a V-a la „Istoria bisericii române". Am ascultat lecţia „Întemeierea bisericii din Moldova" şi am predat „Biserica în timpul lui Ştefan cel Mare". La răspuns, zece eleve au obţinut, nota zece. La recapitularea lecţiei noi, am constatat că lecţia fusese însuşită în clasă. La terminarea lecţiei m-am pomenit în uşa clasei a V-a cu toate elevele clasei a VIII-a, în frunte cu pedagoga. M-au rugat să trec puţin în clasa a VIII-a, căci au să-mi comunice ceva important. Erau timide şi cuviincioase. Am acceptat. Au închis uşa şi mi-au cerut solemn iertare pentru gestul lor necugetat. Mi-au declarat că toată povestea fusese regizată de colegul Bocunescu Dumitru, care dorea să predea el în clasele superioare. La aceasta fusese asociată şi directoarea Negrescu. Toate erau ruşinate şi unele plângeau. Au repetat rugămintea ca să le iert. Le-am promis că dacă îşi vor face datoria de eleve respectuoase şi ordonate şi vor învăţa vor obţine notele cuvenite. Tot trimestrul s-au purtat admirabil. Aproape toate elevele au obţinut nota maximă, pentru că posedau materia la superlativ.

Pe mine, ca pedagog, mă interesa educarea lor mai mult decât instrucţia. E adevărat că era o clasă excepţională. Aveau foarte puţine absenţe, atât la clasă cât şi la biserică. Concurau cu elevele claselor a III-a şi a IV-a atât la studii cât şi la purtare. Diriginta Cornea, soţia dr. Cornea şi fiica preotului Andreescu din Iaşi aflase într-un târziu toată istoria cu extemporalul clasei a VIII-a, dar a lăsat să vadă cum se va termina. La sfârşitul trimestrului am luat foaia cu notele de la extemporal, le-am arătat-o de la catedră, le-am declarat că, ţinând cont de felul cum şi-au însuşit materia, precum şi de comportarea în general a clasei, ard foaia şi nu voi ţine cont de extemporal la calcularea mediilor trimestriale.

Rezultatul a fost admirabil atât la studii cât şi la purtare. În toate problemele ce le aveau cu unele profesoare, în privinţa studiilor, eram consultat şi le dădeam îndrumările necesare. Ori de câte ori apărea câte un necaz în clasă mi se adresau şi eu căutam să salvez şi autoritatea profesoarelor, dar şi dreptul elevelor.

La sfârşitul anului şcolar 1939–1940, la examenul de bacalaureat au reuşit toate absolventele Liceului „Regina Maria". La câteva zile după bacalaureat mi s-a prezentat absolventa Maria Morţun şi mi-a făcut o destăinuire senzaţională. Cu câteva zile mai înainte venise la ea un neamţ basarabean, coleg cu ea din copilărie. Tatăl Mariucăi fusese ofiţer şi avea o moşie în judeţul Bălţi. Neamţul, cunoscând situaţia ei, i-a spus Maricăi, că, potrivit înţelegerii dintre Hitler şi Stalin, sovieticii vor ocupa în

curând Basarabia. Cetăţenii germani din Basarabia vor fi repatriaţi şi li se vor plăti în monedă forte valoarea tuturor bunurilor. El îi propune Maricăi să se căsătorească cu el pentru a deveni cetăţeană germană şi, deci, pentru a-şi salva averea cu moşia părintească. Ea m-a întrebat ce să facă? La toate acestea i-am răspuns: „Ce mai aştepţi? Mărită-te". Ea însă mi-a spus că este aşa de urât neamţul, încât nici moartă nu s-ar mărita cu el. Mi-a adăugat că neamţul ei se află de mai mult timp în Germania şi că acum lucrează în SS. A hotărât irevocabil să nu accepte propunerea lui. El a plecat şi ea a rămas cu mama bolnavă, bunica neputincioasă şi fratele minor. Toată greutatea apăsa pe umerii ei. A plecat imediat la moşie şi a căutat să rezolve într-un fel oarecare problema. Peste vreo două săptămâni însă ruşii au ocupat Basarabia. Mariuca Morţun, cu ajutorul unor prieteni, a reuşit să treacă în judeţul Iaşi toate vitele, cu inventarul moşiei şi bunurile din casă. Moşia lor se afla pe malul Prutului şi de aceea a putut transfera totul în judeţul Iaşi. Aşadar, nici nu s-a căsătorit cu neamţul şi nici n-a pierdut averea părintească.

S-a înregistrat un fenomen foarte interesant: aproape toate absolventele Liceului „Regina Maria" promoţia 1940, în frunte cu profesoarele, s-au refugiat în ţara liberă. Printre profesoarele Liceului „Regina Maria" amintesc pe: Elena Negrescu la română, Elena Apostol la germană, Nina Gobjilă la franceză, Busuioc Gobjilă la istorie, Eleonora Halipa la gospodărie, Elizabeta Mareş la muzică, Matei Elena la matematici, Cuemji la gimnastică, Zaborovschi la lucrul manual, Gornea la filosofie, Eremia la latină, Stănescu la română, etc. Liceul avea un corp didactic de elită. Deşi era format din două generaţii, totuşi exista o coeziune între profesoare. În timpul ţarismului, Liceul „Regina Maria" fusese şcoala nobilimii: ofiţeri, magistraţi, profesori, avocaţi etc. Dintre elevele şcolii subliniez că Tamara Caciulcova, din clasa cu extemporalul, este căsătorită cu fostul ministru Mircea Maliţa, Tatiana Popa este artistă la Teatrul Naţional din Bucureşti. Majoritatea absolventelor au ocupat funcţii de răspundere şi astăzi multe dintre ele sunt pensionare şi îşi cresc nepoţii.

În anul 1940, refugiindu-mă la Bucureşti, am funcţionat la Şcoala Normală de Menaj din Calea Victoriei, ale cărei absolvente deveneau maestre de menaj la şcolile secundare. În anul 1941, reîntorcându-mă la Chişinău, am fost încadrat la Liceul „Regina Elisabeta", fost până în 1940 Liceul „Dadiani". Elevele cursului superior erau recrutate dintre fostele eleve ale Liceului „Dadiani" şi cele ale Liceului „Regina Maria", care se

transformase în liceu comercial, pe când Liceul „Dadiani – Regina Elisabeta" era liceu teoretic.

Chişinăul era distrus de război. Rămăseseră două licee teoretice: «Regina Elisabeta» şi Liceul Eparhial. Directoare la Liceul «Regina Elisabeta» fusese numită Elena Muşătescu, care purtase la Liceul Eparhial numele de Muhanov. Era originară din Iaşi, născută Cerchez. Era o profesoară bună, cu mult tact şi devotată şcolii. Nu avea copii, totuşi iubea copiii. Corpul profesoral s-a format din elemente tinere, entuziaste, doritoare să activeze până la jertfire de sine pentru ridicarea elementului autohton românesc.

Catedra de istorie avea ca titulară pe profesoara Ursulescu, la română era directoarea Muşătescu, la geografie Sălceanu, la matematici Nadejdea Cazanacli, la igienă dr. Abadjeru, la lucrul manual Fazlî, etc.

Timp de trei ani cât am funcţionat la acest liceu am căutat să inspir elevelor dragostea de Dumnezeu şi de patrie. Oficiam regulat Liturghia în capela Liceului „Regina Maria", vecină cu Liceul «Regina Elisabeta». Corul religios era condus de acelaşi Petre Petrov; Profesoarele se întreceau în activităţi şcolare şi extraşcolare.

În anul 1942, la prima sesiune de bacalaureat, fusese numit preşedinte academicianul Ştefan Ciobanu, fost profesor la Facultatea de Teologie din Chişinău, acum titularul catedrei de literatură veche la Facultatea de Litere din Bucureşti. M-a rugat şi l-am găzduit eu. La această comisie dădeau examen absolventele liceelor: Eparhial, «Regina Elisabeta», liceele de fete şi băieţi din Bălţi, Soroca, Orhei şi Tighina. În comisie fuseseră numiţi profesori şi profesoare de la toate liceele respective. Fiecare profesor căuta să-şi protejeze elevii de la liceul său. Profesoara Elena Dragomir de la Liceul Eparhial, care examina la filosofie, punea note exagerat de mari la eparhialiste, dar prea mici la cei de la alte licee. A venit şi rândul absolvenţilor liceului tehnic agricol din Soroca. În serie a intrat premiantul acestui liceu. Fiind din provincie, profesoara Dragomir, pentru a-i pune o notă mai mică l-a întrebat: «Prin ce se deosebeşte omul deştept de cel prost?» Candidatul, care obţinuse până atunci numai note foarte bune, răspunde foarte degajat: «Prin întrebările ce le pune». «Măgarule – îi adresă profesoara – îţi pun nota 1». Preşedintele a suspendat şedinţa şi s-a retras în cancelarie cu întreaga comisie. Preşedintele Ştefan Ciobanu a precizat că răspunsul candidatului fusese just. Profesoara Dragomir a protestat. Atât preşedintele cât şi membrii comisiei i-au acordat candidatului nota 10. S-

a produs un tumult. Ştefan Ciobanu a cerut o comandă telefonică fulger cu Ministerul Învăţământului. A vorbit cu ministrul Ion Petrovici căruia i-a expus cazul. Ministrul a dispus înlocuirea profesoarei Elena Dragomir cu profesoara Elena Mărdărescu de la Liceul «Regina Elisabeta». Cazul a produs vâlvă. Toată lumea a aprobat gestul preşedintelui Ştefan Ciobanu ca şi ordinul ministrului Petrovici.

Conducerea liceului militar „Regele Ferdinand" din Chişinău a solicitat numirea mea la orele de religie din cursul superior. Am funcţionat trei ani la acest liceu. Elevii erau disciplinaţi şi sârguincioşi. Comandant al liceului era colonelul Cialâc, a cărui fiică îmi era elevă la Liceul «Regina Elisabeta». La orele de religie căutam să fac puţină destindere ca să-i descătuşez întrucâtva de atmosfera rigidă a militarismului. Toţi se simţeau la orele de religie ca în familie. Le pria această atmosferă. Elevul însă rămâne tot copil. Eu dădeam lecţii atât la Liceul militar cât şi la Liceul «Regina Elisabeta». Liceele erau vecine. Fetele erau externe, iar militarii interni. Se vede însă că băieţii şi fetele aveau legături de prietenie între ei. Într-o zi venind de la Liceul militar la Liceul «Regina Elisabeta», unde aveam ore, mă dezbrac de palton şi căciulă şi le las în garderobă. Era iarna. Când am ieşit din cancelarie pentru a merge la clasă observ că eleva Nina Grosu din clasa a VIII-a ţine în mână căciula mea. Am rămas surprins. Când m-am apropiat am constatat că luase o scrisoare din manşeta căciulei mele. Am confiscat-o. Scrisoarea era de la un elev din clasa a VIII-a a liceului militar. Abia atunci am descoperit că atât elevii cât şi elevele foloseau căciula mea drept poştă. Am discutat în clasele respective cazul de mai sus şi am tras nişte concluzii din care rezultă că o parte de vină o aveam şi eu, deoarece nu verificam nici buzunarele şi nici căciula. După cazul cu Nina Grosu am început însă s-o fac. N-am pedepsit pe nimeni, apreciind gestul lor ca ingenios şi copilăresc. Câte pozne de acestea n-am făcut şi noi ca elevi...

În anul 1942 am făcut o excursie la Odessa cu un grup de scriitori din Bucureşti şi Moldova. Mitică Bozgan, şeful gării Chişinău ne-a pus la dispoziţie două vagoane de clasa a I-a cu care am călătorit dus-întors. În Odessa am fost primiţi cu toate onorurile de către primarul Gherman Pântea, fost deputat în Sfatul Ţării şi de Alexandru Costinescu pe care-l avusesem administrator la ziarul «Basarabia».

Am luat parte la mai multe şezători culturale, cu care ocazie am vorbit despre răspândirea românilor până la Marea de Azov. A fost o excursie frumoasă şi mult apreciată de moldovenii din Odessa. Inspectorul şcolar

Andrei Niculescu şi ing. Ilin ne-au salutat în numele românilor transnistreni. La întoarcere s-a cântat «Du-mă acasă măi tramvai», cântecul meu preferat. Redactorul Lucian de la cotidianul «Basarabia», de sub direcţia subsemnatului, a publicat un reportaj în care a descris şi atmosfera veselă din tren, excelând cu *Du-mă acasă măi tramvai.*

După două zile, când urcam treptele la primul etaj al liceului, tot cursul superior cânta *Du-mă acasă măi tramvai.* Pedagoagele şi unele colege au propus pedepsirea elevilor pentru acest gest. Eu însă am considerat că-i o simplă copilărie şi nu i-am acordat nici o atenţie. Trebuie să precizez că ori de câte ori se iveau neînţelegeri între profesoare şi eleve eu eram arbitrul care ştiam să le aplanez. Atât profesoarele cât şi elevele mă ascultau şi se lichida orice neînţelegere.

În cariera mea didactică am făcut o constatare: profesoarele fără copii, dar mai ales profesoarele bătrâne nu-i înţeleg pe elevi. Mamele de copii sunt şi bune profesoare şi înţeleg sufletul elevului.

În timpul războiului, populaţia Chişinăului era formată din autohtoni şi salariaţi aduşi din toate provinciile. Erau mulţi negustori veniţi din diferite provincii pentru a lua locul evreilor, dispăruţi din viaţa Chişinăului. Marea majoritate a elevelor erau fiice de români. Atmosfera în şcoală era pur românească. Colaborarea cu părinţii se făcea cu uşurinţă. Oraşul era lipsit de teatru. Cinematograful îi ţinea locul. Sala «Expres» primea echipele teatrale bucureştene şi ieşene. Sala Eparhială fiind distrusă, conferenţiarii bucureşteni îşi expuneau subiectele în sala aceluiaşi «Expres».

Chişinăul fiind un oraş în refacere, viaţa culturală a oraşului lăsa mult de dorit. Profesorii secundari de la şcolile secundare organizau şezători şi manifestaţii culturale, fiecare în şcoala respectivă. Lipsind cele două facultăţi cu cei peste patruzeci de profesori universitari, Chişinăul slăbise ca un centru cultural. Este adevărat că şcolile secundare îşi întineriseră rândurile corpului didactic cu elemente bine pregătite, dar lipsea un centru universitar. Împuterniciţii ministerului învălâmântului şi propagandei, care inspectau şcolile Chişinăului, remarcau nivelul ridicat al cunoştinţelor elevilor, ca şi buna lor pregătire. La examenul de bacalaureat se făceau aceleaşi constatări. Şcoala basarabeană era la nivelul celor mai bune şcoli din ţară. Unul din inspectorii de specialitate, dr. Gh. I. Chia, din Ministerul Învăţământului încheia procesul verbal pentru definitivarea mea cu următoarele aprecieri: «Preotul V.Ţ. se bucură de o mare autoritate morală şi intelectuală nu numai în Chişinău,

ci şi în cercurile mai largi ale Basarabiei. În prezent, Sfinţia Sa este unul dintre cei mai reprezentativi luptători pentru ridicarea şi purificarea conştiinţei religioase, culturale şi naţionale a populaţiei din Basarabia» (23 februarie 1943).

Asemenea constatări făceau şi alţi inspectori de specialitate colegilor de la şcolile Chişinăului.

În martie 1944, liceul «Regina Elisabeta» s-a evacuat la Craiova. Personal, m-am evacuat la Bucureşti. Potrivit dispoziţiilor Ministerului Învăţământului, conducerea şcolilor a fost obligată să revină în Basarabia să evacueze materialul didactic şi averea şcolară. Am primit şi eu un ordin similar şi am evacuat împreună cu conducerea Liceului «Regina Maria» o parte din icoanele liceului. Din păcate, la 4 iunie 1944, gara Chişinău a fost bombardată şi vagonul cu icoane a fost distrus. O mare parte din elevele liceului au fost evacuate cu părinţii, tot, la Craiova. Nu am mai avut legătura cu corpul didactic de la Craiova deoarece a intervenit armistiţiul şi eu, aflându-mă la Bucureşti, am fost utilizat la liceul comercial de fete «Bălaşa Brâncoveanu». Aici era directoare Aglaia Gheorghiu, moldoveancă, din părţile Tecuciului. Era căsătorită cu un evreu. Era însă o bună gospodină şi administratoare experimentată. Ştia situaţia mea şi s-a comportat ca o adevărată soră.

Eram hărţuit de organele securităţii sovietice. Ea mă prevenea şi dădea relaţii în favoarea mea. Îmi dădeam seama că pentru scrisul meu împotriva lui Stalin voi avea necazuri. La Prefectura Poliţiei Capitalei aveam prieten pe dr. Traian Andreescu, un român şi un patriot desăvârşit. Acesta a intervenit şi mi-am procurat un buletin de identitate pe numele de Teodor Pandeli. La cabinetul prefectului capitalei funcţiona ca translator avocatul Petre Guciujna, fiul preotului Guciujna de la Orhei, unul dintre cei mai buni prieteni de-ai mei. Comandant al Prefecturii Capitalei fusese un timp colonelul bucovinean Petruc. Acesta favoriza camuflarea basarabenilor şi a bucovinenilor, care nu rămăseseră sub ocupaţia sovietică şi pe care organele sovietice îi căutau să-i ridice şi să-i ducă în U.R.S.S. Ţara era plină de fugari. Circa o jumătate de milion de cetăţeni basarabeni erau evacuaţi în ţară şi fugeau din loc în loc ca să nu-i ridice. Pe care îi prindeau, îi urcau în vagoane şi-i trimiteau în U.R.S.S. Aceşti refugiaţi se temeau că vor ajunge în Siberia şi de aceea făceau totul pentru a nu fi prinşi. Împreună cu Ion Pelivan şi Pan Halippa ne-am prezentat la Iuliu Maniu şi apoi la Petre Groza cerându-le sprijin. Iuliu

Maniu l-a chemat pe ardeleanul Pop, ministrul refugiaţilor, şi m-a pus în legătură cu directorul Ministerului Refugiaţilor. Întrucât în 1940–1941 fusesem secretarul general al cercului refugiaţilor basarabeni şi în paginile gazetei «Raza» mă ocupasem îndeaproape de refugiaţi, cunoşteam problema sub toate aspectele ei.

Potrivit înţelegerii avute cu ministrul Pop, mergeam aproape zilnic la Comisariatul Refugiaţilor unde întocmeam fişe şi obţineam eliberări de adeverinţe de refugiaţi în ţară în 1940.

Director al Ministerului Refugiaţilor era un avocat, Bratu, bun român şi adânc înţelegător al suferinţelor omeneşti. Cu ajutorul lui, am obţinut peste 50.000 de adeverinţe de refugiaţi, graţie cărora oamenii au rămas pe loc.

Atât în anul 1940–1941, când eram în Bucureşti, cât şi după anul 1944, până la 20 octombrie 1948, eu n-am cunoscut odihna. Zi şi noapte veneau la mine refugiaţi din toate părţile ţării şi mă rugau să-i ajut. Era vorba de viaţa lor şi a copiilor lor. Zecile de mii de refugiaţi pentru care am riscat cu viaţa mea îmi sunt martori că nu am refuzat pe nimeni să-i vin în ajutor.

Între anii 1944 şi 1946 am funcţionat ca profesor la liceele «Bălaşa Brâncoveanu» şi liceul comercial «Carol I» de lângă podul Şerban Vodă.

În 1946, când s-a făcut încadrarea tuturor profesorilor refugiaţi, am fost calificat cu cea mai mare medie dintre cei peste 200 de profesori refugiaţi. Am fost încadrat la Liceul «Regina Maria» de fete, unde astăzi funcţionează Facultatea de Farmacie. Directoare era Mariana Zamfirescu, născută Rarincescu. Se trăgea dintr-o familie de boieri olteni. Era profesoară de română. O femeie foarte cultă şi devorată şcolii. Corpul didactic era select. Aici învăţau majoritatea fiicelor de miniştri şi demnitari. Elevele, în mare parte, erau aduse la şcoală cu maşina. Toate aveau meditatori. Cu ocazia democratizării învăţământului pătrunsese în acest liceu şi fiice de muncitori şi funcţionari, mai modeşti. Liceul avea clase paralele. Era externat. La acest liceu funcţionase mulţi ani renumita domnişoară Leonida, adevărata creatoare a liceului. Eu n-am mai găsit-o. Erau, în schimb, surorile Hagiescu. Ambele predau ştiinţele naturale. Erau domnişoare bătrâne. Făceau carte, dar erau destul de pedante. Şcoala dispunea de un bogat material didactic. Sala de geografie avea harta României în relief. Când apăsai pe butonul «aur» se aprindeau becurile aurii în localităţile cu mine de aur. La fel, cele cu argintul, sarea, petrolul şi toate bogăţiile. Era o hartă extrem de instructivă şi elevele

reţineau uşor explicaţiile profesorilor. Liceul avea o splendidă sală de gimnastică, unde profesoara Busuioc îşi demonstra cu mult succes talentul şi devotamentul pentru educaţia fizică. Printre elevele liceului se numărau şi fiicele fostului ministru Vulcănescu.

În anul 1947–1948 am fost diriginte la clasa I-a unde am avut-o ca elevă pe artista de astăzi de la operetă, Cleopatra Melidoneanu. Cum am spus, tatăl ei era director general al Casei de Ajutor Reciproc a funcţionarilor publici şi mi-o dăduse pe Cleopatra în grijă. Nu strălucea la învăţătură, dar avea de mică talent artistic.

O parte dintre fostele eleve de la Liceul «Regina Maria» le întâlnesc şi astăzi, multe dintre ele ocupând funcţii de răspundere.

În anul 1948 am organizat o platformă sportivă pentru elevele menţionatului liceu. Cheltuielile cu executarea lucrării s-au ridicat la peste un milion lei stabilizaţi. Profesoara Busuioc, titulara catedrei de educaţia fizică, a depus o activitate remarcabilă pentru procurarea şi instalarea aparaturii necesare educaţiei fizice. Profesoarele Olga Teodoru şi Nely Teodorianu, titularele catedrelor de limba română, Florica Florescu, titulara catedrei de franceză, Elizabeta Mareş, titulara catedrei de muzică, în frunte cu directoarea Mariana Zamfirescu, titulara principală a catedrei de limba română, se bucurau de o popularitate deosebită. Elevele liceului frecventau biserica Batiştea, unde le împărtăşeam împreună cu preotul Niţişor Cazacu. Directoarea, Mariana Zamfirescu, era stâlpul şcolii. Veşnic prezentă, ea ţinea în mâini toate firele activităţii. Secretara principală, Ela Ştefănescu, cu examen de capacitate pentru geografie, şi Elena Zlătescu erau ajutoare de nădejde ale directoarei Zamfirescu. Corul şcolii, condus de Elizabeta Mareş, era recunoscut în toată Capitala ca unul din cele mai bune.

Liceul «Regina Maria» era o şcoală de elită. Atât corpul didactic cât şi elevele se prezentau în condiţiuni admirabile. Din păcate, în vara şi toamna anului 1948, când s-a făcut reforma învăţământului, Liceul «Regina Maria» a fost transformat în liceu de educaţie fizică. Elevele rămase pe linia teoretică au fost repartizate la Liceul «Gheorghe Lazăr» şi «Dimitrie Cantemir». Cu timpul, localul a fost ocupat de Institutul Petrol şi Gaze, iar astăzi funcţionează Facultatea de Farmacie a Universităţii din Bucureşti. Despărţirea profesoarelor şi elevelor de şcoala la care ţinuse atât de mult a fost grea. Se făcuse naţionalizarea şi înfăţişarea şcolilor bucureştene se schimbase. Vacanţa de vară a fost lungă. Se lucra de zor la reforma învăţământului. Cursurile anului şcolar

1948–1949 au început la 1 noiembrie. Profilul şcolilor s-a schimbat. Au apărut peste tot şcoli de 7 ani. De obicei, profesorii şi profesoarele de la şcolile secundare centrale au fost încadraţi la şcoli periferice, exceptând membrii de partid, care au fost avansaţi. Masa profesorilor a fost amestecată, ca şi cărţile de joc, de nu se mai cunoşteau aproape nimeni între ei. Rar se întâmpla să fie încadraţi la aceeaşi şcoală doi colegi cunoscuţi. Religia a fost scoasă din învăţământ. Profesorii de religie au fost încadraţi de obicei la şcolile de 7 ani, la română, istorie, muzică etc. Nimeni nu ştia ce-l aşteaptă. Unul de altul se fereau, fiindcă nu ştie ce hram poartă cel cu care stătea de vorbă. Te temeai şi de umbra ta. Se zvonea că au apărut prin munţi şi păduri partizani, care provocau necazuri populaţiei paşnice. Când suna cineva la uşă, sau la poartă te întrebai dacă nu cumva este vreun răufăcător politic (partizan). Elevii au fost repartizaţi după domiciliul lor. Nu se puteau înscrie în alt cartier. Profesorii nu mai puteau întâlni elevii din anul trecut. Nu se cunoşteau profesori cu profesori şi nici elevi cu elevi.

Aşa a început anul şcolar 1948–1949. Elevele fostului Liceu «Regina Maria» trăiseră într-o armonie deosebită. Se cimentaseră prietenii, ca şi între eleve şi profesoare. Reforma însă a anulat totul. Noroc de timp, care are darul de a ne face să uităm necazurile şi neplăcerile vieţii. Omului îi place parcă să-şi amintească de tot ceea ce a fost frumos în viaţa lui. Desigur, după sufletul fiecărui om, unora le place să-şi amintească numai de ceea ce a fost rău, urât şi neplăcut. Altuia însă, nu. Uită voit ceea ce i-a provocat neplăceri şi supărări. Acest fenomen s-a petrecut şi în toamna anului 1948. Elevele cărora le fusesem diriginte mă frecventau aproape zilnic şi se interesau unde voi fi repartizat pentru a încerca să se înscrie la şcoala unde voi fi. Părinţii doreau mai mult decât copiii acest lucru. În şcoală eu le fusesem de mare folos. Ştiam situaţia fiecărei eleve şi a părinţilor ei. Când obţinea o elevă notă proastă la o materie, eu mă interesam imediat şi căutam să luăm măsuri pentru îndreptarea ei. Vorbeam imediat cu profesoara respectivă şi mă interesam de situaţia elevei în mod obiectiv. Luam legătura imediat şi cu părinţii. De aceea, toţi căpătaseră încredere mare în mine şi eu în ei. Eram o adevărată familie. Căutam să aplanăm toate neînţelegerile dintre eleve şi profesoare, în mod strălucit, fără întârzieri şi nu în detrimentul uneia sau alteia din părţi. Elevelor mai slabe le recomandam meditator pentru a le ajuta. De cele mai multe ori îndemnam colegele să se ajute între ele. Aşa de mult mă identificasem cu elevele mele, încât pe toate le consideram ca

adevăraţii mei copii.

După cum am mai subliniat şi în altă parte, am iubit şcoala cu toate fibrele fiinţei mele. Viaţa şcolii era o parte din viaţa mea. În ziua în care nu mergeam la şcoală, eram bolnav. Eram mereu cu gândul a se poate întâmpla vreunei eleve vreun necaz şi eu nu eram să-l pot aplana.

În ţară se petreceau lucruri deosebite de cele ce au avut loc în anii precedenţi. A venit naţionalizarea şcolilor confesionale şi particulare, care au trecut sub conducerea statului. Îmi amintesc de trecerea şcolii catolice «Pitar Moş» la Ministerul Învăţământului. Călugăriţele au fost izolate şi tot inventarul şcolii a fost luat în primire de delegata ministerului, care din întâmplare era evreică şi a cărei atitudine a fost mult comentată în cercurile corpului didactic. Personal, aşteptam repartizarea la noua şcoală. Mi se pusese în vedere că voi fi încadrat la română şi istorie. Nu ştiam însă unde. Inspectorul general şef al Capitalei, ardeleanul Teodor Neş, şi Constantin Vartic, ajutorul său, care lucrau la încadrarea noastră, mi-au promis că voi fi repartizat la o şcoală bună. Nu ştiau însă nici ei care va fi şcoala. Nesiguranţa domnea peste tot. Nu ştiai ce te aşteaptă mâine. N.K.V.D.-ul sovietic făcea ravagii. Cei născuţi pe teritoriul sovietic (inclusiv Basarabia şi Bucovina de Nord) erau ridicaţi fără să întrebe pe cineva. Autorităţile noastre erau complet ignorate.

La 1 septembrie 1948 a intrat în funcţiune securitatea română, între 1944–1948, un întreg contingent de elemente tinere fuseseră instruite în U.R.S.S. Fosta Siguranţă a Statului s-a desfiinţat, fiind înlocuită de Securitate. Atribuţiile i-au fost fixate printr-un Decret Lege. Eu, care în activitatea mea publicistică îl criticasem pe I.V. Stalin, din ordinul căruia a fost ocupată Basarabia şi Bucovina, mă aşteptam la represalii. De aceea, îmi schimbasem numele în Teodor Pandele. În toamna anului 1948, făcusem o vizită mamei mele, fratelui şi surorilor, din comuna Stamora-Moraviţa, punctul de trecere în Iugoslavia. M-am dus acolo cu gândul să trec în Jugoslavia. Am plecat la câmp cu fratele ca să cosească trifoi pentru cai. Terenul era chiar pe frontieră. Nu era nici un grănicer. Puteam să merg mai departe. În acel moment însă m-am gândit că nu-i bine să plec fără să-mi fi luat actele şi rămas bun de la ai mei: Lidia şi Valentin, care erau în Bucureşti. Totuşi, am trecut pe teritoriul Jugoslav. Am stat cam vreun sfert de oră. M-am uitat prin porumbiştea îngălbenită şi mi-au venit în minte o serie de imagini din viaţa şi copilăria mea. Îngălbenitul câmpului îmi amintea îmbătrânirea omului. Ceea ce mă frământa mai mult era sentimentul singurătăţii. Să plec pe un drum

necunoscut îmi venea foarte greu. Am revenit pe teritoriul ţării mele, cu gândul ca să-mi pregătesc totul, pentru a putea emigra. Toată fiinţa mea era frământată de fel de fel de întrebări, care îmi răscoleau amintiri şi îmi apăreau la orizont o mulţime de necunoscute. Am revenit la Bucureşti, unde domnea aceeaşi nesiguranţă şi teama de NKVD.

Într-una din zile l-am întâlnit pe fostul prefect de Lăpuşna, Haralambie Marcheti. I-am povestit încercarea mea de a trece în Jugoslavia. El mi-a propus categoric: «Să fugim împreună». «N-am bani», i-am răspuns. Nu primisem salariul încă pe luna octombrie. El mi-a propus să-mi împrumute 2000 de lei. Urma să plec la Stamora-Moraviţa, să studiez terenul şi să revin la Timişoara ca să-i comunic şi lui să vină după mine. Mi-a fixat ziua de 20 octombrie, ora 9,00 dimineaţa. Ne-am întâlnit în faţa Bisericii Colţea. Mi-a înmânat banii şi a repetat planul lui de a veni la Timişoara, prin Arad, cu acceleratul. Ne-am despărţit, am mers la biroul de voiaj din Calea Victoriei, unde mi-am cumpărat bilet pentru acceleratul de Timişoara. Am venit acasă, în locuinţa din str. Coronescu 60 (azi 44) şi am început să-mi fac bagajele. Era ora 13,00. Trenul pleca la ora 15,00. Mi-a venit în minte să fac o plăcintă, până vine soţia şi băiatul de la şcoală. Mi-am zis să mă despart de ei în bune condiţiuni...

PAHOD NA SIBIR

CALVARUL VIEŢII MELE

În timp ce frământam aluatul în bucătăria de la etajul 11, aud o voce: «Aici locuieşte Vasile Ţepordei?» Vecina, Maria Mateescu, le-a răspuns că sunt la bucătărie. M-am pomenit cu doi tipi, dând buzna peste mine în bucătărie. Era un român şi un ţigan. Amândoi erau îmbrăcaţi civil. Românul se vedea că este un tinerel, abia intrat în serviciu. Celălalt avea o înfăţişare de bătăuş de meserie. Mi-au spus că sunt de la Securitate şi că trebuie să merg cu ei să dau o declaraţie. Mi-au făcut o percheziţie sumară. Se vedea că sunt noi în meserie. În sertarele biroului aveam două buletine: unul pe numele Vasile Ţepordei şi altul pe numele de Teodor Pandele. Mai aveam acolo şi vreo 10 ştampile cu care făceam acte pentru refugiaţii ce erau urmăriţi de către sovietici. Am arătat mai înainte că fusesem la Comisariatul Refugiaţilor, mai târziu Ministerul Refugiaţilor, unde făcusem zeci de mii de acte, prin care arătam că cel în cauză fusese refugiat la 28 iunie 1940 şi, conform uzului, sovieticii luau în consideraţie adeverinţele şi nu-i mai ridicau.

Când s-a desfiinţat Ministerul Refugiaţilor am procurat multe ştampile ale primăriilor distruse de război: Costeşti-Tutova, Podul Iloaiei – Iaşi, etc. Cu ajutorul acestora, confecţionam acte de refugiaţi cu care salvam atâtea familii. Pe toate acestea cei doi veniţi nu le-au observat.

M-am îmbrăcat în hainele preoţeşti, mi-am luat buletinul de populaţie şi, în acest timp, a apărut soţia Lidia cu Valentin. Când au văzut perechea care mă însoţea au încremenit. Şi-au dat seama de situaţie. Mi-am făcut semnul Crucii şi am coborât în stradă însoţit de cei doi. M-au urcat într-un Jep şi m-am pomenit în curtea fostei Primării de albastru de pe calea Rahovei, colţ cu str. 11 iunie.

Trebuie să mărturisesc că teama că voi pierde libertatea o purtam în sufletul meu de mai mult timp. Vedeam că dispar, unul câte unul, dintre vechile personalităţi de vază ale ţării. Nu mai vorbim de oamenii politici. Eu nu făceam parte dintre oamenii politici. Nu făcusem politică de partid

şi scrisesem toată viaţa împotriva lor. Auzisem că au fost arestaţi foşti miniştri, conducători de instituţii favorabile regalităţii, directori şi proprietari de edituri etc. Toate acestea mă puneau pe gânduri. O refugiată din U.R.S.S., cumnata preotului Ioan Savca, secretarul Internatului Teologic din Bucureşti, mi-a spus categoric că voi fi arestat de ruşi. În U.R.S.S. ea lucrase în cadrul NKVD-ului. Aceştia nu iartă pe nimeni. Ea ştia că eu scrisesem împotriva lui I.V. Stalin şi, deci, după părerea ei, eram vizat de organele NKVD-ului. Mă vor urmări până când le va veni momentul oportun pentru arestare. «Ei urmăresc persoana ani de-a rândul până se decid s-o ridice. De lăsat însă n-o lasă». Să fiu sigur, că nu voi scăpa de ei. De aceea, fusesem tot timpul îngrijorat. Parcă nu mă simţeam în libertate, deşi de la 23 august eu nu mai scrisesem şi nici nu mai întreprinsesem nimic împotriva sovieticilor. Se vede însă că eram în obiectivul lor. Când am coborât în subsolul Securităţii din calea Rahovei, toată frica mi-a dispărut. Nu mă mai temeam de nimic. Am fost luat în primire de un tip mai în vârstă. Mi-a luat actele, cureaua şi mi-a întocmit un fel de scurt rechizitoriu, cu datele biografice. Totodată cu mine fusese adus şi un cunoscut al meu. Era Vasile Mândru, din Iaşi, fost administrator al cinematografului Sidoli. Îl cunoşteam de prin anul 1934 când eram secretar administrativ al Astrei Basarabiei. El venise la Chişinău cu trei evrei, proprietarii cinematografelor Sidoli şi Phelix. Au făcut o tranzacţie cu Astra Basarabiei, care era scutită de impozit faţă de stat. Astra a delegat pe Vasile Mândru ca să conducă cele două cinematografe în calitate de administrator. În acest mod cinematografele făceau o economie de vreo două milioane lei pe an. Astra Basarabiei primea 300.000 lei pe an pentru această tranzacţie. Afacerea a durat până ce a fost înghiţită de «Fundaţiile Regale». Eu am plecat de la Astra Basarabiei, dar contractul a continuat până prin anul 1938.

De atunci îl cunoşteam pe Vasile Mândru. Era întreprinzător şi descurcăreţ. L-am recunoscut imediat, deşi nu-l mai văzusem de mulţi ani.

Cel ce ne luă în primire a observat privirile noastre şi ne întrebă dacă nu suntem fraţi. Vasile Mândru i-a tăiat-o scurt: «Nici nu-l cunosc». Aşa a rămas. Pe mine m-au depus într-o celulă întunecoasă. Becul era ars. La intrare, observasem că era cineva înăuntru. După ce se încuie uşa, el se prezentă: «Sunt legionarul Paraschiv din comuna Bolintin şi fac parte din organizaţia de Ilfov. Suntem aduşi aici de la Văcăreşti, împreună cu legionarii de la STB şi Malaxa. Suntem închişi mai de mult timp. Acum ne

anchetează». M-a întrebat cine sunt şi pentru ce sunt adus aici. I-am răspuns. Imediat a bătut în ţeava caloriferului şi a anunţat numele şi cauza mea. N-a durat nici 5 minute şi deţinuţii din toate celulele au început să cânte «Tatăl nostru». Răsuna închisoarea. Au apărut gardienii şi au început să ţipe, dar legionarii cântau înainte. Nu s-au oprit până ce nu au terminat.

ANCHETA

La ora 9 seara am fost condus la anchetatorul Done. Abia primise uniforma de sublocotenent, pe care o măsura şi o îmbrăca. Mi-a ordonat să scriu autobiografia cât mai detailat. Să scriu tot ce-am făcut în viaţa mea. I-am răspuns că mi-ar trebui multe zile ca să descriu viaţa mea. El mi-a răspuns «Scrie ce ştii şi ce-ai făcut». Am început să scriu. El îşi admira uniforma. Am scris vreo două ore. Obosisem. Tot admirăindu-şi noua uniformă, Done uitase de mine. Când s-a plictisit, mi-a luat foile şi, chemând sentinela, m-a trimis în celulă. A fost cea mai grea şi apăsătoare noapte din viaţa mea. M-am visat pe meleagurile naşterii, copilăriei şi tinereţi mele. Am visat-o pe mama că îmi dădea să mănânc şi că mă mângâia. Când m-am trezit şi mi-am dat seama unde sunt, sufletul meu s-a îndurerat.

Am stat cu Paraschiv în acea celulă mai multe zile. Done m-a chemat şi mi-a tras câteva înjurături, pentru că nu scrisesem tot în declaraţie. Cercetase el la Biblioteca Academiei şi constatase din colecţiile ziarelor că eu am scris mult mai mult decât am arătat. I-am spus că acolo este vorba de o activitate de ani de zile. M-a înjurat şi m-a trimis în celulă. Peste câteva zile m-a chemat şi mi-a cerut să declar cine sunt colaboratorii mei de la «Raza» şi «Basarabia». I-am răspuns că cele mai multe articole din «Raza» erau scrise de mine şi semnate cu diferite pseudonime. Mi-a cerut să fac o caracterizare a colaboratorilor. I-am răspuns că erau majoritatea colaboratori externi, dar eu nu le cunosc antecedentele şi nici activitatea. Aproape tot ziarul îl scriam eu.

La «Basarabia», care a apărut mai mult la Bucureşti, majoritatea colaboratorilor erau din capitală. Ziarul era redactat sub îndrumarea Ministerului Propagandei, Serviciul Gazetelor. Datorită acestei atitudini şi declaraţii, n-a fost arestat nimeni dintre ziariştii de la «Raza» şi

«Basarabia». M-au mutat în altă celulă. Aici am întâlnit pe ieşanul Vasiliu Alexandru şi bucureşteanul Ion Ion. Primul era legionar de la Malaxa, iar al doilea se plângea că nu este legionar şi este arestat pe nedrept. Făceam rugăciuni cu toţii.

Deţinuţii obişnuiau să vorbească între ei cu ajutorul ţevii de la calorifer. Noii sosiţi le povesteau celor vechi ce se petrece în afară. Legionarii se ştiau între ei şi transmiteau veşti de la familii şi cunoscuţi. În celula vecină cu noi a apărut o persoană nouă. Spunea că îl cheamă Ibrăilescu. Se îmbrăca în costum naţional şi ne propunea să scriem acasă, spunând că el va transmite familiei. Peste vreo două săptămâni m-am pomenit că a fost adus în celula vecină şi colegul meu, preotul Sergiu Roşca, fost redactor la «Raza» şi «Basarabia». Ibrăilescu, care mi se plângea prin convorbirile ţevii că este arestat pe nedrept, când a sosit părintele Roşca l-a luat imediat în primire. L-a instruit cum să vorbească prin «telefonul» ţevii, i-a pus fel de fel de întrebări şi l-a pus să vorbească cu mine. Părintele Roşca a vorbit cu mine, dar mi-a spus că este obosit şi vrea să doarmă. Am înţeles că Ibrăilescu este suspect. Era turnător. A luat de la mine o notă pentru a o trimite acasă, dar a doua zi mi-a arătat-o anchetatorul Done. Deci ne-am lămurit cu Ibrăilescu: era turnător de meserie.

M-au scos din celula mică şi m-au transferat în una mare. Acolo am întâlnit pe Bănică Dumitrescu, fost cântăreţ la biserica Capra, inginerul Pârvulescu de la Malaxa, fostul inspector de siguranţă, Speriatu, un fost chelner bulgar şi mai mulţi tineri macedoneni acuzaţi că ar fi fost în legătură cu partizanii din munţi. Într-o seară au fost aduşi mai mulţi arestaţi, printre care şi un bucovinean, care fusese prins de ruşi şi fugise de sub escortă. Stătuse ascuns mai mult timp la o rudă în Bucureşti, dar a fost divulgat, arestat şi încarcerat pentru a fi predat ruşilor. El plângea şi spunea că mai bine să moară decât să ajungă pe mâna ruşilor.

Bănică Dumitrescu, cu vocea lui dulce, cânta doine şi bucăţi patriotice de ţi se rupea inima.

Un gardian dintre cei vechi, pe numele de Fănică, avea o atitudine mai mult decât cea de frate. Dădea tuturor fumătorilor ţigări pentru a-şi mai potoli suferinţele. Tinerii macedoneni erau bătuţi crunt la cercetări. Aveau răni pe spate şi la picioare. Îmi era milă de ei. Noaptea le puneam compresă cu apă rece. Mi-am rupt două cămăşi pentru a confecţiona cârpe pentru comprese.

Eu fusesem adus la Securitatea din Rahova în ziua de 20 octombrie

1948, iar părintele Roşca Sergiu la 5 decembrie 1948. Peste câteva zile i-au propus părintelui Roşca să facă o declaraţie «documentată» împotriva mea, promiţându-i că va fi pus în libertate. Părintele Roşca S. a refuzat spunând că nu are ce declara împotriva mea, deoarece nu ştie că am făcut rău cuiva şi deci nu-şi poate încărca conştiinţa cu lucruri neadevărate.

Ne-au mai ţinut câteva zile şi achefatorul Done, încheind dosarul, ne-am pomenit amândoi transferaţi, cu o dubă neagră, la Prefectura Poliţiei Capitalei. De aici ne-au dus la Tribunalul Poporului în localul Palatului Justiţiei. Acolo ne-a luat în primire acuzatorul public Vlădescu, fiul marelui avocat Vlădescu, care era unul din naşii avocaţilor Capitalei, şi împreună cu Istrate Micescu, dusese şi peste hotare faima justiţiei româneşti. Acuzator public Vlădescu avea ca ajutor pe un magistrat din Chişinău, Hartea, fiu de preot. Până să ajungă la acuzatorul public Vlădescu, am reuşit, cu toată vigilenţa soldaţilor, să anunţ pe consilierul Nicolae Suruceanu, de la Înalta Curte de Casaţie, că mă aflu la Tribunalul Poporului. Nicolae Suruceanu era prieten de mulţi ani cu Gheorghe Stere, fiul lui Constantin Stere, fost procuror general al Republicii. Suruceanu a apărut imediat, a intrat şi a vorbit cu Vlădescu şi Hartea, lămurindu-i că eu nu pot fi acuzat de crimă de război, ci de activitatea ziaristică ce nu era favorabilă U.R.S.S-ului. Datorită avocatului Ioniţă, pe care îl întâlnisem pe culoar, a apărut şi soţia mea Lidia, cu care nu am putut însă vorbi. Eram păziţi de soldaţi securişti, recrutaţi dintre maghiari, bulgari şi lipoveni. Erau brutali şi răi. Se purtau cu noi bestial.

Pe la ora 12 am fost introdus la acuzatorul public Vlădescu. Mi-a luat interogatoriul. Eu i-am prezentat un jurnal de casă al mitropolitului Gurie al Basarabiei, în care se arăta că fusesem obligat să scriu la «Raza», pe atunci proprietatea Uniunii Clerului, deoarece, ca elev şi student, primisem bursă mitropolitană şi nu mă preoţisem. Acum scriam la ziar şi restituiam treptat bursa. Potrivit jurnalului, eu eram numai un tehnician şi nu aveam răspunderea conducerii ziarului, care fusese atribuită delegatului mitropolitan. Delegatul mitropolitan îmi fixa normativul şi directivele potrivit cărora să scriu ziarul. După ce paginam, trimiteam spre aprobare aceluiaşi delegat. Deci, răspunderea totală o avea el. Am declarat acuzatorului Vlădescu că anchetatorul de la Securitate a refuzat să ia în consideraţie acest jurnal de casă al mitropolitului.

Acuzatorul Vlădescu m-a cercetat îndelung şi a recunoscut că scrisul meu se conforma dispoziţiilor guvernelor de la conducerea statului. Nu

mă consideră vinovat şi va cere Ministerului de Justiţie să ne pună în libertate deoarece nu am fost decât nişte executanţi ai autorităţilor de stat şi bisericeşti. În luna decembrie 1948 a intervenit oficial la Ministerul de Justiţie pentru punerea noastră în libertate. Până la primirea răspunsului ministerului am fost depuşi la Prefectura Poliţiei Capitalei. Aceasta, pentru că, depunându-ne la Văcăreşti, am fi fost condamnaţi ca şi criminalii de război şi, chiar nevinovaţi fiind, nu am mai fi putut fi puşi în libertate. Zilnic eram transportaţi de la Prefectură la Tribunalul Poporului şi invers. Aşteptam pronunţarea Ministrului Justiţiei. Tergiversarea a durat până la 13 ianuarie 1949. În acest răstimp am fost ţinuţi împreună cu delincvenţii de drept comun. Am avut ocazia să facem cunoştinţă cu foarte multe erori judiciare. Erau mulţi reţinuţi pe nedrept. N-am să uit cazul colonelului Andone din jandarmerie, care fusese denunţat de un fost jandarm în subordine că ar fi torturat populaţia din Transnistria. Colonelul fusese deferit justiţiei, denunţat de fostul său subaltern de la Vicovul de Jos (Bucovina). Fostul jandarm credea că arhiva tribunalului de la Odessa se pierduse. Colonelul Andone a cerut să se cerceteze arhiva menţionatului tribunal. În ziua când a fost adus reclamantul la Tribunalul Poporului a sosit şi dosarul cu pricina. Ce se întâmplase? Fostul jandarm siluise mai multe tinere din Transnistria pentru care fusese trimis în judecată şi condamnat de Curtea Marţială Română. Condamnarea fusese cerută de însăşi colonelul Andone, care acum era acuzat de crimele făcute de reclamant. În faţa actelor prezentate, fostul jandarm a fost arestat, iar colonelul Andone a fost pus în libertate. Justiţia şi-a făcut, de data aceasta, datoria. Dar în masa delincvenţilor de drept comun domnea o stare de spirit foarte ciudată. Toţi se considerau deţinuţi pe nedrept, deşi, din declaraţiile multora, reieşea că sunt vinovaţi. Unii se molipseau de la alţii susţinând că sunt victime. Printre deţinuţii politici întâlneai oameni care îşi recunoşteau vinovăţia. Cei de drept comun, susţineau întruna că sunt victime. Peste tot era aceeaşi atmosferă.

Îmi amintesc de cazul colonelului Andone, care ne-a implorat, pe mine şi pe părintele Roşca, să facem o rugăciune în sensul că, dacă este vinovat, să i se acorde pedeapsa cuvenită, iar de nu să fie pus în libertate. Ne-am rugat cu părintele Roşca timp îndelungat. Colonelul plângea ca un copil şi se jura că nu este vinovat. Eram cu toţii într-un colţ al închisorii. Ruga lui era impresionantă. Dimineaţa, când ne-au transportat la tribunal, colonelul Andone a fost chemat primul. La mai puţin de o oră a

revenit plângând de bucurie, fiind că a fost pus în libertate. Ne-a îmbrăţişat şi a plecat fericit. Tot atunci am mai fost martori la eliberarea lui Vasile Mândru de la Iaşi, fost administrator al cinematografelor Sidoli şi Plienix, acuzat pe nedrept.

Au mai fost arestaţi fără vină. Fuseseră denunţaţi din răutate şi răzbunare. E bine ca nimeni să n-ajungă după zăbrele, fiindcă acolo este un adevărat iad. Şi asta în toate închisorile din lume şi de sub toate regimurile.

Veneau la noi, preoţii, mulţi dintre cei arestaţi şi ni se mărturiseau că sunt nevinovaţi. Noi însă nu aveam nici o putere să-i ajutăm. Cei cu adevărat nevinovaţi se chinuiau amarnic. Erau însă şi destui turnători trimişi de anchetatori, cu ajutorul cărora ei căutau să descopere mai lesne pe cei vinovaţi. Printre cei deţinuţi se afla şi un evreu, Trandafirescu, fost director al muzeului oraşului Bucureşti, acuzat că şi-a însuşit unele dintre tablourile de valoare confiscate de la foştii demnitari, în frunte cu Mişu Antonescu. În nenumăratele convorbiri avute cu el demonstra că unii îşi însuşiseră valorile confiscate şi pentru a scăpa ei îi indicau pe alţii. Până la urmă Trandafirescu a fost găsit nevinovat şi eliberat, în timp ce alţii, care îl denunţaseră, au trebuit să vină să-i ia locul.

Prefectura Poliţiei era un veşnic du-te-vino. Între arestaţii politici şi cei de drept comun era o diferenţă ca de la cer şi pământ. Primii erau privaţi de toate privilegiile, în timp ce acuzaţii de drept comun aveau dreptul să primească pachete, îmbrăcăminte, medicamente. Politicii nu puteau primi nimic. Atitudinea gardienilor faţă de «politici» era groaznică. Ei nici nu erau consideraţi oameni. Hoţii de buzunare făceau adevărată şcoală în ale furtului. La fel şi spărgătorii. Criminalii erau ţinuţi separat.

Într-una din zile fu adus un cultivator de orez din comuna Joiţa (Dâmboviţa) pe nume Popescu. Acesta predase la stat o importantă cantitate de orez din recolta anului 1948. Comisia primise orezul şi, apreciindu-l că este de calitatea întâi, a dispus să i se achite drepturile. După câteva zile însă, a fost arestat. Învinuit că orezul predat fusese de calitatea a doua. Îl încadraseră la sabotaj. Bietul Popescu şi-a dat seama că nu mai are nici o şansă de scăpare. Banii încasaţi pe orez îi avea la el. Şi-a făcut socoteala că îi vor fi confiscaţi. Cum era un om credincios, mi s-a adresat să mă rog pentru uşurarea situaţiei lui. Mi-a încredinţat 10.000 lei, zicând că dacă vom fi eliberaţi să-i restitui măcar o parte din ei. A mai

dat şi la alţii în aceleaşi condiţiuni. Hoţii de buzunare însă au mirosit chestia cu banii. Tranzacţia se făcuse în localul prefecturii. A doua zi am fost transportaţi cu autobuzul miliţiei la tribunal. Dimineaţa, casierul a chemat pe toată lumea şi i-a înmânat banii depuşi în ajun. Acelaşi lucru s-a întâmplat şi cu mine. Casierul mi-a restituit suma de 10.000 lei pe care îi depusesem după ce-i primisem de la Popescu. Fără să bănuiesc că hoţii mă urmăresc, banii îi ţineam în buzunarul de la pantaloni, iar reverenda şi paltonul le îmbrăcasem pe deasupra. Pe culoarele arestului, observ că doi tipi se înghesuie spre mine. Dau să-i depăşesc. Unul însă mă opreşte. Fără să observ, al doilea hoţ mi-a furat banii din buzunarul de la pantaloni. N-am simţit nimic. Când ne-a adus duba închisorii de la tribunal la miliţie şi am căutat să predau banii casierului, i-ai de unde nu-s! Am dat alarma. Un farmacist din Călăraşi, căruia i-am uitat numele, se adresă ofiţerului căruia îi povesteam necazul meu. El arată pe unul dintre cei arestaţi, spunând că el este autorul furtului, cu unul pe care nu-l mai vede în sală. (Parcă îl chema Aurică, pe hoţ). L-a percheziţionat şi a găsit la el 300 lei. «De unde ai banii aceştia?» îl întrebă ofiţerul. «Am jucat barbut», răspunde hoţul. Percheziţia continuă, urmând ca cel anchetat să se dezbrace până la piele. În acest timp, părintele Roşca a observat că hoţul introdusese ceva între o uşă şi uşor. A atras atenţia ofiţerului, care, descuind uşa, a găsit aruncaţi 4500 lei «Unde sunt ceilalţi bani?» îl întrebă ofiţerul. «I-am împărţit cu Mitică pe din două», dar Mitică a fost eliberat. Imediat a fost chemată motocicleta cu echipajul respectiv şi trimisă după Mitică. Peste jumătate de oră au venit cu Mitică, prins şi arestat în cârciuma lui Cimpoierul de pe şoseaua Pantelimon. La numărătoarea banilor, s-a constatat că cheltuise 300 lei în cârciumă. Fapta se petrecuse într-o sâmbătă. A doua zi, duminică, am primit ordin să mă îmbrac cu toate hainele şi să mă urc pe scena din sala mare, unde erau adunaţi toţi salariaţii şi anchetatorii miliţiei. M-am urcat pe scenă. Ofiţerul de serviciu mă făcu atent să merg încet. Când am ajuns la jumătatea scenei, aud un râs general. Toată sala râdea în hohote. Pungaşii fuseseră trimişi în urma mea şi au demonstrat, pe viu, cum îmi furaseră banii din buzunar. Eu însă nu simţisem nimic. Aşa de abil lucraseră.

Toată după amiaza, hoţii au căutat să mă determine să declar la cercetări că eu pierdusem banii, pentru a nu mai fi judecaţi din nou, ca recidivişti. Am acceptat. Când m-a chemat anchetatorul însă să dau declaraţia, i-a înfundat pe hoţi. «N-aţi demonstrat voi la reconstituire în

prezenţa a 400 de persoane, cum i-aţi furat banii? Ofiţerul aflase de la agenţii săi că hoţii m-au terorizat şi m-au obligat să declar ceea ce voiau ei. Nu le-a mers însă.

Arestul Prefecturii era un adevărat iad. Furnicau escrocii şi hoţii ca în codru. Femeile hoaţe erau şi mai fioroase ca bărbaţii. Noaptea, ele atacau pe unele intelectuale ce cădeau în cursa vreunui escroc şi ajungeau în închisoare, le scoteau inelele de pe degete, le dezbrăcau de rochii, lenjerie, cercei etc.

Închisoarea este imaginea reală a iadului. Tot ceea ce este mai degradant, mai pervers, mai sub orice critică este în închisoare. În fiecare dimineaţă erau transportaţi cu duba prefecturii la Tribunal «criminalii» de război. Aceştia, în marea lor majoritate, erau bătrâni, neputincioşi, fiind duşi de braţ de către alţii mai tineri. Îmi amintesc că filosoful Ion Petrovici, de la Iaşi, fala filosofilor din toată ţara, ajunsese aproape orb. Îi dădeam zahăr cubic, pe care îl cumpăram la negru. Spunea că-i face bine. Mai era generalul Rosetti, fostul ministru al învăţământului, grav bolnav de prostată. Se zbătea în nişte chinuri groaznice.

Delincvenţii de drept comun însă primeau pachete în fiecare duminică, pe când intelectualii, conform dispoziţiilor lui Teohari Georgescu, trebuiau exterminaţi prin foamete şi mizerie. Deveniseră toţi aceştia nişte umbre: feţele galbene, ochii duşi în fundul capului, pielea zbârcită, distrofici în ultimul grad. Abia îşi împleticeau picioarele. De mâncare, nu mai vorbim. Câte o strachină cu supă de cartofi sau mazăre, fără lingură, o sorbeai şi îţi astâmpărai foamea. Peste o oră, îţi era iar foame. Pâinea era insuficientă şi de proastă calitate. Se dormea pe un fel de paturi de beton. Te culcai încălţat şi îmbrăcat. Măcar frigul nu te chinuia. Când ne scoteau într-un fel de maidan, ca să ne distribuie aşa-zisa mâncare, era vai şi amar. Cei de drept comun se înghesuiau în faţă, te brânceau, îţi luau rândul, iar gardienii nu vedeau şi nu auzeau. Erau mulţi turnători, care te trăgeau de limbă şi te provocau să le spui de ce eşti reţinut aici. Adesea îţi blestemai ziua când te-ai născut. Aici era iadul adevărat, descris de atâţia mânuitori ai condeiului. Şi iată că, în aşteptarea noastră să ne vină răspunsul Ministerului de Justiţie, la propunerea acuzatorului public Vlădescu, în ziua de 13 ianuarie 1949 suntem urcaţi într-o dubă hidoasă şi transportaţi la Văcăreşti...

VĂCĂREŞTII

Primirea mi-au făcut-o gardienii, cu înjurături şi brânceli. împreună cu părintele Roşca Sergiu, am fost conduşi la infirmeria închisorii, unde erau aşa-zişii criminali de război. Am găsit pe generalul Iacobici, fost şef al Marelui Stat Major şi ministru de război, pe fostul ministru al economiei naţionale, Potopeanu, şi pe Ata Constantinescu, fiul lui Constantinescu Porcu, fost ministru, pe colonelul Popescu Cetate, fost preşedinte al Tribunalului Militar din Craiova, care o judecase pe Ana Pauker, pe colonelul Caracaş, fost comandant al legiunii de jandarmi Lăpuşna. Numărul lor era mare. Primii sosiţi dormeau jos, lângă uşă. Era un frig zdravăn. Toţi eram încredinţaţi că ne aşteaptă exterminarea. Eram scoşi în curtea infirmeriei, unde ni se servea masa. Eram aşezaţi în rânduri, cu nişte castroane de aluminiu, în care ni se turna cu polonicul un fel de ciorbă de cartofi sau fasole. Mâncarea era întotdeauna insuficientă şi de proastă calitate. De multe ori cartofii erau nespălaţi şi pe fundul străchinii găseai un fel de noroi.

Îmi amintesc de Ata Constantinescu, care suferea de foame. Implora să i se dea supliment. Slăbise aşa de tare încât hainele îi atârnau pe corp ca pe o prăjină. Asistenţa medicală era foarte defectuoasă. Medicii răspundeau aproape totdeauna că nu au medicamente. Cei mai grav bolnavi erau ridicaţi şi duşi în saloanele de urgenţă.

În infirmeria Văcăreşti am găsit o situaţie nouă: deţinuţii posedau *Noul Testament,* desigur în mod clandestin. Noi, cei doi preoţi, citeam în fiecare zi evanghelia respectivă şi o comentam. Organizam discuţii apologetice, cerute de către unii dintre internaţii politici. Se punea problema existenţei lui Dumnezeu. Participau la discuţii foarte mulţi fraţi de izolare. Erau ingineri, profesori, ofiţeri, magistraţi, care dovedeau o solidă cultură teologică.

După prima noapte am ajuns şi eu cu părintele Roşca să urcăm pe paturi. Noii veniţi continuau să ocupe locurile de lângă uşă şi hârdaie.

Afară de discuţiile teologice se angajau şi discuţii patriotice. Îmi amintesc de povestirile generalului Iacobici, fost ofiţer în armata austro-ungară. Ne povestea că atunci când s-a pus problema unirii Ardealului cu ţara-mamă, el era cu doi colegi ofiţeri superiori: un austriac şi un ungur. S-au despărţit frăţeşte şi au trecut fiecare în armata neamului său. În

timp ce austriacul şi maghiarul erau indispuşi şi trişti, românul era în culmea fericirii. Deşi făcuse armata în statul austro-ungar, el rămăsese român până în străfundul sufletului său.

Tot în închisoarea Văcăreşti am întâlnit pe preoţii Dumitru Argint şi Nica Tuţă, pe atunci arhidiaconi la Cadedrala Patriarhală. De la 14 ianuarie la 2 februarie 1949, cât am stat la Văcăreşti, am putut cunoaşte îndeaproape pe marii români: general Iacobici, academician şi prof. universitar Ion Petrovici, colonel Popescu Cetate, general Olimpiu Stavrat, fost guvernator al Basarabiei etc. Atitudinea lor de fiecare zi confirma o educaţie solidă şi o admirabilă ţinută morală şi patriotică. Toate povestirile lor inspirau respect şi admiraţie. Oamenii arătau că în preocupările lor profesionale erau conduşi de dorinţa şi hotărârea de a-şi iubi patria. Toţi erau preocupaţi de soarta soţiilor şi a copiilor. Aproape nimeni nu se gândea numai la soarta lui. Îşi dădeau seama că erau izolaţi de societatea care se schimbase radical sub imperiul concepţiei Răsăritului.

Se judecau procese la Tribunalul Poporului şi toate confirmau că, odată ajuns la Văcăreşti, nu mai ai şanse de scăpare. Destinul îţi era hotărât: *exterminarea.*

Politica ţării o conduceau Ana Pauker, Teohari Georgescu şi Vasile Luca. După evocările lui Marin Preda, ei erau în dezacord cu Gheorghiu-Dej. Tratamentul deţinuţilor se spunea că s-ar fi schimbat după întrevederea lui Gheorghiu-Dej cu Stalin. Dar numai într-o măsură mică.

În situaţia de morţi-vii, aşteptam ce ne va aduce ziua de mâine. Singura fiinţă cu care îmi împărtăşeam durerile şi speranţele era părintele Sergiu Roşca. Acest om şi preot adevărat nu este capabil să te indispună. El caută în orice clipă să te încurajeze. Îşi cântăreşte întotdeauna cuvintele şi referinţele lui sunt clare şi fără patimă. Are un caracter de aur. Medicul Nicolae Nicolau de la policlinica spitalului 23 August[13], care a stat cu părintele Sergiu Roşca la Jilava îmi mărturisea că este cel mai bun preot pe care l-a întâlnit în detenţiune. «Aur», spunea doctorul Nicolau. Este capabil părintele Roşca să sară oricând în ajutorul altuia. Îmi amintesc de o faptă impresionantă a părintelui Roşca. El a fost eliberat de la Jilava înaintea sosirii mele în ţară. Era bolnav de plămâni. A găsit pe doctorul Cornea, refugiat din Chişinău. Un om deosebit. El

---

13 E vorba de spitalul din Şoseaua Pantelimon.

conducea un dispensar unde se tratau bolnavii suferinzi de plămâni. Când i s-a adresat lui, doctorul Cornea a reuşit să-i inspire încrederea părintelui Roşca că îl va vindeca în scurt timp, ceea ce s-a şi întâmplat. După ieşirea de la Jilava nu avea nici un fel de serviciu. Trăia din salariul soţiei sale, Antonina. Avea o situaţie materială destul de critică. Totuşi, ştiind că eu lipsesc şi că soţia mea nu avea salariu, Sergiu şi Antonina Roşca rupeau din puţinul lor şi aduceau familiei mele ca să nu-i lase să moară de foame. Gestul lor nu-l voi uita niciodată.

După despărţirea noastră, la 2 februarie 1949, când am fost ridicat de la Văcăreşti şi predat ruşilor, familia mea mă considera mort. Şapte ani nu am scris nimic. Sergiu Roşca cerea mereu să fie judecat, deoarece dosarul nostru comun fusese predat ruşilor şi părintele Roşca nu avea nici un fel de dosar. Când îl aduceau la Tribunal, el se adresa preşe dintelui şi cerea să fie judecat. Totodată, el făcea cunoscut că dosarul nostru comun a fost expediat, cu mine, peste graniţă. Soţia mea şi rudele care au asistat la proces îşi dădeau seama că eu sunt pe alte meleaguri.

Despărţirea noastră la 2 februarie a fost dramatică. Eram ca doi fraţi. Ne rânduiam şi citeam zilnic Evanghelia respectivă făcând comentariile necesare. Toţi internaţii din infirmeria Văcăreşti cunoşteau conţinutul dosarului nostru şi toţi aşteptau să ne vadă încadraţi în aceeaşi cauză – antistalinismul. Când colo, în ziua de 2 februarie sunt strigat de gardianul de serviciu şi îmi spune să iau toate lucrurile şi să-l urmez. Eram nedumerit. Ne-am îmbrăţişat şi am plecat în necunoscut. M-a durut mult despărţirea. El îmi fusese un sincer prieten, care mă încuraja şi întărea în acea împrejurare, aşa cum eram şi eu pentru el.

Ce se va întâmpla cu mine nu ştiam. Am fost urcat într-un Jep şi dus din nou la sediul Securităţii din calea Rahovei. M-au coborât şi m-au încarcerat din nou într-o celulă. În noaptea următoare am întâlnit pe fiul preotului Iliescu Palanca de la biserica Stavropoleos, de vizavi de restaurantul «Carul cu Bere». Mi-a povestit tragedia tatălui său. Erau în celulă doi turnători, care căutau să mă tragă de limbă. I-am depistat şi izolat imediat. La 3 februarie 1949 am fost dus la directorul închisorii, care mi-a spus că sunt eliberat. M-a pus să semnez că am primit totul de la închisoare şi că nu am nici o pretenţie faţă de ei. Am mulţumit şi cu bagajul în spinare am coborât în stradă. M-am pomenit că sunt însoţit de un plutonier pe care îl chema Moraru. Am mers împreună până la poarta bisericii Domniţa Bălaşa, vizavi de Tribunalul Mare. Văd că se opreşte o maşină şi sunt invitat să urc în ea, motivând că voi fi dus spre casă. Am

uitat să menţionez că la 1 ianuarie 1949, datorită evreului Trandafirescu, care se eliberase, avusesem o întrevedere cu soţia Lidia, căreia îi dădusem toţi banii încredinţaţi mie de către orezarul Popescu de la Joiţa. Deci, nu mai aveam nici un ban. Atunci, unul dintre cei doi cu maşina m-a înjurat ruseşte şi m-a forţat să intru. Moraru, deci, fusese agentul de predare a mea către reprezentanţii sovietici.

ÎN MÂINILE N.K.V.D.-ului

Eu am început să vociferez, refuzând să urc în maşină. A sărit şi al doilea rus şi m-au băgat cu forţa în maşină. Publicul din faţa Tribunalului a încercat să se apropie de noi. Şoferul însă a pornit maşina în viteză şi peste vreun sfert de oră m-am pomenit introdus în curtea unei închisori sovietice, din Aleea Alexandru 14, parcul Filipescu. Am fost interogat imediat de un ofiţer cabardin, foarte violent şi rău. Acesta ţinea pistolul pe masă şi îmi cerea să declar că sunt moldovean. «Român», am răspuns eu. El mi-a tras o înjurătură şi mi-a arătat pistolul. Eu am rămas pe poziţia mea: «Sunt român şi nu moldovean. Muntenii, oltenii, ardelenii, bucovinenii, moldovenii şi basarabenii formăm, aceeaşi naţiune: naţiunea română. Noi cu toţii avem aceeaşi limbă, ne înţelegem perfect unii cu alţii de orice parte a ţării am fi, avem aceeaşi credinţă, avem aceeaşi strămoşi şi, deci, aceeaşi origine. Noi toţi formăm o naţiune. Nu există naţiune moldovenească». Cabardinul m-a înjurat fioros strigând: «Acesta trebuie împuşcat». M-a coborât în subsol, în arestul-carceră al închisorii unde am stat vreo trei zile. Nu m-a mai întrebat nimeni nimic. Auzeam jocul copiilor din cartierul Filipescu, vecin cu Florească, în care locuia familia mea. Îmi făcea impresia că aud şi vocea lui Valentin al meu.

Bucătarul, care îmi servea supa cu arpacaş, mi-a şoptit că de aici vom fi expediaţi la Constanţa, unde funcţionează un tribunal sovietic pentru trupele lor din sud-estul european. Într-o seară, am fost scos din subsolul clădirii de pe Aleea Alexandru, nr. 14, şi urcat într-un camion de marfă cu încă patru persoane: trei bărbaţi şi o femeie. Eram conduşi de doi ofiţeri şi doi plutonieri. Am fost transportaţi la Gara de Nord şi urcaţi în acceleratul de Constanţa. Pe femeie o chema Vera. Din discuţiile cu ofiţerii însoţitori am înţeles că ea este născută în Odessa şi că a fost căsătorită cu un bucureştean, român, care funcţionase la primăria

Odessa. Vera povestea că tatăl ei murise în timpul ocupării Odessei. Rămăsese o familie de şapte persoane. Ea era cea mai mare. Era elevă în ultima clasă de liceu. Tânărul român s-a căsătorit cu ea şi timp de trei ani de zile a întreţinut toată familia. Se purta ca un gentlemen. Respecta pe toţi deopotrivă şi le satisfăcea toate dorinţele. Se ataşase extraordinar de familia ei şi familia ei de el. Parcă era născut în familia lor. El a cerut mâna Verei, s-a cununat, civil şi religios, făcând şi nuntă. Vera a născut doi copii şi a obţinut cetăţenia română. În anul 1944 s-a retras cu soţul la Bucureşti. Trăiau fericiţi. Este mama a doi copii pe care îi iubeşte cu toată puterea sufletului ei. De asemeni, şi pe soţul ei îl adoră pentru noblețea şi caracterul său frumos. Fusese luată de pe stradă. Nimeni nu ştie de soarta ei. «Nicio lege din lume – zicea ea – nu mă poate obliga să nu-mi iubesc soţul, cu care m-am căsătorit din dragoste. Am născut doi copii şi am devenit fericită. La căsătorie am renunţat la cetăţenia părinţilor mei şi am acceptat cetăţenia română. Eu sunt cetăţeancă română şi oriunde mă veţi duce, eu tot la soţul şi copiii mei mă voi întoarce».

Dârzenia cu care polemiza această femeie cu ofiţerii ce ne conduceau îmi întărea moralul: «Sunt cetăţean român şi dacă am vreo vină înţeleg să fiu judecat de autorităţile ţării mele!».

LA TRIBUNALUL SOVIETIC DIN CONSTANŢA

Am ajuns la Constanţa pe la ora 4,00 dimineaţa. Era întuneric şi frig. Am fost introduşi într-o dubă neagră («ciornîi voron») şi duşi la închisoarea şi tribunalul sovietic. Am fost introdus într-o celulă întunecată şi rece. În celulă erau şase persoane: patru basarabeni de prin Cetatea Albă, Ismail şi Cahul, un dobrogean şi un bucovinean prin naştere. Majoritatea erau acuzaţi că locuiseră în Basarabia în anul 1940 şi, deci, erau cetăţeni sovietici. Trecerea lor în România era ilegală. Unii mai luptaseră şi în război. Erau consideraţi trădători. Dobrogeanul, pe nume Averescu, era de origine rus (lipovan). Fusese repatriat în anul 1945 în U.R.S.S. El însă nu s-a acomodat acolo şi a revenit în ţară pe căi clandestine. Era încadrat şi el ca trădător. Ciprian Pascaru, fiul şefului de gară din Cernăuţi, avea povestea lui. Era învinuit că a fost trimis de americani în România să facă spionaj în favoarea lor. Fiecare îşi avea povestea lui.

La vreo două zile după sosire mi s-a luat un lung interogatoriu. Anchetator era un evreu de prin Leningrad. Eram învinuit de activitate antistalinistă. Mi se întocmise un dosar cu diferite articole reproduse din ziarele la care colaborasem. Pe toate acestea le adunase primul meu anchetator, Donea, care cercetase biblioteca Academiei Române. Dosarul avea ca prim cap de acuzare articolul despre Stalin în «Raza» la începutul războiului: «*Criminalul din Piaţa Roşie*». Mai erau şi alte articole în care criticam politica dusă de Stalin şi acoliţii săi. Am fost întrebat de anchetator dacă aceste articole au fost scrise de mine. I-am răspuns afirmativ. Toată presa din Ţara Românească din anii 1918–1944 scria la fel. Acesta era normativul indicator pe care îl respectau toate publicaţiile, cât şi manualele şcolare şi universitare. Orice publicaţie dintre cele două războaie veţi cerceta, veţi constata că ţineau acelaşi ton şi aveau aceeaşi atitudine faţă de problema stalinistă.

Înainte de începerea anchetei, anchetatorul leningrădean a căutat să mă determine să-mi schimb declaraţia făcută cabardinului de la Bucureşti. Eu am rămas pe aceeaşi poziţie: nu există naţie moldovenească, eu nu sunt moldovean şi, deci, sunt român.

Un oarecare Poştari, care se recomanda ca tighinean şi care pretindea că îl examinasem la o comisie de admitere în clasa a VII-a la Liceul comercial din Ghişinău, funcţiona ca translator. El mi-a tradus articolele în ruseşte. A încercat să-mi şoptească să fiu mai maleabil. La un moment dat, anchetatorul evreu l-a lăsat singur cu mine. Poştari a încercat să mă determine să semnez o declaraţie prin care să accept să fiu martor al acuzării într-un proces al Basarabiei. L-am obrăznicit. El a încercat să mă lovească. M-a revoltat aşa de mult, încât am pus mâna pe un taburet şi l-am lovit în cap. În acest timp a intrat şi evreul. Poştari striga că am vrut să-l omor. Eu ţipam susţinând că el a vrut să mă omoare. În timpul acestei zarve a apărut un ofiţer care s-a dat drept procuror. I-am spus atunci că din acea clipă nu voi mai răspunde anchetatorului evreu, care îl lăsase pe translator să mă omoare în bătaie şi avusese mai multe expresii anticreştine. Deci l-am recuzat.

Am fost trimis în celulă, unde am povestit tot scandalul. Afară de Pascaru, toţi m-au aprobat. Am stat vreo trei zile fără a fi anchetat.

Mi s-a repartizat ca anchetator un maior, pe nume Andusevici. Nu puteai fi sigur că acesta este numele adevărat. Când s-a prezentat, îmi povestea că este din Odessa şi că pe când era copil cântase într-un cor bisericesc. Cânta adesea imne liturgice. Desigur, în slavoneşte. În fond,

era tot pisică blândă. Căuta să mă ademenească. Mă punea să povestesc câte ceva şi el întocmea procese-verbale care erau în completă contrazicere cu declaraţiile mele. Când îmi citea braşoavele lui, refuzam să le semnez. Eu spuneam una şi el scria alta. Nu m-am lăsat însă ademenit de el.

Prin luna martie a sosit un colonel – de la Moscova, ziceau ei – şi care m-a chemat pe la 12 noaptea la anchetă. Avea o figură de român. Vorbea însă perfect ruseşte. Erau de faţă mai mulţi anchetatori în frunte cu procurorul şi preşedintele tribunalului. «Colonelul» moscovit mi-a prezentat un tabel cu vreo trei sute de nume. Erau trecuţi toţi deputaţii Sfatului Ţării, care votaseră unirea în anul 1918, foştii miniştri ai Basarabiei, foştii basarabeni care funcţionaseră ca miniştri în guvernele ţării între cele două războaie, foştii prefecţi, foştii deputaţi, foştii senatori, foştii primari de oraşe, precum şi unii foşti directori de bănci şi întreprinderi comerciale şi industriale. Mi-a propus să accept rolul de martor al acuzării în procesul ce se va intenta împotriva celor menţionaţi mai sus. Mi s-a promis că voi fi lăsat în libertate şi voi fi un colaborator apropiat al lor. M-au încântat că mi-au citit articolele mele şi şi-au dat seama de talentul şi capacitatea mea. Promisiunile lor erau prea mari. Îmi dădeam seama că este un joc şi o cursă. M-au trimis în celulă şi mi-au spus să reflectez şi să le dau răspuns a doua zi. Când m-au chemat dimineaţa în faţa plenului anchetatorilor, le-am răspuns categoric: «Nu pot accepta propunerea dumneavoastră. Eu ştiu un dicton vechi, pe care l-a spus un mare condpcător de arme: «Iubesc trădarea, dar urăsc pe trădători». Apoi să privim lucrurile în mod subiectiv. În anul 1918 eu aveam doar 10 ani. Păzeam oile tatălui meu, în satul Cârpeşti. Habar nu aveam şi nici nu putem să am despre cele ce se petreceau la Chişinău. Ce valabilitate ar avea declaraţiile mele despre votarea unirii Basarabiei, când, la acea dată, eu eram un copil ce nu ieşise niciodată din satul său. Despre politica fruntaşilor Basarabiei nu aş putea vorbi deoarece n-am făcut parte din rândurile lor. Cum să declar despre lucruri şi evenimente pe care nu le-am cunoscut. Nu cunosc activitatea lor, nu cunosc evenimentele în legătură cu unirea Basarabiei, nici pe fiecare persoană în parte. Deci, cum aş putea eu minţi pentru a nenoroci oameni bătrâni, care în anul 1918 acţionaseră conform glasului conştiinţei lor. Dacă aş accepta acest rol – de Iudă – m-aţi detesta în primul rând dumneavoastră. Nu mai vorbesc de istorie, care m-ar califica un mare trădător».

După şedinţa care a durat mai multe ore, colonelul s-a sculat în picioare şi mi-a spus categoric: «Nu accepţi, vei avea de suferit. Noi am căutat să-ţi venim în ajutor. Urmările refuzului le vei vedea». A ordonat să fiu condus în celulă. După această încercare de corupţie, anchetatorul moscovit nu m-a mai chemat la cercetări un timp îndelungat. Nu ştiam ce se întâmplă. Peste multe zile m-am pomenit că sunt condus la anchetatorul din Odessa, oare îmi arată un cufăr deschis cu o mulţime de hârţoage. «Citeşte-ţi acatistul» – mi-a zis el, arătându-mi cufărul. «Nu pricep nimic», i-am răspuns eu. «Am fost în Moldova, la Chişinău, Tighina, Orhei, Ismail, Bălţi, Călăraşi etc. Şi ţi-am cercetat activitatea. Iată aici cufărul cu peste 300 declaraţii de la diferiţi indivizi cu care ai colaborat. Nici unul nu scrie adevărul. Toţi mint. Te laudă că ai ajutat populaţia, atât pe cei bătrâni, cât şi pe copii etc. Dar aceasta constituie o dovadă că eşti aşa de dibaci în a perverti conştiinţele oamenilor, încât nu am găsit pe nimeni care să spună adevărul. Aceasta nu este în favoarea, ci împotriva ta. Toţi, în frunte cu tine, sunt duşmani ai noştri. De aceea ţi se cuvine pedeapsa capitală».

M-a trimis iar în celulă, de unde m-a transferat în carceră. Seara, gardianul însărcinat cu supravegherea mea turna câteva găleţi cu apă rece pe cimentul gol, mă dezbrăca până la piele, îmi lua hainele şi eram obligat să alerg toată noaptea ca să mă încălzesc. Într-o noapte m-am pomenit că mi-au adus ca tovarăş de chin pe inginerul Mihailov de la Odessa. Fusese refugiat la Timişoara. Aici se recăsătorise tot cu o odessită. Aceasta l-a denunţat autorităţilor sovietice, care l-au arestat şi acum îl cercetează în legătură cu nişte aur, ce ar fi la el. După ce am petrecut împreună câteva nopţi, iar noi răciserăm de-a binelea, a apărut soţia lui care le-a indicat anchetatorilor locul unde este ascuns aurul. I-au descusut paltonul şi au găsit ascunse o mulţime de monezi de aur. Desigur că i le-au confiscat. L-am întrebat pentru ce ascunsese acest aur. El mi-a mărturisit că îşi dădea seama că va fi arestat, condamnat şi trimis în Siberia. Acolo, spera el, putea să folosească acest aur pentru a-şi procura hrana şi a mânca «tiulmeni», un fel de copturi siberiene.

Am rămas uluit de povestirile lui.

A fost judecat, condamnat la 25 de ani şi expediat spre Răsărit.

Procesul meu s-a judecat în aşa-zisul tribunal sovietic de la Constanţa, în ziua de 9 iunie 1949. Am fost adus din celulă de o santinelă şi, după ce procurorul a citit rechizitoriul, a specificat că pedeapsa cu moartea fiind suspendată propune să fiu condamnat la muncă silnică pe viaţă. Aceasta

înseamnă 25 de ani executaţi prin muncă. Mi s-a dat ultimul cuvânt, în care am declarat că fiind cetăţean român nu pot recunoaşte condamnarea unui stat străin. Înţeleg să fiu judecat de statul român, drept cetăţean român şi mai ales că mă aflu pe teritoriu românesc. La această declaraţie a mea, preşedintele mi-a replicat: «Încă nu aţi înţeles că s-a schimbat ceva în situaţia României?». «Nu înţeleg», am răspuns eu. «Ai să înţelegi mai târziu. Acum eşti sub pază sovietică, eşti judecat de noi sovieticii şi îţi vei executa pedeapsa pe teritoriul sovietic.»

Înainte de proces, cerusem avocat şi martori pentru apărare. Mi s-a răspuns că la aceste procese nu se admit nici apărători şi nici martori.

Starea mea sufletească era de neconceput. Înţelegeam că sentinţa aşa de dură îmi taie toate căile pentru continuarea vieţii. Nimenea nu ştia unde sunt eu, ce-i cu mine şi ce zile mă aşteaptă. În faţa mea era un uriaş necunoscut. Numai la viaţă nu te mai puteai gândi. Să munceşti 25 de ani, fără să te vadă cineva, fără să poţi coresponda cu cineva, era groaznic. Prin minte mi-a trecut toată viaţa mea de 41 de ani, exact ca într-un caleidoscop. După terminarea procesului, am fost dus în celula condamnaţilor. Majoritatea erau români. Printre ei se aflau şi cetăţeni sovietici, care povesteau că viaţa de lagăr se deosebeşte fundamental de cea de închisoare. Este adevărat că acolo lucrezi, dar ai posibilitatea să te mişti în aer liber. Dorul acesta de libertate stăpânea în întregime fiinţele noastre. Printre noi se aflau şi foşti deţinuţi de drept comun din Uniunea Sovietică, care fuseseră trimişi pe front condiţional: dacă vor face acte de vitejie, li se va ierta restul pedepsei. Majoritatea însă au rămas cu vechile lor metehne de hoţi, bandiţi şi criminali. În ţara noastră se formaseră bande dintre dezertorii sovietici, care terorizau populaţia. România cunoscuse câţiva ani teroarea acestor bande. Furau maşini, dezarmau soldaţi, adunau arme de toate calibrele cu ajutorul cărora jefuiau satele şi oraşele. Opreau trenurile în câmp şi jefuiau pasagerii. Fiind îmbrăcaţi în uniforme sovietice, terorizau în numele armatei sovietice. Era un grup dintre aceştia la tribunalul din Constanţa, care povesteau că în Munţii Vrancei au organizat un comandament al lor, cu muniţii, maşini de tot felul, provizii rezultate din prădăciunile pe care le făceau în oraşe, sate şi trenuri. Armata şi poliţia românească nu-i puteau lichida. Ei se dădeau drept liberatori şi pe cel care încerca să-i pună la punct îl lichida. În regiunea Vrancei, a trebuit să intervină armata regulată sovietică pentru lichidarea acestor bande. Au fost ani de teroare cauzate de aceste bande. În închisoarea din Constanţa, aceşti dezertori s-au organizat în echipe de

terorişti interiori. Ei îţi luau mâncarea, te dezbrăcau de hainele tale cu care ai venit din libertate şi te jefuiau de tot ce aveai asupra ta. Acolo mi-am dat seama de viaţa ce ne aşteaptă. Atât conducerea închisorii, cât şi foştii deţinuţi sovietici aflaţi printre noi ne preveneau că noi nu vom mai cunoaşte cale de întoarcere. Fiind condamnaţi la câte 25 de ani, nu se mai putea pune problema supravieţuirii. Ni se spunea deschis. Suntem condamnaţi să murim muncind şi îndurând toate chinurile pe care omul le-a putut cunoaşte în decursul istoriei.

În ziua de 9 octombrie 1949 am fost scoşi în curtea închisorii pentru a fi îmbarcaţi în trenuri ce trebuiau să ne ducă în U.R.S.S. Ni s-au tăiat nasturii de la haine şi pantaloni, trebuind să-i ţinem cu mâna. Aceasta pentru a nu putea fugi şi, deci, evada. Se luau toate măsurile pentru a ni se îngreuna viaţa. Atitudinea faţă de noi era îngrozitoare. Parcă nu mai eram oameni, ci nişte obiecte nefolositoare ce trebuiau distruse. Curtea închisorii era plină de nasturi, de haine considerate de prisos, de tot ceea ce credea şeful convoiului că poate înlesni evadarea. Ne-au ţinut în curtea până ce s-a înnoptat. Populaţia oraşului nu trebuia să vadă îmbarcarea şi expedierea noastră. Cu pantalonii ţinuţi cu mâna, mergând împleticit, am fost urcaţi în camion şi transportaţi la gară. Înjurăturile şi loviturile soldaţilor ce ne escortau, ne prevesteau ce «plăceri» ne aşteaptă. Ne-au îmbarcat în două vagoane de vite. Eram câte 90 în vagon. La mijlocul vagonului se tăiase scândura podelei şi se aranjase un fel de W.C. Stăteam înghesuiţi ca sardelele. Ni se dădea câte o bucăţică de pâine neagră şi câte o bucată de peşte sărat, ca hrană rece pentru drum. Ni s-a ordonat să ne culcăm toţi pe dreapta. Nimeni nu avea voie să vorbească. După câteva ore eram întorşi pe stânga. Cine încerca să vorbească era sculat în picioare, ore întregi şi obligat să stea într-un picior. Mulţi cădeau, dar erau loviţi şi obligaţi să se scoale. Vagoanele fuseseră ataşate la un tren de marfă. Eram opriţi în diferite gări pentru a ni se da apă, cerută de peştele sărat. Ieşitul afară era îngrozitor. Aproape toţi aveau diaree. Ziua eram ţinuţi în picioare. Cred că nici în iad nu sunt aşa de mari chinurile ca în trenul ce ne ducea spre Dnepropetrovsk. Trenul staţiona prin gări ore şi ore. Am mers de la Constanţa până la Iaşi şase zile. Întruna din nopţi, pe când eram în gara Tecuci, a căzut o brumă aşa de groasă că am tremurat ca vai de noi. La Iaşi am ajuns în ziua de Sfânta Parasebiva. În gara Nicolina am fost trecuţi în vagoanele sovietice. Toate drumurile şi străzile Iaşului erau pline de pelerini ce veneau din cele patru colţuri ale Moldovei. Aşa de pline erau că nu se putea arunca un ac.

Pe feţele tuturor citeai bucuria ce le stăpânea sufletele. Noi priveam din vagoane cu durerea că nu putem fi alături de ei. Un soldat din gardă mă întrebă ce-i cu mulţimea aceasta. Am găsit o clipă să-i pot explica importanţa zilei, în timp ce ofiţerul ce conducea garda se depărtase. M-a întrebat dacă regret că părăsesc ţara. La răspunsul meu afirmativ el mi-a şoptit: «Nu fi trist, ai să revii în ţară. Tatăl meu a stat 9 ani în lagăr şi tot a revenit acasă. Lucrurile se schimbă». Vorbea în şoaptă. Mi-a mărturisit că este credincios. Cuvintele lui mi-au dat speranţă. Lângă mine, înghesuit ca vai de el, era tânărul Nicolae din Kursk, fost sergent major în armata sovietică. Acesta îmi povesti drama vieţii lui. În anul 1941, când nemţii au pătruns ca fulgerul în regiunea lor, tatăl lui fusese omorât la marginea satului de către soldaţii armatei germane, deoarece încercase să opună rezistenţă. Mamă-sa, rămăsese văduvă cu şapte copii, fără nici un sprijin. Un frate al ei fusese numit de către ocupanţi primarul comunei. Mama lui Nicolae îl rugă pe fratele său s-o ajute. Acesta îl numi pe Nicolae vizitiu la primărie. Avea 14 ani şi era cel mai mare dintre fraţi. După trei luni, Armata Roşie a reocupat satul. Nicolae, care avea 14 ani, s-a înrolat copil de trupă în armata sovietică. A fost instruit şi aruncat în Balcani ca paraşutist. A cutreierat Bulgaria, Jugoslavia şi Ungaria, făcând acte de vitejie. A fost decorat de trei ori ca erou al Uniunii Sovietice. Terminându-se războiul, a fost repartizat la o unitate sovietică ce staţiona în România, pentru a-şi termina stagiul militar. La 31 martie 1949 trebuia să obţină livretul militar şi să plece acasă. În ajun însă a fost arestat şi trimis la tribunalul sovietic din Constanţa, unde a fost judecat şi condamnat pentru trădare de patrie. A arătat că era copil şi a lucrat ca vizitiu la primărie ca să-şi ajute fraţii minori ce sufereau de foame. Deci, n-a luptat împotriva ţării sale. Procurorul însă i-a ripostat zicând că în timpul celor trei luni de zile, el a ţinut locul unui soldat german, care, plecând pe front, a omorât cel puţin 300 de oameni. Deci, el este părtaş la aceste omoruri. În consecinţă, a fost condamnat la 25 de ani muncă silnică. «Eu sunt decorat de trei ori ca erou al Uniunii Sovietice» a răspuns Nicolae. «Pentru aceasta îţi mulţumim, dar pentru ajutorul dat nemţilor ca vizitiu îţi dăm 25 de ani pentru trădarea patriei», a replicat procurorul. Şi, astfel, Nicolae urma să îmbătrânească în închisoare ca erou al Uniunii Sovietice.

Trebuie să menţionez că la Tribunalul Militar Sovietic din Constanţa nu se admiteau martori. Orice argument sau document favorabil acuzatului nu era luat în consideraţie.

Când a pornit trenul din gara Nicolina, toţi românii plângeau ca după mort, fiindcă, potrivit declaraţiilor anchetatorilor şi judecătorilor, noi eram trimişi spre moarte sigură. Când am trecut podul de la Ungheni, am avut senzaţia că ne coborâm în mormânt. Se auzeau oameni vorbind româneşte, fără să ştie că în cele două vagoane sunt peste 100 de români condamnaţi să moară pe întinsul nesfârşit al Siberiei. Eram pe pământul naşterii noastre, dar nu puteam coborî să-l sărutăm. Timpul petrecut pe teritoriul Basarabiei a fost nemaipomenit de chinuitor. Vedeam satele, câmpiile, oamenii Basarabiei noastre dragi, dar nu puteam schimba nici o vorbă cu ei.

Trenul a fost dirijat spre Bălţi, Rezina şi Razdelnaia de dincolo de Nistru şi de acolo la Dnepropetrovsk. Era la jumătatea lui octombrie. Iarna se lăsase. Ne înghesuiam unul în altul, ca să ne încălzim. De la Ungheni până la Dnepropetrovsk am făcut şapte zile. Foametea, setea şi frigul ne încorsetaseră de nu mai puteam vorbi. Când ni se comanda să ne sculăm sau să ne întoarcem pe cealaltă parte, mulţi erau întorşi de vecinii ce ne însoţeau. Peştele sărat cu apa rece făceau ravagii. Când am ajuns, peste 13 zile, la Dnepropetrovsk am fost coborâţi din tren de soldaţii ce ne conduceau. De la gară până la închisoare era o distanţă de vreo 2 km. Eu, unul, n-am mai putut merge. M-au dus soldaţii pe o targă.

În holul închisorii am fost aruncat pe ciment ca un bolovan netrebnic. Peste două ore a venit o comisie ca să ne ia în primire de la comandanţii escortei veniţi cu noi de la închisoarea constănţeană. Ei se reîntorceau ca să însoţească alte loturi de condamnaţi. Când ne urcau în vagoane sau ne porneau pe drum aveau o formulă consacrată pe care o rosteau în mod automat: «Deţinuţi, atenţie! Cine încearcă să evadeze va fi împuşcat pe loc. Convoiul vologdan nu glumeşte». Se spune că cei mai răi şi câinoşi dintre însoţitorii de convoaie de deţinuţi erau cei din Vologda. Aceştia ne-au condus şi pe noi la Dnepropetrovsk. A început comisia: cei mai tineri şi sănătoşi stăteau în picioare. Eu şi cu transnistrianul Iordan Gheorghe stăteam întinşi pe ciment. Comisia era formată din trei persoane: un maior de la NKVD, un căpitan şi o femeie locotenent. Era doctora Zaiţeva. Aşa mi s-a recomandat când m-a examinat în ambulatorul etajului IV. În hol, văzându-mă întins pe ciment, m-a examinat primul. Eram îmbrăcat preot. M-au sculat doi soldaţi şi m-au urcat pe cântar. Aveam 51 de kilograme, din 80 cât avusesem la arestare. M-a întrebat ce mă doare. I-am răspuns că nu simt nimic. Nu aveam nici un fel de putere. I-am răspuns la toate întrebările telegrafic. «Distrofic, în

ultimul grad», s-a pronunţat ea, aşezându-se la masă. «Categoria III» a mai spus ea. Maiorul însă s-a opus, obiectând că dosarul meu e prea grav. Doctora însă i-a răspuns categoric: «Fiind distrofic în ultimul grad nu putem să-i dăm decât categoria III. Dacă îl trimit cu trenul la distanţă mare, spre lagăr, el moare. Eu răspund de viaţa lui. Deci, rămâne categoria III». M-au luat doi soldaţi şi m-au urcat la etajul IV. M-au aruncat într-o celulă mare cu mai mulţi condamnaţi. Mi-au făcut loc într-un colţ şi m-au lăsat acolo. Nu mai speram să mă mai pot scula. Peste vreo două ore, când comisia şi-a terminat lucrările, am fost ridicat din ordinul doctoriţei şi târât în ambulatorul ei. M-au aşezat pe un fel de canapea. Cei ce m-au adus se retraseră. Doctora a încuiat uşa. M-a examinat din nou, de data aceasta foarte atent. «Eşti preot?» m-a întrebat ea. «Da», i-am răspuns. «Crezi în Dumnezeu?» «Desigur», i-am răspuns eu. «Fă semnul crucii şi jură că ceea ce vom vorbi noi v-a rămâne aici. Ia seama, dacă divulgi ceva, vei fi pierdut. Eu voi fi judecată şi adusă în închisoare, iar dumneata vei fi pierdut. Vei muri. Eşti într-o situaţie disperată. Ai absolută nevoie de ajutor urgent. Eu sunt fiică de preot. Părinţii mei sunt deportaţi de vreo 20 de ani în Krasnoiarschii Krai. Nu i-am văzut de peste 20 de ani. Am fost înfiată de o soră a mamei şi întreţinută de ea. Port numele ei. Am făcut medicina şi am fost mobilizată. Am luptat în război pe frontul antigerman. Am stat în România cu armatele sovietice din 1944 până în 1948. Cunosc perfect Bucureştii, Galaţii, Brăila, Iaşii, Craiova, Timişoara şi alte oraşe. Sunt amorezată de ţara şi poporul român. Oamenii seamănă cu mojicul rus: primitori, ospitalieri, îngăduitori, buni, omenoşi şi îndatoritori. Nicăieri nu m-am simţit mai bine ca în România. Acolo pot spune că am trăit şi eu. Dar între timp m-au depistat că-s fiică de preot. Prea frecventam bisericile şi mănăstirile româneşti. În cazierul meu declarasem că nu-mi cunosc părinţii şi că sunt educată în spirit sovietic. Şcoala, universitatea, serviciul militar, războiul îmi dădeau dreptul să susţin sus şi tare că mi-am făcut datoria de cetăţeancă sovietică cu toată convingerea şi devotamentul. Ei însă m-au transferat ca medic al închisorii acesteia, unde sunt ca şi închisă. N-au încredere în mine. Totodată ofiţerimea de aici însă se serveşte de mine ca medic al familiilor lor. Nu mi-au găsit nici un păcat. Ca fiică de preot, vreau să salvez un preot. Fii atent, eşti într-o situaţie gravă. Dacă nu te ajut, vei muri cu siguranţă, în cel mai scurt timp. Eu nu te voi lăsa. Prea mult iubesc România şi poporul dumitale. Sunt sufletistă. Respectă-ţi jurământul şi ai siguranţa că te voi salva. În

fiecare dimineaţă să te înscrii să vii la tratament. Îţi voi aduce sandvişuri şi medicamente. Le voi pune după paravanul acesta, iar dumneata vei sta aici şi le vei mânca pentru a te reface. Voi spune tuturor că ai o boală de care trebuie să te tratezi timp mai îndelungat. Toţi ştiu că ai fost adus pe targă. Deci, planul poate fi pus în aplicare. Jură încă o dată că nu mă vei trăda». «Jur», am răspuns eu hotărât.

Din ziua de 22 octombrie 1949 a început tratamentul şi a durat până la 1 martie 1950. Deci, peste patru luni. Tot ea m-a îndemnat să scriu în Basarabia ca să-mi trimită pachete. Am scris la mănăstirile Noul-Neamţ, Ţigăneşti, Gurchi, ca şi preoţilor Mihail Spinei din Buldureştii Lăpuşnei, Gheorghe Plămădeală din Călăraşii Lăpuşnei şi altora, indicaţi discret de aceşti doi, prin pachetele ce-mi trimiteau. Au început să-mi trimită pachete cu alimente şi fructe. Unii îmi trimiteau bani. Preotul Plămădeală, de exemplu, îmi trimitea pachetele ca din partea fiicei sale Margareta, care n-avea decât 10 ani. Unii găseau câte un bătrân de peste 80–90 de ani din partea căruia îmi trimiteau pachete şi bani, deoarece aceştia nu erau pedepsiţi dacă ajutau pe deţinuţi.

La 1 martie 1950, cântăream 70 de kg. Mă refăcusem. Doctora Zaiţeva era încântată că m-a salvat şi m-a făcut din nou om. Mă reţinea prin ambulator şi o ajutam la fiertul seringilor, spălatul eprubetelor şi curăţatul obiectelor. Eu doar făcusem în Seminar medicina populară şi aveam destule cunoştinţe în acest domeniu.

În închisoarea de tranzit din Dnepropetrovsk, afară de aşa-zişii deţinuţi politici se găseau şi mulţi deţinuţi de drept comun. Majoritatea politicilor o formau ucrainenii din fosta Polonie, din regiunile pe unde activa renumitul naţionalist ucrainean Bandera. Acesta, cu ajutorul americanilor, înarma regiuni întregi, care luptau împotriva sovieticilor. Pe aceşti partizani ucraineni nu-i puteau birui cu una cu două. Erau dârji şi fanatici. Lupta unităţilor sovietice a durat în aceste regiuni vreo cinci ani. Au fost puse în funcţiune tancurile, artileria şi aviaţia, ca şi vânătorii de munte. Erau asediate satele răsculate şi, după capitularea acestora, era ridicată toată populaţia: bătrâni, femei, copii şi mai puţini bărbaţi, căci aceştia se retrăgeau în munţi pentru rezistenţă. Erau aduşi ucraineni de aceştia cu sutele şi uneori chiar cu miile. Majoritatea erau îmbrăcaţi în opinci şi în zdrenţe. Îi ţineau puţine zile, după care îi trimiteau spre lagăre. Când ne scoteau la aerisire în curtea închisorii ţi se făcea milă de ei: goi, slabi, galbeni la faţă, erau ca vai de ei. Celulele erau mari. În unele erau îmbâcsiţi câte o sută-două sute de persoane. Se dormea pe ciment.

Te înveleai şi îţi aşterneai boarfele ce le mai aveai. Cei de drept comun îi terorizau în mod barbar pe aşa-zişii politici. Aveau cuţite ascunse, cu ajutorul cărora înjunghiau pe cei ce opuneau rezistenţă şi nu dădeau blatnoilor (hoţilor, bandiţilor) hainele şi conţinutul pachetelor ce le primeau. Blatnoii mâncau tot ce era mai bun. Îi despuiau pe fraerii politici de haine, de încălţăminte şi de tot ce aveau asupra lor. Cei ce se opuneau jafului blatnoilor erau bătuţi, tăiaţi şi, în multe cazuri, omorâţi. Blatnoii jucau regulat cărţi, barbut şi alte jocuri de noroc. Cel ce pierdea era obligat să-l dezbrace pe un fraeir sau chiar să-l omoare. În închisoare, se zicea că începeau câteva mii de deţinuţi. Între aceştia era câte un vârf al blatnoilor, de care ascultau toţi cei din închisoare. El ordona pe cine să jefuiască, să bată sau să omoare. Exercitau o adevărată teroare.

Gardienii de pază făceau adesea percheziţie pentru depistarea şi confiscarea cuţitelor şi cărţilor de joc. Când intrau în celule cu o sută două persoane, deţinuţii blatoni erau preveniţi de tovarăşii lor din alte celule. Ei aşteptau intrarea gardienilor. Unul sau doi dintre blatnoi se postau lângă uşă şi când intra gardianul îi introduceau în buzunar cuţitele şi cărţile de joc. După ce terminau percheziţia, aceiaşi blatnoi hoţi de buzunare scoteau cuţitele şi cărţiile de joc din buzunarele gardienilor, fără ca aceştia să simtă. Era operaţia experimentaţilor hoţi de buzunare, care nu dădea greş aproape niciodată. Tot în buzunarele gardienilor se puneau scrisori-comunicate pe care blatnoii din alte celule le furau din buzunarele gardienilor, care deveneau astfel poştaşi inconştienţi. În acest fel se ştia tot ce se petrece în închisoare.

RUGA CĂTRE DUMNEZEU

Credincioşii diferitelor culte se organizau în grupe separate şi făceau rugăciuni, atât seara cât şi dimineaţa. Noi, românii, în număr de vreo douăzeci, ne rugam în limba noastră în mod regulat. La fel, uniţii ucraineni din apus, catolicii şi ortodocşii ruşi. Administraţia închisorii nu era în măsură să oprească rugăciunea. Toţi trăiau cu speranţa că va muri Stalin şi că urmaşii lui vor amnistia milioanele de deţinuţi. Nicăieri nu-i mai mare dorul de libertate decât în închisoare. Toţi o aşteaptă, o doresc şi o visează. Când te gândeşti că majoritatea deţinuţilor din închisorile sovietice erau condamnaţi la câte 25 de ani, pentru că furaseră din

colectivul respectiv o traistă de porumb sau cartofi, pentru a-şi salva copiii de la moartea de foame, îţi dai seama ce se petrecea în sufletele lor. Erau condamnaţi foarte mulţi pentru că erau nemulţumiţi de dictatura stalinistă, chiar fără să fi întreprins vreo acţiune împotriva ei. Majoritatea erau victimele unor oameni fără inimă şi fără suflet. Toţi murmurau împotriva metodelor staliniste, dar nimeni nu întreprindea nimic. Nemulţumirea era generală. Dar legea îi lege. Până la anularea ei se aplică şi de multe ori executorii legii sunt mai haini decât autorii ei.

Patru luni cât am stat la Dnepropetrovsk am văzut atâtea suferinţe, atâţia oameni distruşi, care fiind cu gândul la soţiile şi copiii lor deveneau pur şi simplu neoameni. Nu vedeai o faţă veselă, un zâmbet, n-auzeai o glumă, nimic ce poate relaxa. Singuri blatnoii erau în apele lor. Ei declarau că închisoarea este casa lor părintească («rodnoi dom»). Când primea un «fraier» pachet, blatnoii îl obligau să-l împartă cu ei. Gel puţin jumătate din pachet i-l luau hoţii. Era obligat să-l dea cu mâna lui. Dacă nu dădea, i se lua totul. Administraţia nu intervenea. Făcea impresia că era un jaf convenţional, că unii gardieni nu erau străini de jafurile blatnoilor.

În fiecare celulă, ofiţerul politic avea informatorii lui. («Stucaci» turnător). De la aceştia culegeau datele despre mersul vieţii în închisoare. Turnătorii aceştia dădeau date de multe ori false. Aproape totdeauna «fraierii» erau lăsaţi la discreţia blatnoilor. Se căuta distrugerea intelectualilor pe toate căile şi cu toate mijloacele. Când era vorba de «străini» atenţia spre a-i nimici era mărită. Ei nu puteau scrie nimănui, nu puteai primi vizite de la nimeni. Străinii erau morţi vii. Destinaţia lor era drumul sigur spre moartea lentă şi fără a se şti ceva de către familii şi rude. Cetăţenii străini erau îndrumaţi spre lagărele de exterminare («ştrafnie»). În închisoarea din Dnepropetrovsk erau mulţi nemţi adunaţi din lagărele sudice ale U.R.S.S. pentru a fi trimişi în lagărele nordice.

În ziua de 1 martie 1950 am fost îmbarcaţi în vagoane «stolîpin» şi dirijaţi spre Harkov. Doctora Zaiţeva, înainte de plecare, m-a chemat în ambulatoriul respectiv şi mi-a spus confidenţial că ne trimit în regiunea Sferdlovsk din Urali. Destinaţia era localitatea Azanca, raionul Tavda, regiunea Sferdlovsk. Acolo se prelucrează lemnul adunat din taiga. Deci, va fi o climă mai dulce decât la Polul Nord. Vagoanele «stolîpin» erau special amenajate ca să nu se poată evada. Într-un compartiment erau paisprezece locuri. Etajul I şi II aveau câte patru locuri. Când erau

deţinuţi mai mulţi, înghesuiau şi băgau câte douăzeci de persoane. Uşile se încuiau, iar în locul geamurilor erau nişte gratii de fier. Însoţitorii se plimbau tot timpul pe culoare şi nu admiteau convorbiri şi nici mişcări suspecte. Toată atenţia lor era îndreptată spre a observa dacă nu-i vreo tentativă de evadare. Mâncarea ne-o dădeau rece: pâinea neagră ca pământul şi peşte sărat. Apa ne-o serveau însoţitorii când doreau ei. În vagonul nostru era o asistentă medicală, care trebuia să ne dea ajutor în caz de nevoie.

Erau cazuri când unii mureau. Mai ales cardiacii. Erau scoşi imediat şi predaţi la prima staţie. Vagoanele «Zak» erau ultimele ataşate la garnitura trenului. Era o înghesuială şi o lipsă de oxigen de te sufocai. Cum căscai gura să te plângi de ceva, imediat erai înjurat şi ameninţat cu împuşcarea. Nu ştiu dacă cei mai fioroşi criminali erau transportaţi în condiţiuni similare. Deţinutul nu avea nici un fel de drept: numai obligaţii. Nu interesa pe nimeni durerea, oboseala, incomoditatea sau boala. El trebuia să tacă, să rabde şi să execute. Ieşirea afară se făcea cu rândul şi sub stricta pază a automatului. «Vologdovschi convoir» era atotputernic.

Din Dnepropetrovsk am plecat noaptea. Tot noaptea am ajuns la Harkov. Din gară ne-au urcat în dubele închisorii şi ne-au transportat spre destinaţie. Aici am fost repartizaţi prin celule, câte doi-trei. În închisoarea de tranzit de la Harkov am întâlnit pe profesorul de muzică Usanevici de la Soroca, care a murit mai apoi, în anul 1956, după amnistierea lui Hruşciov, în închisoarea din Văcăreşti. Am stat la Harkov puţin. Condiţiunile erau aceleaşi: grele şi amare. Tratamentul era groaznic. Am mai întâlnit aici un preot ortodox ucrainean şi mai mulţi diplomaţi polonezi, arestaţi la Varşovia după anul 1945. Fuseseră ţinuţi în lagărele sudice, iar acum erau conduşi spre marea închisoare moscovită «Krasnaia Pres». Aici am întâlnit pe locotenent-colonelul Jitianu, de la Focşani. Fusese prizonier de război şi pentru că refuzase să se înroleze în diviziile Tudor Vladimirescu şi Horea, Cloşca şi Crişan fusese condamnat la 25 de ani şi acum era condus spre Nord. Celulele erau mari şi încăpătoare. Aveau câte două rânduri de paturi: jos şi sus. Preferam să fiu sus, fiindcă toate firimiturile şi gunoaiele de sus cădeau peste cei de jos.

Acolo am întâlnit pe un fost ofiţer NKVD, condamnat şi el. Când m-a văzut îmbrăcat în preot s-a culcat lângă mine şi mi-a mărturisit tot romanul vieţii sale. Era cabardin din Caucaz. Fusese maior NKVD-ist.

După anul 1945 fusese trimis în Franţa pentru repatrierea emigranţilor ruşi albi, al căror număr era considerabil. Avea în grija sa un arondisment (raion) din Paris. Venise de la Moscova înarmat cu literatură de propagandă, bine ticluită, pentru ademenirea ruşilor albi şi repatrierea lor. Adusese cărţi, în care erau tipărite decrete de legi, ce glăsuiau că U.R.S.S. a suprimat toate legiuirile din trecut referitoare la situaţia emigranţilor. Se iartă totul şi celor ce se repatriază li se restituie toate bunurile avute înainte de revoluţia din 1917. Totul era o farsă. «Noi ştiam adevărul, dar trebuia să minţim şi să susţinem cele enunţate în decretele tipărite şi distribuite pe gratis solicitanţilor», îmi declară maiorul cabardin. După ce îi treceau în tabele de repatriere, erau urcaţi pe vapoare şi expediaţi spre Feodosia (Crimeea). De aici erau urcaţi în trenuri şi expediaţi direct în Siberia. Erau condamnaţi la câte 10 ani. Procesele se judecau la Feodosia. Într-una din zile s-a prezentat la mine o tânără rusoaică de o frumuseţe rară. Era născută în Franţa. Părinţii ei erau bătrâni, avuseseră în Moscova un cvartal de case şi o fabrică. Citind decretele care le garantau restituirea bunurilor au hotărât să se repatrieze. Pe tânără o chema Tamara. Mi s-a făcut milă de ea. E drept că-mi căzuse cu tronc la inimă. Era prea frumoasă şi gingaşă ca să mă îndur s-o trimit în Siberia. I-am spus să aştepte până termin cu ceilalţi şi la urmă voi rezolva şi cazul ei. Am invitat-o la un restaurant, pe contul meu, şi în timpul mesei i-am explicat ce o aşteaptă dacă se repatriază. I-am propus să ne căsătorim şi să fugim în America. Eram hotărât. Eram sătul de minciuni şi de teatrul pe care-l jucam. Am condus-o acasă şi i-am repetat propunerea mea. I-am dat adresa părinţilor mei din Caucaz şi i-am spus că nu stau nici o clipă la îndoială. Ne căsătorim şi fugim în America. N-am dormit toată noaptea. A doua zi, Tamara mea s-a dus la comandamentul nostru de repatrieri şi m-a denunţat. Înainte de a se duce la comandament mi-a dat un telefon spunându-mi că mai mult crede în decretele publicate decât în cuvântul meu. Imediat am fost arestat, urcat în avion trimis la Moscova unde am fost condamnat pentru înaltă trădare la 25 de ani muncă silnică. Tamara, împreună cu părinţii ei s-au repatriat. Cum era de aşteptat, a ajuns în Siberia cu 10 ani în spinare. Atât ea cât şi părinţii ei. De acolo a reuşit să scrie părinţilor mei o scrisoare în care îşi blestema soarta, cerându-şi pe această cale iertare. Dar totul era zadarnic. Din tot ceea ce v-am povestit cred că aţi înţeles că nu există pe faţa pământului un regim mai crud ca cel sovietic. Nimeni nu-i în stare să mintă în aşa hal cum mint ei. Îl zăpăcesc pe om de nu mai

crede adevărul, ci minciuna. Gazul Tamarei nu-i singurul. Au fost şi sunt mii şi sute de mii. Eu mă simt om numai de când am ajuns în închisoare. Aici nu mai sunt obligat să mint şi veţi întâlni mulţi ca mine, căci trăim în regimul diabolic al minciunii staliniste».

M-a impresionat mărturisirea maiorului cabardin al cărui nume nu l-am reţinut.

Ne-au primit la Krasnaia Pres mai bine ca oriunde. Ne-au tratat cu peşte superior, despre care bucătarii povesteau că fusese refuzat de restaurantele moscovite, fiind puţin alterat. Ne-au dat somn, păstrugă, şalău şi alte varietăţi de peşte scump. A fost prima dată când ne-am săturat, deoarece până acum fuseserăm într-una flămânzi. Închisoarea aceasta primea şi expedia zilnic, după spusele ştiutorilor, între 3.000 şi 5.000 de deţinuţi. Plecau şi soseau din toate părţile U.R.S.S.-ului. Era un permanent du-te-vino. Nimeni nu ştia încotro merge. Am fost dirijat de aici spre Sferdlovsk, aşa cum ne spusese însoţitoarea noastră de la Dnepropetrovsk. De la şi la gări eram transportaţi în dube speciale: închise, fără geamuri, de nu vedeam nimic. Erau mascate. Scria pe ele că transportă legume, peşte etc. Atât la coborâre cât şi la urcare în dube («ciornîi voron»), eram însoţiţi de înjurături şi loviri cu automatele. Aveau o atitudine de bestii. Parcă nu mai rămăsese nimic omenesc în sufletele acestor soldaţi NKVD-işti. Ar fi fost în stare să te strivească. Parcă erau fabricaţi special pentru distrugerea omului. Un fel de roboţi diabolici. La Sferdlovsk am stat vreo două zile. Am fost urcaţi într-un vagon «zak» şi ataşaţi la trenul ce mergea spre oraşul Tavda. În închisoarea din Sferdlovsk am făcut cunoştinţă cu blatnoii taigalei. Aici fluturau ei legea lor «Zacon taiga» (Legea taigalei). Conform acestei legi, blatnoii erau atotputernici. Ei dictau în trenuri, în închisori, în lagăre, peste tot. Diferiţi corifei ai blatnoilor se cunoşteau şi ţineau strânse legături între ei. Când pleca un duşman al lor, de la Sferdlovsk, de exemplu, spre Tavda, se semnaliza prin agenţii lor că e nevoie să fie lichidat. Erau turnători şi dintre ei. Nu aveau însă viaţă lungă. Erau omorâţi ca muştele. Legea taigalei era teribilă. Blatnoii jefuiau, înjunghiau, omorau ca-n codru, în baza acestei legi. Nu se temeau de nimeni. Te vedeau cu o haină mai bună, te înconjurau câţiva blatnoi şi îţi ordonau să le-o dai. La o eventuală anchetă, ei arătau că le-ai dat-o, nu ţi-au luat-o. Erau înarmaţi cu cuţite şi lame, sule etc. Mai aveau o metodă a lor, originală: îţi scoteau ochii cu două degete de la mină. Aşa te orbeau. Era ceva îngrozitor.

De la Sferdlovsk trenul a intrat în Taiga. Taigaua este pădurea cea mai mare de pe glob, după cea ecuatorială. Începe de la Munţii Briansk (Polonia) şi ţine până la Vladivostok. Cunoscătorii spun că taigaua are cam 100 km lăţime şi 10.000 km lungime. Pădurea ecuatorială se dezvoltă în regiuni calde, pe când taigaua creşte într-o regiune rece, cu ierni geroase şi anotimpuri umede. În Taiga cresc toate varietăţile de conifere. Bradul obişnuit, pinul, cu coaja galbenă ca ceara şi frunzele în formă de ace, lariţa (listfiniţa), a cărei frunză cade iarna şi celelalte varietăţi de brad. Pinul, care are lemnul de esenţă tare, se înmulţeşte prin seminţele din conuri, în forma unei nuci lungueţe. Un alt copac ce domină Taigaua este mesteacănul (bereoza), care are frunza asemănătoare cu a nucului şi cade iarna. Atât mesteacănul, cât şi pinul şi lariţa dau lemn de esenţă tare ce se întrebuinţează în fabricile de mobilă. Lariţa, care lasă frunza iarna, emană enorme cantităţi de răşină pe care exploatatorii taigalei o adună în vase speciale şi o expediază industriei mari. Foile pinului conţin mari cantităţi de vitamina C. Mesteacănul dă primăvara un suc dulceag care conţine un crescut procent de vitamina C. Cei ce trăiesc în taiga folosesc acest suc în scop medical. Arborii mai sus menţionaţi ajung la înălţimi de peste 30 de metri. Sunt mai mult înalţi decât groşi. Mai cresc în taiga plopi, al căror lemn este de esenţă slabă şi se întrebuinţează la foc şi la diferite lucrări de construcţii. Taigaua dispune de uriaşe cantităţi de lemn pentru industria mondială. Teiul din Taiga, în comparaţie cu mesteacănul şi bradul, pare un fel de pitic.

Cea mai mare parte a Taigalei este nepătrunsă de piciorul omenesc. De aceea, când înaintezi în Taiga, găseşti pomi răsturnaţi de vânturi şi putreziţi şi pe care cresc muşchi şi ciuperci numiţi beroznichi, care sunt comestibili. Taigaua este populată de urşi, cocoşi de munte şi leosi, un fel de vaci sălbatice. Sunt vânaţi pentru carne. Aerul Taigalei este ozonat, dar umed. Ca fructe se găsesc cernica şi brusnica, un fel de mure sau fragi. Se extrag din ele sucuri, conţinând importante cantităţi de vitamina C. Potârnichea, iepurele şi lupul au culoarea albă. Numai ciocul potârnichei este negru.

Prima oprire de la Sferdlovsk a fost gara Azanka. Am fost coborâţi şi urcaţi într-un camion, ne-au transportat vreo 10 km până la satul Tigheni. La poarta lagărului am întâlnit brigăzile care veneau de la lucru. Bieţii oameni erau îmbrăcaţi în haine vătuite: buşlate, un fel de scurte, telogreice, un fel de haină şi pantaloni vătuiţi. În picioare unii aveau pâslari, iar cei mai mulţi nişte bocanci prăpădiţi. Îmbrăcămin-tea lor avea

o înfăţişare jalnică. Era toată găurită. În pădure se adunau crăcile de brad, se făceau grămezi şi li se dădeau foc. Vântul însă le împrăştia şi scânteile adesea cădeau pe hainele oamenilor, aprindeau haina şi până să stingă locul aprins se făcea o gaură mică, care rămânea. Făcea impresia că sunt ciupiţi de păsări răpitoare.

Impresia era detestabilă. Ne-au introdus în curtea lagărului, iar acolo ne-au izolat într-o baracă pentru carantină. Legea lagărelor prevedea trei săptămâni de carantină pentru dezinfecţie şi vizite medicale. Evitau contactul noilor veniţi cu populaţia veche a lagărului pentru a nu fi aduse boli din afară.

Peste câtva timp am fost repartizaţi pe brigăzi. În cursul celor trei săptămâni de carantină, eram folosiţi la lucru fără a putea lua contact cu vechii deţinuţi. Mâncarea era sub orice critică: o strachină de balandă (supă de mei, arpacaş etc.) şi două linguri de caşă de orz, ovăz sau mei. Pâine primeam 600 gr. Era neagră ca pământul şi când o strângeai în mână curgea apă din ea. Pâinea era din mei, secară şi puţin grâu. Se făcea un fel de cocă, pe care o turnau în nişte tăvi de metal şi aşa o coceau.

La Tigheni am întâlnit pe românul Brumă Călin din Soroca. M-a recunoscut imediat. El fusese depozitar şi vânzător de ziare la Soroca. Primea şi vindea şi ziarele mele: «Raza» şi «Basarabia». Aici era dnevalnîi (îngrijitor de baracă) la brigada încărcătorilor. Copacii, după ce erau tăiaţi, curăţaţi şi adunaţi în stive, erau încărcaţi în vagoane de o brigadă specială. Lemnele aveau lungimea de 4 metri şi lăţimea de 50–100 cm. Încărcarea era o muncă grea. De aceea, conducerea lagărului repartiza în această brigadă pe cei mai puternici dintre deţinuţi. Lor li se aducea mâncarea în baracă. Brumă era omul lor de încredere. El primea şi aducea mâncarea lor în baracă, unde mâncau separat. Brigada aceasta era scoasă la lucru mai mult noaptea. Când soseau vagoanele trebuiau să le încarce imediat. Ningea, ploua, ei erau obligaţi să încarce. Când nu aveau vagoane, stăteau şi aşteptau. Erau plătiţi mai bine decât ceilalţi muncitori. Deţinuţii primeau jumătate din plata ce o primea omul liber. Erau în Taiga ca şi în toate lagărele foşti deţinuţi cu domiciliul forţat, dar care lucrau ca oameni liberi. Ei nu aveau voie să se depărteze decât 10–20 km de domiciliul fixat. Ofiţerii şi personalul administrativ, în majoritatea lor erau trimişi aici la pedeapsă. Aveau în schimb salarii duble.

Conducător tehnic era un fost deţinut politic pe nume Titiuţchi. În lagărul Tigheni erau vreo 3.000 de oameni. Erau împărţiţi în brigăzi.

Majoritatea o formau ucrainenii din fosta Polonie. Oamenii erau slăbiţi. Nu aveau putere. Hrana era infectă. Munca la pădure era grea. La început m-au repartizat la o brigadă de căi ferate.O conducea un oarecare Vinogradov, condamnat pentru banditism, conform art. 59. Politicii erau condamnaţi conf. art. 58.

Vinogradov m-a primit ca un bandit. A început să mă înjure şi să mă ameninţe. M-a pus să car cu un vlăjgan ucrainean o şină de cale ferată lungă de 9 m. Eu eram în spate. Când mi-au pus şina pe umăr şi am făcut primul pas am scăpat-o. Am căzut jos. Pe cel din faţă l-a lovit şina în spate. A apărut brigadierul Vinogradov şi a început să mă înjure. Cel căzut cu şina peste el ţipa ca un disperat. Brigadierul se uita la mine ameninţător. Au apărut imediat tehnicianul Titiuţchi şi brigadierul Volodea Kelbert. Au studiat situaţia şi m-au pus să adun conuri de pin, că nu puteam face faţă în brigada de căi ferate. Norma era 64 kg pe zi. Trebuia să le adun într-o cutie în care se primeau pachetele, să le pun într-un punct lângă calea ferată, de unde la sfârşitul lunii le încărcau în vagoane şi le duceau pentru însămânţarea terenurilor rămase libere după tăierea pădurilor. Lemnul cel mai căutat era pinul şi mesteacănul, singurul lemn de esenţă tare.

LA ADUNATUL CONURILOR

În prima zi, dimineaţă, am reuşit să adun vreo trei lădiţe de câte 8 kg de conuri. A venit la mine Volodea Kelbert şi m-a chemat să ne încălzim puţin la casteur (focul făcut din crăcile adunate după curăţitul copacilor). Nu era îngăduit nici cetăţenilor liberi să folosească aceste crăci, fiind obligaţi să cumpere lemne de foc. Tăietorii pădurii ardeau mii de vagoane de crăci, dar nu-i lăsau pe oameni să le adune. Ne-am aşezat cu Volodea Kelbert pe nişte buturugi şi ne încălzeam la foc. Era frig. Trecuse de jumătatea lui martie. Kelbert mă ruga să-i povestesc despre viaţa capitalistă. Era născut şi crescut după anul 1918. Tatăl lui fusese arestat şi împuşcat din ordinul lui Stalin când a început războiul, deoarece era neamţ şi ofiţer în NKVD. Pe Volodea, care era în clasa a X-a, l-au arestat şi condamnat pentru că era neamţ şi fiul unui condamnat. Avea vreo şapte ani de lagăr. Toţi erau nemulţumiţi şi înjurau regimul. Lucrau numai ca să nu moară de foame. Unii dintre brigadieri erau mai omenoşi. Treceau

procente mai mari ca să primească oamenii pâine mai multă şi câte o strachină de supă în plus. Alţii însă erau răi şi duşmănoşi. Unul, care trebuia să adune şi să dea foc la trei metri cubi de crăci, nu putea face planul niciodată. Brigadierii mai omenoşi însă treceau şi peste normă, fiindcă nimeni nu-i putea verifica. Cum scria brigadierul, aşa rămânea. La sfârşitul lunii se făcea plata: jumătate din dreptul unui cetăţean liber. Brigadierul care trecea mai multe procente venea la muncitor şi îi cerea să-i dea şi lui din banii primiţi. Dacă primea 300 ruble, trebuia să-i dea brigadierului măcar 100 ruble. El rămânea cu mai puţin decât avea dreptul. Unii brigadieri stăteau la uşa casieriei şi le luau muncitorilor banii din mână. Administraţia lagărului nu vedea.

În lagăr era un fel de prăvălie («lareoc») unde se vindeau pâine, uneori halva, conserve de peşte etc. Se vindea ceea ce rămânea de la magazinele cetăţenilor liberi. Dar şi aici era o greutate: puteau cumpăra numai cei care făceau sau depăşeau norma. Cumpărau pe sprânceană. Deci, afaceri şi aici.

Kelbert îmi povestea cu amărăciune că de şapte ani nu ştie nimic de mama sa. Când îi povesteam despre viaţa noastră asculta cu mult interes. După vreo două ore de încălzire, eu îi spun lui Volodea că trebuie să adun conuri ca să fac norma. El însă m-a oprit spunându-mi că la sfârşitul lunii să-l fac atent ca să nu uite problema conurilor. Când pleca să verifice lucrul brigăzilor, eu mă apucam să adun conuri. Kelbert însă mă chema îndată să-i povestesc mai departe. În penultima zi a lunii aprilie l-am făcut atent, aşa cum mă prevenise el. Seara, când s-a sunat încetarea lucrului şi adunarea la punctul de control, pentru încolonare şi plecare spre lagăr (la circa 10 km), şeful convoiului a început să numere oamenii. Lipsea unul. Numără din nou. Aceeaşi lipsă. După vreo jumătate de oră vedem venind unul călare prin pădure cu un topor în mână. Era Kelbert. Foarte revoltat, raportează şefului că n-ajungea un topor la număr. A cotrobăit până l-a găsit. De obicei, cei ce intenţionau să evadeze ascundeau topoarele, căci cu ajutorul lor se apărau de cei ce căutau să-i prindă şi să-i predea. Am plecat încolonaţi spre lagăr. Eu am observat că în urma lui Kelbert se ridica un fum gros. A doua zi, când am revenit la lucru, m-am dus să iau lădiţa, să adun conuri. Totul însă era transformat într-o grămadă de cenuşă. Au ars toate conurile mele. Raportez lui Kelbert. Acesta începe să înjure şi chemă imediat pe tehnicianul Titiuţchi. Spune că mecanicii de la locomotivele care au venit şi au luat vagoanele încărcate au aruncat cărbuni peste conuri şi le-au aprins. Deci vina este a

lor. «Câte conuri au fost aici?» întrebă Titiuţehi. «1080 kg», răspunde Volodea.

«Fă imediat proces-verbal şi-l semnăm amândoi», ordonă Titiuţchi. Zis şi făcut. Peste două ore procesul-verbal era întocmit şi semnat. De a doua zi am început să primesc supliment: o strachină de supă.

200 gr caşă şi 200 gr pâine. La ziua plăţii am fost chemat să primesc 300 ruble pentru depăşirea planului. «Aşa se construieşte socialismul», îmi declară Kelbert. «Faci 30% şi scrii 200%. Asta-i şcoala pe care trebuie s-o înveţi şi s-o urmezi de acum înainte. Eu urmez aceste cursuri de şapte ani şi numai aşa am putut supravieţui. Colegii care au venit în etapă cu mine şi n-au urmat „cursurile" în genul ăsta odihnesc aici în Taiga. Din vreo opt sute câţi am venit, dacă mai sunt vreo două sute. Trăiesc numai acei ce au prins secretul noii teorii a construcţiei socialismului», a încheiat Kelbert.

În lagărul de la Ticheni am cunoscut un profesor ucrainean din fosta Polonie. îl chema Goncearuc Serghei. Era de prin părţile Lembergului. Mă împrietenisem cu dânsul; în lagăr erau puţini intelectuali. El avusese un accident la piciorul drept. Se vindecase, dar tot şchiopăta. Prin luna iunie îmi propune să evadăm. Eu i-am demonstrat că-i absurdă ideea, chiar dacă aş ajunge în ţara mea. «Aş fi predat imediat autorităţilor sovietice, i-am răspuns eu. Până în România este destulă distanţă. Sunt mii de kilometri. Eu nu cunosc regiunile sovietice. Apoi avem de trecut Uralii. Peste tot este pază. Peste tot miliţia şi NKVD sunt prezenţi. Vom fi descoperiţi imediat şi readuşi în lagăr. N-avem nici acte şi se cunoaşte după îmbrăcăminte că suntem evadaţi din lagăr». I-am spus categoric că nu sunt de acord cu propunerea lui. Goncearuc însă se pregătea demult pentru evadare. El îmi spunea că are două perechi de încălţăminte. Când va reuşi să iasă din zona lagărului va arunca o pereche de bocanci în râul ce curge prin pădure. Va unge cu gaz tălpile perechii de bocanci ce-i vor rămâne şi îi va încălţa, ca să nu poată urmări câinele soldaţilor urmele după miros. Avea vreo zece pachete de mahorcă, pe care plănuia să le arunce în urma lui. Mahorca îl obliga pe câine să strănute şi, deci, să nu poată urmări pe fugar. Zicea că va merge vreo câteva sute de metri prin apa râuşorului ce curgea prin pădure şi apa ducând la vale mirosul, câinele nu mai poate urmări. Învăţase o mulţime de teorii pentru derutarea urmăritorilor, în care credea cu străşnicie. Eu i-am spus-o franş: «Nu sunt de acord, pentru mai multe motive: Dacă întâlneşti pe cineva, trebuie să-l omori ca să-i iei actele de identitate şi eventual banii.

De nu-l omori, te omoară el, fiindcă liberii sunt instruiţi că evadaţii îi omoară. Şi decât să plângă mama lui după el, mai bine să plângă mama evadatului. Şi apoi celor ce predau un evadat li se promit nişte premii fabuloase. Deci, şansele reuşitei sunt minime. Şi chiar dacă reuşeşte evadarea, eşti obligat să furi, să omori, s-o faci pe banditul. Pot eu face aceste lucruri ca preot?» Şi Goncearuc ispăşise cinci ani şi mai avea cinci, pe când eu nu făcusem nici doi ani. Dacă a văzut că nu sunt de acord s-a organizat de unul singur.

În ziua de 1 iulie, pe la ora 12, în timp ce pansam un accidentat, mă pomenesc cu şeful gărzii de pază că vine direct la mine, la punctul sanitar şi mă întreabă direct: «Unde-i Goncearuc?» «Ştiu că a ieşit dimineaţă cu brigada la lucru. Cred că-i la brigadă», îi răspund eu. «Nu ţi-a propus să evadaţi împreună?» «Nici vorbă de aşa ceva», răspund. «Noi eram informaţi că vreţi să evadaţi împreună», îmi spune el. «Nu, nacealnice, îi răspund eu, informaţiile dvs. sunt complet nefondate. Informatorii şi-au bătut joc de dvs.». «Ei, el a evadat, da-l prindem noi. În privinţa dumitale, părerile erau împărţite: unii din forţa de pază înclinau să creadă că vei fugi cu Goncearuc, alţii însă nu. Acum îmi dau seama că tu ai capul pe umeri», îmi zice el. «Printr-o lege am fost adus aici şi tot printr-o lege va trebui să fiu dus în ţară şi la familia mea, îi răspund eu. Cred în Dumnezeu şi ştiu că El face dreptate celor ce cred în El. Vom trăi şi vom vedea.»

Peste trei zile Goncearuc a fost adus îndărăt. Se ascunsese în nişte stoguri de fân, dar când a încercat să meargă pe calea ferată a fost prins şi readus în lagăr. A fost rejudecat şi i s-au dat din nou 10 ani. Se alesese numai cu frica, frigul şi bătăile pe care le-a încasat de la cei ce l-au prins.

Cu un an înainte, evadase, tot de la Tigheni, un fost marinar de prin regiunea Moscovei. Fugarul se înarmase cu un topor. Soldatul l-a urmărit cu câinele. Observându-şi urmăritorii, s-a ascuns după un plop, cu diametrul cam de 50 cm. Câinele lup a venit pe urma lui. Marinarul l-a aşteptat în dosul plopului. Când a ajuns la tulpina plopului, marinarul l-a omorât cu o lovitură de topor. Soldatul n-a auzit nimic. S-a apropiat de plop, dar marinarul l-a omorât şi pe el, i-a luat hainele, automatul, actele şi banii. S-a îmbrăcat în uniforma militară şi, având şi ordinul de urmărire al evadatului, s-a urcat în tren şi a ajuns în oraşul Ivanovscoe, de unde era el. Şi-a procurat acte false şi îşi vedea de treabă. Lucra pe undeva zilier. Într-o zi s-a dus la o cârciumă cu nişte prieteni, s-a îmbătat şi a povestit toată isprava lui. Îl chema Volcov. Cineva dintre cei ce băuse

cu el, l-a turnat şi peste şase luni a fost readus în lagăr, rejudecat şi condamnat la 25 de ani.

Pentru conducerea lagărului evadarea unui deţinut era mai grea decât neîndeplinirea planului de exploatare. Deţinuţii nu-i condamnau pe evadaţi, ci-i compătimeau că au căzut. Între deţinuţi era o solidaritate de fier. Ei totdeauna se susţineau şi se apărau reciproc în faţa autorităţilor. De obicei, turnătorii erau demascaţi şi ţinuţi la distanţă. Prin luna iulie, terminându-se postaţa de 100 hectare de tăiat, am luat în primire o postaţă nouă, tot de 100 hectare. Am uitat să spun că Kelbert, după povestea cu conurile, a propus medicului să mă trimită ca sanitar pentru punctul de prim ajutor. Mi s-a făcut instructajul şi mi s-a încredinţat trusa cu medicamente. Alergam toată ziua dintr-o parte în alta, fugind spre punctul unde eram solicitat. Când erau accidente mai grave, îl scoteam pe cel accidentat la punctul de control şi şeful pazei îl trimitea la spital. Acolo doctorul îl lua pe accidentat în primire şi îi acorda ajutorul cuvenit.

Într-una din zile, după ce luasem în primire noua postaţă de pădure, Kelbert mi-a propus să mergem prin pădure ca să-mi arate ceva interesant. N-am făcut 10 minute prin pădurea deasă şi virgină şi am dat peste o poiană. Aici era o groapă lungă de vreo 100 de metri şi lată de vreo 20 metri. În groapă erau o mulţime de crăci de copaci, putrede, care acopereau ceva. În apropiere era un mesteacăn de vreo de 30 metri. Pe mesteacăn era scrijelat, în coaja albă, următoarele: «Aici au fost executaţi şi îngropaţi, în anul 1933, 500 de ucraineni care au refuzat colectivizarea. Dumnezeu să-i odihnească». Kelbert mi-a explicat atunci că, în decurs de şapte ani, a mai descoperit nişte gropi ca acestea. El lucrase de la Azanka până la Tigheni şi peste tot întâlnise asemenea cimitire. Şi ca să demonstreze adevărul celor povestite, a adunat un braţ de coajă de mesteacăn uscată, care arde ca gazul, şi a aprins grămezile de crăci uscate din groapa mai sus menţionată. Am plecat mai departe prin pădure. Când ne-am reîntors, cam peste vreo două ore, ni s-a prezentat înaintea ochilor un tablou hidos. Lemnele arseseră, dar apăruseră la vedere o groază de schelete. Era o privelişte îngrozitoare. «Ei, te-ai convins acum de adevărul celor povestite de mine?» mă întrebă Kelbert. N-am dormit şi n-am mâncat două zile şi două nopţi. Mă urmăreau peste tot scheletele din groapa comună.

Noua postaţă de exploatare a pădurii se îndepărtase de lagăr cam la vreo 10 km, pe care trebuia să-i facem pe jos, dimineaţa şi seara. Iarna şi

pe vremuri ploioase deplasarea era un adevărat chin. Hainele şi încălţămintea erau ude, iar oamenii se îmbolnăveau pe capete. Mâncarea era slabă, munca grea, odihnă puţină. Când veneam seara de la pădure, ne dezbrăcăm în barăci şi trimiteam hainele la uscătorie. Uneori se mai ardeau din haine şi vai de cei ce rămâneau dezbrăcaţi. Cât de bolnav ai fi fost, nu te lăsa din zonă dacă nu aveai temperatură peste 37,5. Apoi era un număr limitat de eliberaţi medical. Mulţi erau distrofici. Aceştia erau repartizaţi 30 de zile la odihnă şi refacere. Stăteau 30 de zile în lagăr, li se dădea un supliment de mâncare, se odihneau şi cei care se refăceau erau mânaţi din nou în brigăzi. Zi de odihnă, la exploatarea pădurii, se dădea duminica.

Am uitat să povestesc de păţania mea avută de Paşti, în anul 1950...

Ofiţerul politic şi şeful lagărului au hotărât să ne scoată în ziua de Paşti la muncă. Dimineaţa, când am ieşit la poartă, am declarat că eu sunt preot şi nu pot lucra în această zi. Legea şi conştiinţa mea mă opresc. Toţi au plecat la pădure, iar eu am fost condus la carceră («bur»). Blatnoii, văzând că eu nu plec la lucru, au rămas şi ei în zonă. Erau multişori. Câteva sute. Aveau baraca lor. Administratorul cam avea frică de ei. Ameninţau adesea că dau foc barăcilor, care erau construite din lemn de brad. Deşi nu au ieşit la lucru, pe ei nu i-au încarcerat. În carceră mai erau câţiva pedepsiţi pentru refuz de muncă. M-am aşezat într-un colţ şi am început să fredonez canonul Paştelui, pe care-l ştiam pe de rost. În carceră mai erau câţiva ucraineni ortodoşi din fosta Polonie. Se rugau şi ei împreună cu mine. Pe la ora 10 auzim cântându-se, afară, «Hristos a înviat». Desigur, în slavoneşte. Peste câteva minute s-a deschis uşa carcerei şi ne-am pomenit cu şeful lagărului, medicul, ofiţerul politic, şeful regimului şi procurorul raionului. Medicul întreabă: «Cine-i bolnav?» «Noi, au răspuns câţiva dintre cei ce erau în carceră. Medicul însă îmi întinse termometrul şi îmi ordonă să-l pun subţioară. Nu l-am ţinut nici două minute şi mi l-a luat. «38 grade», spune el. «Dumneata ieşi afară», îmi ordonă medicul. Când am ieşit, curtea era plină de blatnoi. Toţi au intonat în cor «Hristos voscrese!». M-au luat pe sus şi m-au dus în baraca lor. Şef al blatnoilor era unul Aleluiev Nicolae. Acesta îmi spuse că ei au cerut eliberarea mea din carceră şi dreptul la odihnă, căci e zi mare, e Paştele. Întinseseră în baracă o masă ca de Paşti. Aveau slănină, ouă, cârnaţi etc. Aveau şi vodcă. M-au rugat să le binecuvântez masa şi să ospătăm împreună. Desigur că am acceptat bucuros. Aleluiev a ţinut o cuvântare în care a subliniat că ei sunt credincioşi. Blatnoii au legile lor:

«Legea taiga». Pe Dumnezeu ei nu-l înjură. De azi înainte eu voi fi sub ocrotirea lor. Am gustat din mâncare şi din băutură. M-am săturat ca la Paşti. Le-am mulţumit şi m-am retras în baraca mea. Încheiasem cu blatnoii un pact de prietenie care a durat cât am stat în Taiga.

BEREAZNICHI

Aici la Tigheni mai cunoscusem un specimen care avea douăzeci şi opt de nume. Adevăratul nume era Muzicev. De fel era de prin centru Rusiei. Observase el că după război, administraţia sovietică era dezorganizată. A profitat de acest haos şi şi-a făcut douăzeci şi opt de acte de identitate, ca invalid de război. Primea douăzeci şi opt de pensii în douăzeci şi opt de localităţi. Pe atunci pensia se putea ridica în decurs de şase luni. Muzicev mai avea o fată căreia îi dădea delegaţie, iar ea aduna pensiile din toate localităţile. Se ducea cu carnetele de pensie ale tatălui şi încasa banii. A mers afacerea aceasta vreo cinci ani. Prin 1949 a fost descoperit şi condamnat la 25 de ani. Aici la Tigheni era responsabilul depozitului de păstrare a obiectelor şi productelor (alimentelor) deţinuţilor. Deci era omul de încredere al autorităţilor. Fura din alimentele şi obiectele oamenilor cât îi plăcea, dar nici o reclamaţie nu era luată în consideraţie. Se vede că erau părtaşi la prădăciunile lui Muzicev. «Fraierii» n-aveau niciodată dreptate. Turnătorii şi blatnoii erau totdeauna părtiniţi şi susţinuţi de autorităţi. Gardienii erau în mare parte reangajaţi. Unii dintre ei făceau afaceri cu brigadierii şi unii deţinuţi.

În luna octombrie anul 1950 toată populaţia lagărului Tigheni a fost îmbarcată în tren şi transferată la noul lagăr, Bereaznichi, la câţiva km. Aici barăcile erau noi. Pădurea ce urma să fie exploatată era mult mai aproape de lagăr. Brigăzile au fost instalate în noile barăci, după un plan dinainte stabilit. Conducerea lagărului rămăsese aceeaşi. Nu se schimbase nimic. Aceeaşi caralii, aceleaşi metode. Uitasem un amănunt: în lagărele din Urali erau mulţi manciurieni. Erau ruşi albi care trăiseră în Manciuria. Când au ocupat sovieticii Manciuria, i-au convocat pe ruşii emigraţi aici, după revoluţia din 1917. Adunarea s-a ţinut într-un mare local din capitala ţării. Li s-a comunicat că li se iartă toate păcatele. Cine se întoarce în patrie în mod benevol va primi toate bunurile avute înainte de 1917. S-au ţinut discursuri şi dintr-o parte şi din alta.

Promisiunile reprezentanţilor sovietici erau încântătoare. Când s-a terminat întrunirea «de reînfrăţire», cele câteva mii de participanţi au fost scoşi pe uşa din dos şi îmbarcaţi în autocamioane cu direcţia U.R.S.S. Au fost adunaţi toţi emigranţii manciurieni şi aduşi în «patrie». Aici au fost condamnaţi la câte 10 ani pentru înaltă trădare şi repartizaţi în lagărele siberiene. Majoritatea erau bătrâni. Mureau ca muştele. Barăcile de invalizi erau ocupate în cea mai mare parte de aceşti «manciurieni», ca şi de «repatriaţii» din Europa. Li se promitea că vor fi trimişi în case de invalizi, desigur după expirarea pedepsei.

Când a început exploatarea pădurii, au apărut unele greutăţi, necunoscute până atunci. Au apărut vestitele mlaştini («zabunî»). Omul sau calul care nu observau şi călcau în aceste mlaştini se scufundau fără posibilitatea de a ieşi la uscat. Dacă nu-i arunca cineva o funie sau un obiect de care să se agaţe, se îneca, atât omul cât şi vita. Erau foarte periculoase aceste mlaştini. Am asistat la salvarea multor oameni şi cai din aceste «zabunî». Mari necazuri le pricinuiau muncitorilor de la exploatarea pădurilor un fel de musculiţe denumite «maşca», care năvăleau în roiuri, se aşezau pe faţă, pe mâini, pe gât şi oriunde găseau corpul descoperit şi sugeau sângele omului sau animalului. Ni se dădeau un fel de măşti de protecţie, dar musculiţele erau aşa de mici că intrau şi prin plasa măştilor. Toţi aveau feţele pline de sânge. Dura acest chin câteva luni. Zadarnic încercau distrugerea lor cu ajutorul păcurii (dohot). Auzeai noaptea prin barăci numai vaiete. După maşca urma teroarea ţânţarilor. Erau milioane de insecte de acestea care sugeau, atât sângele omului, cât şi al animalului, fără nici o milă. Mulţi nu puteau suporta chinurile provocate de acest inamic natural. La începutul verii apăreau tăunii, care provocau mari necazuri bieţilor oameni. Munca le era îngreuiată la apariţia acestui inamic. Preocuparea administraţiei era depăşirea planului şi severa supraveghere, ca să nu evadeze deţinuţii. Evadarea unui deţinut mobiliza multe persoane pentru prinderea evadatului. Vai de capul unităţii de sub paza căreia evada cineva! Erau pedepsiţi toţi, fără excepţie. Li se tăiau salariile, soldaţii erau încarceraţi cu lunile, li se oprea corespondenţa precum şi permisiunile de ieşire în oraş.

Plecarea la muncă se făcea la ore fixe. Urma numărătoarea însoţită de înjurături şi ameninţări. Înainte de pornire, se repeta formula: «Un pas la dreapta sau la stânga din rând, atrage după sine împuşcarea». Ploua, ningea, deţinuţii trebuiau să iasă la muncă. În cea mai mare parte a

timpului erau uzi până la piele. Se lucra în condiţiuni cu totul inumane. Până venea iarna, toţi erau încălţaţi într-un fel de bocanci de pânză. Tălpile erau de cauciuc. Iarna se dădea brigadierilor pâslari. Restul muncitorilor primeau un fel de cizme («burchi») confecţionate din materialul din care se coseau hainele vătuite. Acestea se introduceau în nişte galoşi, care de cele mai multe ori se găureau şi picioarele erau veşnic ude. Fiecare primea la şase luni o pereche de obiele, cu care îşi învelea picioarele. În fiecare seară trebuiau trimise hainele şi obielele la uscătorie («şuşilcă»). De multe ori se pierdeau, se ardeau sau nu se uscau. Noaptea era un chin. Cârceii erau inamicul nr. 1 al bieţilor deţinuţi. Majoritatea se văitau, alţii plângeau, alţii înjurau. Numai de dormit nu se dormea.

Din când în când, se aducea la «lareoc» pâine, marmeladă şi alte alimente, care prisoseau magazinelor pentru populaţia liberă. Dar aici se cumpăra după un sistem anumit *favorizaţii.*

Foamea permanentă era tovarăşul nedespărţit al deţinutului.

În lagăre mai erau şi diferiţi sectanţi, care refuzau să lucreze sâmbăta. Uneori îi încarcerau, iar alteori erau lăsaţi în pace.

În ajunul Sfântului Nicolae, am încercat şi eu marea cu degetul. M-am prezentat şefului lagărului, declarându-i că, fiind preot, nu pot ieşi a doua zi la lucru. Mi-a spus să aştept puţin în anticameră. A plecat lăsându-mă singur. Peste vreo jumătate de oră a apărut o femeie, care m-a invitat să intru în biroul şefului. A început să mă chestioneze: dacă sunt preot, de ce confesiune, de unde şi dacă cred în Dumnezeu. Mi-a spus să-i arăt cum fac semnul crucii. Tot ea mi-a spus că a mai găsit un preot care însă se închina cu toată mâna. M-a pus să jur că nu voi divulga convorbirea noastră. Este credincioasă şi stă cu soţul şi mama ei. Soţul este şeful lagărului. El este trimis aici ca pedeapsă. Are un copil de câteva luni şi nu-i botezat. Ştie de la mama ei că pot oficia botezul pe scurt. Cea mai apropiată biserică este la Sferdlovsk, dar ea nu poate merge. Mă roagă, deci, să-i botez copilul sub jurământ că nu voi divulga acest act. Dacă s-ar afla, situaţia lor ar deveni tragică. Ar pierde pâinea şi poate şi libertatea. Mi-a făcut următorul plan: soţul ei mă va opri de la lucru. Eu voi sta în baracă. Va veni un soldat să mă ia din lagăr pentru a tăia lemne în curtea casei şefului lagărului. În mod regulat, această operaţie o face câte un pedepsit. Pe la ora 10 m-a strigat un soldat la poartă, mi-a dat un topor în mână şi m-a luat cu automatul din urmă. La circa 200 m era locuinţa şefului. M-a introdus în curte. Am despicat câteva buturugi de mesteacăn

şi le-am făcut grămezi. O bătrânică a deschis uşa şi mi-a spus să car lemnele în bucătărie. A spus soldatului să stea la uşă, deoarece eu voi aranja lemnele şi voi scoate cenuşa din sobe. A închis uşa şi m-a introdus în casă unde era totul aranjat pentru botez. Am sfinţit apa şi undelemnul şi am pronunţat formula botezului. Erau în casă numai soţia şefului, cu mama bătrână. S-au închinat cu evlavie şi mi-au repetat rugămintea de a nu divulga. M-au trata cu nişte slănină, salam, unt şi pâine. Mi-au spus că mă vor mai chema, să le mai tai lemne. Au deschis uşa şi m-au dat în primirea soldatului. Acesta m-a condus în lagăr. Eram singur în baracă, mi-am făcut rugăciunile cuvenite şi mă gândeam la cele petrecute. În fond, poporul rus este credincios. Mai ales generaţia care mai avea legături cu trecutul. Nu-mi ieşea din minte ţinuta evlavioasă a bătrânei mame, care a ţinut copilul tot timpul cât l-am botezat. După pronunţarea formulei: «Se botează robul lui Dumnezeu Ivan ...» faţa ei se luminase, parcă nici nu era pe pământ...

A venit la mine Brumă Călin. S-a bucurat că şeful s-a îndurat să mă lase de Sfântul Nicolae acasă. «Asta trebuia s-o facă el mai demult, zicea Brumă. De ce pe adventişti îi lasă sâmbăta?» El nu ştia care-i dedesubtul treburilor. Era botezul copilului. Bătrâna îl determinase s-o facă. Viaţa şi-a urmat cursul normal. Duminicile eram cu toţii în lagăr, iar în restul zilelor la pădure.

În ziua de 20 decembrie, când am ieşit cu toată lumea la poartă pentru a pleca la pădure, ofiţerul politic care ne ura de moarte, în special pe noi câţiva străini, mă scoase din mulţime şi anunţă public că eu nu mai plec la lucru, deoarece a primit ordin să mă expedieze în România. «Probabil, zicea el, îl cere guvernul român sau, pur şi simplu, guvernul sovietic l-a găsit nevinovat şi îl pune în libertate.» După plecarea brigăzilor la pădure, am fost condus la depozitul de efecte şi m-am îmbrăcat în haine noi din cap până în picioare: cămăşi, pantaloni, telogreică, buşlat, pâslari, căciulă, mănuşi etc. M-a dus la bucătărie şi a ordonat ca până la plecare să fiu alimentat aparte. «Pleacă în ţară străină şi trebuie să dovedim că noi suntem umani şi atenţi cu toată lumea», zice politicul.

M-au ţinut aşa până în ziua de 3 ianuarie, când m-au scos din lagăr şi m-au dus la gară. M-au urcat în vagonul «zac» împreună cu trei criminali odioşi, ce aveau mâinile şi picioarele în fiare. Mie îmi dăduseră prietenii la plecare (Brumă, Soci, Pop Dumitru şi alţii) din alimentele lor. Îmi dăduse şi bucătarul, căci, de plecam în România. Abia în tren am aflat de ce aşteptasem de la 19 decembrie la 3 ianuarie plecarea. Nu venea

vagonul «zac». Cei trei bandiţi erau morţi de foame. Fuseseră condamnaţi pentru crimă şi nu li se dăduse decât raţie de pedeapsă: 600 gr pline şi puţină «tiulcă» (hamsi). Când am intrat în vagon cu ei şi au văzut pachetul cu mâncare ce-l aveam la mine, mi s-au adresat: «Barbă, dă-ne şi nouă ceva să mâncăm că suntem morţi de foame». Am desfăcut pachetul şi i-am hrănit ca pe copii, căci aveau mâinile încătuşate. După ce i-am săturat, unul dintre ei mi-a adresat: «Îţi mulţumim. Acum vedem că tu eşti cu adevărat slujitorul lui Hristos. Ne spusese nouă Aleluiev» (cel cu Paştele).

Am mers trei zile până la Sverdlovsk. Pe drum am isprăvit toate merindele. Când am ajuns în holul închisorii, bandiţii au fost descătuşaţi. În uriaşul hol al închisorii, fuseseră aduşi de la trenuri sute de deţinuţi. Mulţi erau de curând condamnaţi. Cetăţenii sovietici aveau dreptul să primească pachete. Aproape toţi aveau sacii plini cu alimente. Bandiţii, cu care venisem, au ordonat să li se aducă «dreptul lor» («polojenno»). Atunci au început să desfacă sacii şi să-i dijmuiască. În scurt timp, în mijlocul holului, se făcuse o grămadă de alimente. Toţi «fraierii» dădeau de frică. Ei ştiau că dacă nu dau de bunăvoie li se ia totul. Masa aceasta de condamnaţi se supunea orbeşte ordinelor bandiţilor. M-au chemat bandiţii la ei şi mi-au spus că pentru că-i alimentasem în tren îmi restituie tot ce le dădusem. Mi-au umplut traista cu de toate: slănină, pesmeţi, cârnaţi, untură, mere, copturi etc. Mi-au strâns mâna şi mi-au zis: «Tu ai fost cu noi adevărat om. De aceea te răsplătim. Oriunde vei merge, toţi vor şti de fapta ta. Vei fi sub ocrotirea prietenilor noştri. S-ar putea să ne mai întâlnim. Mergi cu Dumnezeu». Eu am fost repartizat într-o celulă cu politici. Acolo am întâlnit pe avocatul Galin din Ghişinău, fratele fostei directoare a Liceului de fete «Dadiani». Fusese repatriat în Germania, de unde sovieticii l-au ridicat, l-au condamnat pentru «înaltă trădare» şi l-au adus să-şi ispăşească pedeapsa în Taiga. A doua zi, în timp ce aşteptam să mă îmbarce în trenul de Moscova– Bucureşti, mă pomenesc urcat în trenul de Vorcuta. Din ordinul lui Stalin, toţi cetăţenii străini, condamnaţi de tribunalele sovietice trebuiau izolaţi deasupra cercului polar. Erau consideraţi periculoşi. Vagoanele erau obişnuite, deoarece eram prea mulţi. Nu le ajungeau vagoanele «zac». Trenul era încărcat numai cu străini. Am întâlnit în trenul acesta toată conducerea uriaşei uzine «ZIS». Stalin declarase război evreilor. Toată conducerea ZIS-ului era formată din evrei. Directorul lor general, un evreu căpos dar tare urât, mi-a declarat textual: «A început Stalin războiul cu evreii. Aici

însă îi va fi sfârşitul lui. Cine încearcă să lupte cu noi, se sinucide. Caput lui Stalin, a încheiat fostul director general al ZIS-ului.

În vagoane era cald. Nu mai erau gratii şi nici hârdae.

VORCUTA, LAGĂRELE MORŢII

Am mers până la Vorcuta câteva zile. Am ajuns în plină iarnă polară. Era un ger de minus 40°. «Aici sunt lagărele morţii», ziceau toţi. Am stat vreo trei zile în «peresâlca» (închisoare de tranzit) de la Vorcuta. Aici erau fel de fel de «învârtiţi». Erau protejaţii diferitor potentaţi. Aceştia duceau o viaţă aparte. După mai multe zile am fost expediaţi la lagărul minei 29. Separat de lagărele de bărbaţi erau lagăre de femei. Acestea întreţineau căile ferate. Erau multe ucrainence din vest, nemţoaice şi foarte multe femei din ţările baltice. Aproape toate erau tinere şi blonde. Aici în Vorcuta aveau barăcile lor. Dar se putea comunica cu zona bărbaţilor. Lagărele de femei mai erau şi la Azanca, în Siberia. Dar cele mai grozave erau la Vorcuta.

BIVOLII

Am coborât din tren în gara lagărului minei 29. Era ora 8,00 dimineaţa. Coborâserăm din tren vreo două sute de inşi. Majoritatea erau cetăţeni străini. În faţa noastră a apărut o cireadă de bivoli. Când m-am apropiat de ei, am văzut că-s oameni. Hainele de pe ei erau înnegrite de praful de cărbuni din mină, feţele înnegrite de acelaşi praf, iar zăpada care cădea pe feţele lor se topea şi se transforma într-un fel de gheaţă. Păreau arătănii de pe altă lume. Le luceau numai ochii şi dinţii.

— De unde veniţi? i-am întrebat eu.

— De unde veţi veni şi voi mâine. De la 2000 m de sub pământ. Din fundul iadului, îmi răspunse un bătrân ucrainean din vest.

Până să ne deschidă poarta, şi să ne ia în primire, am stat de vorbă cu diferiţi «bivoli». L-am întrebat pe acel ucrainean de cât timp sunt aici. Mi-a răspuns că de 10 ani. «Câţi aţi venit din etapa voastră», îl întreb eu. «Cam 1.000», fu răspunsul. «Şi câţi mai sunteţi în viaţă?» «Aici mai

suntem vreo 200. I-a înghiţit mina şi lagărul de invalizi de pe cercul polar.» Mi-am dat seama că aici este adevăratul iad. Scriitorii creştini n-au reuşit să-l zugrăvească mai bine decât l-a realizat Stalin. Iată-ne, deci, şi în iad. O imagine a iadului mai potrivită ca aceasta nici că se putea.

— Dar români sunt pe aici? îl întreb eu pe ucrainean.

— Foarte puţini, îmi răspunde el. Este însă unul şi bun. Lucrează la planificare, încheie el, arătându-mi clădirea în care funcţiona planificarea. Las rucsacul meu huţului Tega din Bucovina, care sosise cu mine, şi dau fuga spre planificare. Zăpada era cam la înălţimea omului. Erau şi poteci, dar crivăţul («purgaua») le astupa. Am ajuns, cu chiu, cu vai, la planificare. Bat la uşă. «Intră», răspunde cineva dinăuntru. Intru. Văd un bărbat prezentabil cu mustaţă neagră, curat îmbrăcat şi bine pus la punct. «Cine este aici român?» întreb eu. «Dar dumneata cine eşti?» mă întrebă convorbitorul meu. «Eu sunt preotul, profesorul şi ziaristul Ţepordei Vasile», răspund eu. El zâmbeşte, îmi întinde mâna şi se recomandă: «Sunt căpitanul Leon Ostrovschi, absolvent al Liceului militar din Chişinău şi fost ofiţer în regimentele 3, 7 şi 9 Roşiori. Am fost translatorul regelui Mihai şi al primului ministru Rădescu, când Vîşînschi a cerut schimbarea lui Rădescu cu Groza. La scurt timp după aceasta, am fost ridicat de către sovietici, judecat şi condamnat la 25 de ani şi adus la Polul Nord. La început am fost trimis în Extremul Orient, apoi la fabrica de cărămizi şi de câţiva ani sunt aici la mina 29. Pe mata te cunosc din scris. Nu odată ţi-am citit articolele din „Raza". Pe vremea studenţiei matale, am făcut garnizoană în Chişinău, la Regimentul 3 Roşiori. La Liceul militar avusesem ca profesori pe Gheorghe Raşcu, Popescu Petre, Patraş, Popovici Traian, Al. Ebervain, Ştefan Gheorghiade şi alţii.»

După ce am depănat în fugă firul amintirilor, îl întreb: «D-le Ostrovschi, mai scăpăm noi de aici?». «Desigur», îmi răspunse el. «Dar dumneata eşti de şase ani închis şi tot n-ai scăpat», îi replic eu. În timpul acesta Ostrovschi deschide uşa şi se adresează şefului său: «Nicolai Pavlovici, încă unul de-ai noştri!» Un bătrânel chel, mic de statură se adresează brigadierilor schimbului II: «Pe mâine. Puteţi pleca». Intră ca furtuna în birou, mă îmbrăţişează şi mi se adresează: «Fratele meu!» Am rămas uimit. «Ce te uiţi aşa? mă întreabă omuleţul. Eu sunt odesit!». «Dar eu n-am fost niciodată la Odesa», îi răspund eu. Mă temeam să nu mă încurce cu Macici şi Trestioreanu, învinuiţi de masacrul din 1941.

— Ascultă-mă, noul meu frate. Eu sunt planificatorul şef al lagărului. Stau închis de 29 de ani. În 1945, când s-a terminat războiul, am primit o

scrisoare de la mama mea de la Odessa. Îmi scria: «Dragă Golea, află că din cei opt membri ai familiei pe care i-ai lăsat când te-au arestat am rămas în viaţă numai eu. Ceilalţi muriseră de foame încă înainte de război. Eu sunt în viaţă datorită căpitanului român Popovici, care a stat la mine în gazdă trei ani şi jumătate. Din cele două salarii ce primea, unul mi-l dădea mie. Alimentele şi bunurile ce aducea de la popotă mi le lăsa mie. Când a plecat, mi-a lăsat alimente şi bani cu care să pot trăi cel puţin 10 ani. Vei veni şi tu şi te vei bucura de darurile făcute mie de acest om al lui Dumnezeu. Trebuie să ştii un adevăr: în timp ce nemţii au fost nişte diavoli pentru noi, românii au fost îngeri. Populaţia Odessei n-a dus niciodată o viaţă mai bună şi mai îndestulată ca sub administraţia românească. Şi pentru că un român ţi-a salvat mama de la moarte, îţi poruncesc, în calitatea ce-o am, ca oriunde vei întâlni un român să-l consideri frate cu tine. Asta-i porunca mea de mamă». Au trecut şase ani de atunci. Conform poruncii mamei mele, până acum mi-am făcut 69 de fraţi. Dumneata eşti al 70-lea. Fii sănătos şi cât vom fi împreună te voi ajuta ca pe un frate.

A chemat «dnevalnele» (omul de serviciu) de la planificare şi l-a trimis să cheme de urgenţă doctorul. Era tot un condamnat. Dar rus. Fusese trimis ca doctor în Basarabia şi fiindcă ajuta şi susţinea populaţia nevoiaşă i-au acordat 25 de ani şi l-au adus la Vorcuta. Cum a apărut doctorul, «fratele» Nicolae Pavlovici Zatenaţchi, acesta era numele lui, i se adresează: «Dragul meu, îţi recomand pe cel de al 70-lea frate al meu. Iată-l. Ţi-l încredinţez. Ai grijă de el. Nu trebuie să intre în mină. Românii mi-au salvat mama de la moarte şi eu sunt obligat să-i ajut ca pe fraţi.» După o convorbire amicală ce a urmat, doctorul m-a luat şi m-a condus la spital şi mi-a dat o broşură: *Grudnaia Jaba (Angina pectorală).* «O citeşti. Înveţi toate simptomele şi vii de două ori pe sătpămână la ambulator şi-mi declari că noaptea ai avut crize. Îmi înşiri toate simptomele din broşură». «Bine, zic eu, dar eu n-am boala aceasta». «Nici să n-o ai», răspunse doctorul. «Dar dacă mă pune la un aparat de electrocardiogramă şi se constată că n-am boala aceasta, cum mă voi descurca?» întreb eu. «Dar naiba a văzut aparat de electrocardiogramă la Vorcuta? Aparatul este declaraţia dumitale şi ceea ce scriu eu în fişa medicală.»

Din anul 1951 luna ianuarie şi până în toamna lui 1954, când am fost ridicaţi toţi străinii şi duşi la Potima–Iavas pentru reaclimatizare, dosarul meu cu fişele medicale aveau o greutate de vreo 2 kg. Am ascultat şi

urmat sfaturile şi îndrumările acestui medic cât am stat pe teritoriul Uniunii Sovietice. M-am rugat şi mă rog şi azi pentru sănătatea doctorului Vladimirţev şi a «fratelui» Nicolae Pavlevici Zatenaţchi.

A urmat comisia medicală pentru repartizarea la lucru. Doctorul, salvatorul meu, m-a trecut în brigada invalizilor. Mi se dădea lucrul la suprafaţă, la spital, la curăţenie, numai la lucru uşor. Când încercau ofiţerii politici să mă trimită în mină, doctorul declara ca el răspunde de viaţa mea şi că angina pectorală nu permite lucrul în mină. Aşa mi-a ajutat Dumnezeu să rămân în viaţă. Desigur că am avut necazuri destule. Noi eram predestinaţi pieirii, exterminării, mai ales noi, străinii.

Menţionez că toţi ruşii din lagărele prin care am trecut vorbeau frumos de români. Armatele noastre se purtaseră omeneşte cu populaţia din regiunile ocupate. N-am întâlnit cetăţean sovietic care să nu vorbească frumos de români.

Am întâlnit în lagărul 29 puţini români. Erau români din Basarabia şi Bucovina, pe care sovieticii nu-i considerau români. Am întâlnit pe unul Gheorghe Copacinschi, de prin jud. Bălţi, adus aici ca răzbunare. Era secretar al Sfatului popular şi un venetic, care îi viza locul, l-a denunţat ca duşman al poporului şi a ajuns aici. Nu ştia de ce stă. Şi ca el erau mulţi. Tot aici am întâlnit doi evrei din Bucovina: pe avocatul Lazăr Aizicovici şi comerciantul Isac Şterf. Primul era din Cernăuţi iar al doilea din Câmpulung Moldovenesc. Era prieten cu Emil Bodnăraş. Aizicovici lucra ca felcer la mină, iar Şerf se învârtea pe la contabilitate.

Ţin să fac o remarcă: prin toate lagărele cutreierate, n-am întâlnit un evreu care să lucreze la muncă grea. Toţi lucrau la spitale, contabilitate, la planificare, depozite de alimente şi efecte, bucătării, etc.

Şerf a murit la reîntoarcerea în ţară, iar Aizicovici a reuşit să se repatrieze în Israel şi a murit la Haifa în 1982.

Cu Ostrovschi şi cei doi evrei ne-am ajutat până în februarie 1953, când am fost transferat la mina 6 – Vorcuta.

Dacă erai prieten cu evreii, scăpai de multe necazuri. Ei erau organizaţi într-un fel de mafie. Viaţa în lagăr era un calvar permanent. Scăpai de un necaz şi dădeai peste zece. Ofiţerii politici aveau grija ca să creeze oamenilor numai chin şi amărăciune. Nu găseai unul care să caute să facă bine cuiva. În minţile lor fierbea parcă planul creării greutăţilor şi distrugerii omului. Mulţi dintre deţinuţi îşi tăiau degetele la mâini, picioare şi uneori chiar mâinile pentru a fi scutiţi de muncă. Foloseau aceste metode mai mult blatnoii, care nu erau obişnuiţi să muncească.

Printre politici erau şi blatnoi, cei care în libertate l-au înjurat pe Stalin sau pe un NKVD-ist. Astfel era încadrat la articolele respective şi trimis în lagărele politice, ei uzau de metodele lor: furturi, escrocherii, bătăi, jocuri de noroc, crime etc. Erau mulţi tineri de 15–18 ani, care se apucau în libertate de furat şi ajungeau în lagăre politice, pentru că scăpau un cuvânt împotriva lui Stalin sau al unui secretar de organizaţie. Cel mai uşor era să-i legi o tinichea ca politic. Îl judeca «troica» (o comisie centrală, care nici nu-l vedea pe acuzat). Mai era o categorie de minori, proveniţi din Ucraina de Vest. Când partizanii lui Bandera erau atacaţi de armatele regulate sovietice de aviaţie sau artilerie, toată populaţia satelor sau a târgurilor înconjurate era ridicată, judecată şi expediată spre lagăre. Era un procent mare de minori care îşi executau pedeapsa la Vorcuta. Partea bună a acestei categorii era că nu se amestecau cu blatnoii. Erau mulţi preoţi catolici şi uniţi din fosta Polonie. Printre aceştia amintim pe preotul catolic Pan Bancovschi de prin regiunea Lembergului. Mai era preotul unit Ivan Ivanovici Ceipeş, de prin regiunea Uşgorodului, care ştia româneşte. În fiecare duminică şi sărbătoare făceam rugăciuni, la care luau parte şi credincioşi laici. Eu fiind singurul preot ortodox, făceam slujbă împreună cu românii basarabeni, bucovineni, ardeleni, moldoveni şi regăţeni, la care luau parte şi ortodoxii ruşi şi ucraineni. Preoţii catolici oficiau «messa» lor şi îi împărtăşeau pe credincioşii lor. Noi nu putem oficia Liturghia, căci nu aveam antimise. După ce am luat legătura cu mănăstirile din Basarabia, ni se trimitea în pachete împărtăşania pentru bolnavi. Procuram stafide de la deţinuţii gruzini şi alţi caucazieni şi făceam vin. Astfel puteam împărtăşi şi pe credincioşii ortodocşi. Când se descoperea că practicăm rugăciuni în comun, eram încarceraţi şi ni se micşorau raţiile de mâncare, se oprea corespondenţa celor de pe teritoriul URSS, pachetele şi alte avantaje. Lupta antireligioasă se ducea de către administraţia lagărului într-un tempo accelerat. Norocul nostru era că turnătorii fiind demascaţi, îi ocoleam ca să nu afle de adunările noastre. Goana după credincioşi se făcea mai ales cu ocazia sărbătorilor de Crăciun şi de Paşti. În lagărul de la mina 29 era şi un grup de români din cele şapte sate din Ucraina subcarpatică, rupte de la Maramureş. Aceştia aparţineau sectei martorii lui Iehova şi erau izolaţi de restul românilor. Cu ocazia sărbătorilor naţionale, tot în secret organizam comemorări de ordin naţional. Deşi procentul românilor, în raport cu al ucrainenilor, ruşilor şi nemţilor, era mic, noi totuşi nu lăsam să treacă nici un eveniment din

istoria ţării şi a bisericii noastre pe care să nu-l comemorăm. Ne adunam la câte un român, într-o baracă, şi acolo, stând pe paturi, ne făceam datoria. Totdeauna începeam cu rugăciune. Ţăranii basarabeni şi bucovineni, care formau majoritatea românilor, luau parte activă la toate comemorările noastre.

Împărtăşania o făceam individual şi în mare secret. Împărtăşeam români, ruşi şi ucraineni ortodocşi.

La mina 29 era un preot lipovan (de credinţă veche), de prin ţările baltice, care visa mereu să se elibereze şi să vină în Dobrogea noastră, unde ştia că sunt mulţi de ai lor.

În lupta pentru derutarea autorităţilor, deţinuţii inventau fel de fel de metode. Cărţile de rugăciuni erau confiscate fără milă. Se făceau percheziţii săptămânale şi tot ceea ce găseau, ca material religios, confiscau şi ardeau. Inventasem o metodă pe care n-o ştiau nici politrucii, nici turnătorii lor. Sub saltele erau scânduri. Caraliii, când făceau percheziţia, ridicau saltelele. Scândurile însă, nu. Atunci am bătut câte două chingi de cauciuc în partea de dedesubt a scândurii şi fixam acolo cărţile de rugăciuni. Am păstrat un *Noul Testament,* un *Ceaslov* şi o *Carte de rugăciuni* până m-am eliberat, fără a fi descoperit.

Cu ocazia Sfintelor Paşti din 1954 a sosit un pachet cu alimente pe numele meu. Era din Călăraşii Basarabiei. Poştăriţa m-a chemat şi m-a întrebat de la cine primesc pachete. I-am răspuns că mie îmi trimit pachete diferiţi credincioşi, dar nu-i ţin minte pe toţi. «Pe Lungu îl ştii?» mă întreabă poştăriţa. «Eu ştiu mai mulţi Lungu, dar nu ştiu care o fi de data asta.» Ea mă întrebă: «Pe Lungu Nicolae din Călăraşi – Moldova îl cunoşti?» «Da», îi răspund eu şi desface pachetul. Deasupra era o scrisoare cu litere latine. Era un scris frumos. Ca să nu mai cheme translator, îmi ceru să-i traduc eu conţinutul. Scrisoarea începea aşa: «Dragă părinte Vasile, în preajma Sfintelor Sărbători îţi trimit câte ceva din bunătăţile produse de binecuvântatul pământ al Basarabiei noastre. Să ştiţi că noi trăim ca în rai. Mâncaţi din puţinul nostru dar şi daţi slavă lui Dumnezeu. N. Lungu». Aşa de frumos era scrisul încât a impresionat-o pe poştăriţa rusoaică. I-am dat şi ei o bucată de slănină, de brânză şi câteva mere domneşti. A mulţumit şi mi-a dat pachetul fără a-l controla până la fund. În baracă mă aşteptau fraţii români, cu care totdeauna împărţeam darurile. Am pus totul pe masă şi ne-am împărtăşit din cele trimise de Lungu. Eu însă habar n-aveam cine-i el. Am aflat mai târziu că era un călugăr de la mănăstirea Hârjauca, căruia părintele Gheorghe

Plămădeală din Călăraşi îi dădea pachetul şi el mi-l expedia. După ce am împărţit darurile din pachet, am găsit, pe fund, un borcan cu miere. Băieţii din schimbul II, care în timpul împărţirii darurilor se odihneau, au apărut să ia şi ei parte la împărtăşanie. Am destupat atunci borcanul cu miere şi am început să le torn pe pâine. Observ spre fundul borcanului un capăt de sfoară. «Ce neglijenţă şi din partea acestui Lungu? Să laşi sfoara în miere. Păcat». Am scurs toată mierea şi când am tras sfoara am văzut că pe fundul borcanului era ceva învelit în hârtie de pergament. Desfac hârtia şi în mijloc găsesc o scrisoare tot aşa de artistică ca şi cea citită poştăriţei. În aceeaşi scrisoare erau şi de 300 ruble. De data aceasta, Lungu scria: «Dragă părinte Vasile, nu te potrivi la scrisoarea primă. Acolo-i minciună tot. Adevărul este că la noi îi iad. Deportările şi foametea ne distrug. Rugăm pe bunul Dumnezeu să ne ajute să scăpăm la limpeziş. Rugaţi-vă pentru noi. Lungu».

După aceasta am mai primit pachete asemănătoare de la părintele Mihail Spinei din Boldurăştii Lăpuşnei, de la părintele Teoctist Proeopan din Malovata Orhei, de la consăteanul meu, învăţătorul Miron Bălan, din Cârpeştii naşterii mele, precum şi de la alţi fraţi basarabeni care aflaseră de soarta mea. Mulţi îmi scriau în genul lui Lungu. În orice situaţie s-ar găsi omul îşi frământă mintea şi caută să găsească mijlocul pentru a comunica anumite lucruri fără a putea fi descoperit de agenţii NKVD-ului.

Avocatul Lazăr Aizicovici, care lucra la punctul sanitar de la mină, vine şi îmi face următoarea propunere. La mină este un inginer ucrainean din vest, care, terminându-şi pedeapsa, s-a angajat ca salariat la mina 29. Are domiciliul obligatoriu. Îi permit însă să plece undeva în sud pentru refacerea sănătăţii. A auzit că tare-i bine în Basarabia, îl cheamă Culicovschi Ivan. I-am propus să-l trimit la Călăraşi – Lăpuşna, la preotul Gheorghe Plămădeală. A studiat harta şi mi-a comunicat că acceptă. I-am scris o epistolă lui Plămădeală şi l-am rugat să-l ospitalizeze. Peste o lună, când s-a întors, Culicovschi mi-a mulţumit din suflet. Nicăieri nu fusese aşa de bine primit şi omenit ca în Basarabia, spunea el. «Acolo-i un adevărat colţ de rai. Oamenii sânt admirabili şi inima lor îi de aur». M-au bucurat mult cele povestite de Culicovschi. Ospitalitatea noastră basarabeană nu se dezminţise. Când mă gândesc la situaţia gravă a celor ce ne trimiteau ajutoare, sub formă de alimente şi bani, în caz că i-ar fi descoperit! Îi ameninţa şi pe ei închisoarea, fiindcă ajutorarea condamnaţilor politici era considerată ca un delict.

Într-una din zile sunt chemat la ofiţerul politic şi mi se cere să dau o declaraţie despre tipograful Piculin Dumitru din Chişinău. Acesta lucrase la tipografia eparhială pe care un timp o condusese ca delegat al Uniunii Clerului din Basarabia. La această tipografie se tipărea şi gazeta «Raza». Am înţeles că Piculin este anchetat şi se caută material pentru condamnarea lui. «Ce ştii despre Piculin» mă întreabă politrucul. «Ştiu că era omul comuniştilor. Totdeauna ne făcea obstrucţii, în fiecare săptămână punea problema majorării plăţii. Ca zeţar, nu scotea greşelile la corectură, corect. De multe ori *corecturile* lui ne puneau în conflict cu cenzura. Toţi ştiau că el este omul comuniştilor». A urmat procesul şi declaraţia mea i-a fost de mare folos. L-am întâlnit în 1979 la Chişinău şi mi-a mulţumit.

În altă zi am fost chemat de alt ofiţer politic şi interogat în legătură cu Ana Pauker. — Eu nu sunt evreu, i-am răspuns anchetatorului, care era un colonel venit de la Moscova. N-am avut de a face cu Ana Pauker». Colonelul mi-a spus că pe ei îi interesează activitatea ei politică în cercurile evreieşti. M-a întrebat dacă am auzit vreo dată că sprijină mişcarea sionistă. I-am răspuns: Prin 1948, când eram profesor la Liceul «Regina Maria» din Bucureşti, primeam la lecţiile mele de religie şi eleve evreice. La una din orele de dirigenţie, eleva Grimberg Lia, una dintre premiantele clasei, a povestit că în ajun fusese la o reuniune a UTM-iştilor evrei din capitală. La această reuniune fusese şi Ana Pauker. Ea, vorbind tineretului evreiesc, le-a spus că generaţia sa a cunoscut persecuţiile şi crimele antisemite din ţară: «Vouă, dragi tineri şi tinere, vă urez să ajungeţi cât mai curând în patria noastră, unde să nu fiţi supuşi la persecuţii şi crime, cum am fost supuşi noi. Asta vă doresc din suflet. Să nu uitaţi neamul şi patria noastră.»

Această declaraţie a mea l-a bucurat pe colonelul moscovit şi a spus că este de mare importanţă pentru rezolvarea unor importante probleme de stat ale României. La scurt timp, am citit în cotidianul «Pravda» că Ana Pauker nu mai este ministrul de externe al României.

Când am citit *Cel mai iubit dintre pământeni* al lui Marin Preda, în care povesteşte întrevedea lui Gheorghiu-Dej cu Stalin, când s-a hotărât debarcarea Anei Pauker, a lui Vasile Luca şi Teohari Georgescu, mi-am dat seama că sovieticii adunau material în toate problemele ţării noastre, pe toate căile şi de oriunde.

Fiind încă la mina 29, am luat legătură cu ofiţerul basarabean Sergiu Glavcea, fiul vitreg al generalului Petrovicescu, fost ministru de interne

în guvernul legionar, şi care fusese condamnat în procesul intentat ofiţerilor din jurul generalului Avramescu. Îşi terminase pedeapsa şi avea domiciliul obligatoriu în Vorcuta. Aici s-a căsătorit cu românca Valerica Bărbulescu, cu care mai târziu s-a repatriat în ţară. Tot în procesul Avramescu fusese implicat şi doctorul Alexandru Teţulescu, medicul familiei Avramescu. Împreună cu soţia generalului Avramescu, generalul Dragomir, fost şef de stat major al armatei a IV-a, Glavcea şi şoferul lui Avramescu fuseseră judecaţi şi condamnaţi şi internaţi în lagărele sovietice. Aici la Vorcuta, Teţulescu îşi făcuse un renume. Ca om, ca medic ajuta pe toată lumea. El făcea totul pentru a micşora suferinţele deţinuţilor. Pe români însă îi ajuta din toate puterile şi cu tot ce avea şi putea obţine. N-am întâlnit un deţinut care să-l fi cunoscut şi să nu fi vorbit cu admiraţie despre acest om între oameni.

Pentru mine rămâne o taină nerepatrierea lui. La început fusese medic în lagărele de la Ubta, capitala Republicii Autonome Comi. Se spune că soţia ofiţerului politic s-a amorezat de el, a divorţat de soţ, a intervenit pentru eliberarea lui şi s-au căsătorit. S-au stabilit la Bălţi şi la Chişinău, unde ajunsese profesor universitar la Facultatea de Medicină. Cei ce cunosc situaţia lui Teţulescu susţin că el a divorţat de soţia de la Ubta şi s-a recăsătorit cu alta. Acum ar fi profesor universitar la Moscova. Datorită calităţilor lui de om între oameni, a reuşit să se strecoare prin toate greutăţile şi să ajungă profesor universitar în URSS. Repet, pentru mine este o taină rămânerea lui în URSS. Născut şi crescut în ţară, dintr-o familie de rang boieresc, studiază medicina în Bucureşti şi ajunge medicul armatei a IV-a condusă de generalul Avramescu. A făcut omul acesta atâta bine, a susţinut sus şi tare că este român, a ajutat pe români cum nu i-a ajutat nimeni poate şi totuşi nu s-a reîntors la matcă. De ce? Taine, taine şi iar taine!

PURGAUA

Am făcut geografia cu unul dintre cei mai buni profesori de specialitate din ţară, Gh. M. Raşcu. A fost autor de manuale şcolare, a călătorit peste mări şi ţări, poseda materia ca puţini colegi de breaslă, era amorezat de geografie. Susţinea că cine nu ştie geografie este incult. Am fost premiantul clasei. Am avut totdeauna nota maximă. Ştiam că

pacostea de crivăţ porneşte de la Verkoiansk, din Siberia. Nimeni însă nu m-a lămurit cum ajunge la noi în ţară, deoarece între noi şi Verkoianak sunt Munţii Urali, peste care crivăţul nu poate trece. Pe unde vine atunci? Abia când am ajuns la Vorcuta am putut dezlega problema aceasta. Munţii Urali nu ajung până la malul Oceanului Îngheţat de Nord. Rămâne un gol între Urali şi Oceanul Îngheţat de Nord de vreo 50 de km. Pe aici pătrunde crivăţul în Europa. Tocmai în acest gol este situată Vorcuta. Aici crivăţul este extraordinar de puternic. Localnicii îi zic în limba comică «purga». Când plecau minerii din lagăre spre mine, se ţineau cu mâinile de nişte odgoane de oţel, legate de stâlpii de beton ce erau fixaţi din 20 în 20 de metri. Când venea purgaua mai puternică şi unul scăpa odgonul din mână, era îngropat în zăpadă şi nu putea fi găsit decât în iunie când venea căldura şi se topea zăpada. Nimeni nu avea curajul să-l ajute pe cel căzut, fiindcă pe fiecare-l aştepta aceeaşi soartă. La Vorcuta noaptea ţine şase luni, ziua trei luni, iar trei luni este zi şi noapte. În decursul celor şase luni sunt renumitele nopţi albe, când se admiră aurora boreală. În decursul lunilor de zi neîntreruptă, soarele nu apune, iar bieţii minieri dorm cu ferestrele astupate. Vai de somnul lor.

TUNDRA

Dacă Taigaua este o uriaşă pădure, Tundra este un câmp întins, pe care cresc arbuşti pitici. Cei mai mari arbuşti sunt de înălţimea omului. Majoritatea însă sunt până la jumătatea înălţimii omului. Câmpul este acoperit de zăpadă, sub care renii descoperă cu copitele lor muşchii cu care se hrănesc. Râurile Tundrei sunt pline de peşti, mai mult oase şi piele. N-au grăsime. Păsările sunt mici şi enorm de multe. O mare parte dintre ele sunt migratoare. Zboară în ţinuturile sudice. Animalul cel mai răspândit este renul. Se aseamănă cu cerbul şi căprioara noastră. Eschimoşii îi domesticesc şi îi folosesc la sănii. Ei nu merg pe pârtii, ci pe zăpada neumblată. Sunt turme de reni, pe care eschimoşii le cresc şi le păzesc ca pe oi. Carnea renului seamănă cu cea a căprioarei noastre, numai că este mult mai slabă. Şoriceii, care se înmulţesc în jurul depozitelor de cereale, nu suportă căldura. Aduşi la căldură, ei mor. Tundra oferă o sumedenie de curiozităţi. Toate vieţuitoarele au corpul acoperit cu păr sau pene de culoare gri deschis, ce bate în alb. Clima

iernii îşi spune cuvântul.

Eschimoşii sunt buni vânători şi pescari. Ei sunt obişnuiţi să trăiască în camere neîncălzite. Îşi încălzesc corpurile cu blănuri de reni, lupi, urşi, vulpi etc. Dar nu la căldura sobei. Psihologia lor este foarte originală. N-au încredere în neeschimoşi...

VODCA

Fără vodcă rusul este mort. De aceea, deţinuţii plăteau şperţuri extraordinare pentru a face rost de vodcă sau spirt de 90 grade. Eu, care lucram la suprafaţă, deoarece angina pectorală nu-mi permitea să cobor în mină, am avut ocazie să văd foarte multe scene, care caracterizau firea rusului. Într-una din zile am fost scoşi să curăţim zăpada de pe calea ferată. Cei ce lucrau permanent în această brigadă aveau legături cu soldaţii de pază care le procurau vodcă. Kilogramul de vodcă costa 50 de ruble. Îi dădeau soldatului 100 de ruble, cumpăra două sticle de vodcă: una o aducea plătitorului iar alta o oprea soldatul. Am fost martor la un scandal enorm. Un soldat a adus patru sticle de vodcă unui deţinut. Peste jumătate de oră a venit comandantul pazei în anchetă. Primise un denunţ. Denunţătorul indică ofiţerului persoana care primise vodca. Imediat după primire, el a împărţit-o celor care o comandaseră. Când au văzut vodca nu au avut răbdare să aştepte mâncarea, ci au destupat sticlele şi au început să bea. Până a venit ofiţerul, au reuşit să golească sticlele. Ofiţerul întrebă pe cel indicat: «Cine ţi-a adus vodca?» Fără nici o ezitare, îl arătă pe denunţător, declarând categoric: «Acesta mi-a adus-o!» «Nu se poate, fiindcă el m-a anunţat» «Ştiţi de ce v-a anunţat el? Ca răzbunare. El pretindea să-i dăm câte 150 de ruble pentru sticla de vodcă. Noi am renunţat. Nu i-am dat câte 150 de ruble, ci numai câte 100 ruble. Pentru 50 de ruble el vrea să se răzbune. Să ştiţi că el ne-a mai adus şi altă dată. Atunci i-am dat cât a cerut. Acum însă nu i-am mai dat cât pretindea el. Acesta este adevărul». Toţi deţinuţii care erau cu lopeţile în mină au strigat în cor: «Aşa este. Ne speculează în mod barbar. Nu-i prima dată când încearcă să ne jupoaie.» Când a auzit declaraţia întregii brigăzi, ofiţerul a plecat cu denunţătorul, pe care l-a pedepsit cu zece zile carceră. Soldatul care adusese vodca jubila. A doua zi ne-a povestit soldatul tot scandalul ce s-a petrecut la cazarmă. Denunţătorul a

rămas pedepsit. Să ştii, zise cel ce primise vodca, că noi nu vom vinde niciodată pe cel care ne face un bine. Noi ştim să fim oameni. Majoritatea suntem aici din cauza unor canalii de turnători, ca şi javra care a vrut să-ţi facă rău ţie.

ÎNGROPAREA MORŢILOR

Din cauza gerului şi a condiţiunilor inumane în care se lucra şi se scurgea viaţa, moartea secera destui dezmoşteniţi de soartă. Mureau de foame, de frig, se îmbolnăveau şi nu erau trataţi, deoarece lagărele nu dispuneau de medicamente. În majoritatea lagărelor şefii serviciilor sanitare nu erau medici, ci asistenţi medicali. Toţi erau încadraţi în unităţile NKVD şi aveau inimile împietrite. Nu ştiau ce-i mila. Doctorii deţinuţi, când propuneau pe cineva ca să fie scutit de lucru sau să fie internat în spital, dădeau lista şefului, care avea un procent anumit pentru eliberări, tratări sau internări în spital şi aproba pe cine voia el. La definitivarea listei, era consultat şi ofiţerul politic, care, dacă nu-l avea la inimă pe cel în cauză, nu-l ajuta. Şi aşa mureau mulţi cu zile. Morţii erau adunaţi în stive şi ţinuţi mai multe zile până se făcea o grămadă de cadavre mai mare. Erau încărcaţi pe sănii şi duşi la groapa comună, săpată încă din cursul verii. Erau aruncaţi ca bolovanii în groapă şi iarna se arunca zăpadă peste ei. Vara erau acoperiţi cu pământ.

Eu, care eram clasat invalid, aranjam să merg cu brigada de înmormântare, mă duceam cu lopata în spinare şi acolo mă făceam că arunc şi eu zăpada peste cadavre. În fond eu îi prohodeam pe morţi. Învăţasem slujba înmormântării pe de rost din molitfelnicul adus mie de inginerul Culicovani de la preotul Plămădeală din Călăraşi. Legam fiecărui decedat, la gât o eprubetă de sticlă, în care introduceam toate datele mortului. Speram că vor fi identificaţi şi familiile îi vor putea ridica.

Până la moartea lui Stalin erau aruncaţi în gropi câte 50–100 cadavre. După moartea dictatorului se rânduise ca fiecărui mort să i se pună un stâlp la cap, pe care să se treacă numărul din registrul stării civile. Tot de la această dată s-a orânduit ca morţii să fie îmbrăcaţi în cămăşi de pânză şi apoi să fie puşi în sicrie. S-a interzis îngroparea lor goi. Unii dintre soldaţii care conduceau procesiunea îngropării ajunseseră să mă

cunoască şi să nu-mi mai ceară să arunc zăpadă sau pământ în groapă, ci mă lăsau să slujesc. «Operaţia» aceasta se făcea în secret. Soldatul care urmărea procesiunea nu divulga şi nu discuta cu ceilalţi tovarăşi. Printre soldaţii care ne însoţeau se nimereau şi fii de ţărani credincioşi. Aceştia aveau faţă de noi o atitudine umană.

Prin anul 1952 a început să se admită ca deţinuţii ce lucrau şi câştigau bani să trimită bani familiilor. Erau în lagăre părinţii ai căror copii trăiau acasă în mizerie. Ei renunţau la o bucată de pâine în plus şi trimiteau copiilor banii prin poştă. Alţii însă îşi căutau de sănătatea lor. Ei judecau astfel: a răbda de foame şi a trimite bani, înseamnă să faci propagandă favorabilă administraţiei, demonstrând prin aceasta că în lagăr se trăieşte bine. Cei ce dispuneau de bani erau: bucătarii, distribuitorii de alimente, de efecte, planificatorii, brigadierii, cu un cuvânt favorizaţii conducerii lagărului.

La mina 29 era un frizer ungur, pe numele de Barta. Era din Usgorod, capitala Ucrainei subcarpatice.

PRIETENIA COSTĂ

Mă împrietenisem cu acest Barta. Îmi povestea adesea că în libertate avea mulţi prieteni printre românii din Maramureş. Aici, în lagăr ca frizer, câştiga bine. Dispunea totdeauna de bani. Într-o zi, mă roagă să-i fac un serviciu. Ştia că eu nu dispun de bani. M-a rugat să accept să depun în contul meu o sumă de 1.000 de ruble, pe care să-i expediez familiei lui. El nu mai putea expedia. Am acceptat. După ce am depus banii la casierie, am fost chemat la conducerea lagărului şi anchetat de unde am banii. Am încercat să demonstrez că eu primeam bani de prin Basarabia, fără să expediez cuiva din banii primiţi. Când am depus banii, am cerut să fie expediaţi pe adresa soţiei lui Barta, motivând că îmi este rudă. Aşa plănuise Barta. Menţionatul frizer aranjase ca soţia să-mi trimită o scrisoare, în care mă ruga s-o ajut. Conducerea lagărului nu m-a crezut, mai ales că un coleg de frizerie al lui Barta îl turnase la ofiţerul politic. S-a făcut tărăboi mare. Era clar pentru toţi că eu voiam să-l servesc pe Barta, expediind banii lui, câştigaţi în mod ilicit. Frizerul meu a fost imediat încarcerat şi după o bătaie zdravănă a recunoscut toată combinaţia. Am fost încarcerat şi eu, arătându-mi-se declaraţia lui Barta.

Au confiscat toţi banii, pe Barta l-au trimis la muncă obştească, iar pe mine m-au transferat cu un grup de deţinuţi la mina 6. Aici am dat de un doctor gruzin care semăna aidoma cu Stalin. Era tot deţinut, fusese prieten cu doctorul român Alexandru Teţulescu. Cum adusesem cu mine dosarul cu istoria bolii şi deci, cu povestea anginei pectorale, noul Stalin mi-a dat aceeaşi categorie de muncă: invalid. Am fost repartizat ca îngrijitor la baraca recordiştilor. Mai lucrau acolo vreo cinci invalizi estonieni. A doua zi m-am pomenit cu plutonerul de jandarmi Popa Ion, din comuna Bujorul, judeţul Covurului. El fusese şeful secţiei de jandarmi din Ceadîr-Lunga, judeţul Tighina. Întrucât funcţionase mai mulţi ani în Basarabia, mă cunoştea din scrisul meu prin ziare. A cerut să fie repartizat şi el în aceeaşi baracă cu mine. La biroul de specialităţi («speţceasti») lucra basarabeanul Cara Ilie, care avea mare trecere în lagăr. El aranjase repartizarea mea la baraca recordiştilor.

Tot la lagărul 6 l-am găsit pe locotenent colonelul Gheorghe Pragher, văr cu marele arhitect bucureştean Emil Pragher. Lucrase ca translator la ambasada engleză din Bucureşti. Fusese condamnat ca spion englez. Era bătrân şi neputincios. Avusese un accident şi rămăsese cu unele infirmităţi. Îi plăcea pictura, cu care se delecta. Tot aici am întâlnit pe fostul student bulgar Nedov Petre din Ciişia Cahul. Fusese condamnat pentru că organizase o mişcare antiguvernamentală a studenţilor bulgari din Chişinău, cerând ameliorarea situaţiei lor materiale. În prezent este profesor universitar în Chişinău. Am întâlnit pe fiul de preot Alin Singureanu, fost reangajat în Marina Română şi despre care povesteşte Iohan Urvich în volumul *Fără paşaport prin URSS* (la pag. 222–228). Azi domiciliază în Odessa, unde este căsătorit şi are un fiu student. Nu i s-a permis să se repatrieze în ţară, deşi are două surori în Bucureşti. Am mai întâlnit pe învăţătorul Sîli Gheorghe din comuna Lăpuşna – Chişinău. Era un român de ispravă. Am mai întâlnit pe călugărul Vultur de la mănăstirea Ilîncu – Lăpuşna, care se lupta de zor cu sectanţii. De asemeni, am întâlnit şi pe tehnicianul agricol Elisei Bordeianu din Mămăliga – Hotin, frate cu marele savant Bordeianu, fost profesor la facultatea de agronomie Bucureşti şi membru al Academiei Române. A fost o fală a Basarabiei şi a ţării întregi. Elisei era tehnician fitotehnist şi fusese arestat din ţară ca cetăţean sovietic. Împreună cu Vultur, se luptau eroic cu sectanţii, care făceau ravagii printre românii din lagăr. Astăzi locuieşte în Târgovişte, fiind repatriat. Mai era tânărul ziarist Vitevschi Nicolae, absolvent de liceu românesc şi fost ziarist în Chişinău. Deşi, după

nume, nu-i român, avea sentimente româneşti şi o atitudine frumoasă. Mihnea Aurel, fraţii Romaniuc şi o serie de ţărani bucovineni şi basarabeni, arestaţi şi condamnaţi pentru sentimentele lor româneşti, formau aici în nordul polar o adevărată colonie românească.

Tot aici am întâlnit pe fostul deputat al minorităţii ucrainene din Bucovina, Gheorghe Şerbeniuc. El era un fel de decan la ucrainenilor din lagăr.

Trebuie să menţionez că numărul ucrainenilor din vest era foarte mare, formau majoritatea deţinuţilor. Bătrânul Gh. Şerbeniuc avea mare influenţă asupra lor. Ei susţineau că Bucovina este de drept ucraineană. Aveam discuţii contradictorii foarte aprinse cu ei. Şerbeniuc, inginerul Cveatcovschi Slava, Furman ca şi alţi bucovineni ucraineni erau alături de noi. Ei susţineau că ucrainenii din Bucovina s-au împăcat şi au trăit foarte bine cu românii. Familiile lor erau refugiate la noi în ţară.

Personal, am avut necazuri cu ei din cauza ucrainenilor din vest, pe tema Bucovinei. Ei erau organizaţi după sistemul lui Bandera şi ajunseseră să dicteze în lagăr. Brigadierul Bajanschi, care conducea efectiv gloata ucrainenilor vestici, teroriza pur şi simplu lagărul. Cine avea altă părere, era considerat inamic şi, când a izbucnit greva din 1953, au fost căsăpiţi foarte mulţi «duşmani ai ucrainenilor».

Trebuie să menţionez că în lagările din Vorcuta, deţinuţii obţinuseră dreptul de a cumpăra pe banii lor ceasuri de perete, difuzoare şi dreptul de abonare la ziarele «Izvestia» şi «Pravda», precum şi oficiosul Republicii Autonome Comi. Când s-a îmbolnăvit Stalin, difuzoarele din bărăci anunţau din oră în oră buletinele despre starea sănătăţii conducătorului statului sovietic. Eram la curent toţi cu evoluţia bolii lui. În noaptea spre 3 martie 1953, eu fiind de serviciu pe baracă, brigadierul Bajanschi mi-a pus în vedere că dacă se anunţă moartea lui Stalin, să-l trezesc. La auzul comunicatului, care vestea moartea lui Stalin, l-am trezit. A strigat deşteptarea, a aprins lumina şi a ordonat ca, în loc de tămâie, să aprindă fiecare câte o ţigară de mahorcă. Au început uralele şi veselia. Nu s-a mai putut dormi până la ora 6,00, când brigăzile au ieşit la lucru. În tot lagărul era o zarvă mare, toţi îşi manifestau bucuria că a murit dictatorul. Caraliii păreau plouaţi. «Trăiască libertatea», strigau unii. Peste tot ardeau lumini. Făcea impresia că s-a schimbat ceva în viaţa lagărului. Speranţa că s-a apropiat ziua eliberării încolţise în sufletele tuturor. Cea mai întunecată epocă din istoria omenirii se încheiase. O robie şi o teroare mai mare ca în Rusia condusă de Stalin n-a cunoscut

istoria niciodată. De aceea, ziua de 3 martie 1953 a însemnat pentru cele patruzeci şi două de milioane de deţinuţi din lagările sovietice sfârşitul unei epoci pe care istoria o va condamna totdeauna. Din această zi atitudinea deţinuţilor vorcuteni s-a schimbat radical. Când un ofiţer sau caraliu încerca să ridice tonul faţă de vreun deţinut, replica venea fără întârziere: «S-a terminat cu epoca Stalin». Administraţia lagărului îşi dădea seama de situaţie şi ţinuta dură de mai înainte au început să se mai înmoaie. Ofiţerii politici au început să devină mieroşi şi s-arate că ştiu să se comporte omeneşte. Până la moartea lui Stalin, imediat ce se termina masa de seară, uşile barăcilor erau încuiate cu lacăte şi nimeni nu avea voie să mai iasă afară. Deci era închisoare, în închisoare. Odată încuiate uşile, se stingeau luminile şi înceta orice activitate. După moartea lui Stalin uşile au început să se încuie mai rar. Toţi aşteptau schimbări, atât administraţia cât şi deţinuţii mai ales.

Pe la sfârşitul lunii martie, începutul lui aprilie s-a înregistrat în lagărul de la mina 6 o adevărată noapte a Sfântului Bartholomeu. Echipe de câte trei inşi, cel din mijloc cu mască albă, iar coi ce-l încadrau erau mascaţi în negru, intrau în barăci şi ordonau: «Fiecare se culcă în patul lui. Nu se uită nici la dreapta nici la stânga». Mascaţii se duceau întins la patul fixat de ei şi cel în alb îl lovea în cap, pronunţând: «Moarte trădătorilor». După ce îi omorau pe toţi cei fixaţi de ei, părăseau baraca. S-a dat alarma şi toate cadavrele au fost transportate la poarta lagărului. Nimeni nu a putut stabili câţi au fost omorâţi. Cei rămaşi în barăcile unde fuseseră omorâţi «trădătorii» erau îngroziţi. Nimeni nu vorbea nimic. Desigur că administraţia lagărului a ştiut câţi au fost omorâţi. Se zvonea că numărul lor s-ar fi ridicat la 300. Sub denumirea de «trădători», cercurile ucrainene puneau că este vorba de turnători.

Cât am mai stat la mina 6, până în 1954, nu s-a auzit să fi fost descoperit vreunul dintre autorii masacrului.

Activitatea ofiţerilor politici fusese paralizată. Când îi vedeau deţinuţii prin lagăr, îi ocoleau. Nimeni nu voia să stea de vorbă cu ei, deoarece se temeau să nu-i considere turnători. Brigadierii, deseatnicii şi nareadcicii, care erau chemaţi de regulă şi primeau dispoziţie de la conducerea lagărului, refuzau să se prezinte la ştab. Stăteau de vorbă numai cu inginerii de la mină şi tehnicienii respectivi. Activitatea politică se redusese la zero. Gardienii, care făceau numărătoarea seara şi dimineaţa şi erau de o brutalitate înspăimântătoare, deveniseră un fel de miei blânzi. Masacrul din noaptea Sfântului Bartholomeu, ca şi moartea lui

Stalin, făcuseră ca viaţa lagărului să nu mai fie un adevărat iad. Se comunicau la radio numirile şi schimbările din guvern, noile măsuri luate de Malencov şi echipa sa, precum şi diferite decrete ce apăreau zilnic în ziare şi la radio.

Noii conducători căutau să mai îndulcească viaţa după cei 36 de ani de dictatură stalinistă. Autoritatea lor scăzuse mult. O fierbere generală s-a observat în viaţa lagărelor. Intelectualii din lagărul minei 6 se adunau, după naţionalităţi, şi discutau mersul evenimentelor. Circulau fel de fel de zvonuri, care de care mai năstruşnice. Foştii condamnaţi politici, ce aveau domiciliul obligatoriu în preajma lagărelor, ne ţineau la curent cu viaţa politică a ţării. Un grup de evrei, în frunte cu profesorul universitar moscovit Polonschi, se adunau în spitalul lagărului, comentau în legea lor mersul treburilor obşteşti. Eu însă nu aveam curajul vreunei acţiuni. Cei din ţările baltice, cei din Ucraina de vest şi nemţii erau ceva mai activi. Nemţii, fiind cetăţeni străini, evitau ca discuţiile lor să iasă din cercurile germane. Personalităţi proeminente printre deţinuţi nu se prea aflau în lagărul nostru. Singurul om politic, fost deputat în Parlamentul Român, era ucraineanul Gheorghe Şerbeniuc din Bucovina de Nord. El ţinea legăturile mai mult cu ucrainenii din vest, pe care îi îndruma în problemele politice.

IZBUCNEŞTE MAREA GREVĂ

Prin luna iunie-iulie ne-a adus cineva veşti că postul de radio Europa Liberă ar fi anunţat că deţinuţii din lagările de pedeapsă de la Narilsk din Siberia ar fi declarat grevă. Vestea era transmisă de nişte muncitori liberi, care lucrau în mină împreună cu deţinuţii. Ni s-au transmis veştile acestea mai multe zile la rând. Se dădeau date şi nume. În lagărul minei 6 însă nu se observa nici o mişcare în acest timp. O brigadă de cale ferată de la lagărul minei 6 lucra la podul de pe râul Vorcuta, dintre mina 6 şi 7. Din partea opusă lucra o brigadă de la mina 7. Într-o zi, membrii brigăzii au fost martorii următoarei scene: un tren cu vreo treizeci de vagoane, ce venea dinspre oraşul Vorcuta, în apropiere de pod a încetinit mersul. Din vagoane au început să strige: «Libertate, băieţi! Noi luptăm pentru libertate. Venim de la Narilsk. Trăiască libertatea». Din toate vagoanele

se auzeau aceleaşi lozinci. Trenul a plecat spre lagărul minei 7. Oamenii din brigada noastră au încetat lucrul. Era cam ora 13,00. Au venit în lagăr cu trei ore mai devreme, povestind tuturor cele ce auziseră la podul de pe râul Vorcuta. A doua zi, când au ieşit minerii schimbului I din mină li s-a cerut să execute o muncă suplimentară, la descărcarea mai multor vagoane cu lemne, aduse pentru consolidarea minei. Unii s-au apropiat de vagoane. Au observat că destinaţia vagoanelor era mina 7. Mecanicul, care condusese trenul, se adresează celor ce se apropiau să descarce vagoanele cu următoarele cuvinte: «Cei de la mina 7 se luptă pentru libertatea voastră şi voi le înfigeţi cuţitul în spate. Acolo îi grevă». Imediat s-a transmis din om în om cele anunţate de mecanic. S-au încolonat toţi minerii schimbului I, au venit la poartă şi au cerut să fie trimişi în lagăr întrucât ei şi-au terminat misiunea.

Sosiţi în lagăr, au anunţat peste tot cele petrecute la mină. În acelaşi timp, naradnicii (cei ce conduceau pe deţinuţi la muncă) au primit dispoziţii de la prietenii lor de la mina 7 ca să-i urmeze în privinţa declarării grevei. Veştile au fost aduse de cetăţeni liberi, foşti deţinuţi, cu domiciliul obligatoriu în vecinătatea minei. Din acea zi, nimeni n-a mai ieşit la lucru. S-au format în lagăre comitete de grevă, care şi-au luat răspunderea ordinii interne. Centrul grevelor era la mina 7. Fiecare lagăr comunica cu cei de la mina 7.

Greva a fost declarată peste tot la 23 iulie 1955. În comitetele de grevă au intrat, de regulă, reprezentanţi ai ruşilor, ucrainenilor, ai celor trei naţiuni din ţările baltice şi ai cetăţenilor străini. Comitetul de grevă de la mina 7 era format din 5 membrii, care îşi asuma întreaga răspundere a acestei acţiuni, şi anume:

— reprezentantul ruşilor şi ucrainenilor, Ghiurka Levando, născut în 1924;

— reprezentantul statelor baltice, Heinrich Iascunas, născut în 1927;

— reprezentantul popoarelor caucaziene şi indo-turkmene, Kneaz Anatoli Musaew, născut în 1923;

— reprezentantul Poloniei şi al cetăţenilor fără cetăţenie, Felix Felixovici Kinzerslen, născut în 1912;

— reprezentantul cetăţenilor străini, Johan Urwich, născut în 1926.

Întrucât nu se lucra nici într-un lagăr, comandamentul lagărului din Vor cuta a anunţat Moscova despre începutul grevei. Centrul era preocupat de încetarea grevei. S-a format o comisie condusă de generalul maior Derevenko, comandantul lagărelor cu regim special din Vorcuta. S-

au prezentat la mina 7 şi au cerut tuturor deţinuţilor să iasă în curte, unde li se vor face anumite comunicări.

Comisia a fost completată cu generalul de armată Maslenikov, locţiitorul ministrului de interne de la Moscova, procurorul general al Uniunii Sovietice, R.A. Rudenko, reprezentantul Guvernului Sovietic, împreună cu alţi optsprezece înalţi ofiţeri, din cadrul Ministerului de Interne. Aceasta a fost numită întrucât comitetul de grevă, în convorbirile avute cu conducătorii locali în frunte cu generalul Derevenko, a cerut trimiterea unei comisii centrale, căreia să-i prezinte doleanţele.

Preşedintele comitetului de grevă, Ghiurka Levando, a prezentat comisiei venită de la Moscova, în ziua de 26 iulie 1953, următoarele doleanţe:

1. Revizuirea generală a tuturor dosarelor şi a condamnărilor, indiferent de forma tribunalelor, civil, militar sau O.S., de acuzare, articol; paragraf sau aliniat;

2. Să fie eliberate toate femeile condamnate, indiferent de vârstă, acuzare, articol, paragraf sau aliniat, care au mai mult de trei copii şi sunt închise mai mult de trei ani, indiferent dacă sentinţa este dată de un tribunal de judecată civil, militar sau O.S.;

3. Să fie eliberaţi toţi bărbaţii şi femeile, indiferent de acuzare, condamnare, articol, paragraf sau aliniat, care au executat din pedeapsă mai mult de cinci ani şi au împlinit vârsta de 55 de ani bărbaţii şi 50 de ani femeile, indiferent dacă sentinţa este dată de un tribunal de judecată, civil, militar sau O.S.;

4. Să fie eliberaţi imediat toţi bărbaţii şi femeile, indiferent de acuzare, condamnare, articol, paragraf sau aliniat, care la data arestării sau condamnării erau minori, adică nu împliniseră vârsta de 18 ani, indiferent dacă sentinţa este dată de un tribunal de judecată militar, civil sau O.S.;

5. Să fie eliberaţi imediat toţi bărbaţii şi femeile de cetăţenie străină, indiferent de acuzare, condamnare, articol, paragraf sau aliniat, dacă infracţiunea a fost comisă în afara graniţelor statului URSS şi după data de 8 mai 1945, indiferent dacă condamnarea a fost pronunţată de un tribunal militar, civil sau O.S.;

6. Eliberarea deţinuţilor de cetăţenie străină din lagărele sovietice, indiferent de acuzare, condamnare, articol, paragraf sau alineat şi indiferent de tribunalul care a pronunţat sentinţa, civil, militar sau O.S.

Efectuarea acestui deziderat imediat să înceapă şi să dureze maximum până la un an de la predarea memorandului de faţă, pe etape, pentru a da posibilitate şi timp necesar autorităţilor de stat sovietice de a lua legături diplomatice cu ţările respective pentru efectuarea transporturilor după cum urmează: a) în primul rând vor pleca femeile, indiferent de vârstă şi toţi bărbaţii care sunt bolnavi sau invalizi, indiferent de vârstă dar apţi de transport, indiferent de condamnare, acuzare, articol, paragraf sau aliniat, sau timpul efectuat de condamnare, precum şi toţi acei care au familii cu mai mult de trei copii; b) în etapa secundă vor pleca toţi acei care au familii, indiferent de condamnare, acuzare sau paragraf şi toţi cei care au efectuat mai mult de 5 ani condamnare; c) în ultima etapă vor fi eliberaţi toţi deţinuţii de cetăţenie străină, indiferent de condamnare, acuzare, articol, paragraf sau aliniat şi cât a efectuat din condamnarea avută; d) la punctul 6, alineatele a, b, c, se încadrează, sub aceeaşi formă şi regulă, toţi cetăţenii fără cetăţenie, indiferent de naţionalitate, condamnare, acuzare, articol, paragraf sau aliniat şi cât au efectuat din pedeapsă, indiferent de forma tribunalului care a dat sentinţa, civil, militar sau O.S.;

7. Să fie eliberaţi toţi deţinuţii de cetăţenie străină ale căror infracţiuni au avut loc în timpul războiului până la data de 8 mai 1945 şi parvin din cadrul armatelor în care şi-au efectuat serviciul militar sau din lagărele de prizonieri de război, indiferent dacă sentinţa a fost pronunţată de un tribunal civil, militar sau O.S. şi indiferent de condamnare, acuzare, articol, paragraf sau aliniat şi cât a efectuat din condamnare. La acest punct, se precizau următoarele: a) organele de revizuire trebuie să ţină seamă că majoritatea acestor oameni au efectuat ordinele primite, şi ca marea majoritate din cadrele conducătoare şi responsabili de ordinele date au fost executaţi prin sentinţa de tribunalele militare aliate; b) organele de revizuire trebuie să ţină seamă, de asemenea, de regiunile climaterice în care au lucrat aceşti oameni şi că de la sfârşitul războiului au trecut opt ani; c) organele sovietice trebuie să ia toate măsurile corespunzătoare pentru a supraveghea medical pe toţi cei eliberaţi şi trecerea lor prin diferite zone climaterice; trecerile bruşte pot fi fatale sau pot avea repercusiuni asupra sănătăţii oamenilor; astfel se vor evita jertfe inutile;

8, Autorităţile şi organele sovietice vor permite imediat ca toţi deţinuţii de cetăţenie străină sau fără cetăţenie să ia legătura cu familiile lor, indiferent dacă acestea se află pe teritoriul URSS-ului sau în alte ţări

şi să fie puşi sub protecţia directă a Organizaţiei Crucii Roşii Internaţionale. (a. Toţi deţinuţii, indiferent de cetăţenie, acuzare, condamnare articol, paragraf sau aliniat, indiferent de tribunalul care a dat sentinţa, civil, militar sau O.S. şi au rude apropiate de gradul I sau II în toate lagărele vecine, să aibă posibilitatea de a le vizita);

9. Toţi deţinuţii de cetăţenie străină sau fără cetăţenie, indiferent de condamnare, acuzare, articol, paragraf sau aliniat şi locul unde au fost arestaţi să poată pleca şi stabili unde doresc; să nu fie obligaţi de a se duce unde s-au născut sau unde au fost la data de 1 septembrie 1939;

10. Eliberarea deţinuţilor de cetăţenie sovietică, indiferent de condamnare, acuzare, articol, paragraf, aliniat sau locul infracţiunii, să se efectueze pe etape, ca şi la deţinuţii de cetăţenie străină sau fără cetăţenie, cu posibilitatea de a se deplasa şi stabili unde doresc pe teritoriul statului sovietic, fără a avea neplăceri în urma fostei condamnări, indiferent dacă fosta condamnare a fost dată de un tribunal civil, militar sau O.S.

11. Toţi cetăţenii de cetăţenie străină şi fără cetăţenie şi cetăţenii sovietici, care sunt deportaţi şi au domiciliul forţat, chiar şi aceia care provin din foştii deţinuţi politici eliberaţi, indiferent dacă această măsură a fost luată printr-o hotărâre judecătorească a unui tribunal civil, militar sau O.S. sau administrativă să poată hotărî singuri dacă vor să rămână în acel loc sau să se deplaseze nestingheriţi unde doresc;

12. Religia să fie liberă, credincioşii să nu mai fie urmăriţi, indiferent de credinţa pe care o au, ortodoxă, catolică, protestantă, mahomedană, ebraică, ehovistă, budistă etc; să li se dea posibilitatea de a-şi face locaşuri de închinare, eventual guvernul sovietic să-i ajute la clădirea unor astfel de locaşuri;

13. Toţi deţinuţii şi deportaţii de cetăţenie sovietică, care se încadrează în punctele 2, 3, 4, şi 11, îşi iau angajamentul, faţă de conducerea statului sovietic, de a semna contracte de muncă pe locul de muncă actual, pe termen de un an de eliberare, având toate drepturile materiale, ca toţi civilii care lucrează la aceleaşi locuri de muncă;

14. Paza şi administraţia lagărelor şi a forţelor de muncă forţată să fie dizolvată, fiecare lagăr şi loc de muncă să se administreze singur;

15. Toate elementele criminale, mai ales acelea care au săvârşit crime în lagăre şi au alte articole şi paragrafe, în afara celui politic – «58» – să fie transferate din regiune în lagăre de drept comun; asupra lor nu se ia nici o răspundere de către nimeni dintre cei din fostele lagăre politice,

dacă vor rămâne pe loc;

16. Comitetul de grevă îşi asumă răspunderea de ordine, administrarea lagărului şi a obiectivelor de lucru, cu forţe proprii; garantează îndeplinirea planului de muncă în toate domeniile, îndeosebi la extracţia de cărbune şi minereuri, după planul de muncă normat de statul sovietic; pierderile pricinuite statului sovietic, prin greva efectuată vor fi recuperate în cel mai scurt timp, prin muncă voluntară şi fără remuneraţie, sub conducerea directă a comitetului de grevă.

Se menţiona, de asemenea:

a) Tuturor foştilor deţinuţi şi deportaţi, la eliberare, organele de stat le vor da acte care să dovedească vechimea în câmpul muncii, de care au nevoie la pensionare şi pentru calcularea drepturilor speciale pentru clima nord polară în care au lucrat;

b) Comitetul de grevă se dizolvă automat, odată cu eliberarea ultimului deţinut politic.

Comitetul de grevă roagă preşedintele Sovietului Suprem al Uniunii Sovietice, Comitetul Central al Partidului Comunist al Uniunii Sovietice să ia măsurile necesare şi să dea un răspuns cât mai concret şi urgent la acest memorandum.

Acest memorandum, scris în două exemplare, este semnat de cei cinci membri ai comitetului de grevă din lagărul nr. 2 mina 7 din Vorcuta, care îşi asumă prin aceasta întreaga răspundere a acestei acţiuni de protest a deţinuţilor politici.

Memorandumul a fost înmânat generalului Maslenikov, reprezentantului Ministerului de Interne al Guvernului Sovietic, care a prezidat dezbaterile în legătură cu citirea tuturor punctelor din memorandum. Am precizat că împreună cu general Maslenikov era şi procurorul R.A. Rudenko al Uniunii Sovietice. Acest memorandum a fost prezentat şi de deţinuţii lagărelor minelor 29, 6, 12, 14 etc. Comisia guvernamentală a fost în toate lagările, a convocat massa deţinuţilor, le-a ascultat doleanţele şi le-a promis că le vor prezenta Guvernului Uniunii Sovietice pentru a decide. În multe lagăre s-au produs incidente. La mina 29, preşedinte al comitetului de grevă era un polonez, al cărui nume nu-l ţin minte. Reprezentant al ruşilor era Mişa Vinogradov, rus din Leningrad. La cererea comitetului de grevă de la mina 7, Comisia guvernamentală a vizitat minele la care deţinuţii declaraseră grevă. Dacă la mina 7 a fost o disciplină şi o deplină înţelegere între deţinuţi şi comitetul de grevă, la mina 29, ucrainenii din vest, care formau

majoritatea în lagăr, au provocat multe disensiuni. Ei susţineau că trebuie organizată o rebeliune şi nu grevă. De aceea, când a venit Comisia guvernamentală, însoţită şi de generalul maior Derevenko, ucrainenii i-au primit cu huiduieli. Atunci s-a ridicat Mişa Vinogradov, care a declarat comisiei că deţinuţii nu vor dezordine, ci vor să li să satisfacă doleanţele. El a atras atenţia că dacă se merge pe drumul trasat de Stalin, poporul rus merge spre distrugere totală. Nu există familie pe tot teritoriul URSS care să nu fi dat o victimă sadismului lui Stalin. Dacă sângele care s-a vărsat de la 1917 şi până astăzi s-ar aduna, toate râurile şi fluviile acestei ţări ar fi pline de sângele acestor jertfe. Deţinuţii se adresează conducerii URSS şi cere să opereasscă marşul acestor crime.

Comisia guvernamentală a primit memorandumul cu cele 16 puncte formulat, aşa după cum am arătat mai sus. Ea insista însă ca deţinuţii să iasă la lucru. Ei au cerut ca să li se dea răspuns la memorandumul prezentat. Lucrurile au rămas ca la început: memorandumul a fost luat, dar răspunsul nu s-a dat.

În cartea *Fără paşaport prin U.R.S.S.* de Johan Urwich, tipărită la München la 19 iulie 1978, volumul III, Mişa Vinogradov, reprezentantul ruşilor de la mina 29, unde au fost omorâţi în ziua de 1 august 1953, după o statistică făcută de comitetul de grevă, dar neconfirmată oficial, 481 de deţinuţi, expune, la paginile 280–286, împrejurările în care s-a produs drama.

...În cursul nopţii de 31 iulie 1953 comitetul de grevă de la mina 29 fusese informat că deţinuţii de la mina 7, unde începuse greva, au capitulat, acceptând să iasă la lucru. Până noaptea târziu comitetul de grevă de la mina 29 a discutat dacă este bine să urmeze exemplul minei 7 sau nu. Nu s-a putut ajunge la un acord total. În timp ce se discuta, lagărul a fost înconjurat de mai multe centuri de NKVD-işti, ultima terminându-se pe malul râului Vorcuta... Au fost montate difuzoare pe stâlpii din jurul lagărului şi, nu după mult timp, a început să se intoneze muzică militară. Acestea se petreceau în ziua de 1 august 1953. A luat cuvântul generalul maior Derevenko, în calitate de comandant al lagărelor din Vorcuta, care a ordonat ca toţi deţinuţii să părăsească lagărul în timp de 5 minute, iar cei care nu-l părăsesc vor avea de tras consecinţe.

Comisia, în frunte cu generalul maior Derevenko şi procurorul general R.A. Rudenko, se aflau în faţa porţii şi aşteptau executarea ordinului dat.

În lagăr părerile s-au împărţit: unii erau pentru a ieşi la lucru, alţii pentru a rezista. Ultima părere era susţinută de ucraineni, care, cum am menţionat, primiseră comisia guvernamentală, în ziua de 29 iulie 1953, cu injurii.

O parte din oameni s-au adunat pe aleea de la ieşirea din lagăr. Poarta principală a fost deschisă şi un grup de circa douăzeci de persoane a părăsit lagărul. Ceilalţi s-au oprit pe linia de demarcaţie, însemnată cu var, şi aşteptau să vadă rezultatul. Erau aici între 1500 – 2000 de oameni. Restul erau împrăştiaţi prin barăci. Aleea principală fusese blocată complet şi nu se putea trece spre poarta de ieşire. Atunci comandantul Dervenko a hotărât să-i împrăştie pe demonstranţi cu ajutorul aruncătoarelor de apă. Au fost chemaţi pompierii, care au adus un furtun. Un sublocotenent de pompieri, având în mână ţeava de metal, intră în lagăr şi vru să monteze ţeava pe furtun. Atunci un ucrainean din primele rânduri s-a smuls dintre oameni şi într-o clipă, a fost lângă sublocotenentul de pompieri, smulgându-i cu forţa ţeava din mână. Sublocotenentul, speriat, a dat să fugă, dar s-a împiedicat de furtun – şi a căzut. Ucraineanul cu pricina a azvârlit ţeava în şanţul din marginea uliţei şi, din câteva salturi, a reintrat în rândul deţinuţilor. Toate acestea s-au întâmplat în câteva fracţiuni de secundă... Sublocotenentul s-a sculat şi, în grabă, a părăsit lagărul. În acelaşi timp, intră în lagăr, furios, procurorul general Rudenko, îndreptându-se direct şi sfidând oamenii spre locul unde se afla rebelul ucrainean. Acesta se ascunsese în spatele primelor rânduri. Rudenko i-a cerut să iasă afară, dar răzvrătitul a refuzat şi a fugit. Procurorul s-a agăţat de alt deţinut, l-a prins de cămaşă şi a încercat să-l scoată din rânduri, somând să-l urmeze în afara lagărului. Era un polonez. El a refuzat. S-a produs o încăierare între deţinutul polonez şi procurorul R. A. Rudenko. Lumea huiduia şi vocifera. Polonezul s-a smucit din mâna procurorului şi a dat să fugă. Procurorul Rudenko a scos pistolul şi a tras două focuri, lovindu-l drept în frunte. Deţinutul a murit pe loc. În acelaşi timp, lângă polonezul omorât, pe nume Ignatovici, se găsea şi letonianul Kazanas Ioanas, fost căpitan în armata letonă şi reprezentant al ţărilor baltice în comitetul de grevă. Văzând crima comisă, a smuls o ştachetă din gardul de lângă el şi a încercat să-l ajungă pe procuror din urmă. Cade însă numai la câţiva paşi străpuns de gloanţele soldaţilor. S-a dat alarma. Batalionul din faţă a trecut automat în poziţia de luptă, direct lângă gardul de sârmă ghimpată. Primul rând de soldaţi în poziţie culcată, al doilea în genunchi,

iar ultimul rând în picioare. Procurorul, îngrozit, fugea spre ieşire, temându-se să nu fie linşat de deţinuţi. După numai câţiva paşi, îşi dădu seama că se află între două fronturi. Se aruncă la pământ în timp ce generalul comandant al trupelor speciale de NKVD «Gvardia» ordonă foc. Mulţimea încercă să facă câţiva paşi înainte, dar gloanţele NKVD-iştilor îi seceră pe oameni. Primele rânduri se prăbuşiră numai la câţiva metri de procurorul întins la pământ. S-a făcut o mică întrerupere, dând posibilitatea procurorului să iasă din incinta lagărului. Soldaţii au deschis focul din nou. În acelaşi timp, s-a deschis focul din toate părţile asupra deţinuţilor din întreg lagărul. Au început să-i vâneze ca pe iepuri. Foarte mulţi deţinuţi politici au fost omorâţi în barăci. De pildă, bucătarul de noapte a murit împuşcat în timpul somnului de un glonte rătăcit, care a intrat prin peretele barăcii. În vreme ce împuşcăturile continuau din toate turlele de jur-împrejurul lagărului, două companii speciale de NKVD-işti au tăiat sârma ghimpată ce împrejmuia lagărul, pe o lăţime de câţiva metri, pentru a uşura intrarea trupelor în lagăr şi a surprinde grosul deţinuţilor din spate.

La poarta principală s-au întâmplat lucruri groaznice. O parte dintre deţinuţi n-au ascultat de conducerea comitetului de grevă. Au vrut să fie eroi. Şi-au desfăcut cămăşile şi, arătând pieptul gol, au strigat: «Trageţi dacă aveţi curaj». Soldaţii au tras. Atunci au căzut majoritatea victimelor. Era o baie de sânge. Morţii şi răniţii cădeau unii peste alţii. Soldaţii trăgeau întruna. A început panica. Toţi fugeau în toate părţile şi soldaţii îi vânau. Peste tot, numai sânge, vaiete şi strigăte. Era un adevărat iad. Statul major de ofiţeri din faţa lagărului, văzând cum sunt masacraţi oamenii numai pentru că îşi cereau dreptatea, a cerut încetarea focului. Comandantul general dădu ordin să tragă numai în primele rânduri de morţi sau în partea superioară a clădirii, pentru a-i intimida pe deţinuţi. Cu tot ordinul dat, ici şi colo mai răsuna câte o salvă de mitralieră, omorând la dreapta şi la stânga. Uliţa din faţa porţii era blocată de morţi şi răniţi. Circa 20 de camioane militare au fost încărcate cu morţi şi răniţi, pe care i-au transportat într-o direcţie necunoscută. Peste tot mirosea a praf de puşcă şi sânge. Morţii şi răniţii rămaşi erau ridicaţi de oamenii care nu-şi pierduseră cumpătul, spre a fi transportaţi în locurile libere dintre ambulatoriu şi spital, pentru a nu fi călcaţi, în goana lor disperată, de camarazii lor, care fugeau înspăimântaţi spre poarta de ieşire a lagărului. O mare parte dintre cei răniţi au murit din cauza lipsei de asistenţă medicală. În aceste momente grele, a murit şi

preotul greco-catolic Ceipeş Ivan Ivanovici din regiunea Uşgorod–Ucraina Subcarpatică. În timp ce murea, el ceru ucrainenilor, românilor şi ungurilor să-i anunţe familia şi să-l îngroape creştineşte. Tot atunci a fost grav rănit şi românul Petre Vasile sau Gheorghe Vasile, care fusese reprezentantul românilor în comitetul de grevă.

Împuşcăturile de la mina 29 s-au auzit în toate lagărele din Vorcuta. Deţinuţii de la mina 6 stăteau în curte şi aşteptau desfăşuarea evenimentelor. La un moment dat, tot personalul sanitar, în frunte cu medicii, au fost scoşi la poarta lagărului, încărcaţi în camioane şi au fost transportaţi – ziceau şoferii maşinilor – să dea prim ajutor răniţilor de la mina 29. Medicii transportaţi cu maşinile au lucrat toată ziua şi toată noaptea, operând şi pansând pe cei răniţi. Întorşi în lagăr, medicii nu vorbeau nimic. Veştile ni le aduceau şoferii şi cetăţenii liberi...

A treia zi după drama de la mina 29 a fost adus la noi artistul Boleslav Radjus, fost prim cântăreţ al Operei din Vilnius şi condamnat politic. Mă împrietenisem, cu el încă din anii 1951–1953. El îmi povesti amănuntele dramei de la mina 29, unde fusese martor ocular. Îmi spuse că şeful lagărului minei 29, intrând cu două zile înainte de grevă în lagăr, unde mulţimea îi cerea să anunţe comisia guvernamentală pentru a i se prezenta memorandumul, tremurând, a cerut deţinuţilor să nu-l omoare căci are un cârd de copii acasă. «Fiţi liniştiţi», i s-a răspuns. Noi vrem să înceteze cea mai crâncenă dictatură şi teroare pe care a cunoscut-o istoria. Noi nu ne vom murdări mâinile cu sângele călăilor noştri. Intraţi în lagăr liniştit şi vă îndepliniţi serviciul. Nici un deget nu se va atinge de persoana dumneavoastră.

Radjus povestea că nici după trei zile mirosul de sânge şi praf de puşcă încă n-a dispărut. Mai povestea că fostul ofiţer Kazanas I.I., recunoscându-l pe procurorul Rudenko, a strigat în gura mare: «Fraţilor, acesta este procurorul general al U.R.S.S., care în 1946 a reprezentat ţara la procesul de la Nürnberg. Fostul ministru de externe german, Ribbentrop, în replică la acuzaţiile lui Rudenko, a declarat: «Al doilea război mondial a fost stabilit la Moscova de Molotov, Stalin şi de mine. De ce pe banca acuzării sunt numai eu, nu şi Molotov? La această replică, Rudenco a tras cu pistolul asupra lui Ribbentrop, fără să-l nimerească». Răspunsul lui Ribbentrop a fost: «Pe cât de prost ochitor eşti, pe atât de prost jurist eşti». Iar acum, acesta n-a venit să ne mângâie, fiţi atenţi!

Rezultatul dramei de la mina 29 a impresionat pe toată lumea.

Lucrul s-a reluat la toate minele. Cetăţenii liberi care lucrau la mina 6

povesteau că Europa Liberă a anunţat drama de la mina 29.

Din ordinul generalului maior Derevenko, au fost scoase toate gratiile de la ferestre, toate numerele de pe hainele şi căciulele deţinuţilor şi s-a anunţat că uşile nu se vor mai încuia. Se vor construi hoteluri şi magazine în lagăre, unde se vor vinde alimente la fel ca şi în magazinele pentru cetăţenii liberi.

Este adevărat că atitudinea administraţiei lagărului a devenit mai dulce. Au început să vină comisii de la Moscova, cu misiunea de a pregăti eliberarea deţinuţilor. Nu se ştia însă dacă se va respecta memorandumul prezentat de deţinuţi. Veneau adesea comisii care interogau pe unii deţinuţi în legătură cu dosarele lor. Se lucra în mine, însă nu cu toată tragerea de inimă. S-a anunţat că a apărut un decret, potrivit căruia toţi bolnavii nevindecabili în condiţiunile lagărului vor fi eliberaţi şi trimişi la domiciile lor. La fel vor fi eliberaţi bătrânii neputincioşi şi minorii. S-au înfiinţat comisii speciale şi în lagăre, pe lângă spitale. Fiind trecut şi eu, de către serviciul medical al lagărului 6, pe lista bolnavilor nevindecabili, am fost trimis la «Sangolodoc» (orăşelul sanitar). Acolo am găsit pe Gigi Mihăilescu, medic român, fost student al Facultăţii de Medicină din Bucureşti, la catedra savantului Danielopol. A ajuns aici, cum am ajuns toţi. Acum aşteptăm să plecăm spre patrie. M-a dus să-mi fac electrocardiograma, fiind trecut pe lista ca suferind de angină pectorală. L-am luat deoparte şi i-am spus povestea cu angina mea pectorală. El îmi repetă: «Ba, eşti». Când am intrat în salonul cu aparatura medicală respectivă, pe masă stătea întins un bătrân, căruia i se făcea aceeaşi electrocardiogramă. L-au sculat pe bătrân, m-au dezbrăcat şi m-au urcat pe mine. După ce s-au scos toate piesele, m-am îmbrăcat, iar doctorul Mihăileanu m-a chemat şi mi-a dat rezultatul electrocardiogramei. Era introdus într-un tub şi pe el scria Ţ.V. Am ieşit afară şi mi-a spus: «Electrocardiograma este a bătrânului de dinaintea dumitale. Este bolnav în ultimul grad. Dumneata însă prezinţi rezultatul acesta serviciului sanitar de la mina 6. În baza acestui act vei fi trecut în tabelul *nevindecabili* în condiţiunile lagărului şi va urma eliberarea».

Ne-am îmbrăţişat şi ne-am urat la revedere în Bucureşti. Când a citit medicul de la mina 6 rezultatul examenului, a rămas uluit: «Vezi, să te fereşti de eforturi şi supărări. Voi da dispoziţii în acest sens celor în cauză».

Noroc că am fost trecut pe tabelul străinilor şi nu al bolnavilor nevindecabili în condiţiunile lagărului. Aş fi fost trimis la o casă de

invalizi.

Prin septembrie am început să primim cărţi poştale de Cruce Roşie, pentru a scrie în străinătate. A scris toată lumea. Expedierea cărţilor poştale s-a făcut în luna ianuarie. 1954. Răspunsurile nu veneau. În ziua de 15 iunie, eram în baracă cu poştaşul lagărului. Am adormit. Am visat că un soldat a tras cu automatul în mine. M-am deşteptat şi l-am trezit pe poştaş, care de asemeni dormea. Era un evreu din Moscova. I-am zis: «Scoală-te, du-te la Vabtă» (poartă) şi adu-mi scrisoarea». «Ce scrisoare? Aiurezi? Dumneata nu primeşti scrisori, eşti străin». Îi explic visul şi-i cer insistent să se ducă să-mi aducă scrisoarea. N-a avut încotro. S-a sculat şi peste 30 de minute venea cu scrisoarea în mână. Mi-o dete şi zise: «Eu am învăţat la marxism că visele sunt nişte aiureli. Acum trebuie să-mi schimb părerea. Dumneata n-ai avut de unde şti că ai scrisoare, ţi s-a prevestit prin vis. Ciudată situaţie». Am citit scrisoarea de la soţia mea Lidia şi fiul Valentin. Îmi scriau că sunt sănătoşi şi mă aşteaptă. Era prima scrisoare din străinătate sosită în lagărul minei 6.

Afară de cei vreo treizeci de români, au trecut pe la mine multe sute de nemţi, iugoslavi, cehi, franceji etc., care au luat cartea poştală şi, privind ştampilele cu Bucureşti, au sărutat-o şi au înţeles că şi ceilalţi vor primi răspunsuri.

Căpitanul român Leon Ostrovschi, care lucra la mină ca normator, când a venit seara şi a văzut scrisoarea, mi-a declarat: «E singura dată în viaţa mea când regret că nu m-am căsătorit. Dumneata ai o soţie şi un copil care te aşteaptă. Pe mine nu mă aşteaptă nimeni».

Au fost momente impresionante. Atunci am înţeles cât este de mare puterea lui Dumnezeu. Oamenii au căutat să mă omoare, dar Dumnezeu a orânduit lucrurile în aşa fel că am rămas cu viaţă şi speranţa să-mi revăd ţara şi familia.

PLECAREA SPRE POTIMA

Spre sfârşitul anului 1954, cetăţenii străini din lagărele de la Vorcuta am fost ridicaţi, încărcaţi în trenuri şi trimişi spre Potima, prin Moscova. În gara Vorcuta s-a apropiat de mine un tânăr român, îl chema Nicolae Popescu şi era din Ploieşti. M-a întrebat dacă ştiu ceva de preotul Tudorache Gheorghe. I-am răspuns că l-am înmormântat în luna iulie

1941 în cimitirul din Chişinău. La reocuparea Chişinăului, în subsolul postului de radio s-au găsit patruzeci şi nouă de cadavre. Fuseseră împuşcaţi de sovietici la retragerea din Chişinău. Trecuseră multe zile de la acest masacru. S-a dat un comunicat în presă, invitând pe cei interesaţi să vină să-şi recunoască cadavrele. Unul era îmbrăcat în haine preoţeşti. S-a prezentat soţia preotului Tudorache şi a declarat că-i cadavrul lui. I-a fost încredinţat, l-a depus în biserica cimitirului şi a fost înmormântat în cimitirul oraşului.

Ascultând această povestire, Nicu Popescu îmi spune:

— Se vede că la mijloc a fost o eroare. Părintele Tudorache trăieşte. Când am fost adus în lagărul 10 la Vorcuta, în anul 1946, părintele Tudorache lucra la baza de alimente şi efecte din afara zonei lagărului. Ieşea din lagăr fără pază. Avea termen scurt, doi ani. De aceea îi era îngăduit să iasă fără soldat în afara zonei. Eram grav bolnav. Când m-a văzut, părintele Tudorache, care stătea în lagăr din 1940, m-a îmbrăţişat şi mi-a declarat că mă ia în grija sa. Datorită acestei purtări de grijă de frate adevărat, pe care mi-a arătat-o părintele Tudorache, am scăpat de moarte. Astăzi sunt în viaţă numai datorită lui. Nu-l voi uita cât voi trăi. Mă rog şi mă voi ruga pentru el. În anul 1948, când i-a expirat pedeapsa de opt ani, a fost trimis cu domiciliul obligatoriu în Krasnoiarschi Krai. Acesta este adevărul cu părintele Tudorache. Spre sfârşitul anului 1948 trăia.

Menţionez că reîntorcându-mă în ţară, în anul 1956, am chemat la mine pe fratele său, preotul Ioan Tudorache, ce funcţiona în judeţul Tecuci. I-am povestit istoria şi l-am îndemnat să-i ceară repatrierea. Mama preotului Tudorache trăia, avea peste 80 de ani. I-am făcut o cerere către GULAG (Conducerea Generală a Lagărelor din U.R.S.S.) solicitând să-i comunice adresa actuală a fiului său. Peste un timp i-a venit răspunsul cu adresa exactă. I-am făcut atunci o cerere pentru repatriere lui Gogu. După câteva luni a sosit şi el în ţară. S-a prezentat la Episcopia din Galaţi şi a fost repartizat la o parohie din judeţul Covurlui. Acum câţiva ani a murit în ţara lui, în judeţul lui şi între credincioşii pe care-i păstorise.

Atât eu cât şi el am căutat să ne revedem. Parcă a fost însă un făcut. Nu ne-am putut revedea. Se vede că la mijloc este şi un destin.

Tot în gara Vorcuta am întâlnit pe Tănase Rădulescu, zis Radu, zis Mircea, cumnat cu profesorul de ebraică de la Facultatea de Teologie din Bucureşti, I.V. Georgescu. Acesta, sosind în ţară în anul 1955 şi fiind cu

«predare», a mai stat la Aiud şi în Bărăgan. Când s-a eliberat a lucrat la revistele bisericeşti. Deşi era un om de o valoare rară, Departamentul Cultelor n-a admis reintegrarea lui în învăţământ. Datorită bolilor contractate în lagărele din Siberia, în scurgerea celor zece ani, a murit în toamna anului 1967, când eu mă aflam în America.

În trenul ce ne aducea de la Vorcuta spre Moscova-Potima, soldaţii ce ne însoţeau ne-au spus că suntem predestinaţi repatrierii în ţările respective. Spuneau că au mai repatriat destui cetăţeni străini. Autorităţile sovietice însă nu ne spuneau nimic. Ne considerau deţinuţi şi ca atare trebuia să le executăm ordinele.

Tot în gara Vorcuta am întâlnit şi pe Ion Urwich, născut în Moreni, judeţul Prahova. Faţă de noi era un copil. El însă avea o activitate extraordinară. Fusese în comitetul de grevă al deţinuţilor de la mina 7, pentru care fusese condamnat în luna septembrie 1953 la zece ani închisoare. El fusese adus din Germania şi condamnat la 25 de ani pentru spionaj, deşi, după cum arată în volumele: *Fără paşaport prin URSS,* nici nu se gândise vreo dată să se ocupe de spionaj. Trilogia lui este tradusă şi în limba germană. A scris despre calvarul nostru cu atâtea date şi amănunte, încât a impresionat toată opinia publică apuseană. El a descris viaţa celor patruzeci şi două de milioane de deţinuţi din epoca stalinistă cum n-a descris-o nimeni. Astăzi trăieşte la München. Este recăsătorit şi are al doilea copil. Ca român, el a dovedit, prin fapte şi acţiuni, că-şi iubeşte ţara şi poporul. În procesul grevei de la Vorcuta, a arătat nedreptăţile strigătoare la cer ce se făceau de către administraţia lagărelor sovietice. La München este Preşedinte al comitetului celor păgubiţi de sovietici, pentru care caută să obţină despăgubiri de la URSS. Cine citeşte cărţile lui are o oglindă fidelă a realităţilor din epoca stalinistă.

Tot cu lotul acesta a venit de la Vorcuta şi Gheorghe Vasile, căzut la cotul Donului în anul 1942, la 12 octombrie, dar care a fost judecat pe numele de Petre Vasile. Am mai întâlnit pe colonelul Diducencu Nicolae cu fiul său, Boris, fost colonel în armata albă rusă şi emigrat în ţară prin 1921. Pe Teodor Saenco din Ucraina. Pe maiorul Zelenin din Tighina, fost în comitetul de conducere al Partidului Naţional Creştin al judeţului Tighina, condus de fostul ministru Dumitru Topciu, l-am găsit aici. De Inta au venit Nelu Vasilescu Valjan, fiul marelui avocat Vasilescu Valjan,

Ion Beza, macedonean, frate cu Beza care-l împuşcase pe fostul ministru al agriculturii Anghelov-Anghelescu, deoarece nedreptăţea pe macedoneni, Alexandru Luchian, originar din judeţul Tighina, fost funcţionar în Ministerul de Interne, Teodor Negroponte, fiul fostului mareşal al curţii regale. De la Vorcuta mai venise şi Ştefan Mengoni, fost redactor la mai multe ziare din Capitală.

Trenul de Vorcuta ne-a adus până la Moscova, unde am fost repartizaţi la renumita închisoare de tranzit Krasnaia Pres. Aici am stat numai o noapte. Am fost urcaţi în tren şi transportaţi la Potima, iar de aici în lagărul Iavas nr. 11. Aici am întâlnit pe Tudorică Alionte din ţinutul Tecuciului, care a demonstrat în tot timpul detenţiei o atitudine demnă şi corectă. Era respectat de toţi deţinuţii. Tudorică Alionte are un caracter deschis, totdeauna spune lucrurilor pe nume. Fie prieten sau duşman, Tudorică îl taxează la justa lui valoare. Conducătorilor lagărelor nu le-a iertat niciodată nimic. Îl cunosc de 30 de ani de la Potima – Iavas şi a rămas acelaşi om integru.

La Iavas am mai întâlnit pe Ionel Tobă, fost căpitan de infanterie în timpul războiului. Chiar în timpul războiului s-a căsătorit, la Odessa, cu o tânără basarabeancă, funcţionară la primăria oraşului, spunându-i că nu este căsătorit. În realitate, avea soţie şi copil. Îşi zicea Hatmanul Tobă. În lagăr nu era serios, vorbea vrute şi nevrute. Crea legende în legătură cu o activitate fantezistă din trecutul lui. La repatrierea din 1955 îşi propusese să-i prade pe cei ce aveau bani şi obiecte de valoare. Noroc de Ion Urwich, care l-a oprit prin forţă de a face neamul şi armata română de râs. Cei care au salvat onoarea ţării şi, deci, au dirijat ţinuta demnă a repatriaţilor români au fost: Tănase Rădulescu, Teodor Negroponte, Teodor Alionte şi, desigur, Ion Urwich. Am mai întâlnit la Iavas pe colonelul Gheorghe Vartic din Iaşi, fost comandant al legiunii de jandarmi Lăpuşna, prins de sovietici la retragerea din 1944 şi ţinut la lagărul nr. 1 din Vorcuta până la repatriere. Am găsit, tot la Iavas, pe Nicolae Trohani, om cu o cultură vastă. El posedă, afară de limba română, limba franceză, greacă şi germană. Fusese în timpul războiului încadrat la serviciul de contrainformaţii, unde a dovedit o competenţă deosebită. Când îl căutai, îl găseai la bibliotecă. Totdeauna citea şi se ocupa de probleme mari. Educaţia, cultura, ştiinţa şi morala mergeau la el mână în mână. Nicolae Trohani are acasă la el, după Augustin Z.N. Pop, cea mai bogată şi completă bibliotecă despre Eminescu. Aşa a fost în viaţă şi aşa a rămas în lagăr, şi după lagăr. Este omul pe care toţi l-au respectat şi îl

respectă, pentru modestia lui şi ţinuta perfect demnă. Am mai întâlnit pe colonelul Teofil Tarnovschi, de la Cernăuţi. Este un om bine pregătit. Ofiţer de stat major, în timpul războiului şi-a făcut datoria de român şi de militar, iubindu-şi şi apărându-şi patria în gradul cel mai înalt. Acum stă retras la Sibiu.

Tot acolo mai erau: colonelul Dimitriu din Oaşi, fost comandant de legiune de jandarmi, pentru care a trebuit să plătească cu viaţa, în decurs de mai mulţi ani, în URSS; colonelul Filimon, din părţile Brăilei, achita şi el datorii pentru că fusese un ofiţer destoinic şi la locul lui; maiorul Fulga Alexandru, cumnat cu generalul Petre Manu, care lucrase pe frontiera de răsărit la serviciul de contrainformaţii şi stătuse mult timp la Cetatea Albă şi Odessa; Vintilescu Adrian, din Bucureşti, modest, corect, prieten bun cu cartea, nelipsit din bibliotecă, poseda bine limba engleză şi fusese angajat după 1944 ca translator la una din ambasadele Statelor Unite, motiv pentru care a ajuns la Iavas. Îl menţionez şi pe Iaremschi Sergiu din Vicovul de Jos, Bucovina, fost în serviciul secret al armatei, care a funcţionat tot timpul războiului, făcând mai mult pe translatorul. Părinţii lui erau din Rusia, refugiaţi în România după primul război mondial. Poseda la perfecţie limba rusă. Când îl căutai, îl găseai în bibliotecă cu Trohani şi Vintilescu.

Cu noi mai venise de la Vorcuta locotenentul Gheorghe Pragher din Bucureşti, născut în anul 1891. Cunoştea la perfecţie engleza, germana şi franceza. Lucrase ca translator la ambasada engleză şi era văr cu marele arhitect Emil Pragher. Avea talent la pictură şi se delecta pictând peisagii după natură şi după modele. Era bolnăvicios şi era ajutat de unii români, care lucrau şi câştigau mai bine. Îl ajuta Alin Singureanu, fiu de preot din nordul Basarabiei, fost marinar în Marina Regală.

Generalul Traian Stănescu fuseie adus de la lagărul Oranchi, unde fuseseră adunaţi toţi ofiţerii prizonieri din al doilea război mondial. Este singurul general care a refuzat să se înscrie în diviziile Tudor Vladimirescu şi Horea, Cloşca şi Crişan. Rămânând singur după plecarea celorlalţi generali, a fost purtat din lagăr în lagăr. Era îmbătrânit, dar îşi menţinea demnitatea şi ţinuta de ofiţer român. Era un exemplu viu pentru contingentul românilor din lagăr. Revenit în ţară, a găsit casa ocupată de fiica sa, căci soţia murise cu şase luni în urmă. Ca să poată intra în casă, a trebuit să se adreseze autorităţilor de stat. Amărât şi singur, deoarece fiica nu voia să-l ajute, a murit în casa lui după atâţia ani de suferinţă.

Colonelul Prodan, de prin centrul Basarabiei, era modest şi la locul lui. În întâlnirile noastre zilnice se crea o atmosferă profund românească toţi fiind preocupaţi de problema reîntoarcerii în patrie.

Un colonel cu o pregătire deosebită şi cu o atitudine de admirat era soroceanul Bădărău, fost ofiţer de stat major. Acesta îmi povestea că fiind repartizat la armata a IV-a, sub comanda generalului Avramescu, ţinea legătura permanentă cu comandamentul armatei a II-a Ucraineană de sub comanda generalului Malinovschi. El îmi povestea că într-una din zile, pe când se afla pe frontul de Apus, pe teritoriul Ungariei, s-a prezentat dimineaţa la comandamentul sovietic cu corespondenţa de la armata a IV-a. Când a intrat în birou, ofiţerii sovietici l-au întrebat: «Unde-i Avramescu vostru?» El răspunse că nu l-a văzut de ieri, de la birou. Aceştia, parcă bucuroşi, i-au spus că nemţii, bombardând în cursul nopţii localitatea, au lovit maşina generalului Avramescu, în plin, omorându-l pe el şi pe şofer. Ei spuneau că maşina este distrusă.

Prezentându-se la comandamentul armatei a IV-a Română a întâlnit pe şoferul generalului Avramescu. Şoferul stătea lângă maşină. L-a întrebat unde-i generalul, căci ruşii i-au spus că-i mort. Şoferul îi răspunse că l-a lăsat seara acasă, iar dimineaţa nu l-a mai găsit. Intrând la generalul Dragomir, şeful de stat major al armatei a IV-a şi raportându-i cele auzite, generalul Dragomir a spus că nu ştie nimic. Au urmat arestările: soţia generalului Avramescu, generalul Dragomir, colonelul Bădărău, doctorul Tăţulescu Alexandru, căpitanul Glavcea Sergiu şi alţii. Au fost judecaţi cu toţii de tribunalul militar sovietic şi trimişi spre răsărit. Colonelul Bădărău susţinea că moartea generalului Avramescu este învăluită în mister. Se susţine de către unii că s-ar fi găsit în Ungaria mormântul generalului Avramescu. Cine a asistat la înmormântarea lui, nu se ştie. Colonelul Bădărău susţinea că el nu cunoaşte pe nimeni care să fi participat la funeraliile generalului Avramescu.

Cucinschi Eugen, rus din regiunea Moscovei şi refugiat după primul război în Chişinău, lucrase la inspectoratul general al siguranţei statului în secţia ce se ocupa de URSS. Fusese trimis pe front cu aceleaşi misiuni, fiind încadrat în serviciul secret al armatei. El nu făcuse şcoala militară şi nu fusese ofiţer de carieră. Aici se dădea drept general. Era foarte prezentabil şi înalt de aproape doi metri. Îl cunoşteam din libertate. Când ne-au adus de la Polul Nord, eu mă ţineam în grup cu toţi românii. Primeam pachete de prin Basarabia, mai ales de la preoţii Mihail Spinei şi Teodor Chişcă, al căror conţinut îl consumam împreună cu unii dintre

românii aflaţi acolo. Într-o zi, Cucinschi mă ia de braţ şi plimbându-mă prin lagăr îmi spuse următoarele: «De ce mănânci cu regăţenii. Primeşti pachete din Basarabia şi le consumi numai cu ei. Ei ne urăsc. Când ne vom reîntoarce în ţară vom fi trataţi ca venetici. Mai bine să consumăm noi împreună aceste pachete fără a le da lor». I-am spus categoric că eu nu pot face separatism între fraţi. Toţi suntem în suferinţă şi toţi dorim să ne reîntoarcem în patrie. Regăţenii au avut de îndurat mai mult decât noi, fiindcă ei nu ştiau limba rusă. Noi ne-am descurcat mai uşor, deoarece mai avem rude şi cunoştinţe prin Basarabia, care ne-au ajutat, ei n-au avut şi nu au pe nimeni. De aceea, eu rămân pe poziţia mea: toţi românii suntem fraţi şi eu nu admit separatism. *Noi* şi *voi* nu trebuie să mai existe. Toţi suntem una şi avem acelaşi ideal.

Ne-am despărţit unul de altul, rămânând fiecare pe poziţia lui. Cucinschi însă a început să mă bârfească printre deţinuţii străini, în faţa cărora el conta, după spusele lui, ca general român. Ajunşi în ţară a încercat să repete metodele lui de calomniere, dar Dumnezeu a rezolvat problema mai bine, făcându-i mai de timpuriu loc, acolo unde nu este nici durere nici întristare.

Boris Ostapov, fiul protopopului Andrei Ostapov de la Cahul, care lucrase cu siguranţa română din Ismail, se descurca mai uşor decât alţii, posedând la perfecţie limba rusă. Îşi crease însă în lagăr o atmosferă neplăcută. Era bănuit că ar colabora cu autorităţile lagărului. Reîntors în ţară, se stabileşte în Arad, unde moare în primăvara anului 1985.

Colonelul Jiteanu Nicolae de pe la Focşani, căzut prizonier şi neînscriindu-se în diviziile Tudor Yladimirescu şi Horea, Cloşca şi Crişan, fusese condamnat şi trimis în lagărul 30 de la Vorcuta. Stătuse aproape singur în acel lagăr, negăsind aproape nici un român. Avea o ţinută demnă şi corectă. Îl mai întâlnisem în închisoarea de tranzit Krasnaia Pres, în 1950, când eram dus spre Sverdlovsk.

Am mai întâlnit la Iavas pe Ciobanu Valeriu din nordul Basarabiei. Făcuse o şcoală de cântăreţi şi fusese preoţit în Ardeal. Ajunsese aici datorită unor denunţuri neîntemeiate. Era modest şi la locul lui.

Preotul Gheorghe Harghel din Chişinău, fost director al şcolii de cântăreţi şi profesor de muzică la şcolile secundare, ajunsese aici deoarece în timpul războiului fusese protopop într-unul din judeţele Transnistriei, pentru care primise douăzeci şi cinci de ani.

La insistenţa lui Gheorghe Borş, fost cântăreţ la Catedrala din Chişinău şi acum profesor la Conservatorul din acelaşi oraş, l-au ademenit pe

Gheorghe Ilarghel să se ducă la Chişinău, garantându-i o catedră la Conservator. După eliberare, a plecat la Chişinău, a fost numit la Conservator, dar peste puţin timp a fost scos, neavând origine sănătoasă. A încercat să lucreze ca preot slujind la biserica Sfântul Dumitru. Biserica a fost închisă şi el a rămas în aer, murind în sărăcie.

Colonelul Paul Keler, fost comandor de marină, făcea parte dintre ruşii albi stabiliţi la noi după cel de al doilea război mondial. Fusese condamnat pentru înaltă trădare, deşi era cetăţean român şi trăise la noi în ţară peste douăzeci de ani. Era un om de o delicateţe şi fineţe rară. Nu ştia cum să se comporte ca să nu supere pe nimeni. Rămăsese în sufletul lui monarhist rus. Când discuta cu ofiţerii politici le spunea deschis că el nu se poate împăca cu concepţiile comuniste. Revenit în ţară, a fost repatriat în Germania Federală unde avea un fiu. Fiind bătrân, acum câţiva ani a încetat din viaţă. A lăsat însă un nume bun şi o amintire plăcută.

Evreul Obler Maximilian din Bucureşti lucra ca medic, deşi toţi spuneau că n-a făcut medicina. Avea un tupeu extraordinar. Tot timpul umbla în halat alb şi se agita. Revenit în ţară, s-a stabilit în piaţa Sfântul Gheorghe, de unde a trecut la cele veşnice.

Unul dintre cei mai culţi oameni şi mai bine pregătit dintre românii noştri era ardeleanul Vişa Augustin. Fusese în comitetul de conducere al tineretului naţional ţărănesc. Fusese în cercurile apropiate lui Iuliu Maniu. Era un om calculat, învăţase bine limba rusă şi, alături de Trohani, Vintilescu şi Iaremschi, cercetau zilnic biblioteca. Era foarte bine orientat în probleme politice. Când ne adunam seara era o plăcere să asculţi discuţiile lui Vişa cu ceilalţi fraţi români. Era optimist şi avea încredere în biruinţa dreptăţii noastre. Reîntors în ţară şi fiind suferind de inimă a reuşit să obţină din străinătate un stimulator pentru inimă, graţie căruia îşi duce viaţa pe picioare...

Sveţ Leonida din Cahul, prins în 1940 în Basarabia a fost condamnat douăzeci şi cinci de ani pentru atitudine românească. Din 1940 până în 1956 a stat în Siberia, lucrând la contabilitatea mai multor lagăre. Era foarte priceput în materie. N-a renunţat la cetăţenia română. A avut o comportare onorabilă. Îl cunoşteam de pe vremea când, cu un alt frate al său, pare-se geamăn, urmau şcoala de contabilitate din Chişinău. Repatriat în ţară a lucrat la Vin-Alcool din Bucureşti şi Giurgiu.

În lagărul de femei de la Vorcuta ispăşea pedeapsa doamna Xenia Balaş-Columb. Era fiica unui comandor rus, care după 1918 s-a retras în

România. Se ocupa cu comerţul, administrând un restaurant în Bucureşti. În timpul războiului a ţinut un restaurant în Odessa. La ocuparea Odessei, în 1941, atât tatăl cât şi fratele ei au murit în luptele din port.

În acelaşi lagăr mai erau două românce: Apostolescu Mia şi Gavrilă M.T.

La Potima mai fusese adus Gheorghe Gheonea, fostul poliţai al oraşului Leova-Cahul. Acesta s-a repatriat la Brăila de unde acum câţiva ani ne-a părăsit.

Adunaţi pentru repatriere erau o mulţime de ruşi albi, care după primul război mondial se stabiliseră în România, unde au primit cetăţenia română. Fuseseră adunaţi în 1945 de către NKVD, judecaţi, condamnaţi şi ţinuţi în lagăre. Pe baza cererilor, urmau să fie trimişi în România, unde îşi aveau familiile. Li se propuneau să rămână în URSS, dar nici unul n-a voit să renunţe la repatrierea în România. Dintre transnistrenii trăiţi în România, unul singur, anume Martînov, a cerut să fie trimis într-o casă de bătrâni din Caucaz. Din păcate, la origine era Ionescu şi lucrase în Bucureşti ca administrator de hoteluri. Avea în cartierul Ostrov din Bucureşti o fiică. Cu toate insistenţele noastre, el a hotărât să rămână în URSS, având o vârstă înaintată – peste 80 de ani – şi fiind sclerozat în ultimul grad.

Din grupa română mai făcea parte şi colonelul Chirilov Nicolae din judeţul Tighina. Îl cunoşteam de prin anii 1932–1933 când, ca locotenent, funcţiona la tribunalul militar din Chişinău pe post de translator. După 1944 lucrase la comisia de armistiţiu, având ca şef pe generalul Victor Siminel din Hânceştii Lăpuşnei, o fală a Basarabiei noastre. Fiu al protopopului Andronic Siminel, după ce a absolvit Seminarul ca premiant, a urmat şcoala militară română, evidenţiindu-se ca un element capabil şi bine pregătit. A fost trimis la Paris, unde ofiţerul român Siminel Victor a atras atenţia superiorilor şcolii frunceze. Fiind ofiţer de cavalerie, a fost trecut la statul major, unde i s-au încredinţat misiuni foarte importante. La comisia de armistiţiu era şeful secţiei militare. Colonelul Chirilov Nicolae a colaborat îndeaproape cu generalul Victor Siminel. Adesea el era ofiţerul de legătură cu autorităţile sovietice.

Cum NKVD nu iartă niciodată, l-au arestat pe colonelul Chirilov, l-au judecat pentru activitatea lui ca translator de limba rusă şi ca ofiţer din cadrul secţiei de contraspionaj al armatei române. Cât a stat în lagăr a început să scrie istoria Rusiei. Era veşnic în bibliotecă. Era un om corect. Din tinereţe, îl cunoşteam ca având idei de stânga. Acum, la bătrâneţe,

duce o viaţă modestă, ocupându-se cu traduceri din şi în limba rusă.

La Iavas fusese adus un oarecare Leonida Holban, învăţător de meserie şi care susţinea că fusese inspector şcolar în Cetatea Albă. Nu-l cunoscusem din libertate. Cum el fusese eliberat de unul singur, unii dintre fraţi l-au rugat să ia adresele lor şi să comunice familiilor starea în care se găsesc. Spre regretul nostru, Holban a refuzat zicând că el este la marginea pădurii, iar noi în interiorul ei.

Tot înainte de termen a fost eliberat şi Gheorghe Popescu din Horodniceni – Suceava. Spre deosebire de Holban, acesta şi-a umplut telogreica cu adrese, pe care le-a expediat imediat ce ajuns în ţară. Acesta fusese judecat pentru că în timpul războiului lucrase ca jandarm în spatele frontului român. Nu i se găsise nici o vină; doar că era român şi fusese pe front. Pentru această «calitate» a lucrat în lagărele sovietice din 1945 până în 1955. Autorităţile lagărului au ţinut o şedinţă, în care au elogiat ţinuta acestui om simplu, care în decurs de zece ani nu avusese nici o observaţie.

UMANITATE FEMININĂ

În conducerea lagărelor sovietice funcţionau şi femei. Trebuie să recunoaştem că majoritatea acestora aveau o atitudine umană, ce impresiona. În timp ce bărbaţii înjurau, insultau, ameninţau, loveau cu pumnii sau picioarele pe deţinuţi oriunde îi întâlneau, femeile se purtau frumos şi aveau o atitudine ce impresiona. La spitalul 11 din Iava lucra o doctoră, pe care o supranumisem mama deţinuţilor. Această femeie făcea totul ca să ne vină în ajutor. Aducea medicamente străine, fără ştirea autorităţii lagărelor, pe care ni le administra şi ne însănătoşea, îi dădeam bani ca să ne cumpere medicamente, iar ea, după ce procura medicamentele, ne aducea restul până la o centimă. De multe ori cheltuia bani din punga ei pentru ajutorarea noastră. Era o femeie de o bunătate îngerească. Când apărea în lagăr toţi se opreau şi o salutau cu toată sinceritatea.

Când a sosit ziua plecării din lagăr spre patrie, toată conducerea lagărului era la poartă, petrecându-ne. Toţi cei încolonaţi şi îndreptaţi spre ieşire, când ajungeau în dreptul doctoriţei, se descopereau şi strigau: «La revedere, mamaşa». Ea avea ochii plini de lacrimi. A doua zi

ea continua din răsputeri să ajute pe cei rămaşi. Nu-i deţinut care să fi trecut prin lagărul de la Iavas, să n-o fi cunoscut şi să nu fi rămas cu impresia cea mai bună despre această femeie deosebită.

Doctoriţa «mamă» ne făcea multe servicii particulare. Ne lua scrisorile pentru străinătate şi le expedia în condiţiuni mult mai bune decât cele trimise prin poşta din lagăr. La scrisorile trimise prin doctoriţă primeam răspunsurile mult mai repede decât la cele trimise prin poşta lagărului.

DUPĂ MOARTEA LUI BERIA

După cum se ştie, moartea lui Stalin a fost urmată de detronarea arestarea şi condamnarea lui Beria, fostul călău din epoca stalinistă-Într-una din zile am fost adunaţi în sala mare a lagărului 6 din Vorcuta, unde un colonel sovietic din cadrul NKVD-ului ne-a citit scandalul provocat de procesul lui Beria. În expunerea ce ne-o făcea, Beria era descris ca o bestie furioasă. Spunea colonelul că dicţionarul nu are suficiente cuvinte pentru calificarea justă a faptelor lui Beria. N-auzisem până atunci o caracterizare mai cruntă făcută unui om politic. Când a terminat şi a întrebat dacă are cineva ceva de spus, s-a sculat un colonel german, condamnat la douăzeci şi cinci de ani pentru că luptase pe frontul de răsărit. Germanul a pus următoarea întrebare: «Cetăţene colonel pentru ce stau eu aici?» «Pentru că ai ascultat ordinele lui Hitler şi ai luptat împotriva poporului rus». «Beria a fos un criminal? Aşa l-aţi calificat dumneavoastră. Dacă eu stau aici pentru că am executat ordinele lui Hitler, de ce nu staţi şi dumneavoastră, care în decurs de atâţia ani aţi executat ordinele lui Beria?». Toată sala a început să aplaude. Colonelul, care ne citise istoria lui Beria, îşi strânse foile, le introduse în servietă şi plecă fără să mai spună vreun cuvânt. Odată cu el a plecat şi şeful lagărului şi ofiţerii politici care îl însoţiseră pe colonelul amintit.

Situaţii de acestea se întâmplau des. În lagăr erau oameni care stăteau închişi numai din răzbunare şi ură. Erau oameni capabili, doctori, ingineri, profesori universitari, ziarişti şi alte profesii care ajunseseră în lagăr datorită numai răutăţii şi răzbunării oamenilor.

După această comunicare, ne-am retras în barăcile noastre şi am început să discutăm despre crimele lui Beria şi a acoliţilor lui.

CONTRA BOMBEI ATOMICE

În aprilie 1955 am fost anunţaţi că se va face un mare miting la care trebuiau să se ţină câteva conferinţe şi să se citească apelul «Societăţii Internaţionale a Luptătorilor pentru Pace şi Progres», sub titlul umanitarist de: «Chemarea de la Stockholm contra bombei atomice».

O dare de seamă mai amplă asupra acestei întâmplări o face Johan Urwich în lucrarea sa *Fără paşaport prin URSS,* vol I. Pag. 241–252).

În ziua fixată s-a prezentat o comisie militară, în sala de mese a lagărului, care ţinea loc şi de club. Făcea parte din comisie şi ministrul de interne al unei republici. După ce au citit conferinţa despre pericolul bombei atomice, s-a adresat deţinuţilor cu rugămintea de a se pune întrebări. Din mulţime s-a ridicat un tânăr şi a întrebat: «Ce obligaţii şi ce drepturi politice aveam noi deţinuţii?». După ce s-a consultat cu membrii comisiei, preşedintele a spus categoric: «Niciunul». «Atunci n-avem ce semna», răspunse tânărul care era românul Johan Urwich. S-a făcut în sală gălăgie. Nu se auzea ce vorbea preşedintele. După câteva minute, potolindu-se gălăgia, s-a auzit o voce: «Cine semnează apelul de la Stockholm, îşi semnează sentinţa de moarte. Decât acest rai fericit în care suntem, mai bine o moarte urâtă de bomba atomică». S-a produs un vacarm de nedescris. Deţinuţii s-au împrăştiat înjurând revoltaţi.

NKVD-ul a căutat să afle cine este autorul acelui strigăt. Datorită unui german, care colabora cu autorităţile, s-a aflat că pe autor îl cheamă Peter Pietro Leone. Era preot catolic italian. În timpul războiului fusese reprezentant al Vaticanului la Odessa. La retragerea armatelor germano-române, el rămăsese pe loc, în Odessa. Desigur că a fost ridicat şi condamnat la douăzeci şi cinci de ani. De atunci a cutreierat lagărele sovietice. În aceeaşi seară, preotul catolic a fost chemat de ofiţerul politic al lagărului, care l-a acuzat de instigaţie împotriva sovietelor. Pater Leone a respins acuzaţia. Atunci ofiţerul politic l-a adus pe căpitanul de paraşutişti germane, originar din München, şi l-a pus faţă în faţă. În consecinţă, Pater Leone a fost pedepsit cu carceră. A fost ridicat şi trimis într-o direcţie necunoscută. Peste vreo zece zile, a fost adus din nou în lagăr, a fost îmbrăcat cu haine noi şi i s-a comunicat că este pus în libertate şi pleacă în Italia. Deţinuţii au făcut o manifestaţie entuziastă. Acum eram siguri că ne vine şi nouă rândul la repatriere. În anul 1976,

când am fost în America, am vorbit la telefon cu Pater Leone, care era în Canada. Fusese trimis aici de Vatican în misiune. M-a invitat să mă duc la el, dar timpul nu mi-a permis.

După cum am mai arătat în mai multe rânduri, situaţia noastră, a deţinuţilor străini era foarte ciudată. Apăruse decretul de graţiere, dar noi eram ţinuţi în aceleaşi condiţiuni. Aceleaşi canalii ne păzeau, aceiaşi ne percheziţionau, aceiaşi conduceau la muncă pe cei ce lucrau la fabrică, cu un cuvânt eram tot deţinuţi. Conform decretului, eram liberi, dar în realitate continuam viaţa de deţinuţi.

În noiembrie 1955, ni s-a pus în vedere celor născuţi la răsărit de Prut, până la Vladivostok, că vom fi reţinuţi pentru a se verifica dacă nu cumva suntem cetăţeni sovietici. Se ştie că guvernul stalinist emisese la 28 iunie 1940 un decret prin care se specifica în mod expres: cine a rămas pe teritoriul Uniunii Sovietice este cetăţean sovietic. Cum sute de mii de basarabeni şi bucovineni nu erau de acord cu acest decret, la sfârşitul celui de al doilea război ei se refugiaseră cu familiile pe teritoriul României, considerându-se cetăţeni români. Din cauza aceasta, sute de mii de oameni au fost fugăriţi de la un capăt la altul al ţării, vânaţi, arestaţi, urcaţi în trenuri şi trimişi cu forţa în Uniunea Sovietică. Au fost aduşi la Iavas vreo patruzeci din categoria noastră, fuseseră închişi în diferite lagăre ale Siberiei. Printre aceştia era Harutiunian Levon, armean din Bucureşti, absolvent al Academiei Comerciale şi arestat împreună cu tatăl său, care era preşedintele armenilor naţionalişti din România. Tatăl său făcuse stagiul în lagărele de la Vorcuta, în timp ce Levon fusese la Caraganda. Când a apărut decretul pentru eliberarea bolnavilor, tatăl lui Levon fusese eliberat şi trimis în Iran. De acolo luase legătura cu Levon şi întreţineau corespondenţă. Când a venit Levon la noi, el ştia că tatăl său este în viaţă. Într-una din zile s-a primit o scrisoare din Iran, prin care Levon era anunţat că tatăl său a murit. Am pus mâna pe scrisoare şi am dosit-o. A doua zi am organizat un parastas pentru cei care au murit în lagărele sovietice. Toţi ne-au dat numele morţilor. Am procurat grâu, am fiert o colivă şi când am pomenit morţii, primul era tatăl lui Levon. Atunci am scos cartea poştală din Iran şi după ea am pronunţat numele lui. Levon fost impresionat, m-a îmbrăţişat, a plâns ca un copil şi de atunci am rămas ca doi fraţi.

Tot de la Caraganda au fost adăugat la grupul nostru şi Alexandru Smochină din Bucureşti, fiul preşedintelui transnistrenilor din România, Nichita Smochină. Alexandru Smochină fusese pretor în timpul celui de al

doilea război la Ovidiopol. Îşi făcuse pedeapsa în Caraganda şi acum se reîntorcea în ţară. Din Siberia a mai fost adus şi învăţătorul Boris Dobroşinschi, de prin sudul Basarabiei, care în timpul războiului lucrase cu căpitanul Leon Ostrovschi, în cadrul serviciului de contrainformaţii.

La sfârşitul lunii noiembrie 1955, grupul de deţinuţi români de la Potima a fost îmbarcat în trenuri şi trimis spre ţară. Despărţirea a fost grea. Mulţi dintre cei ce rămâneau se întrebau dacă îi vom mai vedea. Le vom urma şi noi cei născuţi pe teritoriul URSS? Întrebarea era apăsătoare.

Din Potima au plecat două sute de bărbaţi şi şase femei, toţi cetăţeni români, născuţi la apus de Prut. În staţia Penz s-au mai adăugat încă un transport de două sute opt persoane care veneau din lagărul Sverdlovak. Erau câte patruzeci de persoane în vagon. Administrarea mâncării şi a celorlalte nevoi a fost încredinţată deţinuţilor.

După plecarea lotului de cetăţeni români născuţi la apus de Prut, cei reţinuţi am fost chemaţi la comandament şi interogaţi: unde avem familiile, dacă suntem în corespondenţă cu ele şi dacă vrem să plecăm în România.

Toţi am răspuns afirmativ, afară de preotul Gheorghe Harghel.

Majoritatea celor reţinuţi nu erau capabili de muncă. De aceea un număr dintre noi am fost urcaţi în tren şi trimişi la lagărul de repatriere din gara Potima. Aici era o situaţie haotică. Erau turci, iranieni, irachieni, indieni, chinezi, coreeni şi alte naţii. Era o situaţie foarte grea. Negrii erau încadraţi în rândul blatnoilor. Se băteau şi se trăiau între ei, ca chiorii. Grupul român am cerut şefului lagărului să ne dea o baracă aparte. Ni s-a aprobat. Dar mai era o problemă: cu noi era o femeie, Xenia Balas-Columb. După tratative cu şeful lagărului, am convenit ca în baraca noastră să aranjăm un fel de paravan, după care va locui doamna Balaş. Încuiam uşa şi nu dădeam voie nimănui să intre în baracă. Evitam orice discuţie cu blatnoii. Din păcate, în lagăr era şi un român de prin părţile olteniei, cu numele de Grişan. Acesta se înhăitase cu o româncă şi trăia separat de noi. El făcea parte din grupa blatnoilor. Aceştia atacau femelie aduse pentru repatriere şi îşi băteau joc de ele. Întrucât erau femei mai puţine decât bărbaţi, blatonii se tăiau între ei pentru femei. După plecarea noastră am fost informaţi că acest Crişan a fost omorât de blatnoii negri. Pentru a nu ne întâlni cu blatnoii, organizasem aducerea mesei în baraca noastră. Cele câteva zile pe care le-am petrecut în lagărul de repatriere au fost liniştite. Nu peste mult timp un grup dintre noi am

fost ridicaţi, urcaţi în tren şi duşi la Moscova. Aici am fost încartiruiţi în vila în care fusese găzduit mareşalul german Von Paulus, înainte de repatriere. Se ştie că Von Paulus căzuse la Stalingrad cu armatele germane încercuite. Înainte de eliberare, el fusese găzduit în această vilă, îmbrăcat, tratat şi repatriat în condiţiuni excelente.

Vila aceasta era a unui fost comerciant de stofe din epoca ţarismului. Avea etaje şi oferea toate condiţiunile pentru o viaţă liniştită. Tratamentul era cu totul deosebit de cel de până acum. Din «domn» nu ne scoteau. Mâncarea era foarte bună. În sufrageria mare de la etaj era aşezat un televizor. Tot timpul cât am stat aici, peste treizeci, de zile, am putut viziona, atât dimineaţa cât şi seara, filme. Tot aici am surprins într-o seară următoarea scenă, ce s-a petrecut pe scena televiziunii moscovite. Tânăra care anunţa programul a trecut în spatele cortinei. Crezând că actorul care recita o poezie va rămâne pe scenă mai mult timp, a început să-şi aranjeze ţinuta dar acesta a tras cortina mai repede şi tânăra a fost văzută de toată lumea cu fusta ridicată, aranjându-şi jartierele. A fost un scandal public. Presa s-a sesizat, aducând critici conducerii televiziunii. S-a anunţat prin ziare că tânăra fusese concediată.

Conducătorii vilei ne-au oferit câteva plimbări în oraş. Am vizitat Universitatea Lomonosov, Piaţa Roşie şi mausoleul lui Lenin şi Stalin. În timp ce ne uitam atenţi, un necunoscut ne-a şoptit: «Mult timp nu va mai sta Stalin aici, s-a hotărât scoaterea lui. Hruşciov să trăiască». Ne-am desprins discret de acest necunoscut şi am plecat la autobuz. Am rămas cu gândul la cele spuse de anonimul care ne prilejuise bucuria. Răzbunarea istoriei!

Înainte de a pleca de la Potima am scris soţiei la Bucureşti să-mi trimită o copie după actul de refugiat.

La începutul lui aprilie am primit actul cerut.

S-a întocmit tabelul celor ce urmau să plece şi în seara zilei de 6 aprilie 1956 am fost îmbarcaţi în acceleratul Moscova–Bucureşti. Am fost urcaţi în două vagoane de dormit. Alături era vagonul restaurant, unde ni se servea regulat mâncarea. Aici peştele sărat şi pâinea neagră dispăruseră. Cu câţiva ani în urmă fuseserăm aduşi ca vitele, în bou-vagoane. Acuma, însă, tratamentul a fost diametral opus. Vagoanele noastre au fost însoţite de un colonel cekist. Era un om manierat, atent şi avea o ţintă deosebită. Se interesa, în special de bolnavi. Le dădea medicamente şi tot ceea ce aveau nevoie. Din tren am anunţat telegrafic

pe preotul Ion Puşcaşu din Chişinău că vom fi în gara celor mai frumoase zile ale noastre, în ziua de 9 aprilie dimineaţa. Am călătorit până la Chişinău două nopţi şi o zi. Ca răspuns la telegramă, în dimineaţa de 9 aprilie m-a întâmpinat în gară preotul Puşcaşu cu întreaga familie şi cu un grup de prieteni, vreo douăzeci de persoane. Când am coborât pe peron, mi-a apărut în minte toată viaţa mea, toată tinereţea mea. Aici era oraşul copilăriei, al tinereţii şi ai celor mai frumoşi ani din viaţa mea. Aici se născuse copilul meu, Valentin, aici scrisesem cele mai frumoase pagini din viaţa mea de publicist. Aici învăţasem să-mi iubesc patria. Tot aici se simţea spiritualitatea basarabeană, mai mult ca oriunde. Bunătatea, blândeţea, ospitalitatea basarabeană se demonstrau aici pe viu. O inimă ca a mamei basarabence nu se mai întâlneşte uşor pe faţa Terrei noastre. Toate acestea ne atrag, ne înfrăţesc şi ne fac să iubim cu putere de magnet aceste meleaguri binecuvântate de Dumnezeu.

Cu aceste sentimente am întâlnit familia părintelui Puşcaşu care îmi făcuse legătură cu familia mea în timpul vieţuirii în lagăre şi care au ţinut acum să mă salute şi să-mi ureze drum bun.

Am plecat spre ţară cu inima rămasă în oraşul copilăriei şi tinereţii mele. Era noapte. N-am putut privi panorama acestui oraş atât de scump sufletului meu. Un «Mulţi ani» cântat îndelungat de cei prezenţi la plecarea trenului m-a înviorat şi m-a întărit în speranţele şi idealurile mele.

Acceleratul a străbătut gările Ghidighici, Străşăni, Călăraşi, Şipoteni şi n-a oprit decât la Ungheni, devenită staţie de frontieră. Când vedeam scris la toate gările denumiri cu litere străine, parcă mi se înfigea un cuţit, în inimă. Tu plai românesc, udat de sângele atâtor eroi nu mai faci parte din trupul sfânt al ţării-mamă. Voi, meleaguri scumpe nu mai găzduiţi pe fiii lui Ştefan, atât din răsărit, cât şi din apus.

Făcea impresia că trenul ne smulge din trupul scumpei noastre provincii şi ne duce în necunoscut. Ziua se îngâna cu noaptea. Prin gări nu se mai vedea lumea de odinioară. Totul părea pustiu...

În sfârşit, am ajuns la Ungheni. Colonelul ce ne însoţea a dat comanda să ne încolonăm pe două rânduri. Ni s-a adresat tuturor spunând în esenţă că statul sovietic este cel mai corect din lume. Când se face o greşeală, statul o recunoaşte şi o repară. «În numele guvernului cer scuze pentru timpul petrecut la noi, mulţi dintre dumneavoastră fiind nevinovaţi».

Ne-a invitat să trecem în restaurantul gării şi să aşteptăm sosirea

delegaţiei române. Restaurantul era curat şi bine întreţinut. Chelneriţele toate erau tinere, îmbrăcate în negru şi cu guleraşe albe. Vorbeau corect frumoasa limbă românească. Când au aflat de unde venim, au început să întrebe fiecare de o rudă, un prieten sau un cunoscut. Altele spuneau că au rude în România, dar nu le pot vizita. Când vorbeau cu noi se uitau la dreapta şi la stânga dacă nu sunt auzite. S-a apropiat de noi un bătrân, cu părul alb şi gârbovit de vremi, care începu să plângă spunând că are un singur fiu şi acela este în lagăr. N-are cine-l ajuta la bătrâneţe. Mai bine nu se născtea, sau murea mai demult. Cât am stat pe peron şi în restaurant, mereu se apropiau de noi diferiţi localnici, care îşi depăneau durerile şi necazurile lor.

Am privit gara, clădirile din jur, care ne aminteau de vremurile fericite când Prutul nu era hotar. Ne-au trecut prin minte zilele bune şi fericite ale tinereţii, când toţi eram una, când toţi eram fraţi, când toţi aveam un cuvânt de spus, când toţi aveam rostul nostru, când toţi eram stăpâni pe destinul şi libertatea noastră, când toţi eram la căsuţele de pe meleagurile naşterii noastre.

CĂLĂTORIND SPRE IAŞI

După mai multe ore de aşteptare, a sosit şi delegaţia română, în frunte cu colonelul Pandele, şeful securităţii oraşului Iaşi. Colonelul sovietic ne-a încolonat şi ne-a predat delegaţiei române, spunând că trebuie să ajungem la destinaţie chiar în cursul zilei de azi. Vorbele mieroase ale colonelului sovietic ce ne însoţise de la Moscova până la Ungheni parcă se topiseră. Colonelul Pandele ne-a luat în primire ca pe nişte inamici. Parcă n-am fi fost fiii acestei ţări. Făcea impresia că ne aflam în orele când, cu 8–12 ani în urmă, fuseserăm arestaţi. Ne-au urcat în nişte camioane hodorogite, ce ne-au zguduit până la Iaşi de vai de noi. Călătoria a fost de pomină.

În clădirea securităţii din Iaşi ne-au înghesuit în nişte camere friguroase şi fără aer. Au început să-i strige pe cei cu «predare». Aceştia urmau să fie îmbarcaţi în trenuri şi trimişi la închisori. Deci, din închisoare în altă închisoare. Spre seară am fost duşi cu duba la gară şi îmbarcaţi în trenul de Bucureşti. Câte un tânăr ofiţer de securitate însoţea fiecare compartiment. Căutau să ne descoase despre cele

petrecute în Uniune. Se împlineau în seara plecării din Iaşi 7 ani şi 157 de zile de la urcarea în bou-vagoanele sovietice şi trecerea în rândul celor patruzeci şi două de milioane de deţinuţi.

Trecuseră zile, săptămâni, lungi şi ani şi noi ne schimbaserăm. Bolnavi, îmbătrâniţi şi speriaţi ne întorceam. Ce să aducem familiilor noastre?

Dimineaţa, în ziua de 10 aprilie, am sosit în Gara de Nord, unde ne aştepta o dubă a securităţii, ce ne-a condus în Calea Rahovei, unde, acum 7 ani şi 157 de zile, ni se răpise libertatea. Fiori teribili au trecut prin inima mea. Amintiriile primei coborâri în închisoare mi-au străpuns inima ca un fior. Atât de grele au fost clipele luării contactului cu închisoarea, încât nu le voi uita niciodată. Momente blestemate şi afurisite.

Am fost coborâţi din dubă cu bruma de bagaje ce mai aveam asupra noastră, în curtea închisorii. Am fost chemaţi pe rând de către unii ofiţeri, care ne-au luat un fel de interogatoriu. Ne-au cerut adresele familiilor şi ne-au lăsat să aşteptăm în curte. Au fost trimişi la adresele indicate tineri securişti, ca să cerceteze dacă familiile noastre ne primesc. Au fost şi cazuri când soţiile divorţaseră şi nu şi-au mai primit pe foştii soţi. Peste vreo două ore am fost chemat şi mi s-a dat la mână o notă, cu care urma să mă prezint la circa de miliţie, cu actele necesare, pentru a mi se elibera buletinul de populaţie.

Când am ajuns în strada Cornescu 44, am găsit pe soţia Lidia singură. Era slăbită şi bolnavă. Valentin era la facultate. Lidia nu avea nici un ban. Venisem cu un taxi şi a trebuit să apelez la vecini ca să pot achita transportul. Mi-a povestit în scurt toată drama vieţii lor, de după arestarea mea. Atunci era funcţionară la Direcţia Generală a Loteriei de Stat. Când s-a aflat de arestarea mea a fost chemată la Cadre şi i s-a pus în vedere că dacă vrea să mai rămână în serviciu trebuie să divorţeze. Ea a obiectat că soţul fiind preot, în cazul când soţia divorţează, el nu mai poate exercita misiunea de preot. Cadrele însă i-au pus condiţiunea categoric: ori divorţ, ori desfacerea contractului de muncă. Fără nici o milă, au scos-o din birou şi i-au spus să hotărască ce acceptă. Ea s-a întors şi le-a declarat categoric că nu poate divorţa. Peste câteva zile a fost scoasă din serviciu, fiind lăsată muritoare de foame. Zadarnic a încercat să demonstreze că are un copil de crescut şi că n-are nici un fel de mijloace de existenţă. Cei de la Cadre nici nu au voit-s-o asculte. S-a dat ordin să nu mai fie primită în instituţie...

De acum au început zile negre pentru sărmana Lidia şi Valentin. A trebuit să se zbată ca o adevărată eroină: să-şi păstreze demnitatea şi să-şi crească copilul. Pe Valentin îl transferasem eu de la Liceul Sf. Sava la Liceul Titu Maiorescu, azi I.L. Caragiale. Era în clasa a VII-a. A căutat Lidia să se adreseze la prietenii noştri comuni, dar nimeni n-o putea ajuta. Parcă avea păr de lup. Ziceau că la mijloc este vorba de o chestie politică. În acest răstimp s-a adresat braţelor de muncă, solicitând să fie repartizată undeva pentru a-şi asigura existenţa, desigur prin muncă. O trimiteau numai la munci sezoniere, unde nu se cerea autobiografie. A lucrat, ca muncitor necalificat, la încărcatul şi descărcatul lăzilor cu plante medicinale, unde şi-a fracturat o mână.

O fostă elevă a mea, de la Liceul Regina Maria din Chişinău, artista Tatiana Popa a angajat-o să-i ajute la creşterea şi îngrijirea copilului ei. Câţiva ani l-a avut în grijă şi l-a îngrijit ca pe propriul ei copil. Dacă bunica după mamă a copilului avea o atitudine umană faţă de Lidia, în schimb bunica după tată – Timotin – avea o atitudine negativă. O jignea şi adesea o insulta. După ani de suferinţe morale şi fizice, a trebuit să se retragă. A ajutat pe fiica preotului Alexandru Vasilache, din judeţul Tighina la vânzări în chioşcul de ziare, ce-l avea angajat. Deci tot situaţie ingrată.

Familia mea, fratele Teodor şi surorile Maria şi Nădejdea în frunte cu mama o ajutau. Din păcate, ambele surori au fost aduse din Banat în Bărăgan unde li s-au fixat domicilii obligatorii pe teritoriul comunei Mărculeşti – Ialomiţa, satul Viişoara. Aici, toţi cei aduşi cu forţa au fost obligaţi să construiască case şi acareturi. Fuseseră scoşi din trenuri şi lăsaţi în câmp deschis, spunându-le că trebuie să se descurce singuri. Nu li s-a îngăduit ca să ia din Banat tot ceea ce aveau.

Soţia Lidia venea adesea la satul nou înfiinţat, Viişoara, unde ai mei o aprovizionau cu ceea ce puteau. Mai mult decât oricine a ajutat-o familia cumnatului meu, preotul Victor Lefter, pe atunci preot în satul Cristeasca din judeţul Dâmboviţa. Atât cumnatul Victor, cât şi cumnata Nataşa, sora Lidiei, s-au purtat ca adevăraţi fraţi. Au adăpostit-o, au încurajat-o şi au susţinut-o sub toate aspectele.

Când Valentin era în clasa a X-a a fost eliminat din cauza originii nesănătoase. S-a angajat la un laborator chimic ca laborant. A cunoscut acolo un evreu bătrân care lucra ca fotograf al laboratorului. Valentin îşi făcea serviciul de laborant. Laborantul evreu, văzând stăruinţa şi sârguinţa lui Valentin în exercitarea îndatoririlor sale, l-a chemat şi i-a

spus că el iese la pensie. I-a propus să-l iniţieze în taina fotografiatului, ceea ce Valentin a acceptat. Ieşind la pensie, l-a recomandat pe Valentin ca urmaş. Valentin a făcut faţă noii sarcini. Toată lumea era mulţumită. Dar Valentin trebuia să termine clasa a X-a. S-a adresat colegului meu, profesorul Simion Pamfil, pe atunci director la Liceul Matei Basarab, care l-a înscris la examen şi l-a ajutat să obţină şi bacalaureatul. Lucrurile nu se puteau opri aici, Valentin voia să urmeze facultatea. Lidia s-a adresat profesorului universitar, Veceslav Harnaj, preşedintele Apimondiei, al cărui tată, preotul Dumitru Harnaj, îmi fusese bun prieten încă din copilărie. V. Harnaj era profesor la Institutul de Petrol-Gaze şi Geologie din Bucureşti. Prin bunăvoinţa şi înţelegerea profesorului Harnaj, Valentin a reuşit la Facultatea de Geologie. Coincidenţa face ca la întoarcerea mea să-l găsesc pe Valentin urmând facultatea de geologie, ce funcţiona în localul fostului Liceu Regina Maria unde până la 20 octombrie 1948 eu funcţionasem ca profesor.

Nimeni dintre ai mei nu ştiau nimic de mine. Mă credeau mort, de aceea la înscrierea lui Valentin în facultate s-a trecut în formular: tata mort, iar mama casnică. Au mers lucrurile aşa până în toamna anului 1956, când a trebuit să se facă reînscrierea în anul V. A trecut atunci în formular: «Tata reîntors din prizonierat din URSS, iar mama casnică». Rectorul institutului, voind să-şi dovedească vigilenţa l-a exmatriculat pe Valentin pentru declaraţie nesinceră.

M-am prezentat la rector şi i-am demonstrat că aşa era situaţia: nu se ştia nimic de existenţa mea. Rectorul m-a trimis la minister, iar tinerii din minister mă trimiteau la rector. Deci, de la Ana la Caiafa. Valentin a trebuit să se angajeze la întreprinderea IUT din Bucureşti. A lucrat la îndiguirea Deltei Dunării în condiţiuni extrem de grele. Între timp, rectorul (fiu de moşier şi bancher din Rusia Albă, bulgar de origine) a fost scos din funcţie. A urmat ca rector olteanul Petrulian. Acesta cunoştea perfect situaţia. L-a reprimit pe Valentin şi i-a admis să dea într-o sesiune examenul din anul V. A luat 10 la toate materiile. Având examenul de stat, a fost repartizat prin Ministrul Minelor la IUT. Pe urmă s-a transferat la IPSH şi în cele din urmă în Ministerul Transporturilor, Departamentului Navigaţiei Civile. Aici era apreciat foarte bine. Era trimis regulat la lucrările Comisiei Dunărene ca reprezentant al statului român, unde susţinea punctul de vedere al guvernului nostru. Menţionez că el posedă două limbi străine, franceza şi rusa. A durat această situaţie mai mulţi ani. Când se întorcea de la Comisia Dunăreană, miniştrii îl

felicitau pentru ţinuta lui demnă şi rezultatele favorabile ce le obţinea. Când se punea problema avansării însă, toţi miniştrii îi răspundeau: «Păcat că ai bube în cap», nu poţi fi avansat...

Necazurile însă nu vin singure. În anul 1967, aprilie 5, sărmana mea soţie Lidia ne-a părăsit. A murit din cauza unui cancer, ce se dezvoltase în decursul anilor de suferinţă. I-am făcut o înmormântare la care au participat 67 de preoţi, în frunte cu regretatul protoiereu Simion Neaga şi protopopul Octavian Popescu. A cântat un cor frumos şi au vorbit preoţii: Simion Neaga, Dumitru Luca şi Alexandru Iacovei. Prohodul s-a făcut în biserica Sf. Spiridon Nou din Bucureşti, iar înhumuarea s-a făcut în cimitirul Mărcuţa, unde funcţionam şi funcţionez şi azi ca preot. Catedrala Sf. Spiridon era arhiplină. Aproape toţi credincioşii din parohia Islaz–Brăneşti, unde funcţionasem opt ani de zile au fost prezenţi la înmormântare. Printre prietenii basarabeni am remarcat prezenţa la înmormântare a lui Pantelimon Halipa, fost ministru al Basarabiei şi ministru al mai multor legislaţii, Gheorman Pîntea, fost primar al Chişinăului şi al Odessei, Haralambie Marchete, fost prefect al judeţului Lăpuşna, Petre Guciujna, fost ajutor de primar al judeţului Orhei, avocat Atanasie Bacalîm, cu soţia, Liuba, şi fiul inginer Arcadie, preot Vasile Trofim din Piteşti cu soţia Alexandra, preot Victor Lefter cu soţia Natalia, Ana Irjiu–Ploieşti, preot Alexandru Enache din Ghimbav – Braşov. Un grup de nouă basarabeni, toţi purtând numele de Ţepordei, doctor Iacobescu–Bucureşti, preot Plafon Ion – Rm. Sărat, preot Tuţă Nica – Bucureşti, preot Constantin Popescu Bucureşti, preot Nicolae Pretorian – Bucureşti, preot Silviu Şerbănescu – Bucureşti, preot Buda Gheorghe – Bucureşti etc. Şeful catedralei Sf. Spiridon a mărturisit că de mulţi ani n-a mai avut atâta lume la o înmormântare. Credincioşii din Islaz au venit cu mic cu mare să petreacă la locul de veci, pe cea care în decurs de şase ani de zile a fost în mijlocul femeilor din parohie, a cântat cu ele Sfânta Liturghie în toate duminicile şi sărbătorile. Ori de câte ori se îmbolnăvea o femeie sau un copil, mama-preoteasă sărea în ajutorul lor. Şi în materie de sfaturi gospodăreşti ea căuta să le fie de folos tuturor. Nu există femeie care să se fi adresat ei şi să nu fi obţinut un ajutor moral sau material. De aceea, când în toamna anului 1966 s-a îmbolnăvit mama-preoteasă din Islaz, uşa se deschidea din oră în oră la sunetul celor ce căutau să-şi manifeste dragostea faţă de ea, aducându-i flori sau alte ofrande din produsul gospodăriilor lor.

Revenit în ţară, am căutat să-mi aranjez situaţia, să-mi fac un rost şi să

intru în mersul normal al vieţii. Din păcate lucrurile s-au aranjat cam greu. La arestarea mea din anul 1948, eu fusesem profesor de religie. În toamna aceluiaşi an urma să fiu încadrat ca profesor de limba română şi istorie. Cursurile au început la 1 noiembrie 1948. Eu fiind ridicat la 20 octombrie n-am apucat să văd ce încadrare mi-a făcut Ministrul Învăţământului... Când m-am prezentat în aprilie 1956, la Ministrul Învăţământului, solicitând un post de profesor, mi s-a răspuns că eu nu mai pot funcţiona ca profesor, deoarece religia a fost scoasă din învăţământ, iar eu nu m-am reprofilat ca şi ceilalţi colegi ai mei. M–au trimis la Mitropolie ca să mi se rezolve situaţia ca preot. Conducerea Mitropoliei m-a trimis în primul rând la Consistor ca să se verifice dacă eu n-am renunţat la preoţie şi deci am avut preoţia lucrătoare. Şedinţa Consistoriului a fost prezidată de venerabilul preot Tudorache, de la parohia Sf. Visarion din Bucureşti. Am prezentat martori că eu am spovedit, am împărtăşit şi am făcut multe servicii religioase în lagărele prin care am trecut. Martorii Alexandru Smochină şi Levon Hariutunian au depus mărturii concludente în acest sens. Consistoriul, luând în consideraţie declaraţiile mele şi arătările martorilor, a stabilit că în cursul celor opt ani de absenţă din ţară, am avut preoţie lucrătoare. M-am prezentat la secţia administrativă a Mitropoliei Bucureştilor, la consilierul Petcu. Acesta mi-a răspuns că nu-mi poate lua în consideraţie cererea de încadrare ca preot, până ce nu fac cursurile de îndrumare din cadrul Institutul Teologic. M-am înscris la cursuri. Mi s-au cerut bani. Eu nu aveam. Cu chiu cu vai, mănăstirea Antim mi-a acordat un ajutor pe care l-am depus ca taxă la înscriere. Dar se întreba cineva din ce trăiesc eu? Soţia nu avea salariu, iar fiul era student, urmând cursurile la zi. Şi aici Dumnezeu mi-a ajutat. Un grup de profesori şi profesoare, colegi de ai mei din învăţământul secundar, m-au recomandat la şcolile lor ca meditator. Printre aceştia au fost: Nicu Jaleghie, Simion Pamfil, Mariana Zamfirescu şi alţi colegi.

În tot cursul anului 1956 şi 1957 am trăit de pe urma meditaţiilor. Meditam la limba română, franceză, germană şi în cursul inferior la matematici pentru începători. Remuneraţia era modestă, dar îmi puteam întreţine viaţa.

În duminici şi sărbători, unii confraţi preoţi mă invitau să oficiez Sfânta Liturghie împreună cu ei. Amintesc printre alţii pe venerabilul preot Simion Neaga, pe preotul Dumitru Drăgan, pe preotul Galaction Buruiană, pe preotul Gheorghe Petrescu, pe preotul Victor Popescu şi

alţii.

Regretatul Mitropolit Efrem Enăchescu mă invita adesea la el, la mănăstirea Cernica, de unde nu plecam niciodată cu mâna goală. De Efrem Enăchescu mă legau amintiri frumoase din timpul păstoriei sale, ca Mitropolit al Basarabiei. El mă preoţise şi tot el a lăsat în testament să particip la înmormântarea lui, ceea ce am executat.

În dealul Mitropoliei erau câteva persoane care se opuneau intrării mele în rândul preoţilor din Bucureşti. Cel care a căutat să spargă gheaţa a fost preotul Simion Neaga. El a dus tratative cu răposatul Patriarh Iustinian Marina pentru încadrarea mea. A mers până acolo încât ne-am angajat şi am tradus din româneşte în ruseşte teza de doctorat a fiului Patriahului Justinian, doctor Ovidiu Marina. Teza de doctorat tradusă de noi a fost susţinută la Facultatea de Medicină din Moscova. Opoziţia cea mai mare faţă de încadrarea mea o făcea directorul politic de la Departamentul Cultelor.

În anul 1957 Patriarhul Justinian m-a numit preot suplinitor la parohia Creangă din Colentina. Împuternicitul departamentului însă, Ghiţă Gheorghe, venea în biserica parohiei şi voia să mă alunge, spunând că Patriahul n-avea voie să mă numească. Eu îi răspundeam că execut ordinul scris al Patriarhului. Teroarea asupra mea a exercitat-o acest Ghiţă Gheorghe până ce a fost prins cu nişte afaceri şi destituit.

Preotul Colăcescu de la parohia Creangă din păcate, n-a avut o atitudine frăţească faţă de mine. Fratele său, preotul Vasile Colăcescu din parohia Pantelimon, a intervenit de nenumărate ori pe lângă fratele său, insistând să-şi schimbe atitudinea faţă de mine. În ianuarie 1959, Departamentul Cultelor, aducând în capitală treizeci de preoţi foşti uniţi şi reveniţi la ortodoxie, a repartizat la parohia Creangă pe preotul Pop Dumitru din Ardeal. Toate parohiile libere din capitală au fost ocupate de către preoţii foşti uniţi. M-am prezentat Patriahului şi am cerut să mă numească la parohia Islaz, din raionul Brăneşti. Mă săturasem de necazurile pricinuite de menţionatul Ghiţă Gheorghe. Patriarhul a acceptat numirea mea şi m-am prezentat la parohie. Islazul avea două biserici: una în satul Islaz şi alte în satul Vadul Anei, la şase km distanţă. Salariu de la stat nu aveam, iar în casa parohiei erau zero lei, zero bani. Am slujit prima dată în ziua de 2 februarie 1959. Numirea având-o pe data de 1 februarie. După Sfânta Liturghie, am convocat consiliul parohial şi le-am citit ordinul de numirea mea. Consiliul parohilal auzind că eu locuiesc în Bucureşti mi-au declarat că au mai avut un preot din

Bucureşti şi n-au fost mulţumit de el, deoarece venea în parohie din când în când. Ei vor cere să le numească un preot care să locuiască în parohie. Le-am spus atunci să-mi dea un răgaz de trei luni şi după aceasta se vor pronunţa dacă sunt de acord sau nu ca să le fiu preot. În acest timp, nu încasam salar. Nu s-au împlinit trei luni şi spre sfârşitul lunii martie, consilierul parohial Măcinici a adunat lumea la biserică şi toţi în unanimitate mi-au declarat că ei sunt mulţumiţi de mine, de serviciile mele, de comportarea mea şi modul cum caut să rezolv toate problemele din viaţa lor. S-a fixat adunarea parohială, care a hotărât ca toată lumea să plătească contribuţia benevolă, pentru fixarea salariului preotului. În aceeaşi zi s-au adunat 6.000 lei în scopul mai sus amintit. În cursul săptămânii următoare, atât parohienii din Islaz, cât şi cei din Vadul Anei, şi-au achitat contribuţia faţă de biserică, desigur sub eliberare de chitanţă.

Raporturile dintre noi au fost în permanenţă foarte bune.

În privinţa contribuţiei benevole faţă de biserică ca şi contribuţiile la diferite servicii religioase nu existau niciodată discuţii şi neînţelegeri. Fiecare dădea cât putea şi ce dorea. În decurs de opt ani cât am funcţionat în parohia Islaz n-am avut niciodată vreo discuţie pe această temă.

În primul an de pastoraţie în Islaz, am constatat că oamenii sunt foarte muncitori şi dornici de a-şi avea gospodăriile lor puse la punct. Până la colectivizare, oamenii din aceste sate trăiau exclusiv din rezultatul muncii lor pe ogoare, în grădini şi în gospodării. În fiecare an islăzenii puneau câte o jumătate de hectar de pepeni, a căror roadă în parte o consumau, iar cea mai mare parte o vindeau pe pieţele Bucureştiului. Erau renumiţi harbuzari în toată regiunea. Când te duceai în curţile lor în sezonul pepenilor, nu scăpai până nu stăteai cu ei să mănânci sau să iei acasă. Fiecare gospodar avea vaca lui, oiţele lui şi cei mai mulţi caii lor. Odată cu colectivizarea, ei au rămas la lotul personal ce se acordă fiecăruia. Pe acest lot ei caută să-şi cultive cele strict necesare gospodăriilor lor. Constatând că satul era bântuit de pesta păsărilor, am luat iniţiativa înfiinţării unei asociaţii de crescători de păsări, în mod raţional. M-am înscris în Asociaţia crescătorilor de păsări din Bucureşti, calea Văcăreşti nr. 4 şi am urmat cursurile organizate de medicii veterinari din Ministerul Agriculturii. Paralel, mi-am organizat o crescătorie de păsări în curtea casei parohiale. Am săpat la adâncime de doi metri, lăţimea patru metri şi lungimea şase metri, şi am acoperit

şanţul cu carton gudronat. Am organizat un coteţ cald, fără a face foc în el. Am cumpărat 500 de pui de la o fermă de stat de pe şoseaua Bucureşti – Otopeni. Am încălzit o cameră la temperatura de 30 grade, şi potrivit instrucţiunilor medicinei veterinare însuşite la cursurile urmate la Asociaţia crescătorilor de păsări, puii se dezvoltau bine la această temperatură. I-am obişnuit să mănânce singuri, fără cloşcă. Am înfiinţat o secţie a crescătorilor de păsări din Bucureşti şi convocam pe cele 50 de membre ale asociaţiei de două ori pe săptămână, ca să vadă cum se cresc puii în mod raţional. Au început şi gospodinele din Islaz să imite exemplul meu. Ele însă creşteau puii în bucătărie. Vreo cinci dintre gospodarii ridicaţi economiceşte şi-au făcut coteţe călduroase. Făceam injecţii la puii tuturor asociaţilor în mod gratuit. Plăteau numai serul. Pesta a început să dispară din Islaz.

Dintre cei 500 de pui aduşi de mine au pierit câţiva. Au fost şi destui cocoşi pe care i-am sacrificat. Am intrat în iarnă cu 300 de găini. Toate erau din rasa Lehorn, găini de ouă. Le hrăneam după reţeta cărţii. Erau bine dezvoltate. Am construit 50 de cuibare, dintre care 10 erau «capcană». Când intra găina în cuibar, acesta avea un dispozitiv, care făcea să se ridice un fel de copac şi să închidă găina înăuntru. Când apreciam că găina a ouat deschideam uşiţa şi dacă oul era sub ea, o scoteam afară. Pe ou scriam cu creion negru, nu chimic, numărul matricol al găinii ce-l avea agăţat la picior. Treceam apoi în registrul matricol, oul, la ziua respectivă. În acest mod aveam evidenţa cât oua fiecare găină. Toată ziua eram ocupat cu ele. Aveam semănată lucernă şi morcov; boabele şi tăriţa le cumpăram. De la 300 de găini obţineam în medie 200 de ouă zilnic. Ouăle le păstram la loc rece şi ferite de lumină. Aşa glăsuiau instrucţiunile. Pentru orice necaz, cât de mic, ce-l aveau crescătorii, eram consultat. Invitam adesea şi pe medicul veterinar Ioana, un grec foarte simpatic. Se dusese prin împrejurimi faima crescătorilor de păsări din Islaz.

În ziua de 30 decembrie 1961 m-am pomenit cu primul secretar al raionului Brăneşti, Pană, însoţit de preşedintele colectivului, Ştefan Nedelcu, şi cu medicul veterinar Ioana, că vin la mine şi îmi spun că doresc să-mi viziteze crescătoria de păsări. Primul secretar se interesa îndeaproape de mecanismul creşterii păsărilor. Când a văzut cuibarele capcană a rămas uimit. Vedea pentru prima dată aşa ceva. Veterinarul îi dădea cu lauda la adresa mea. I-a impresionat plăcut blândeţea păsărilor, căci multe îmi săreau pe umeri. La un moment dat, secretarul mă

întreabă: «Ştiu că aveţi o licenţă universitară. Nu-i nepotrivită munca cu găinile, care se cam murdăresc şi au miros neplăcut?». I-am răspuns: «Eu am crescut şi oameni. Unii dintre aceştia m-au băgat la puşcărie. Găinile însă îs mai corecte. Nici una nu-mi face vreun rău. Ele fac celea ce le indic eu. Oamenii însă nu. Cred că sunteţi de acord», am încheiat eu. «Ai dreptate!» a confirmat el. I-am invitat în casă şi i-am omenit cu ceea ce aveam. Mi-au spus că au venit să le vând vreo 2000 de ouă pentru revelion. Colectivul are 5.000 de găini, dar nu le-a putut oferi decât 50 de ouă. I-am răspuns afirmativ. Am pus patru femei din comitetul asociaţiei să le împacheteze ouăle în nişte coşuri cu pleavă. Operaţia se făcea în prezenţa şoferului, care se sculase de la masă şi lua ouăle în primire. La sfârşit, primul secretar a scos banii să-mi plătească. Eu i-am răspuns că donez aceste ouă pentru revelionul raionului. «Nu se poate», răspunse primul secretar. «Eu sunt stăpân pe ouăle găinilor mele. Dispun de ele cum cred eu. Nu am nevoie de aprobări speciale. Nu mă lăsaţi să fac un cadou raionului?». Atunci primul secretar mă întrebă de unde procur hrana pentru păsări. I-am răspuns că de pe piaţa liberă. Întrebându-mă cât plătesc i-am spus că patru lei kilogramul.

Primul secretar îmi ceru o coală de hârtie pe care scrise textual: «Se va vinde preotului Vasile Ţepordei, din magazia colectivului, porumb „ovăz şi tărâţe la 50 de bani kilogramul, pentru întreţinerea păsărilor din frumoasa sa crescătorie. Exemplul lui trebuie urmat şi de alţii».

Ne-am despărţit prieteni. În martie 1962 s-a ţinut în Brăneşti conferinţa de îndrumare a preoţilor din raion. A prezidat Vicarul Mitropoliei Bucureştilor, preotul Alexandru Ionescu. La conferinţă a luat parte şi primul secretar Pană. Când s-a cerut un raport de activitate, s-a sculat primul secretar şi a făcut un fel de raport despre activitatea preotului din Islaz, spunând că dacă am avea în raion cinci preoţi ca cel de la Islaz, raionul nostru ar lua premiul pe Republică. Părintele vicar Al. Ionescu a rămas impresionat şi a raportat cazul răposatului Justinian.

Când am candidat pentru transferare la parohia Mărcuţa, în anul 1966, din cei patruzeci şi doi de candidaţi am fost ales primul, având nota 10 la licenţă, 10 la activitate socială şi 9,75 la cursurile de îndrumare. Pe ziua de 1 decembrie 1966 am fost transferat la parohia Mărcuţa unde funcţionez până astăzi. În curând împlinesc 24 ani de activitate în această parohie. Când am fost transferat aici biserica era într-un hal fără hal. Ploua prin acoperiş, iar pe jos era noroi.

Monumentele istorice au luat asupra lor sarcina restaurării bisericii

Mărcuţa, unde au lucrat intens aproape trei ani de zile, investind milioane de lei pentru restaurare.

Din 1967 funcţionez la această biserică împreună cu preoţii Nicolae Pretorian şi Constantin Popescu. Am căutat să ne facem datoria în mod conştiincios şi conform prevederilor canonice. N-am avut între noi nici un fel de probleme care să ne despartă. Am căutat să ne facem datoria, conform preceptelor: «Toate pentru toţi» şi «Ale tale dintru ale tale, Ţie îţi aducem pe toate şi pentru toate».

Despre activitatea mea la această parohie las să vorbească cei pe care i-am păstorit şi îi păstoresc cu tot devotamentul şi credinţa că bunul Dumnezeu răsplăteşte fiecărui după faptele sale.

PESTE ŢĂRI ŞI OCEANE

VIZITA ÎN AMERICA

În anul 1975 am primit o chemare din partea fiului meu Valentin ca să-i fac o vizită în America, unde se stabilise. Am făcut o cerere de paşaport, care însă mi-a fost respinsă. I-am comunicat lui Valentin rezultatul. Singura soluţie era aşteptarea.

În ziua de 18 august 1976, femeia de serviciu a venit în biserică unde oficiam Sfânta Liturghie şi mi-a spus că sunt chemat urgent la Serviciul de Paşapoarte. Îmi lăsaseră de acolo numărul de telefon. După terminarea slujbei am sunat la telefon şi mi-a răspuns căpitanul Adrian, să mă prezint de îndată cu buletinul de populaţie şi taxa de 125 lei, achitată la CEC. M-am prezentat şi mi s-a înmânat paşaportul. Eu am obiectat că în anul 1976 nu făcusem cerere de paşaport. Căpitanul mi-a răspuns că paşaportul s-a dat din «înalt ordin». Nu am priceput formula!

Seara am vorbit cu Valentin la telefon şi i-am comunicat primirea paşaportului. I-am povestit discuţia avută la primirea paşaportului. El mi-a spus că preşedintele Ford luase în primire metroul din Washington cu câteva zile înainte. Valentin lucrase la construirea metroului şi era de faţă la solemnitate. Când directorul general al construcţiei metroului a anunţat că la această operă luaseră parte specialişti din toate ţările, din lume, menţionând şi România, preşedintele Ford a adăugat că în România avem prieten pe Nicolae Ceauşescu. Valentin, care avea memoriul întocmit, s-a apropiat de preşedintele Ford şi i-a spus că tatăl lui nu este lăsat să vină în America. Preşedintele a primit memoriul, pe care l-a înmânat ministrului de Externe Kisinger. Acesta l-a chemat pe ambasadorul român Nicolae Nicolae şi i-a transmis dorinţa preşedintelui de a fi aprobată cererea de venire a mea în America. Urmarea se ştie: sâmbătă 18 august 1976 la ora 13,00, mi s-a înmânat paşaportul de plecare în America.

Potrivit indicaţiilor date de Valentin, m-am prezentat la ambasada americană şi franceză solicitând viza pentru intrarea în ţările respective.

Valentin îmi comunicase că până la 21 septembrie îşi va petrece concediul în Spania. Eu va trebui să plec din Bucureşti în ziua de 21 septembrie în direcţia Paris. Am obţinut vizele şi la ora opt dimineaţa eram prezent la aeroportul Otopeni. Era un timp ploios şi mohorât. Venise să mă petreacă preotul Sergiu Roşca cu soţia, cumnatul meu preotul Victor Lefter, Teodor Alionte, care mă condusese cu maşina, Petre Ştefănescu, căpitan Piescu, sora mea Maria Alexandrescu, precum şi un număr considerabil de enoriaşi.

Treceam prin momente impresionante. Despărţirea de ţară m-a emoţionat aşa de mult încât lacrimile îmi curgeau din ochi. Atât din faţa altarului, cât şi în întrevederile avute cu mulţi prieteni, cunoscuţi şi credincioşi din parohie, declarasem categoric că mă duc într-o simplă vizită la fiul meu şi mă întorc. Când am trecut spre vămuire, mi-am dat seama că între mine şi cei ce mă petreceau se făcea un gol. Eram peste graniţă. Gând m-am urcat în avion am devenit calm. Parcă aş fi plecat undeva să că mă reîntorc spre seară. Decolarea se făcu lin. Fiica preotului Mihai Ştefan din Roman, pe care o vedeam prima dată şi care călătorea spre Rio de Janeiro, s-a ataşat de mine ca un copil. Nu mai călătorise niciodată cu avionul. Avea emoţii puternice. I-am povestit o istorioară din viaţa sfinţilor, atrăgându-i atenţia spre subiectul narat. Peste puţin timp şi-a revenit. Am fost calm până la aterizare. Avionul a zburat pe deasupra Carpaţilor, a Budapestei şi a Vienei. Parisul se vedea ca-n palmă. Din avion nu părea să fie ceva de neînchipuit. Aeroportul parizian nu-i ceva extraordinar. Este mai mare ca Otopenii. Peste tot mişună fel de fel de lume: negrii, europeni, americani etc. Francezii seamănă cu românii. De la prima vedere sunt mai reci. Fiecare este preocupat de interesul lui. Hamalii, lacomi de câştiguri, nu-ţi dau brânci, ba, lipsesc cu desăvârşire. Fiecare îşi duce bagajul cu căruciorul lăsat la dispoziţia călătorilor. Nu vezi nici şmecheri care să ţi se ofere să te aranjeze la vreo gazdă, ca să te ciupească. Mi-am pus bagajele pe cărucior şi am căutat biroul TAROM-ului. Mă înţelesesem în acest sens cu Valentin. Funcţionarul din biroul TAROM-ului mi-a răspuns de mântuială. Nu m-a impresionat. Mi-am zis că aşa-i serviciul lor. După o aşteptare de vreo 20 de minute a apărut şi Valentin. Întâlnirea a fost emoţionantă. Mai ales pentru el. Eu mi-am păstrat calmul tot timpul. Bucuria mi-a fost mare. Revederea, după şapte ani cu singurul copil, vă închipuiţi cât a fost de plăcută.

22 Septembrie 1976. După ce am dormit o noapte într-un hotel mijlociu, de pe malul Senei, am hotărât să începem vizitarea Parisului. Soarele îşi făcuse apariţia cu timiditate. Ne fixăm vizitarea renumitei catedrale Notre Dame. Este un edificiu colosal. Ochii nu mi-au văzut în viaţă o clădire asemănătoare. Faţada este impresionantă. Creatorul planului acestui măreţ edificiu s-a întrecut pe sine. Coloanele din interior, construite din piatră, te impresionează. Vitraliile în albastru şi roşu dau un aspect impresionant. Instalaţiile ce-ţi oferă să asculţi la difuzoare istoricul acestei renumite catedrale, parcă te îmbie să participi la reactualizarea timpurilor ce au determinat ridicarea prea valorosului edificiu. Credincioşi, pelerini şi excursionişti din toate colţurile lumii mişună în toate direcţiile. Închinătorii îşi pleacă genunchii în faţa icoanelor blândului Crist şi îşi înşiră durerile şi bucurie în intima pronunţare a păsurilor lor. Stolurile de porumbei, ce te petrec la intrarea şi ieşirea din catedrală îţi amintesc de spiritul sacru ce emană pacea şi bunăvoirea între oameni. Catedrala se află în insula mare de pe Sena. După trei ore de vizitare a catedralei, mergem pe Champs Elisees. Este bulevardul principal al Parisului, asemănător cu Kiseleff-ul nostru. De o parte şi de alta întâlnim alei cu pomi. Clădirile sunt impunătoare, dar sunt construite înaintea celor trei războaie mondiale. Partea centrală a oraşului n-are construcţii noi. Totul este vechi şi frumos. Redacţia ziarului «Le Figaro» se află în faţa noastră. La capătul Elissei-ului, iată renumitul arc de triumf, după care a fost construit şi al nostru de la şosea.

Mi s-a părut curios că Valentin, care ştie franceza, se adresa francezilor în limba engleză. L-am întrebat de ce. El mi-a răspuns că francezii ridiculizează pe cei ce comit greşeli în pronunţare. Şi ca să nu râdă ei de el, li se adresează în englezeşte, ca să râdă el, când greşesc ei.

23 septembrie. În ajun, prietenii Cornel şi Leana Ionescu-Siseşti ne-au luat de la hotelul unde dormisem şi ne-au transferat la locuinţa lor din cartierul nou al Parisului, Cretéil. Ne-au povestit condiţiunile fericite în care au construit apartamentul. Un inginer român, sosit de mulţi ani la Paris, le-a împrumutat o importantă sumă de bani cu care şi-au putut

înjgheba căminul. Din această am înţeles încă o dată că sângele apă nu se face.

Împreună cu soţii Siseşti, vizităm expoziţia egipteană şi Muzeul Luvru. Expoziţia egipteană înseamnă trecerea în revistă a culturii de pe valea Nilului, cu renumitele creaţii sculpturale-artistice de acum 33 de secole. Ramses al II-lea cel Mare, cu tot ceea ce a lăsat el umanităţii, trăieşte şi azi pe valea Nilului, ca atunci când a ordonat să i se cioplească statuile în piatră şi aur. Vizitând şi analizând expoziţia egipteană din Grand Palais, îţi dai seama de puterea de creaţie şi de execuţiile artistice şi arhitecturale din antichitatea egipteană.

Trecem la Muzeul Luvru, unde, timp de patru ore, vizităm numai sălile de pictură franceză, italiană, spaniolă şi olandeză, neştiind ce să admirăm mai mult, fiind expuse aici operele principale ale tuturor marilor pictori ai trecutului istoric. Aici îţi dai seama de tot ceea ce a putut crea spiritul uman în decursul istoriei. Vizitând exponatele sculpturii antice greceşti, îţi dai seama că ceea ce se lucrează astăzi, se inspiră din trecutul îndepărtat.

24 septembrie. Pornim să vizităm Sorbona, Panteonul şi Galeriile Laffaette. Mergând spre Sorbona, fără să ne dăm bine seama ajungem în strada Jean de Beuvais. Fulgerător, îmi vine în minte istoria Bisericii Ortodoxe Române din Paris. Când privim mai atent, observăm crucea ortodoxă deasupra unei clădiri. Ne apropiem. E Biserica Ortodoxă Română. Este ora 11.00. Biserica este închisă. Un anunţ indică orele slujbelor religioase: vinerea şi sâmbăta la orele 18,00, iar duminicile şi sărbătorile, la orele 10,00 utrenia, iar la orele 13,00 Sf. Liturghie, înaintăm spre Sorbona: o clădire impozantă. Ne apare în faţă vechea şi renumita Sorbonă, fostă la început colegiul de teologie (1253), iar mai târziu, în 1901, devine principalul centru superior de învăţământ. Azi, Sorbona reprezintă creierul învăţământului superior francez şi profesorii ei sunt consideraţi cei mai de seamă dascăli ai lumii. Atmosfera de la Sorbona este unică în toată Franţa. Din instituţie teologică, devine în 1792 *templul reacţiunii.* Dar clădirea rămâne în interior, o operă magnifică, din marmură albă sculptată de Gordon, în 1694. Cine a obţinut diploma Sorbonei a devenit nemuritor, printre alţi titraţi ai veacurilor. Panteonul adăposteşte în criptele subsolului său osemintele eroilor de ieri şi de azi ai Franţei. Acest magnific templu, în care eroii proslăvesc poporul francez, sfinţii îl proslăvesc pe Dumnezeu,

care a apărat şi a susţinut Franţa.

25 septembrie. Am vizitat Biserica Ortodoxă Română din str. Jean de Beauvais. Am admirat curăţenia bisericii şi duhul ortodox român ce se manifestă aici. Am vorbit cu preoţii Vasile Boldeanu şi Dimitriu (basarabean). Românii îşi iubesc biserica şi tradiţiile lor. Păcat că nu-i unitate între toţi românii de aici. Am vizitat Editurile Reunite – IMCA-Pres din strada 11 rue de la Montagne – ste – Genevieve 11 – F 75005 din Paris. Am găsit aici tot ceea ce au tipărit ruşii albi din Franţa şi Europa. Lucrările lui Soljeniţin, în număr de peste douăzeci se găsesc toate aici. Renumitul *Gulag* l-am găsit aici. În *Gulag* am reîntâlnit cei opt ani trăiţi de mine în lagărele sovietice.

Am continuat vizitarea Parisului cu maşina prietenului Cornel Ionescu Siseşti. Am vizitat linia de centură a Parisului, noile cartiere, cartierul Latin, biserica Trinităţii, din nou Arcul de Triumf, Palatul Invalizilor, Ministerul de Justiţie, Opera, Prefectura Poliţiei, magazine centrale, cu magazinul Laffaette în frunte. Exponatele te orbesc. Dar şi preţurile te ameţesc. Raportând la banii noştri, nu ne putem apropia de nimic. Am cumpărat pentru o bolnavă din Bucureşti o pereche de ciorapi medicali pe care am dat 30 de franci. Înmulţit 7 cu 30 face 210 lei. Aici costă 26 de franci, adică 162 lei. Şi toate la fel. Extrem de scump.

Este adevărat că şi salariile oamenilor sunt mari: 5.000 – 16.000 de franci lunar.

26 septembrie. E duminică. Peste tot este închis. Duminica se respectă. Aici e încrucişarea drumurilor tuturor concepţiilor de viaţă şi curentelor de gândire. La televizor asculţi o conferinţă despre inexistenţa lui Dumnezeu, după care urmează imediat Serviciul Divin de la Catedrala Catolică şi conferinţa despre existenţa lui Dumnezeu.

Versailles. Castelul în care, după primul război mondial, s-a semnat tratatul de pace, recunoscându-se României dreptul asupra tuturor provinciilor româneşti. E castelul unde sunt înregistrate toate războaiele Franţei. Toate epocile de glorie ale poporului francez, frate întru origine şi sânge latin. Versailles este construit de Monsard între 1678–1684. Parcurile din jur, bazinele cu jocurile de apă, florile admirabil plantate şi întreţinute, dau un aspect deosebit acestui renumit templu unde este înveşnicit tot trecutul glorios al poporului şi spiritului francez. Am vizitat

tot castelul, sală cu sală şi am rămas profund impresionat de tot ce am văzut şi am admirat.

27 septembrie. Dimineaţa ne pregătim de plecare. Prietenii noştri, Cornel şi Ileana, sunt emoţionaţi. Foarte drăguţi, se scoală cu trei ore şi jumătate înaintea plecării avionului. Ne conduc cu maşina lor la aeroportul Orly. Aici, o curăţenie ideală. Gentileţea salariaţilor te impresionează. Controlul bagajelor se face discret şi inteligent. Leana plânge de-a binelea. E o despărţire emoţionantă. Mă roagă să le vizitez părinţii şi să-i încurajez că-i vor aduce în vizită. Urcăm într-un avion Bolng 747 american, dar cumpărat şi administrat de piloţi şi personal indian. După ce urcăm la o înălţime apreciabilă, avionul se roteşte în jurul Parisului, care se vede ca într-un film. Casele, monumentele, bisericile, Sena, bulevardele, toate se văd clar. Pe măsură ce ne depărtăm, casele devin din ce în ce mai mici. Satele ne apar mici şi dese. Casele nu sunt aliniate ca în Anglia. Pământul se vede brăzdat de lanuri verzi. În Anglia apare mai multă verdeaţă. Casele sunt construite din cărămidă şi acoperite cu ţiglă roşie. Se văd grădini de zarzavat. E varză multă. Aterizăm pe aeroportul Londrei. Norii sunt mari. Ne împiedică să vedem satele şi oraşele. Totuşi, sunt momente când avem vizibilitate. Aterizarea e bună. N-am nici un fel de probleme. Rezistenţa organismului e la înălţime. Mă simt bine. Fiindcă m-am sculat cam devreme, mi-e somn. Aţipesc ca-n tramvai. Dar mă trezesc şi sunt acelaşi încrezător. De la Paris la Londra călătorim 45 de minute. Satele franceze se vedeau mai rar, iar cele englezeşti mai dese. Aerul e mai rece. Temperatura: 18 grade. În avion sunt în majoritate indieni şi indiene. Avionul are două clase. În clasa I-a călătoresc cei ce dispun de bani mai mulţi. Am coborât din avion şi am vizitat magazinele de pe aeroport. Foarte ciudat: unele băuturi sunt mai ieftine pe aeroport decât în oraşe. Găseşti tot ceea ce doreşti, din toate domeniile: alimente, băuturi, cadouri etc. Se vede imediat spiritul englezesc. Răceala şi distanţa.

Când ne-am întors de la aeroport şi ne-am urcat în avion, ni s-a făcut un control foarte sever. Aici am înţeles mai bine atmosfera străină ţării şi neamului nostru. Cu cât înaintăm în spaţiu, depărtându-ne de patrie, cu atât dorul de patrie îi mai mare. Nu mai auzim «limba vechilor cazanii». Avionul poate transporta 350 de persoane. Toţi însă vorbesc altă limbă. Majoritatea vorbesc engleza. Româna nu se aude.

Când urcăm din Londra spre Oceanul Atlantic, ni se prezintă un tablou

splendid. Norii apar ca o pădure de corali albi. Pe unde-i întretaie avionul, când nu-i pe deasupra lor, parcă ar merge printre nişte munţi de zăpadă. Din când în când se mai văd sate şi oraşe printre golurile dintre nori. E o privelişte splendidă. Face impresia că norii sunt spânzuraţi în vid. I-am putea asemăna cu fumul ce se înalţă când arde o uriaşă şiră de paie. La ora 13, 30 trecem deasupra Oceanului Atlantic. Şapte ore vom fi între apă şi aer.

AJUNŞI LA NEW YORK

La ora 15,30 am ajuns la New York. Am aterizat pe aeroportul Kennedy, cel mai mare aeroport. E pe malul unui golf al Oceanului Atlantic. E o mişcare de lume ce te impresionează. Vameşul spune că paşaportul nu mi-l va cere nimeni. Deci, suntem în ţara libertăţii. Lumea-i mai pestriţă ca la Paris. Mulţi negri, care mai de care mai originali. Mulţi papuaşi, chinezi, japonezi, coreeni, toate naţiile pământului. Numai pigmei nu am văzut (acei sălbatici care atunci când numeri până la cinci, adorm). Dar cred că sunt şi de aceştia.

În 15 minute am ajuns acasă la Valentin. Un apartament spaţios şi aranjat cu gust ne face primirea triumfală. Pereţii împodobiţi cu mănăstiri, biserici şi icoane româneşti îmi amintesc de Bucureştii mei dragi. Mă aşteptam ca cele 11 ore, ce s-au scurs de la urcarea noastră în avion la Paris şi până la aterizarea la New York, să mă obosească. Nimic din toate acestea. Mă simţeam ca la plecare. Seara, am dormit ca un copil nevinovat. Mă simţeam în altă lume.

Marţi 28 septembrie, am vizitat, cu Valentin, în maşina lui ca de ministru, o parte din oraş. Am vizitat câteva magazine alimentare. Am rămas uimit şi uluit. Găseşti în magazinele alimentare tot ce îţi poftеşte inima: carne de toate categoriile şi calităţile, brânzeturi, fructe, mere, pere, portocale, curmale, banane, pepeni turchestani, pepeni verzi, struguri, roşii, prune, zarzavat de supă, tot ce îţi trece prin minte. La sectorul peşte găseşti începând cu morunul, nisetrul, păstrăv, somn, şi tot ce dau apele pământului. Nici în dicţionare nu găseşti ce îţi oferă magazinele alimentare, care sunt foarte dese şi poţi merge unde îţi poftеşte inima. În tot cursul anului, găseşti toate fructele şi legumele din lume. În viaţa mea nu mi-au văzut ochii ce le-a fost dat să vadă aici.

Am vizitat apoi câteva magazine, în genul magazinului nostru «Unirea» din Piaţa Naţiunii. În primul rând, fiecare magazin are parcare la etajul 6, 7 sau 8. Te urci pe un fel de şosea în spirală până la ultimul etaj. O parchezi şi intri în magazin. Toţi te aşteaptă cu zâmbetul pe buze şi te întreabă tot zâmbind ce doreşti. Te conduc la articolul solicitat. Magazinele sunt arhipline. Stofe, haine gata, încălţăminte, covoare etc. Fiecare etaj are câte 3, 4 secţiuni. Un etaj se întinde pe multe mii de metri pătraţi. Cea mai bogată imaginaţie n-ar fi în stare să însăileze ce-ţi văd ochii aici.

Am trecut apoi cu maşina în centrul New York-ului, care se află pe o uriaşă insulă de piatră. Aici este cartierul Manahtan. E ceva grandios. Zgârie-norii te ameţesc. Am urcat cu liftul la etajul 102 al blocului Empire State, a cărei antenă atinge 1474 picioare (449 m) de unde vezi oraşul ca-n palmă. Este o privelişte încântătoare. Cât vezi cu ochii îs numai clădiri şi oraş. Zgârie-norii se întrec între ei ca uriaşii din poveste. Râurile şi lacurile ce brăzdează această capitală a lumii dau peisajului un farmec deosebit. Am urcat cu liftul până la etajul 101 în 3 minute. Ca în vis. Lin şi fără nici o emoţie. Am admirat mult timp acest oraş al minunilor, până ne-am adus aminte că trebuie să coborâm la masă.

Metroul New York-ului circulă rapid, dar este mai gălăgios ca al Parisului. Disciplina este mai mare ca la Paris. Metroul merge ca ceasul. Cel din New York hodorogit. El scuteşte însă oraşul de aglomeraţia imensă a celor ce merg sau vin de la lucru... Trenurile metroului circulă pe câte două linii în fiecare sens şi pe câte două planuri: etaj şi parter. E un mijloc admirabil de călătorie.

În America întâlneşti curiozităţi la orice pas. Astfel, în centrul New York-ului găseşti reclamă pentru fumat; un bărbat cu gura deschisă şi din minut în minut iese fum gros ca de la ţigară.

30 septembrie. La orele 9, 30 plecăm spre Washington cu maşina lui Valentin. Frumoasă, comodă şi încăpătoare, mă aşez în ea fără să-mi scot pălăria. Merge lin şi fără să simţ. Merge pe o şosea cu şase sensuri. Străbatem cinci state. Peste tot e un lanţ nesfârşit de oraşe, localităţi şi ferme. De o parte şi de alta, motele, fabrici, uzine, restaurante, ateliere etc. Drumul de 5 ore este foarte plăcut. Circulaţia este potrivit de aglomerată. N-am întâlnit până la Washington, pe o distanţă de 1.000 km, decât un singur accident. Toţi conduc cu o atenţie foarte mare.

ÎN WASHINGTON

Intrarea în Washington. Cu mai mulţi kilometri înainte de capitală, am parcurs o serie de păduri, asemănătoare cu ale noastre. Prin păduri însă, numai ferme. Odată pătrunşi pe teritoriul Washingtonului te izbeşte imensa verdeaţă. Pomi decorativi şi iarbă pe spaţiile virane. Multe parcuri şi grădini. Străzile sunt largi şi drepte. Clădirile nu sunt înalte ca la New York, dar sunt solide, cu gust lucrate şi aranjate. Magazinele, ca şi cele de la New York, sunt arhipline cu de toate. Palatul Congreselor domină clădirile Washingtonului. Este o clădire albă, înaltă, cu o cupolă centrală, parcă ar fi o catedrală. Se asemănă cu Panteonul şi Domul Invalizilor din Paris. Împrejur, o serie de clădiri albe, în care lucrează congresmenii şi senatorii. Biblioteca parlamentului este de asemeni o clădire impozantă. Vechea gară a Washingtonului a fost renovată şi transformată în monument istoric. Este o impresionantă clădire, care a depăşit vârsta de 100 de ani. Alături se construieşte o nouă gară. Cea veche rămâne ca o amintire a vremurilor de glorie ale căilor ferate americane.

Ca să poţi pătrunde la Casa Albă trebuie să te aşezi la rând cu începere de la ora 7,00 dimineaţa. Până la ora 14,00 intrarea se face în continuu.

Am ocupat o cameră la hotelul Holiday în statul Virginia, care se învecinează cu Washingtonul. Capitala este un district separat şi ţine de Congresul Federal.

Ceea ce impresionează în hotelurile americane este faptul că în fiecare cameră este pusă la dispoziţie *Biblia (Vechiul şi Noul Testament).* Aceasta dovedeşte că America este un stat eminamente creştin.

Am vizitat Curtea Supremă de Justiţie, care împreună cu Casa Albă, unde stă preşedintele Statelor Unite, şi Capitolium sau Parlamentul, care formează împreună triumviratul ce conduce Statele Unite. Toate se află în plin centrul administrativ al capitalei. Am mai vizitat cele trei statui ale lui Washington, Lincoln şi Jefferson, care stau ca trei pietre sfinte în mijlocul Washingtonului, amintind de rolul ce l-au jucat ei în conducerea şi întărirea Statelor Unite.

1 octombrie. Vreme umedă. Am plecat tot cu maşina să vizităm Capitoliumul sau Camera Reprezentanţilor şi expoziţia aviaţiei.

Capitoliumul este cea mai înaltă clădire din Washington. Conform unei legi in vigoare, nu se poate construi în capitală nici o clădire care să întreacă în înălţime Capitoliumul. Este mai înaltă decît Panteonul din Paris şi mai frumoasă. Exteriorul este alb. Sala mare de sub cupola centrală este o splendidă construcţie, pe pereţii căreia sînt pictate admirabil scene din lupta poporului american pentru libertate. Sînt arătate momentele principale din decursul războaielor americane pentru libertate, pentru independenţă. Sunt expuse statuile preşedinţilor mai de seamă ai Americii. Marmura din care este împodobit acest măreţ edificiu este cea mai scumpă din lume. Am trecut în sala de şedinţă a reprezentanţilor (deputaţilor), unde nimeni nu ne-a întrebat nici cum ne cheamă.

De când am intrat în America nimeni nu m-a întrebat de acte sau de nume. Am asistat la dezbateri din tribunele pentru public, care erau arhipline. Peste tot o politeţe şi o amabilitate ce te impresionează. Ghizii, personalul de serviciu, toţi sunt foarte atenţi şi ospitalieri.

Am vizitat apoi expoziţia aviaţiei, ce se află într-o sală uriaşă, inaugurată cu ocazia împlinirii a 200 ani de la întemeierea Statelor Unite.

Aici, într-o imensă mulţime de săli am văzut tot ce s-a construit de la primul avion, care a zburat de la patruzeci de secunde şi până la supersonicul de azi, care parcurge mii de kilometri pe oră. Am admirat capsulele spaţiale ale tuturor cosmonauţilor lumii, coborârea pe lună, a rocilor aduse pe pământ, a sateliţilor spioni şi de transmisiune, a uriaşelor avioane de transport, elicoptere, toate având piloţi în mărime naturară. Este expusă aici toată industria aeronautică, de la început şi până astăzi. De asemeni sunt expuse şi nenumărate catastrofe aeriene. Este o expoziţie interesantă şi impresionantă.

Am vizitat statuia lui Lincoln, unul din preşedinţii Statelor Unite, expusă într-o clădire în stilul templelor greceşti. La orele 16,00 am vizitat pe Dl. Vişoianu, fost ministru de externe al ţării noastre, care este stabilit în S.U.A. de 28 de ani. Până nu de mult, Dl. Vişoianu a funcţionat ca preşedinte al Comitetului Naţional Român din refugiu... A activat în acest comitet naţional sub directa îndrumare a regelui Mihai. În ultimul timp, o mare parte dintre membrii comitetului decedând sau îmbătrânind, domnia sa a anunţat că se retrage, în dorinţa de a se forma un comitet din elemente mai tinere. În prezent sunt: profesorul Veniamin de la Paris şi Dl. Vişoianu. Regele are ca secretar al său pe generalul Lazăr de la Londra, care, după expresia D-sale, taie şi spânzură. Acesta se

opune bunului mers normal şi raţional al treburilor comitetului.

Regele este înţelegător şi conciliant. Trăieşte în Elveţia şi lucrează la o întreprindere aviatică. Lucrurile nu-i prea merg bine. Are cinci fete, toate nearanjate. Cea mai mare are 27 de ani.

Un mare român, inginerul Marinescu de la Târgovişte, care a murit de curând, a întreţinut la studii două fete ale Regelui. Acelaşi Mecena a ajutat pe foarte mulţi români emigranţi cu bani şi alte ajutoare materiale. În Comitetul Naţional a mai activat şi un oarecare Zisu, fost social democrat de-al lui Titel Petrescu, decedat de curând. Cea mai mare parte a arhivei Comitetului Naţional a fost depusă la o universitate din California, de lângă Los Angeles. O parte din arhivă se află în casa domnului Ion Stere, fiul lui Constantin Stere (cel mai mic), care şi-a oferit serviciile sale pentru cauza românească.

În problema Basarabiei, Comitetul Naţional a protestat în mai multe rânduri pentru anexarea ei la URSS. S-a întocmit şi o istorie a Basarabiei de către fostul ministru şi deputat în Sfatul Ţării, Anton Criban, dar din lipsă de fonduri nu s-a putut tipări. Comitetul a căutat să adune material referitor la situaţia de azi a Basarabiei. Din cauza atitudinii actualului ministru al SUA-ului Kisinger, Comitetul a fost paralizat în mare parte. Acesta duce politica externă a Americii pe un drum greşit. El cedează sovietelor pe toată linia, în timp ce aceştia nu cedează nimic. Azi se duce o politică de cedare pe toată linia. Asociaţia ţărilor captive a protestat în nenumărate rânduri împotriva acestei politici, dar actuala conducere a Americii nu ţine cont de toate acestea. Cei ce mai ajută lupta captivilor împotriva URSS sunt unii deputaţi şi senatori.

România a organizat un dumping împotriva industriei încălţămintei a SUA. La Boston, de exemplu, şi-au închis porţile nenumărate fabrici din industria încălţămintei. Românii au oferit pantofi cu cinci dolari perechea.

America a acordat României Statutul Naţiunii celei mai favorizate pe un an de zile.

Dl. Vişoianu a declarat că se retrage la San Francesco, unde are un copil. Domnia sa n-are nici un fel de cetăţenie. Când a fost procesul lui Maniu, i s-a retras cetăţenia română, iar el n-a cerut cetăţenia americană pentru a putea activa în Comitetul Naţional. Toţi cei din Comitetul Naţiont n-au cerut cetăţenia americană. Au numai rezidenţa americană.

La naţiunile captive, ungurii emigraţi în 1956 şi cehii emigraţi în 1968 se declară comunişti şi canadienii au multe necazuri din cauza atitudinii

lor contradictorii. Sunt comunişti, dar nu vor să se întoarcă în ţările comuniste. Iugoslavii au acordat paşapoarte cu duiumul românilor din Banatul Iugoslav. În acest mod au emigrat foarte mulţi români din Jugoslavia în America. Ei au în New York o comunitate ortodoxă din câteva mii de români. Au şi biserica lor ortodoxă română, condusă de preotul Roşu din părţile Oradea Mare.

La Ministerul de Externe al SUA este un director pe nume Aidrus, grec, născut în România şi căsătorit cu o româncă, Romano sau Romalo. Aceasta este favorabil românilor. Dl. Vişoianu a făcut diferite intervenţii pentru apărarea intereselor ţării şi a refugiaţilor români, pe lângă guvernul american. Din cauza lui Kisinger însă lucrurile merg greu. Seara, am vizitat catedrala protestantă a oraşului, construită în stil gotic, exclusiv din piatră. Este o biserică magnifică. Am trecut pe lângă bisericile ortodoxe, greceşti şi ruseşti, care, faţă de cele protestante, sunt modeste. Se zice că în America este o maşină la trei americani.

2 octombrie. Este o zi posomorâtă. Timpul e noros. E zi liberă. Nu se lucrează. Sunt deschise numai magazinele şi întreprinderile comerciale. Circulaţia pe străzi diferă de restul zilelor. E sâmbătă, prima zi de odihnă din cursul săptămânii. Duminica oferă o viaţă complet liberă. Omul dispune de timpul său aşa cum crede el. Nimeni nu-l poate opri de la planurile sale personale. Sunt zile de odihnă adevărate. În America se lucrează efectiv numai 5 zile.

LA CASA ALBĂ

La luarea tichetelor e lume multă. 90% sunt americani, veniţi ca turişti din toate statele americane. Sunt îmbrăcaţi pestriţi. Americanii nu ţin la îmbrăcăminte elegantă. Tot ce este pe ei este curat. Nicăieri nu se simte mirosul transpiraţiei. Majoritatea sunt cu capetele goale. N-au pălării sau şepci. Intrarea în Casa Albă se face pe baza unor tichete. Oamenii înaintează în rânduri de câte două persoane. Clădirea Casei Albe este modestă. La 1812 fusese arsă de englezi şi până a fost refăcută a fost văruită în alb. De aici numele de Casa Albă. Aici locuieşte preşedintele Americii. Birourile sunt simple. Camera unde primeşte preşedintele pe ambasadorii statelor când vin în audienţă de prezentare este modestă.

Peste tot, simplitatea te impresionează. Biroul de lucru al preşedintelui este la etajul I. Clădirea este frumoasă, dar nu înzorzonată. Caracteristica specială a americanilor constă în practicismul lor. Aproape fiecare restaurant are aranjate mesele în stil original.

VIZITAREA EXPOZIŢIEI TEHNOLOGICE ŞI DE DEZVOLTARE A SOCIETĂŢII AMERICANE

În aceeaşi zi am vizitat expoziţia tehnologică americană. Sunt expuse aici dezvoltările treptate ale tuturor ramurilor industriei americane, începe cu răvilatul cânepei, cu căruţa primitivă, cu catârul înhămat şi termină cu locomotiva Diesel, avionul, diferite genuri de maşini şi cu pendulul instalat în centrul expoziţiei, ce se mişcă întruna dovedind mişcarea de rotaţie a pământului. Tot ce a produs spiritul american în decursul vremii se află expus aici. O zi întreagă să vizitezi şi tot nu dovedeşti să treci prin toate sălile.

Făcând o privire retrospectivă şi comparând orânduirea vieţii de toate zilele a americanilor, îţi dai seama că totul este studiat, analizat şi tradus în viaţă pe bază de studii aprofundate şi aplicare hotărâtă a tot ceea ce tehnica le recomandă. Circulaţia, expunerea mărfurilor în magazine, prezentarea lor, intrarea în hoteluri, aranjarea camerelor, a toaletelor, toate sunt studiate şi traduse în viaţă cu o precizie matematică. E ţara care n-are sate, ci totul este un oraş infinit şi îţi prezintă perspectiva viitoarei societăţi a omenirii.

«ROMÂNIA CAPTIVĂ»

În anul 1956 a apărut la New York lucrarea *România captivă* la editura lui Radu Creţeanu, la care au colaborat: Romulus Boilă, Aristide Burileanu, Mircea Carp, Emil Ciurea, G. Ionescu, Mircea Ioaniţiu, Radu Presia, Bazil Raţiu, Virgil Veniamin şi Constantin Vişoianu. Lucrarea a apărut în limba engleză, având 424 de pagini. A fost tipărită în condiţiuni tehnice excelente. Cheltuielile cu tipărirea ei le-a suportat târgovişteanul Marinescu, Mecena românilor emigranţi, azi decedat. Din păcate,

lucrarea nu pomeneşte nimic nici de Basarabia de ieri, nici de cea de azi. Parcă nici n-ar fi existat.

3 octombrie. Am fost invitaţi la familia Radu Drugă. Am mers cu Valentin cu maşina. Au mai fost invitaţi acolo Furnichescu cu familia şi Patraulea, tot cu familia. Am fost pentru prima oară într-o familie de români emigranţi. Toţi sunt bine dispuşi: glumesc, râd, vorbesc despre succesele lor în serviciile ce le au. Familia Drugă are un apartament frumos cu patru camere. Salonul este spaţios şi luminos. Toată locuinţa corespunde nevoilor unei familii de cinci persoane. Ei sunt doi şi copilul de 7 ani, în total 3. Copiii lui Drugă şi Patraulea vorbesc mai mult englezeşte. Se mănâncă şi se vorbeşte mult.

4 octombrie. Valentin plecând la serviciu am rămas singur acasă. Dacă la 3 octombrie a fost o zi ploioasă, astăzi a fost soare. E drept că soarele era cam cu dinţi. Ca un octombrie al nostru. După ce am citit vreo oră, am ieşit să iau aer. În imediata vecinătate este un cimitir de vreo 10 hectare. M-am plimbat prin el, de unul singur, vreo două ore. Mi-am făcut marşul meu obişnuit. În primul rînd, aproape toate mormintele sunt fără cruci. Am aflat că este un cimitir evreiesc. Totuşi, cam 10% sunt morminte cu cruci. Deci, sînt şi creştini printre evrei.

Cam 1/3 din mormintele cimitirului n-aveau pietre funerare. Am dezlegat enigma. Sunt urne de la crematoriu, îngropate în pămînt. Deasupra, pe o placă, este scris numele dispărutului. Placa este întinsă pe pământ şi lângă ea este cîte o glastră cu flori. E o pustietate mută. O linişte de mormînt şi nici un semn c-a fost vreodată cineva în viaţă. Cultul morţilor este inexistent. Afară de plăci şi de pietre, nimic. Peste tot e ţelină. În cimitirul nou, în care urmează să se înmormînteze, nu întâlneşti nici o bordură, nici un mormânt aranjat şi nici o floare. Nu se văd urme de lumânări sau de oameni. Odată murind, îi uită toţi. Urnele de la crematoriu sunt îngropate pe un câmp deschis, fără pomi. Cimitirul vechi are pomi, dar destul de rari. Întâlnim ulmul, mesteacănul, cornul, stejarul, dudul, mărul de rai, plopul tremurător, salcâmul, precum şi un fel de carpen, cu frunzele crestate. Mai este şi bradul, molidul, dar nu pinul. Am întâlnit şi în Washington brazi, cărora nu le cade frunza iarna. Ca flori, întâlnim în oraş: ortanse, gladiole, crăiţe, gura leului etc. În general, flori sunt puţine. Washingtonul, ca şi spaţiul până la New York, este acoperit cu păduri. Printre pomii pădurilor sunt foarte frumoase

case de locuit. În New York am întâlnit turturele, grauri, vrăbii şi o pasăre ce se aseamănă la cântec cu privighetoarea noastră.

New York-ul este mai poluat decât Washingtonul.

După masă, am ieşit în parcul apropiat locuinţei lui Valentin. E un parc mare, dar neîngrijit. E un fel de pădure sălbatică. Parcurile din ţara noastră sunt mult mai frumoase. Peste tot întâlneşti nenumărate veveriţe de culoare gri. Sunt grase şi nu fug de om. Nu le hrăneşte lumea din mână ca-n staţiile noastre din odihnitorii Carpaţi.

5 octombrie. Afară-i frig şi timp mohorât. Am petrecut ziua mai mult citind şi scriind. Am început cu autobiografia şi primii ani de Seminar. Mi-am făcut şi obişnuita plimbare în parcul cartierului, unde m-au delectat veveriţele. Copiii se deosebesc de ai noştri. Parcă-s mai gălăgioşi. Apoi nu găseşti doi elevi sau oameni mari care să fie îmbrăcaţi la fel. Nici între femei nu găseşti două îmbrăcate la fel. Aceasta este o caracteristică a americanilor.

6 octombrie. Vremea este răcoroasă. Pe la ora 9,00 a apărut soarele. După ce mi-am făcut gimnastica de dimineaţă, cu înviorarea respectivă am trecut la ocupaţiile indicate de Valentin, care îmi trăsese sarcina să aştept meşterul ce va veni să repare televizorul. Ceva foarte original: aici nu se plăteşte nici o taxă pentru televizor sau radio. Reclamele sunt cele care plătesc întreţinerea posturilor de televiziune şi de radio. Atâta reclamă ca aici n-am văzut în viaţa mea. În timpul programului, numai ce vezi că intervine reclama. Televizorul e în culori, dar reclama te sufocă. Noroc că nu ştiu englezeşte, că reclama m-ar înnebuni.

Stând de vorbă cu un emigrant român, acesta îşi manifesta revolta împotriva negrilor, a portoricanilor şi a evreilor. Un salariat, zicea el, plăteşte o cotă parte din salar pentru aceia care nu vor să muncească. Ei formează o plagă a societăţii americane. Evreii dictează, în presă, la televiziune, la radio, în comerţ, în bănci, peste tot. Ei sunt dictatori în cea mai mare parte a ramurilor economice şi de îndrumarea opiniei publice.

7 octombrie. Iar o zi posomorâtă. Stau în casă şi scriu, ca pe vremuri cînd scoteam «Raza», «Basarabia», «Studentul» şi alte publicaţii. Am vorbit cu un prieten din Los Angeles, care mă aşteaptă la el. Este Levon Harutiunian, cu care am mărşăluit prin Gulagul lui Soljeniţin. Pe la ora 11,00 îmi fac plimbarea obişnuită în aer liber. Mi-o fac tot în parcul

cartierului. Fac aceeaşi constatare: parcul e murdar. Administraţia municipiului dovedeşte că nu se ocupă îndeajuns de curăţenie şi igienă. Este adevărat că pentru a face curăţenie este nevoie de bani. Americanul dă bani, dar are pretenţia ca ei să meargă la destinaţia respectivă.

În cursul săptămânii este puţină lume în parc. Într-un parc de cca. 20 ha nu întâlneşti decât 10–20 persoane. Mai ales mame cu copii sau câini. Ultimii parcă-s mai îngrijiţi decât copiii. Peste tot întâlneşti hârtii, crăci uscate, cutii de la diferite alimente lăsate pe jos, toate dând un aspect neplăcut. Păcat de parc şi de rostul lui.

8 octombrie. E ziua plecării spre Los Angeles. Am ieşit dimineaţa din casă şi timpul era plăcut; din păcate, am făcut o constatare neplăcută: mă îngreuiasem. Ducând o viaţă mai mult sedentară, m-am cam îngreuiat. Omul bătrân, cu cât stă mai mult pe loc, cu atât adaugă la greutate. Şi nu-i bine, mai şi mănâncă uneori, chiar mult, şi iar nu-i bine. Trebuie să găsesc o ieşire din situaţia aceasta. Plec la prietenul Levon Harutiunian, care-i un băiat admirabil, dar are un obicei de a te îndopa şi iar nu-i bine. Şi iar va trebui să găsesc o portiţă să ies din încurcătură. Adăugirea în greutate înseamnă grăbirea cu paşi repezi spre sfârşitul sfârşitului. Şi-i păcat. Viaţa merită să fie trăită. Mai ales după ce am scăpat de atâtea griji şi necazuri şi când am ajuns în ţara tuturor bunătăţilor de pe faţa pământului. E în adevăr ţara unde curge laptele şi mierea. Dar e şi ţara cu cei mai mulţi obezi. Radioul şi televiziunea te îmbie toată ziua să mănânci întruna. Seara, lumea e obişnuită să stea la televizor. Deci, mâncatul şi sedentarismul sunt doi duşmani ai omului bătrân. Seara, când ai vrea să te mai mişti, te opresc negrii. Te buzunăresc. Cum vine seara, străzile-s pustii. Zice un banc american: «După orele 18,00 trotuarele trebuie ridicate.» Nu le mai deranjează nimeni. Asta-i America cu toate ale ei. Specific după specific.

ÎN AVION SPRE LOS ANGELES

Am călătorit cu avionul american în condiţiuni excelente. Cinci ore cât am călătorit n-am schimbat cu nimeni niciun cuvânt. Am citit şi am privit. Am trecut peste Munţii Stâncoşi. Vârfurile erau pline de zăpadă. Prăpăstii şi stânci abrupte, cât vezi cu ochii. Mare lucru n-am văzut însă. Ştiu că am

plecat la ora 16,00 din New York şi am coborât la ora 21,30. Am călătorit cinci ore şi jumătate. Diferenţa de ore între New York şi Los Angeles este de 3 ore. Plecând la ora 16,00 din New York, după ora Los Angeles-ului era ora 13,00. Am ajuns la ora 18,30 ora Los Angeles-ului, iar la New York era 21,30. Am schimbat ceasul. La coborârea din avion, mă aşteptau bunii mei prieteni Leon şi Dirudi Harutiunian. Întâlnirea a fost emoţionantă. De Leon mă legau amintiri multe şi scumpe. Ne-am cunoscut, ne-am împrietenit şi ne-am legat ca fraţi unul de altul în lagărele raiului roşu. De atunci şi până în 1960, când s-a repatriat în U.S.A., am ţinut în permanenţă o strânsă prietenie. Amândoi sunt oameni de suflet. Am ţinut legătura şi după plecarea lor din ţară. M-au luat de la aeroport cu maşina lor şi m-au plimbat tot oraşul. Au o maşină mare, comodă şi încăpătoare. Nici nu simţi că mergi în maşină. Mă simţeam ca la mine acasă. O prietenie bună, face cât o sută de rude. Am respirat aerul libertăţii şi al stăpânirii pe viaţa şi destinul tău. N-am să uit aceste zile niciodată în viaţă. M-a impresionat profund sentimentul lor de prietenie şi de omenie.

După sosire, la 2 minute, m-a sunat Valentin ca să verifice cum am ajuns. Era cineva care urmărea destinul meu. Sângele apă nu se face. La vreo oră a sosit şi Any, fiica prietenilor mei. Este căsătorită cu un arab palestinian. Ne-a bucurat întâlnirea. Cu 16 ani în urmă plecase din ţară copil şi acum este soţie şi mamă de copil. Are caracterul părinţilor, veselă, comunicativă şi apropiată. Ne-am împărtăşit impresiile şi am depănat amintirile. Ce bine e când are omul ce depăna. Dar mai ales când firul acesta al amintirilor trecutului îţi produce plăcere. Acestea ne bucură, ne întăresc, ne întreţin.

Ajuns în California sunt sigur că mă voi îmbogăţi cu impresii din cele mai frumoase. În provincia-mi natală, California României, se numea regiunea Copanca, Chiţcani, Olăneşti, Purcari, Răscăeţi de pe malul Nistrului din judeţele Tighina şi Cetatea Albă. Regiunea menţionată e cea mai bogată în mere din toată ţara. Acum am venit să vizitez California-mamă. Aşa de bine mă simt! îmi pare rău că sunt în ţară străină şi nu pot să dispun materialiceşte, ca să-mi manifest dragostea de prietenii mei, în aşa fel ca să-i scutesc de cheltuieli. Voi căuta să mă revanşez. Va trebui. Mă obligă atitudinea lor şi mă îndatorează.

9 octombrie. Plec cu bunii mei prieteni spre Las Vegas. Plecăm cu maşina lor. Un Ford LTD cu motor de 46 c.p. E una din cele mai mari

maşini americane. Are trei locuri în faţă şi patru în spate. E comodă şi puternică. Nici nu simţi cînd merge. Volanul se conduce cu o uşurinţă inimaginabilă. Plecăm la ora 10,45. E cald şi timp senin. La Los Angeles, ca şi în toată California, nu-i iarnă. Acum, la plecare, termometrul arată 100 grade Farenheit. Sînt 38 grade Celsius. Maşina are aer condiţionat. Nu se simte deloc căldura de afară. Parcurgem o mare parte din oraş. Los Angeles n-are înfăţişarea New York-ului. Majoritatea caselor n-au etaj. Din cauza cutremurelor, care aici sunt aproape zilnic, casele sunt construite din lemn şi fără multe etaje. Sunt case de o familie, două. Diametrul oraşului este de 120 km. Cel mai mare din America. Traversăm calea Hollywood. Trotuarele sunt pavate cu pietre de marmură şi pe fiecare este o stea cu numele unui artist. Mergi cam un km şi nu se mai termină. Casele de filme nu sunt mari, după măsura americană de azi, sunt mici şi vechi. Aici este istoria cinematografului. Prietenii şi-au luat frigoriferul de campanie. Se opresc la o gheţărie, introduc o monedă de 60 de cenţi şi iese afară un bloc de gheaţă de vreo 10 kg. Aşază frigoriferul în portbagaj şi pornim spre Las Vegas, care este situat în statul Nevada. Avem de străbătut un pustiu imens. Peste tot este numai nisip şi piatră. Am rămas foarte contrariat. În mintea mea, California trebuia să fie un ţinut frumos, unde trebuia să curgă lapte şi miere. Un al doilea Canaan. Când colo, un pustiu cât vezi cu ochii, fără verdeaţă, fără pomi. Un fel de Tundră, fără zăpadă. La 100 km începe pustiul. Trece prin Munţii Serra-Nevada. Sunt munţi golaşi. Piatră cât vezi cu ochii. Din loc în loc, sunt aşezări omeneşti. Pe la ora 13,30 poposim la un restaurant-motel în plină pustie. E pe malul unei râpi. Cerem să luăm masa. Intrăm. Suntem primiţi ca la cel mai luxos local. Are apă caldă, ne spălăm şi suntem poftiţi la masă. Chelneriţele, curăţele, ca scoase din cutie, sunt atente şi îndatoritoare. Servesc prompt şi civilizat. Mâncarea e foarte gustoasă, caldă şi îndestulătoare. Tot ansamblul seamănă cu cel mai distins restaurant. Nu simţim că suntem în pustie. În curte sunt flori în ghivece, la plus 38 grade. Continuăm drumul prin pustie. Şoseaua e ca sticla. Trecem prin munţii Serra Nevada, urcând la o înălţime considerabilă. Ajungem la un punct, unde la întoarcere călătorii sunt verificaţi, dacă n-aduc fructe din altă parte. Se urmăreşte interzicerea fructelor viermănoase în California. Aici fructele sunt sănătoase. Pe la ora 17,45 intrăm în Statul Nevada şi în curând în vestitul oraş Las Yegas. Oraşul nu este dintre cele mai impunătoare. Are vreo cinci sute de cazinouri, toate organizate după ultimul cuvânt al

civilizaţiei moderne. Nevada fiind un stat sărac, s-a admis prin lege ca în Las Vegas să se organizeze jocuri de noroc. Cei ce au vizitat Monte-Carlo şi alte oraşe din lume ce au cazinouri celebre spun că nici unul nu se poate compara cu Las Vegas. Multe sute de hoteluri şi moteluri. Toate sunt pline până la refuz. Noaptea e o iluminaţie orbitoare. Avioanele aterizează şi decolează din două în două minute. Milionarii din statele americane ca şi din toate oraşele de pe glob îşi dau întâlnire aici. Lume, câtă frunză şi iarbă. Majoritatea umblă cu maşinile lor. Taxiurile locale nu dovedesc să transporte lumea de la şi spre aeroport. Între cazinouri este o concurenţă formidabilă. Fiecare cazinou are hotelul lui, restaurantul lui, săli de spectacole cu echipe artistice, orchestre din cele mai selecte şi săli enorme pentru jocurile de noroc. Fiecare cazinou organizează două spectacole pe seară, cu reviste din cele mai variate. Fiecare cazinou îşi are programul său. Toate statele americane au linii aeriene directe cu Las Vegas. Programele artistice sunt din cele mai variate şi atrăgătoare. Sunt angajaţi aici mulţi dintre cei mai celebri artişti ai lumii. Costumele artiştilor sunt din cele mai scumpe. Vizitatorii sunt serviţi în sala de spectacole cu masa de seară, înaintea începerii programului. Dacă fiecare sală are în medie câte cinci sute de locuri, la cinci sute de săli avem douăzeci de mii de persoane. Artiştii se întrec în virtuozităţi. Au grijă să scoată în evidenţă valorile artistice americane.

10 octombrie. Ne deplasăm la hidrocentrala Hoover, pe fluviul Colorado, care întreţine cu energie electrică statele: Nevada, Arizona şi California. Fluviul Colorado, pe care se află instalată hidrocentrala se află pe graniţa dintre Nevada şi Arizona. Apa are o culoare albăstrie. Fluviul străbate Munţii Stâncoşi. Hidrocentrala e condusă de guvernul federal. Străinii sunt scutiţi de plată la intrarea în hidrocentrală. Colorado îşi adună apa din zăpada Munţilor Stâncoşi. Coborâm 44 de etaje cu ascensorul, până jos. Se parcurge lin şi fără zguduituri. Construcţia hidrocentralei a început în anul 1931 şi a intrat în funcţiune la 1 februarie 1935. De atunci Colorado n-a mai inundat. Capacitatea hidrocentralei e de 1 344 800 kw. Înălţimea părţii betonate este de 200 m. Construcţia hidrocentralei Hoover a costat 175.000.000 dolari.

Mai rară aşa privelişte, unde nu ştii ce să admiri mai mult.

PĂRĂSIM LAS VEGAS-UL

Problema igienei este una dintre cele mai importante în America, în deşertul Californiei găsim la orice pas apă de băut, apă caldă, veceuri cu apă caldă şi igienă feminină... Restaurante se găsesc din distanţă în distanţă. La kilometrul 200, întâlnim punctul de control al fructelor. Vameşul ne urează mai mult noroc data viitoare!... Luăm masa la Barstow. Tot în deşert. De acolo am luat-o pe o şosea de ţară, care-i mai bună decât magistrala Bucureşti – Piteşti. Am vizitat cea mai mare staţiune balneară din America: Palm Springs. Am urcat cu telefericul la 4.000 m pe Muntele San Gorgamo. În teleferic (cabină) se aflau 80 de persoane. Urcarea s-a făcut excelent de comod, pe nesimţite.

12 octombrie. Ajunşi în Los Angeles, sunt invitat de avocatul Miron Butaru, un român emigrant transilvănean, să vizităm oraşul. El făcuse parte din Consiliul Naţional Român, cu generalul Rădescu în frunte, dar după încetarea activităţii Consiliului, s-a stabilit în Los Angeles. Îmi arată clădirile cele mai solide din oraş. Sunt bănci şi loje masonice. Peste tot evreii au cuvânt hotărâtor.

Avocatul Butaru îmi destăinuieşte că în timp ce românii în emigrare numără o sută de mii de persoana ungurii sunt un milion jumătate.

Evreii emigraţi din Ungaria o fac pe ungurii, în timp ce evreii din România sunt antiromâni. Românii înşişi sunt reci faţă de ţara lor. Pe cei mai mulţi dintre ei nu-i interesează mai mult decât banii şi hrana. Vizităm, cu familia Harutiunuan, localitatea San Diego şi trecem prin San Clemente, unde locuieşte fostul preşedinte Nixon. San Diego este baza navală americană. Nici un control nicăieri. Poţi privi şi vizita orice navă. Vizităm un fel de grădină zoologică, cu fel de fel de păsări, peşti, rechini şi balene. Acestea sunt dresate: sar, salută, se joacă şi fac fel de fel de figuri.

13 octombrie. Disneyland. Un fel de moşi americani. Se ia vagoneta, care te poartă prin diferite săli. Asculţi concertul păsărilor pe opt voci. Tot aici e Lumea florilor, Grota piraţilor, Corul urşilor şi alte surprize. În bărci, pe ape, străbatem saloanele unde păpuşile îmbrăcate în costumele tuturor ţărilor cântă aceeaşi melodie, în limba ţării lor. Este o plimbare încântătoare. Peste tot este aer condiţionat. Nu vezi bărbaţi să acosteze

femei. Toţi au o atitudine decentă.

14 octombrie. Asistăm la Sfânta Liturghie, în enorma biserică grecească, terminată în anul 1948. Seara facem o vizită fostei eleve Anuş Aearaghian de la Liceul «Regina Maria» din Chişinău. Depănăm amintiri şi amintiri.

15 octombrie. Organizează părintele Richard Grabovschi o călătorie în oraşul San Francisco. Distanţa este de 600 km. Vizităm mai multe localităţi. Trecem prin localitatea Salinas unde se află stabilit părintele Gheorghe Teodorescu, fost preot la biserica Darvari din Bucureşti. Este bolnav de glaucom.

Oraşul San Francisco este aşezat pe mai multe coline. Are o poziţie încântătoare. Este un centru universitar, comercial şi industrial. Coasta americană dinspre Oceanul Pacific a fost locuită de popoare ce au căzut sub dominaţia spaniolă. Majoritatea oraşelor de pe coasta Pacificului poartă nume spaniole. La început peste tot erau catolici. Cu timpul, au pătruns protestanţii şi alte confesiuni.

San Francisco are nume spaniol, dar peste tot domină spiritul american. O concepţie originală a americanilor este că orice năvălire politică în America va fi înghiţită de spiritul american. Ei cred că niciodată nu va putea pătrunde în acest continent socialismul, indiferent de forma lui. Am dormit cu părintele Grabovchi Rihard la românul Ştefănescu Petre, cu soţia din Bolgrad. Trăiesc izolat de massa românilor. Copiii vorbesc engleza şi mai puţin româna. La San Francisco şi de la San Francisco am făcut două zile. Peste tot sunt ferme, care dau câte două recolte. Agricultura a progresat pe aceste meleaguri enorm. Reîntorşi la Los Angeles am fost invitat de Anuş Aearaghian să vizităm, împreună cu Dl. Constantin Dardan şi familia Harutunian un sat de danezi americanizat. Este interesant că ei şi-au păstrat datinile daneze nealterate. Viaţa se scurge în acest sat ca în orice sat din Danemarca. A doua zi, am vizitat pe bălţeanu Ion Cepoi, venit în America imediat după război şi azi cel mai bogat român din capitala Californiei. Are o bibliotecă bogată, cu tot ce s-a scris despre Basarabia şi România. Face parte din comitetul «Pro Basarabia». Este un om care ştie ce vrea. Posedă două case mari. La 19 octombrie am vizitat observatorul astronomic din Los Angeles. La 20 octombrie, am vizitat o uriaşă grădină zoologică, unde animalele sălbatice şi păsările sunt libere. Grădina e situată pe o

întindere de câteva sute de hectare. Am mers cu maşina prin această uriaşă aşezare. Leii, tigrii, hipopotami, zebrele, panterele se apropie de maşină, dar nu atacă.

SPRE SAINT LOUIS

La 21 octombrie se împlineşte o lună de la plecarea mea de acasă. Any, fiica lui Levon, cu copilul şi cu Didi, soţia lui Levon, mă conduc la aeroport. Am o zi fără ceaţă. Am plecat la ora 9,45 spre Saint Louis. Cât vezi cu ochii, e numai pământ parcelat. Oraşele, cu străzi paralele şi perpendiculare, se văd peste tot. Fermele la fel.

Pe aeroportul din Saint Louis mă întâmpină domnul Anton Crihan, fost profesor la Facultatea de Agronomie din Chişinău, subsecretar de stat în Ministerul Agriculturii şi deputat principal în Sfatul Ţării. L-am recunoscut de la prima vedere. M-a condus la locuinţa sa, unde am făcut cunoştinţă cu actuala soţie, nepoată a primului ministru, Petru Groza. Are o bibliotecă bogată, posedând tot ce s-a scris despre Basarabia. Am petrecut patru zile, depănând frumoase amintiri din Sângereii Bălţilor, locul lui de naştere. Păcat numai că am cam îmbătrânit.

Oraşul este aşezat pe malul fluviului Mississippi. Chiar pe malul fluviului este construit un restaurant, care se învârteşte tot timpul. Unul asemănător acestuia este pe malul Cascadei Niagara. Peste tot numai noutăţi şi curiozităţi.

Când am revenit la New York, am găsit timpul răcit, se apropia iarna. O iarnă asemănătoare cu a noastră. Valentin a organizat o vizită la Cascada Niagara. Deja era zăpadă. Şoselele erau însă practicabile. De la New York până la Cascada Niagara am călătorit mai mult prin păduri. Localităţile sunt mai rare, dar confortul este acelaşi. Având în maşină aer condiţionat, n-am ştiut ce înseamnă frigul. Vizitarea Cascadei Niagara mi-a făcut o impresie plăcută. Am obţinut viza canadiană şi am dormit o noapte în oraşul canadian de pe malul cascadei.

Reîntors la New York, am vizitat Fundaţia «Iuliu Maniu» şi câteva familii de români, emigraţi în S.U.A. Printre aceştia am vizitat pe Brutus Coste din Banat, preşedintele comitetului românilor din localitate. Am vizitat apoi pe Ion Stere, fiul lui Constantin Stere, pe Ion Vardala, diplomat de carieră, şi m-am întâlnit de mai multe ori cu preotul Florin

Gâldău, parohul bisericii ortodoxe Sf. Dumitru din New York. Mi s-a propus de mai multe ori să rămân şi să mă stabilesc în America. Le-am răspuns tuturor că sunt la o vârstă când nu mai pot să-mi însuşesc o limbă străină, pentru a putea sluji şi predica în acea limbă. Sunt prea legat de ţara şi biserica mea, la care am ţinut şi ţin cu toate fibrele fiinţei mele. Mă atrage ţara ca un magnet. Am un singur copil şi ţin la el ca la ochii din cap. Sper însă că vremea va admite ca să se întoarcă şi el în patria pe care a iubit-o şi o iubeşte.

Am plecat de la New York cu avionul spre Amsterdam. TAROM-ul avea convenţie cu PANAM-ul. Pe aeroportul Kennedy se făcea verificarea bagajelor, la care participa un american şi un român. Verificându-mi-se bagajele, s-a constatat că aveam o greutate în plus de câteva kilograme. Americanul s-a pronunţat în favoarea mea: să nu plătesc nimic în plus. Delegata TAROM-ului s-a opus categoric. Eram îmbrăcat în ţinută preoţească. Ea a strigat: «Să plătească până la o centimă». Americanul a ripostat: «Nu-i o greutate aşa de mare. La mijloc este vorba de un preot al Bisericii Române. Noi respectăm omul şi funcţia. N-am vrea ca plecând din America, după o vizită de prietenie, să rămână cu impresia că nu suntem oameni». Românca a rămas pe poziţia sa. Din păcate, era o femeie. Americanul a părăsit biroul, refuzând să mai lucreze. A venit alt american, care a avut aceeaşi atitudine: să nu plătesc nimic. Delegata TAROM-ului s-a opus: a plecat şi al doilea american, însuşindu-şi atitudinea celuilalt. A sosit al treilea, fiind de aceeaşi părere cu primii. Scandalul luase proporţii. Era vorba de vreo 42 de dolari. Valentin, văzând că sunt ameninţat să pierd cursa, a cerut delegatului PANAM să admită să plătească diferenţa. Acesta a admis, declarând totodată că suma va fi restituită de către conducerea supremă a PANAM-ului. Valentin a achitat cei 42 de dolari, a doua zi comunicându-mi la Amsterdam că i-au fost restituiţi. În sala de aşteptare am întâlnit pe episcopul armean din Bucureşti, care păţise ceva asemănător. I se predase o cantitate de medicamente pentru armenii bolnavi din România. Delegata TAROM-ului îl obligase să plătească o suprataxă de 250 de dolari.

Despărţirea de Valentin a fost dramatică. El rămânea singur în America şi eu singur în România. Mă angajasem s-o conving pe Geraldina să vină în America în vederea căsătoriei cu el. El este sentimental. A plâns la despărţire ca un copil. Nu-l puteam desprinde din braţele mele. L-am îmbărbătat, asigurându-l că ne vom mai revedea. Despărţindu-ne,

m-a privit îndurerat, stând pe loc, cu ochii înlăcrimaţi şi nehotărându-se să plece. El îmi aranjase o cameră la hotelul din Amsterdam, din apropierea aeroportului, unde trebuia să aştept două zile, plecarea avionului spre Israel. La urcare în avion, stewardesele mi-au cerut să le dau cruciuliţe. Le-am răspuns că sunt foc supărat în urma celor petrecute la vamă. Le-am povestit că în timp ce americanii mă apărau, româncele mă apăsau. Stewardesele mi-au spus că vameşele române s-au făcut de pomină. Călătoria cu episcopul armean a fost plăcută. El mi-a destăinuit că numărul armenilor din România este în scădere. Majoritatea s-au stabilit în America, unde sunt foarte bine primiţi.

De la New York am plecat în seara zilei de 2 decembrie şi am ajuns la Amsterdam la 3 decembrie. Amsterdamul este cel mai mare aeroport din Europa. Are o lungime de peste 1 km. Comportarea personalului aeroportului este ireproşabilă. M-am înţeles cu ei în trei limbi: franceza, germana şi rusa. Nu-i înghit pe nemţi. A fost chemată la telefon maşina hotelului, care m-a condus exact la destinaţie. Era un timp ploios. Am ieşit în oraş. Magazinele erau arhipline. Eu însă n-am cumpărat nimic. În cursul celor două zile am fost servit admirabil. În ziua plecării am revenit pe aeroport. Birourile Israelului erau sever păzite de soldaţi. Trecând la verificarea bagajelor, m-a luat în primire un tânăr evreu, născut prin nordul Moldovei, repatriat în Israel şi acum era student la un institut agronomic din Olanda. Lucra ca zilier, ca să mai câştige un ban. Ofiţerul cu garda şi controlul era bine documentat asupra situaţiei din România. Ştia că patriahul Justinian este un democrat convins. Am scăpat din vedere să relatez că, la obţinerea vizei pentru Israel, la Consulatul din New York m-au ţinut 8 ore ca să verifice dacă n-am fost legionar. La urcare în avion, a urmat o percheziţie ca la Dnepropetrovsk. O tânără sionistă mi-a răvăşit tot bagajul, demontindu-mi nişte calculatoare, pe care nu le-am mai putut folosi. Nimeni nu ştia ora plecării. Asta din cauza arabilor. Călătoria a fost obositoare. La aeroportul Bengurion din Israel mă aştepta inginerul Duvan, fiul doctorului Duvan din Bucureşti. Acesta mă întâlnise în Bucureşti în ajunul plecării spre America şi mă rugase să intervin la Valentin pentru a-i facilita repartrierea în America din Israel. Am urcat într-o maşină şi peste o oră jumătate am coborât în Haifa, cel mai frumos oraş la Marea Mediterană, unde Duvan locuia de vreo trei ani. Familia Duvan m-a găzduit foarte bine. A doua zi m-am urcat într-un taxi de şapte persoane şi peste două ore am ajuns în Ierusalim. Câmpia dintre Haifa şi dealurile ce urcă spre Ierusalim e fertilă, având pământ

adus din diferite ţări ale globului. Peste tot se obţin două recolte. Se lucrează raţional şi mecanizat. Kibuţurile sunt gospodăriile cele mai perfecte din lume. Veniturile se împart între membrii kibuţurilor şi numai prisosul se vinde statului. Peste tot domneşte ordinea. Şoselele sunt asfaltate şi în stare perfectă. Când intrăm în Ierusalim face impresia că suntem pe Văcăreştii noştri. Aceeaşi vânzoleală şi gălăgie. Taxiul mă conduce la mănăstirea românească. Părintele arhimandrit Vasile Costin, superiorul mănăstirii, mă primeşte cu dragoste frăţească. M-am angajat cu masa la mănăslire. Aici am întâlnit o atmosferă familială. Am stat în Israel de la 4 la 29 decembrie. Am pornit pe urmele Mântuitorului, vizitând în primul rând Sfântul Mormânt, unde am oficiat Sfânta Liturghie, sub conducerea episcopului grec. Am vizitat grădina Ghetsimani, cu mormântul Maicii Domnului, unde la fel am oficiat Sfânta Liturghie. La Sfântul Mormânt ortodocşii oficiază Sfânta Liturghie la ora 12 noaptea, după care oficiază celelalte culte istorice. Am urcat pe muntele Eleonului, adică la înălţimi, unde am vizitat mănăstirea emigranţilor ruşi. Este o mănăslirea de femei. Aici sunt mai multe călugăriţe din Basarabia şi din Rusia. Toate sunt bătrâne. Tineretul este format din arabe. Am întâlnit aici pe maica Lidia Zilberskaia, fostă la mănăstirea Cernica, plecată la Paris şi de acolo trimisă la Ierusalim. Am zburat cu avionul la muntele Sinai, în Egipt. Am oficiat Sfânta Liturghie în mănăstirea Sfânta Ecaterina, unde mi s-a acordat verigheta Sfintei. Am urcat sus pe muntele Sinai, închinându-mă în bisericuţa ortodoxă, ridicată pe locul unde Moise a primit tablele legii. Am îngenuncheat în această bisericuţă şi am dat slavă lui Dumnezeu că m-a învrednicit să ajung aici. Atât la sosire, cât şi la plecare am zburat peste Marea Roşie. Am vizitat Betleemul unde m-am prosternat în faţa ieslei. Am vizitat mănăstirea Sfântul Sava, iar a doua zi ne-am urcat pe muntele Tabor. Pe acest munte, la o înălţime de 600 m, romano-catolicii, au ridicat după cel de al doilea război mondial o splendidă mănăstire franciscană. La circa 100 m este mănăstirea ortodoxă, ridicată cu câteva secole în urmă. Am vizitat Nazaretul, cu biserica, ridicată lângă izvorul unde Sfânta Fecioară venise să ia apă, când Îngerul Gavril i-a vestit că v-a naşte prunc, din Duhul Sfânt. Am vizitat apoi localitatea Magdala, de pe malul râului Iordan. Aici m-am botezat, mulţumind lui Dumnezeu că mi-a ajutat că calc pe urmele Celui ce în Iordan s-a botezat.

Am întâlnit în Israel mulţi evrei din România. Toţi regretau după ţara în care se născuseră şi mărturiseau că dacă lucrurile s-ar linişti ei s-ar

întoarce pe meleagurile naşterii lor. Evreii emigranţi din România editează două cotidiane în limba română. Ei vorbesc idişul modern, dar în relaţiile dintre ei vorbesc limba română.

În mănăstirea emigranţilor ruşi de la Stejarul din Mamvri, pelerini români îşi găsesc adăpost şi primire creştinească pe timpul cât vizitează locurile sfinte. Părintele stareţ Ignatie din Kursk are o atitudine mai mult decât părintească.

În ziua de 21 decembrie, am urcat în avionul care m-a adus în patrie. Nicăieri n-am simţit mai mult prezenţa Mântuitorului, ca în Ţara Sfântă, unde s-a născut, a propovăduit, a fost răstignit şi a înviat, dovedind că este Dumnezeul viilor şi al morţilor. Sosind în ţară, am dat slavă lui Dumnezeu pentru că m-a învrednicit să săvârşesc această călătorie şi să mă întorc sănătos, ca să continui slujirea lui Hristos în Biserica în care îmi fac datoria din ziua de 1 Decembrie 1966.

BASARABIA DE AZI

Între Basarabia de azi şi cea de ieri este o deosebire profundă. Ceade ieri semăna cu o fiinţă bună, blândă, atrăgătoare şi ospitalieră în cel mai înalt grad. Cine venea în Basarabia, nu-i mai venea să plece. Era ca o mamă bună de care nu te mai puteai despărţi. Te simţeai cucerit de primirea ei şi a fiilor ei. Nu-ţi venea să te desparţi de oamenii şi meleagurile ei. Aşa era Basarabia lui Alexandru cel Bun, Petru Rareş şi Ştefan cel Mare şi Sfânt.

Când, acum 72 de ani, Basarabia s-a smuls din lanţurile robiei ţariste şi a revenit în braţele României Mari, ea semăna cu o fecioară jignită de cei ce au exploatat-o 106 ani. Fiii care au readus-o la matca ei latină erau strănepoţii răzeşilor, mazililor şi boierilor lui Ştefan de la Putna. Revenirea la matcă a fost dictată de conştiinţa naţională a poporului basarabean, chinuit de ţarismul răsăritean. Poporul de până atunci era ţinut în întuneric. Mai mult de trei sferturi din populaţia Basarabiei era analfabetă. Glasul pentru revenirea la matcă l-au ridicat puţinii ştiutori de carte. Sfatuliştii au întâmpinat multe greutăţi din această cauză. Foştii moşieri rusificaţi n-au avut o influenţă prea mare asupra maselor moldoveneşti. Fiii Basarabiei, luminaţi prin ştiinţă de carte şi treziţi la realitate, de literatura ţării mame, au spart gheaţa sub care lâncezeau masele populare şi au făurit acea unire pe care au aplaudat-o toate ţările lumii. Condiţiunile în care s-a făcut Unirea din 1918 erau mult diferite de cele de azi.

Acum avem o provincie secătuită de populaţia băştinaşă. Sute de mii de moldoveni au fost omorâţi pe întinsele câmpii ale U.R.S.S. Am descoperit într-o hartă militară a Statelor Unite sute de localităţi din Uniunea Sovietică populate de moldoveni, toţi deportaţi de stalinism şi brejnevism. Dacă înainte de 1918, mii de moldoveni au fost momiţi să primească pământ în regiunile Turchestanului, după 1944 SUTE DE MII de moldoveni şi-au dat sfârşitul pe uriaşul întins sovietic, îngrăşându-i terenul, lipsit de braţe de muncă. Presa românească din Basarabia de azi zugrăveşte în culori impresionante realitatea decimărilor de populaţie,

efectuate de stalinism şi brejnevism. Nu-i familie, aproape, care să n-aibă una sau mai multe persoane secerate de dictatura cea mai fioroasă pe care a cunoscut-o omenirea. Se fac astăzi statistici, la faţa locului, pentru descoperirea crimelor ce a cunoscut provincia noastră scumpă. Nu ştiu dacă pe faţa acestui pământ s-au mai produs crime într-o măsură aşa de mare ca pe pământul Basarabiei. De aceea, cu drept cuvânt poporul basarabean a fost declarat un popor MARTIR, iar Basarabia o provincie MARTIRĂ.

Din sângele curs pe acest pământ martir a răsărit o nouă generaţie, care cere cu toată dârzenia şi hotărârea reabilitarea poporului, care a fost masacrat timp de peste jumătate de veac. Poeţii, scriitorii, oamenii de ştiinţă şi fruntaşii politici moldoveni s-au ridicat ca pasărea Phoenix din cenuşa ei şi cer dreptate pentru acei care au fost masacraţi în mod barbar. Sângele cere răzbunare. Şi cum a curs prea mult sânge, generaţia de astăzi este extrem de hotărâtă în acţiunea ei de redeşteptare a conştiinţei naţionale şi tragerea la răspundere a tuturor masacratorilor.

Generaţia de azi a Basarabiei îşi sacrifică totul pentru a redeştepta poporul la o viaţă demnă şi eroică. Credinţa generaţiei Basarabiei de azi, în biruinţa binelui asupra răului şi a dreptăţii asupra minciunei este fermă.

Fenomenul petrecut în Basarabia de azi poate fi denumit cu adevărat MIRACOL.

Când administraţia Basarabiei este în mâinile rusofonilor şi a slugilor lor dintre moldoveni, ca să ajungă la introducerea limbii moldoveneşti, ca limbă de stat şi a alfabetului latin ca haină naturală a limbii, nu este oare acesta un adevărat MIRACOL? Absorb cu nesaţ tot ceea ce scriu condeierii moldoveni de azi, ca şi tot ceea ce îmi vorbesc ei de la suflet, la suflet. În convorbirile mele cu reprezentanţii diferitelor categorii sociale, m-am convins că acţiunea lor a lăsat în umbră generaţiile din trecut...

În inima Chişinăului clocoteşte azi o conştiinţă care se ridică la conştiinţa lui Kogălniceanu şi Alecu Russo. Poate că o depăşeşte. De câte ori mă culc şi mă scol gândurile mele se îndreaptă, după Dumnezeu, la un Grigore Vieru, la un Dumitru Matcovschi, la o Leonida Lari, la un Nicolae Dabija, la un Petru Zadnipru, la un Liviu Damian, Ion Hadârcă, Valeriu Matei, Vasile Romanciuc, Andrei Ţurcanu, Gheorghe Vodă şi atâţia străluciţi reprezentanţi ai Basarabiei noastre de astăzi. Sunt mândru că Basarabia a putut dărui această generaţie poporului român, atât de activă şi de hotărâtă în a dovedi lumii şi istoriei că SÂNGELE APĂ NU SE

FACE.

Te iubesc generaţie a visurilor mele.

Te iubesc generaţie, care ai cumulat bunătatea, opsitalitatea, dârzenia şi dinamismul naţional.

La vârsta mea trecută de 84 de ani sunt fericit să constat că Basarabia de azi stă în fruntea tuturor provinciilor româneşti, atât pe plan cultural şi naţional, cât şi pe cel religios.

VASILE ŢEPORDEI,
PUBLICIST TRIBUN AL BASARABIEI ROMÂNEŞTI

Tribun *este un cuvânt de obârşie latină, romanii au numit tribunus pe judecătorul tribului, însărcinat şi cu apărarea poporului. Apoi au numit la fel pe comandantul unităţii militare care apăra cetatea. Au luat cuvântul din limba latină şi l-au încetăţenit în limba română cărturarii transilvăneni – corifeii Şcolii Ardelene – cu înţelesul original de comandant militar (Avram Iancu a numit* tribuni *pe comandanţii principali ai armatei sale de lăncieri,* Auraria Genina*) şi, mai frecvent, cu sensul derivat, de luptător: luptător, patriot, militant devotat, ferm şi ireductibil, pentru ţară şi popor, pentru dreptate şi drepturile lor, pentru unitate şi libertate politică şi socială, pentru bine şi progres, luptător constant şi fidel, cu toate forţele fizice, intelectuale şi morale, şi cu toate consecinţele – precum şi pierderea libertăţii civile (închisoarea) şi chiar a vieţii.*

În acest înţeles de luptător patriot, Vasile Ţepordei îndreptăţeşte investirea de onoare de publicist tribun al Basarabiei româneşti. A fost fiul ei, din părinţi şi moşi-strămoşi: s-a născut, a copilărit, s-a format şcolar şi cultural sub cerul ei românesc; s-a identificat cu istoria şi soarta ei; i-a cunoscut şi i-a iubit sufletul, oamenii şi locurile; a luptat, cu arma condeiului publicist, pentru afirmare, impunerea şi apărarea românităţii ei etnice, istorice şi geografice, a culturii, limbii şi religiei ei româneşti; a suferit ani de detenţie grea pentru ea; şi-a câştigat aureolă meritată de publicist tribun al ei. Primul publicist tribun al Basarabiei româneşti.

Ce a fost Basarabia – Basarabia românească*?*

I s-a zis Basarabia *părţii dintre Prut şi Nistru a Moldovei. A numit-o astfel Rusia ţaristă, în anul negru 1812, când a rupt-o*

silnic din trupul Moldovei şi a anexat-o imperiului ei.

Denumirea de Basarabia *a existat anterior. Dimitrie Cantemir a notat în cartea sa Descrierea Moldovei că era numită* Basarabia *(Bassarabia, cum a scris el în limba latină) partea de sud, de la Mare, a Moldovei. Şi i s-a spus astfel după Basarabi, domnitorii munteni care au stăpânit aceste locuri. Mircea cel Bătrân*[14] *se intitula «...domn şi voievod a toată Ţara Românească, începând de la munţi* până la marginile tătăreşti*», numite mai târziu* Basarabia[15]*. Ruşii cunoşteau acestea (doar la ei a scris Dimitrie Cantemir* Descriptio Moldaviae*). La 1812 au extins denumirea de* Basarabia *asupra întregii părţi a Moldovei dintre Prut şi Nistru. (Fapt paradoxal: la reanexarea acestei părţi a Moldovei, în iunie 1940, Uniunea Sovietică a renunţat la denumirea de Basarabia – ce nu i-o fi convenit? – numind-o Republică Moldovenească).*

Istoricul Nicolae Iorga a calificat, pe bună dreptate, denumirea de Basarabia, dată întregii părţi a Moldovei dintre Prut şi Nistru, ca un nume «înşelător», nume fals, crezând că pot ascunde astfel ceea ce au răpit» [16]*.*

Până la răşluirea ei de către Rusia ţaristă, zisa, pentru camuflare, Basarabia, a fost trup din trupul etnic, istoria şi geografia Moldovei, suflet din sufletul ei, cu aceeaşi obârşie, acelaşi popor, aceeaşi istorie, aceeaşi limbă, aceeaşi cultură şi religie; a fost o unitate indivizibilă etnică, geografică, istorică,

---

14 *Demetrii Cantemirii Moldaviae Principis,* Descripţia antiqvi et hodiern status Moldaviae — Descrierea Moldovei. *Traducere după originalul latin de Gh. Guţu . . . Cu o notă asupra ediţiei de D. M. Pippidi (Ed. Jubiliară la 300 de ani de la naşterea marelui cărturar şi om politic român Dimitrie Cantemir), Ed. Acad. Bucureşti, 1973. p. 388. şi Harta lui Dimitrie Cantemir.*

15 *Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu,* Istoria românilor**,** vol. II. *De la mijlocul sec. XIV-lea pînă la începutul sec. al XVII. Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1976, p. 68.*

16 *N. Iorga.* Adevărul asupra trecutului şi prezentului Basarabiei. *Traducere dc D-na Dorina Floarea, profesoară, Bucureşti, 1940, p.* 51; Sufletul românesc în Basarabia după anexare, *în «Neamul Românesc», an IV, nr. 92, 15 decembrie 190 9,p. 2190-2196.*

culturală, religioasă, de la începuturile preistorice şi totdeauna[17]*. Zisa Basarabia a făcut parte integrantă din Moldova lui Bogdan întemeietorul, a lui Alexandru cel Bun, a lui Ştefan cel Mare, a lui Dimitrie Cantemir… «Baciul Moldovei» – Ştefan cel Mare şi Sfânt – a ctitorit pe pământul ei mănăstiri şi biserici, i-a întărit, pentru vecie, hotarul de la răsărit cu cetăţi puternice pe Nistru, de la Hotin până la Cetatea Albă, şi i-a îndrăgit şi răsplătit cu cinste pe vitejii şi credincioşii răzeşi şi mazili din această parte a Moldovei. Scriitorul Mihail Sadoveanu, în cărţile sale despre Ştefan cel Mare (*Şoimii, Neamul Şoimăreştilor, Fraţii Jderi, Ştefan cel Mare şi Sfânt*), a arătat, după adevărul istoric, dragostea patriotică şi credinţa statornică a răzeşilor orheieni, lăpuşneni şi soroceni. Cronicarii Moldovei, Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce au prezentat, în* Letopiseţele *lor, şi partea de răsărit a Moldovei, descrisă şi de Dimitrie Cantemir în* Descripţio Moldaviae*. Nici nu se putea altfel. Numita, amăgitor,* Basarabia *era partea congenitală şi inseparabilă a Moldovei – « partea cea mai mănoasă şi cea mai bună»*[18]*.*

Tot astfel a continuat să fie, în substanţa ei inalienabilă, şi după înrobirea ei de către ruşi, «vânătorii de pământ străin». Cu toate acţiunile şi presiunile administraţiei ruseşti pentru deznaţionalizarea şi rusificarea Basarabiei, ea a continuat să fie şi a rămas moldovenească, recte românească (noţiunile de moldovean-român fiind sinonime etnic, geografic, istoric, cultural, religios ca şi cele de muntean-român, oltean-român, transilvănean-român). Puterea de granit a rezistenţei împotriva rusificării a fost poporul. L-au ajutat mănăstirile, bisericile, preoţii, cărţile bisericeşti, legăturile cu celelalte provincii româneşti, patrioţii ridicaţi din popor… «Românește răsunau cântările din biserici, constata mai departe Nicolae Iorga, românește se citea Cuvântul LUI Dumnezeu, românește se săvârşeau Tainele, românește vorbea predica din vechile Cazanii».

---

17 V*ictor Spinei* Moldova în veacurile XI—XIV, *Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti*, 1982.

18 *N. Iorga*, Sufletul românesc în Basarabia după anexare, loc. cit.

Moldova transpruteană nu a dezmințit constatarea că (în) «Moldova (se) nasc oameni de seamă». Zisa «Basarabia» a dăruit culturii, artei și spiritualității românești numeroși oameni de seamă, precum: Alexandru Hașdeu (1811–1872), Bogdan Petriceicu Hașdeu (1858–1907), Alecu Russo (1819–1852)*, fabulistul* Alexandru Donici (1806–1866), *Mecena* Vasile Stroescu (1846 – 1929) – *salvatorul providențial al școlii și culturii românești din Transilvania* – Gavriil Musicescu (1847–1903)*, istoricul* Pavel-Paul Gore (1876–1927), *mareșalul* Alexandru Averescu (1859 – 1938), Constantin Stere (1865–1936), Pr. Prof. M. Berezovschi (1868–1940) – *compozitor, dirijor muzical și pictor,* Pr. prof. și om de cultură Econ. Mitrofan Constantin Popovici (1860–1943), *Mitropolitul* Gurie Grosu (1877–1943)*, Episcopul* Dionisie Erhan (1880–1943)*, Pr. prof. poet* Alexie Mateevici (1888– 1917) – *autorul poemului nepereche* LIMBA NOASTRĂ *ș.a.*

Aceștia și mulți alții constituie mărturii ale temeliei și sufletului moldovenesc-românesc al Basarabiei. Dovadă categorică, absolută, a fost și faptul că după 1917, după peste o sută de ani de robie rusească, când în Rusia țaristă s-au clătinat temeliile ei de «închisoare a popoarelor» prin cutremurele revoluțiilor din februarie și octombrie, focul nestins moldovenesc-românesc din Basarabia s-a prefăcut în incendiu de patriotism și a dus la actul istoric din martie 1918: UNIREA, PE VECIE, A BASARABIEI CU ȚARA MAMĂ ROMÂNIA[19]*. I s-a recunoscut Basarabiei meritul patriotic de a fi prima provincie românească care «a dat semnalul întregirii naționale. A fost gornistul la a cărui chemare au venit pe rând și celelalte provincii subjugate»* [20]*. Cel ce a spus aceasta a comparat Basarabia, pentru menținerea substanței ei moldovenești-românești nealterată, cu o* Evanghelie *de la Putna, care, la o năvală a tătarilor ori a turcilor, a fost aruncată într-o*

---

19 Vezi, Mircea Mușat, Ion Ardeleanu, *De la statul geto-dac la statul unitar român,* Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, Partea III.

20 Ion Petrovici. Momente solemne. Ediție întregită, 1943, p. 63 (!a inaugurarea Facult. de Teologie din Chișinău, 8.XI 1926).

fântină adâncă, pentru a nu fi dusă. Când, peste câtva timp, au scos-o, s-a văzut că era intactă. Apa, umezeala şi întunericul n-au stricat-o deloc; au apărat-o şi au păstrat-o perfectă ferecătura bună a coperţilor, hârtia de calitate (pergament) şi cerneala superioară. «Basarabia a fost ca această Evanghelie *– a stat 100 de ani într-o mlaştină şi a ieşit nevătămată»*[21]*. Minunată şi personală comparaţie!*

La soarele libertăţii a înmugurit şi a înflorit o prodigioasă primăvară de simţire patriotică românească pe meleagurile Basarabiei, Moldova voievodală şi răzăşească. Încă din 1906, la încercarea de revoluţie politico-socială din Rusia, patriotul basarabean Emanoil Gavriliţă a editat revista românească «Basarabia», la care au colaborat patrioţii basarabeni, printre care şi elevul teolog Alexie Mateevici (Alecu Mateescu), cooptat în echipa de redactori. Ca represalii, guvernul ţarist a suprimat revista «Basarabia», pe redactori i-a arestat şi deportat, tipografia şi redacţia au fost arse. Tot atunci, emigranţi în Elveţia, bucovineanul Zamfir C. Arbore şi basarabeanul dr. P. Cazacu, au scos, la Geneva, ziarul «Basarabia», subintitulat «organ al Partidului Naţional Român din Basarabia».

În anii 1917–1918 au apărut, în Basarabia, trezită «din somnul cel de moarte», ziare şi reviste româneşti, precum «Cuvântul moldovenesc» (organ de presă al Partidului Naţional Moldovenesc, nou constituit), «Ardealul», «România nouă» şi «Şcoala moldovenească» (editate de profesorul transilvănean Onisifor Ghibu, aflat la Chişinău, în pribegie activă), cu colaboratori, majoritatea intelectuali basarabeni. Trupul şi sufletul Basarabiei româneşti au odrăslit numeroşi condeieri în limba română, care s-a generalizat biruitoare în învăţământ, în cultură, în viaţa obştească, fiind la ea acasă. Însuşi prof. Onisifor Ghibu a rămas surprins de redeşteptarea minunată a patriotismului românesc în Basarabia şi de abundenţa florei literare şi publiciste în limba română. A mărturisit: «Nu credem că vreo provincie românească ar fi fost în stare să arate zeci de mânuitori ai condeiului, în materiile cele mai diferite, într-o epocă atât de

---

21 *Ion Petrovici,* Momente solemne, p. 66.

săracă: la începutul renaşterii ei naţionale, după o evoluţie atât de primitivă şi un somn atât de îndelungat. De asemenea, nu se va putea găsi în istoria poporului român un caz analog de evoluţie atât de rapidă a ideii naţionale şi de adaptare la o viaţă politică atât de complexă ca aceea a Basarabiei. În mai puţin de un an de zile ei au învăţat alfabetul latin, care în celelalte provincii s-a făcut în decenii întregi de frământări; ei şi-au însuşit cea mai avansată ortografie şi au evoluat de la o limbă «proastă» moldovenească la o limbă literară românească. Şi, ceea ce este fără precedent în istoria poporului nostru, ei s-au ridicat până la măreaţa concepţiune a misionarismului românesc, politic şi cultural»[22].

Ca mărturie concretă, Onisifor Ghibu a adunat textele scrise de condeierii basarabeni în anii 1918–1919, în «Cuvântul moldovenesc», «Ardealul» şi «România nouă», şi le-a tipărit în volum – în total 186 de texte-documente. Acestea au format cununa patriotică literară cu care Basarabia românească s-a prezentat, în martie 1918, la cununia «pentru totdeauna» cu România-Mamă[23]*. Dar situaţia aceasta de sărbătoare şi fericire patriotică n-a durat mult. Generaţia politico-culturală basarabeană dinainte de Unire şi cea care a făcut Unirea au suferit influenţe şi urme eterogene – şcoli, cultură, limbă, simpatii, amintiri... Datorită acestora şi altor cauze, generaţia Unirii s-a dovedit, după Unire, inconsistentă sufleteşte, etic şi patriotic, instabilă politic, neomogenă şi şubredă, în activitatea şi comportarea ei publică, socială, culturală. N-a rezistat gloriei şi favorurilor excepţionale ce i s-au oferit. Foarte uşor a cedat contaminările nefaste politicianiste şi tentaţiilor parvenirii politico-sociale, carierelor şi posturilor rentabile – toţi fruntaşii unionişti au ajuns miniştri (Inculeţ de 11 ori, Halippa de 9 ori ş.a.), academicieni, profesori universitari, deputaţi, prefecţi, primari urbani, directori de bănci*

---

22 *Onisifor Ghibu*, De la Basarabia rusească la Basarabia românească, *vol. I, Cluj*, 1926.

23 *Conf. dr. Ioan Scurtu (coordonator), teci. dr. Gheorghe Z. Ionescu, led. dr. Eufrosina Popescu, Asist. Smîrcea*, Istoria României între anii 1918—1944. *Culegere de documente. Editura Didactică şi Pedagogică*, 1982, p. 25, 30.

etc.

Însă nu în aceasta constă marea vină a generaţiei Unirii, ci în faptul că s-a pervertit, s-a dispersat politicianist, s-a învrăjbit, s-a prăbuşit în comoditate, indiferentism, pasivitate şi dezastru general, politic, social, economic şi cultural al provinciei căreia îi aparţinea şi-i datora totul, pe care a uitat-o şi a părăsit-o la voia întâmplării şi la cheremul duşmanilor tării şi ai poporului român. Onisifor Ghibu, unul dintre cei care au fost în Basarabia şi au trăit miracolul redeşteptării şi al unităţii patriotice din anul Unirii, a călătorit prin Basarabia numai peste patru ani, în 1922, şi a găsit focul idealismului naţional stins în cenuşa universală a nepăsării, inactivităţii patriotice, concurenţei politicianiste, inculturii şi exploatării, în derivă şi în naufragiu, sub ofensiva şi recrudescenţa ideologilor, acţiunilor şi actelor antiromâneşti ale duşmanilor. Timp de 14 ani de la Unire, în Basarabia n-a existat nici un cotidian românesc de autoritate patriotică («Luminătorul» ce apărea era publicaţia lunară bisericească. «Cuvântul moldovenesc», care a continuat să existe, ajunsese un săptămânal firav pentru căminele culturale, «Dreptatea» ziar de partid liberal), doar câteva ziare şi reviste ruseşti şi evreieşti, care urmăreau alte interese decât cele româneşti (chiar academicianul Ion Inculeţ era proprietarul unui ziar rusesc, «Nasa-Reci», redactat de un colectiv eterogen care nici nu avea cetăţenia română).

Cei lucizi şi rămaşi necorupţi (cum a fost mitropolitul Gurie) şi-au dat seama de starea dezastruoasă din Basarabia românească, au sunat alarma şi au cerut ajutorul fraţilor din celelalte provincii ale ţării. La un Congres anual al «Astrei» transilvănene, numitul mitropolit Gurie a solicitat public ajutorul transilvănenilor – să ajute Basarabia românească cultural, nu politic, «de politică suntem sătui». Regele Ferdinand, de faţă la Congres, s-a uitat către I.I.C. Brătianu – preşedinte al Consiliului de Miniştri, prezent şi el, şi i-a spus: «domnule Brătianu, mai multă cultură şi mai puţină politică». Şi către preşedintele Astrei (Vasile Goldiş): «trebuie să vă duceţi în Basarabia».

Urmarea: «Astra» transilvană a trimis, la începutul anului 1925, un grup de oameni de cultură de-ai ei – Octavian Goga, Vasile

Goldiş, I. Lupaş, Onisifor Ghibu[24], Tiberiu Brediceanu – care au venit la Chişinău, au văzut situaţia la faţa locului, au ţinut adunări şi conferinţe, s-au întâlnit şi au vorbit cu Vlădica Gurie şi alţi fruntaşi basarabeni, I. Pelivan, Pan Halippa, prof. Ştefan Ciobanu ş.a. şi au hotărât ca Basarabia şi Transilvania să-şi dea mâinile frăţeşte, să reînvieze şi să consolideze Basarabia românească. Au înfiinţat o filială a «Astrei», «Astra Basarabiei», cu prof. Onisifor Ghibu în fruntea ei (iar peste un an, condusă de oameni de cultură basarabeni), cu filiale în toate oraşele provinciei; a scos, un an, şi cotidianul «România nouă»; s-au mobilizat la acţiuni româneşti profesorii, învăţătorii, preoţii satelor; s-a restabilit şi s-a întărit romanitatea în Basarabia. În numărul de Anul Nou 1927, «România nouă» a scris: «Sperăm că nici un partid politic nu va avea îndrăzneala de a încerca din nou să otrăvească Basarabia cu o presă ca cea din trecut, ci fiecare va vedea în presă un instrument sfânt pus exclusiv în interesul Adevărului şi al Binelui, reprezentate de statul român». Iar cotidianul bucureştean «Curentul» constata, la începutul anului 1927, că «a dispărut prejudecata stupidă că orice basarabean este bolşevic».

S-a întărit românismul în Basarabia şi pe alte căi.

În 1926 s-a înfiinţat la Chişinău o Facultate de Teologie (a Universităţii Mihăilene din Iaşi), cu destinaţia să fie «o biserică cu două altare: un altar pentru ştiinţele teologice şi un altar pentru ideea naţională românească», cum a investit-o ministrul ctitor, prof. Ion Petrovici[25]. La ea au venit profesori, personalităţi culturale prestigioase, precum scriitorul Gala Galaction, poetul Nichifor Crainic, arhimandritul Iuliu Scriban, fraţii Valeriu şi Cicerone Iordăchescu, I.G. Savin ş.a. Au venit studenţi din toate părţile ţării. Peste câţiva ani s-a adăugat o facultate de agronomie tot cu profesori şi studenţi din toate provinciile româneşti. S-a înfiinţat Teatrul Naţional, pe scena căruia s-au prezentat piese româneşti, cu actori talentaţi, ca Ion Livescu, Elvira Godeanu, Costache Antonia, Ovid Brădescu, Cezar Rovinţescu, D. Hagiac ş.a.

---

24 *Onisifor Ghibu, Călătorind prin Basarabia, Chişinău,* 1923.

25 *Ion Petrovici,* Momente solemne, p. 66.

S-a înfiinţat Conservatorul de muzică. S-a constituit, la Chişinău, Liga pentru apărarea românismului în Basarabia*, din care au făcut parte prof. Teofil Simensky, Al. Ebervain, M. Rădulescu, Anton Toma, Nichifor Crainic, Gala Galaction, Obreja-Iaşi, dr. Papinian, Roman Simionescu, Traian Popovici, Niţă (fost ministru), N. Dunăreanu (scriitor), av. Cazacliu, dr. P. Cazacu, pr. prof. Zaharescu. Au stabilit un program de activitate şi au lansat un Apel în presă*[26].

În anul 1930, patriotul şi poetul basarabean Pantelimon (Pan) Halippa a editat şi revista literară lunară «Viaţa Basarabiei» şi, din 1932, ziarul cotidian «Viaţa Basarabiei». Studenţi teologi au editat revista «Studentul» (1929–1932), continuată cu revista «Gândul neamului» (1933–1934) şi «Tribuna tinerimii» (1936–1938»), Uniunea clerului ortodox din Basarabia a publicat revista săptămânală «Raza» (1931–1938). În Chişinău şi în întreaga Basarabie s-a creat o atmosferă ozonată şi o efervescentă activitate şi trăire patriotică românească.

La şcolile din Chişinău şi din oraşele Basarabiei au venit profesori români get-beget. Copiii Basarabiei româneşti au învăţat numai în limba română, pe manuale româneşti, cu profesori români şi au citit cărţi de scriitori români.

«Astfel s-a născut şi s-a format generaţia nouă şcolară basarabeană, fără influenţele, amintirile şi tarele eterogene ale generaţiei Unirii. Noua generaţie basarabeană, cea de după Unirea din 1918, a caracterizat-o un intim cunoscător al ei, e cea formată la şcoala românească şi integrată desăvârşit la sufletul patriei. Ea se deosebeşte considerabil de generaţia anterioară care a votat ruperea de imperiul moscovit şi întoarcerea la România Mamă. Noua generaţie, modelată în spaţiul Patriei, s-a încorporat în structura şi concepţia naţională. E integral românească. A visat şi a suferit împreună cu cei de seama ei din România. Probă a fost comportarea în zilele de tragedie naţională a cedării Basarabiei, în iunie 1940. Mulţi din semnatarii Unirii de la 1918 şi marea majoritate din generaţia Unirii au rămas sub ocupaţia sovietică! Au plătit scump, cu viaţa, nehotărârea lor, dar au rămas. Pe când

26 *« UNIVERSUL», an. XLVIII, nr. 41, 21 februarie 1930, p. 9.*

generaţia basarabeană nouă n-a stat în cumpănă. A cunoscut pelerinajul tragic al pribegiei, după căderea Basarabiei sub bolşevici. A cunoscut atunci cât de adânc vibrează Ţara Mamă pentru provincia vremelnic pierdută. Suferinţa, fără nume, a călit-o în credinţă. Când războiul a izbucnit, a fost în primele rânduri, să-şi recucerească pământul strămoşesc. Ofiţeri şi soldaţi, cărturari şi ţărani, această generaţie numără eroi şi martiri pentru eliberare. Dacă Unirea se făcuse prin vot, recucerirea s-a pecetluit de-a pururi cu sânge basarabean, care angajează tot sufletul acestei generaţii în destinul românesc. O! numai dintre tinerii pe care i-am cunoscut eu, câţi zac azi în pământ, pentru Basarabia României!»[27].

Generaţia nouă basarabeană s-a manifestat româneşte spontan şi total, după cum atestă revistele şcolare numeroase ce le-a scris, ca prinos de muguri şi floră de primăvară curată adus Patriei ocrotitoare. Au apărut, în Chişinău: «Limba noastră» a Seminarului Teologic (în care au debutat poetul Sergiu Matei Nica şi scriitorul Alex. Bardieru); «Ghiocei» a Liceului Eparhial (în care a debutat poeta Magda Isanos), «Crai nou» a Liceului Militar (în care a debutat romancierul Laurenţiu Ionescu Fulga), «Mugurel» a Liceului Alecu Russo (în care a debutat poetul Anatol Baconsky), «Izvoraşul» a Şcolii Normale, «Licurici» a Liceului Haşdeu, «Unirea» a Liceului Al. Donici, «Zorile» a Liceului M. Eminescu; în Ismail, «Luceafărul», a Seminarului Teologic; în Bălţi,«I. Creangă», a Liceului omonim; în Tighina, «Izvor de viaţă», a învăţătorilor ş.a.

Din această nouă generaţie basarabeană s-a ridicat primul contingent de scriitori, poeţi, publicişti şi oameni de cultură ai Basarabiei – primul rod şcolar, intelectual şi sufletesc al ei. Citǎm pe cei care s-au remarcat în chip deosebit: Vasile Ţepordei (portdrapelul contingentului), Magda Isanos (poetă), Sergiu Matei Nica (poet şi publicist), Alexandru Bardieru (scriitor şi publicist), Sergiu C. Roşca (publicist), Niculae V. Cioban (poet), Robert Cahuleanu-Andrei Ciurunga (poet), Anton Ţurcanu (publicist), C.A. Munteanu (poet), Antim Nica (doctor în teologie, ierarh

---

27 *Nichifor Crainic,* Noua generaţie basarabeană*, în «Gîndirea», an XXII, nr. 10, decembrie 1942, p. 590—591.*

publicist), Paul Berezescu (preot, prof., publicist), Paulin Lecca (arhimandrit, publicist), Paul Mihail-Mihailovici (doctor în teologie, preot, publicist), Grigore Filip-Lupu (prof., publicist), Gheorghe Cunescu (preot, scriitor şi publicist), Elena Ciornea (publicistă), Simion Vărzaru (prof., publicist), Teodor Bordeianu (prof. univ. academician, savant), Tatiana Găluşcă (folcloristă), Alexandru I. Andronic (prof. univ., publicist), Paul Vătămanu (prof., publicist), Zevin Rusu (doctor în teologie, preot, eminescolog), Alexandru Gonţa (doctor în istorie, publicist), Alexandru Velicinschi-Enache Dubăsari (preot, publicist), Igor Jechiu (preot, consilier eparhial, publicist), Alexandru Chiriac (prof. poet, istoric), Ion Cociu (prof. publicist), Al. Ioachimescu (inginer, conferenţiar), Olga Cruşevan-Florescu (poetă), fraţii Alexandru (inginer) şi Petru (jurist) Ioachimescu (conferenţiari şi activişti culturali), Nicolae El. Nitreanu (prof., cercetător, documentarist istoric), Nicolae Coban (poet), Nicanor Jireghi (publicist), Alexandru Plămădeală (sculptor, autorul statuii monument Ştefan cel Mare din Chişinău), Nicolae Costenco (poet), Bogdan Iotru (poet) ş.a.

A urmat un alt lot de poeţi, prozatori, profesori universitari, oameni de cultură, născuţi pe meleagurile basarabene, din părinţi basarabeni, care, însă, s-au şcolit, s-au manifestat şi s-au realizat în România după 1944 – socialistă-comunistă, dar nu şi-au renegat obârşia basarabeană şi locurile natale. Ei sunt: fraţii Anatol E. Baconsky (poet, prozator, traducător), şi Leon E. Baconsky (prof. univ., istoric literar), Cezar Baltag (poet, publicist, traducător), Georgeta Horodincă (prof. univ., eseist, traducătoare, redactor şef adjunct la «Secolul XX», Victor Kernbach (poet, prozator, traducător), Leon Leviţki (prof. univ. traducător, eseist, shakespearolog), Alexandru Lungu (poet, medic), Petru Luscalov (prozator, dramaturg, scenograf), Nicolae Moraru (critic-literar), Aurel Dragoş Munteanu (prozator, eseist), George Munteanu (prof. univ., istoric şi critic literar), Leonida Neamţu (poet, prozator), Tatiana Niculescu (prof. univ., traducătoare, publicistă), Al. Şiperco (prozator), Valentin Ciobanu (istoric literar), Victor Vântu (prozator, publicist), Victor Tulbure (poet), Nichita Stănescu (cel mai de seamă poet contemporan), Victor Spinei (doctor în istorie, istoric, arheolog), Leonida Antonie Plămădeală

(doctor în teologic, scriitor literar, publicist, mitropolit al Ardealului), Nicolae-Nestor Vornicescu (doctor în teologie, scriitor literar, publicist), Victor Crăciun (doctor în filologie, scriitor, preşedinte al Ligii culturale pentru unitatea românilor de pretutindeni, publicist), Arcadie Donos (poet, dramaturg, regizor), Adrian Păunescu (poet, publicist), Paul Goma (scriitor, eseist), Alexandru Spinu (publicist), Tomiţă Istrati (poet), Iulia Cristea-Scutaru (ziaristă), Alexandru Chiriac (poet, editor, preşedinte la Studiul de istorie «N. Iorga») şi al Caietelor studioului, traducător, publicist), arhimandritul Sofian Boghiu (pictor), Nicolae Lupan (scriitor, istoric literar, preşedinte al Asociaţiei Pro Basarabia şi Bucovina) ş.a. care s-au născut, au copilărit, au învăţat, au trăit şi trăiesc în Basarabia, ocupată şi numită de administraţia rusească Republica Socialistă Sovietică Moldovenească – poeţi, prozatori, publicişti, preoţi, intelectuali, deosebit de preţioşi. Ei au provocat şi întreţinut un miracol, un miracol istoric, natural şi inevitabil, fatal: miracolul pământului naţional, al sângelui, al graiului, al credinţei, miracolul atragerii şi unirii părţii către întreg.

Ca şi în 1917–1918, însă în condiţii politice-sociale-culturale mult mai vitrege, poporul adevărat moldovenesc din Basarabia s-a trezit din somnul cel de moarte şi, ca viteazul din poveste, s-a ridicat la luptă eroică pe viaţă şi pe moarte, pentru eliberare din robia silnică şi unirea cu fraţii de pe tot întinsul ţării. Lupta este crâncenă. Ocupanţii, stăpânitorii şi opresorii nu le convine să fie alungaţi şi folosesc toate armele ce le stau la dispoziţie. Dar se adevereşte că matca, măduva, sufletul, structura organică, instinctul naţional istorico-româneşti ale poporului sunt puternice, viabile, rezistente, inalienabile şi invincibile. Simţirea, gândirea, voinţa şi cuvântul reprezentativ ale poporului sunt poeţii, în primul rând, urmaţi de prozatori, intelectuali, profesori şi îndrumători... Şi în Basarabia de astăzi, denumită Moldova, ei şi-au înţeles misiunea lor istorică patriotică, de a fi exponenţi adevăraţi ai poporului şi luptători în slujba lui. Parcă în chip providenţial, s-a ridicat şi afirmat hotărâţi şi eroic, o pleiadă strălucită de poeţi basarabeni români de acest fel. Antologia Constelaţia lirei, cu poeţii români din R.S.S. Moldovenească, a publicat peste trei sute de poezii scrise de 65 de poeţi luptători patrioţi – între ei Grigore Vieru, Leonida Lari, Dumitru Matcovschi,

Ion Hadârcă, Andrei Lupan, Nicolae Dabija, Anatol Codru, Emil Loteanu, Valeriu Matei. Şi-au făcut maeştri şi îndrumători din geniul absolut al neamului: Mihai Eminescu, Tudor Arghezi, Lucian Blaga, Octavian Goga, George Enescu…

Împreună cu aceştia – poate chiar în fruntea lor – este prozatorul de talent, laureatul Ion Druţă, hotărât şi el, luptător patriot moldovean-basarahcan (o carte de a sa, Clopotniţa, s-a tipărit şi la noi). Scriitorii români din Basarabia, rămasă în veci românească, publică, de mai mulţi ani, revista Literatură şi Artă – săptămânal al Uniunii Scriitorilor din Moldova, de simţire, gândire, cuvânt şi literă românească sub direcţia lui Nicolae Dabija, Uniunea Scriitorilor din R.S.S. Moldovenească editează, din anul 1931, revista literară şi social-politică Nistru*, acum cu slovă românească, îndrumată de Dumitru Matcovschi. Din 1989 apare «Glasul», iar din ianuarie 1990 a început să se tipărească, cu literă latină,* Biblia românească*, publicaţii, cărţi…*

Poeţii, prozatorii, intelectualii români din Basarabia activează în cadrul Societăţii «Alexie Mateevici», în Frontul Popular Moldovenesc, în Asociaţia «Mitropolitul Varlaam », şi atâtea altele.

Luptă prin adunări populare şi mitinguri, tutelate de simbolica statuie a lui Ştefan cel Mare, din care basarabenii au făcut altar şi gir de biruinţă.

Au şi înregistrat câteva biruinţi: limba moldovenească identică cu limba românească: recunoaşterea ei ca limbă oficială, litera românească latină, tricolorul românesc ca drapel naţional, suveranitatea, Preşedinte al Republicii.

S-au înteţit legăturile şi drumurile la fraţii din România, colaborări la aceleaşi publicaţii, serbări şi festivaluri, cu puternice emoţii şi obşteşti ovaţii pentru viitorul conştiinţei şi credinţei româneşti.

Basarabia românească a. dat culturii mondiale mai multe personalităţi de excepţie: Eugen Coşeriu, lingvist şi filolog, Maria Cebotari – actriţă şi cântăreaţă de operă şi film, intrată în legenda veacului şi Sergiu Celihidachi – celebru muzicolog şi dirijor, Emil Coteanu – regizor, Eugen Doga – compozitor şi atâţia alţii.

Vasile Ţepordei, născut, format şi luptător încă în perioada de mijloc, interbelică (1920–1944), a acumulat, a însumat şi

fructificat în persoana, în simţirea, gândirea şi activitatea sa militantă întreaga semnificaţie a Basarabiei. A continuat generaţia din secolul al nouăsprezecelea, a prins în viaţă generaţia Unirii; a crescut, s-a format şi a activat cu generaţia total românească din Basarabia; a fost contemporan pasiv cu generaţia românească din România anilor 1944–1989; a admirat, a încurajat, a ajutat şi stimulat generaţia eroică de luptători din România şi Basarabia vreme de o jumătate de veac.

Să-l privim ca atare.

Vasile Ţepordei a văzut lumina zilei la 5 februarie 1908, din părinţi de neam răzeşi soroceni (a existat în ţinutul Sorocii şi o localitate Ţăpordei). De la părinţii şi înaintaşii săi a moştenit dragostea patriotică de locurile natale şi popor, vigoarea şi dârzenia lor în viaţă şi în luptă, credinţa în biruinţa dreptăţii şi în Dumnezeul milostiv şi bun. În casa părintească a auzit vorbindu-se numai româneşte (ca şi înaintaşul său, poetul Alexie Mateevici, autorul minunatei poeme LIMBA NOASTRĂ, pe care şi-l va face mentor literar). A trăit adolescenţa şi a făcut toate şcolile sub cerul constelat de curcubeu al Basarabiei româneşti. A învăţat să citească şi să scrie direct româneşte pe Abecedarul Arhimandritului patriot român Gurie-Grosu (viitorul mitropolit al Basarabiei româneşti), care a fost primul Abecedar *românesc în Basarabia, cu litere latine, pe care văzându-l în 1917, la Iaşi, profesorul academician Ion Simionescu, după ce l-a răsfoit, l-a sărutat, «cum aş fi sărutat Evanghelia Sfântă»![28]*

A făcut Seminarul Teologic la Chişinău (1921–1929) – şcoală înfiinţată la începutul secolului al XIX-lea de mitropolitanul Gavril Bănulescu-Bodonim, născut în părţile Maramureşului, şcoală care în cursul veacului de robie rusească a ţinut aprinsă torţa simţirii româneşti. Aici a avut profesori pe venerabilul preot rector, Constantin Popovici, care a editat, în anul 1908, revista românească «Luminătorul», pe profesorii români din ţară, Gheorghe Raşcu, autor de manuale, Mihail Rădulescu, Hristofor

---

28 *I. Simionescu,* Lacrimi de bucurie, *în «Neamul românesc», an XII, nr. 201, 11 noiembrie 1117, p. 1.*

Discălescu, Ion Căpriţă (cunoscut şi prieten cu Octavian Goga). A absolvit Seminarul cu media cea mai mare (9,12).

A urmat Facultatea de Teologie din Chişinău (1923–1933), unde a avut profesori pe preotul şi scriitorul Gala Galaction, traducător al Bibliei, pe poetul laureat Nichifor Crainic, pe academicianul Ştefan Ciobanu, pe bucureştenii N. Popescu-Prahova, I.G. Savin şi arhimandritul cărturar şi publicat Iuliu Scriban, pe ieşenii Constantin Fedeleş şi fraţii Valeriu şi Cicerone Iordăchescu, pe oltenii Toma Gh., Bulat şi Constantin Tomescu ş.a. Şi-a însuşit o cultură temeinică teologică şi literară. A luat licenţa în teologie, la istoria literaturii române, cu lucrarea despre poetul Alexie Mateevici (pe care a tipărit-o), obţinând calificativul «CU LAUDE» (nota 10).

Ca orice talent înnăscut, Vasile Ţepordei s-a manifestat cu posibilităţi de scriitor din anii tinereţii şcolare. A «înnegrit» şi el pagini de caiete. În clasa a VIII-a a Seminarului a publicat primele texte. A continuat ca student şi s-a afirmat într-un fel cu totul personal şi distinct. A fost martor, a trăit şi a înţeles drama Basarabiei româneşti din primul deceniu de după Unire: părăsirea ei de către fruntaşii ei politici şi culturali care semnaseră Unirea, însă au deviat în carierism, nepăsare şi comoditate trădătoare, ce au favorizat invadarea nefastă a Basarabiei de politicianism veros, ideologii şi unele acţiuni antiromâneşti. În mai multe articole a criticat şi a deplins declinul şi prăbuşirea protagoniştilor basarabeni, înstrăinarea nenorocită a Basarabiei româneşti, absenţa călăuzelor şia îndrumătorilor printre personalităţile locale, trebuind să-i caute în alte părţi ale ţării.[29]

Astfel şi-a făcut stea polară din geniul Neamului Românesc, Mihai Eminescu (ştia pe de rost multe poezii eminesciene), din Octavian Goga «poetul pătimirii naţionale», din G. Coşbuc, Nicolae Iorga (istoricul patriot), Nichifor Crainic – poetul Darurilor pământului *şi* al Ţării de peste veac*... De la «poetul ţărănimii» a învăţat că*

---

29 *Vasile Ţepordei,* Cele două Basarabii*, în « Tribuna tinerimii», an I, nr. 7, 5 septembrie 1936, p. 1* Generaţii basarabene*, în «Raza», an XII, nr. 624, 26 iulie 1942, p. 1.*

O luptă-i viaţa, deci te luptă
Cu dragoste de ea, cu dor.
Pe seama cui? Eşti un nemernic.
Când n-ai un ţel hotărâtor.
Tu ai pe-ai tăi! De n-ai pe nimeni,
Te lupţi pe seama tuturor…
Oricare-ar fi sfârşitul luptei.
Să stai luptând, căci eşti dator

(G. Coşbuc: Lupta vieţii)

Vasile Ţepordei a urmat îndemnul mobilizator al autorului formidabilelor Noi vrem pământ *şi* In opressores *(Împotriva asupritorilor).*

Corespundea temperamentului său de luptător social şi simţirii lui patriotice.

De la primele articole publicate s-a investit cu maniera de a se face cât mai util generaţiei sale, coreligionarilor, Basarabiei româneşti. A intuit şi a înţeles cine erau duşmanii interni şi externi ai Basarabiei i-a arătat, le-a spus pe nume, le-a demascat planurile şi acţiunile subversive şi acaparatoare, antiromâneşti, cu luciditate, cutezanţă şi vehemenţă rare. Chibzuinţă cumpănită moldovenească, moştenită de la moşii şi strămoşii răzeşi, judecata judicioasă, îndrumarea înţeleaptă a mentorilor, structura sufletească şi concepţia de viaţă etică-creştină l-au îndreptat şi l-au menţinut pe linia patriotismului autentic şi salutar; n-a alunecat nici în debandada gălăgioasă cuzistă, nici în extremismul fascist-legionar – bolile patriotice ale epocii.

În 1930, Vasile Ţepordei, student în anul doi al Facultăţii de Teologie din Chişinău, a preluat şi a condus, ca director, revista «Studentul». În primul articol, publicat aici, intitualt SA LUĂM AMINTE! a arătat situaţia reală, politică, socială şi culturală din Basarabia. «Este crudă şi tristă realitatea care trebuie să ne dea de gândit», observa el. A apelat la unire, frăţie şi muncă, pentru remedierea situaţiei «jalnice». S-a referit, cu precădere, la tineretul universitar. I-a recomandat să înveţe, să se pregătească superior, ca să fie cât mai folositor satelor şi poporului din care

provine. A încheiat. «Aceasta ne este chemarea, acesta ne e strigătul zilei şi aceasta ne e datoria».[30] *Cutezător şi răspicat, cum îi va fi atitudinea şi stilul.*

În numărul următor al revistei, a continuat să arate Ce este şi ce trebuie să fie? *cum şi-a intitulat articolul. Afirma: «Suntem izbiţi de o mulţime de lucruri ciudate, de o mulţime de lucruri care ne dau de gândit, care nu ne pot lăsa nepăsători...» S-a referit tot la tineret şi la soluţia muncii «Cine nu munceşte nu poate spune că trăieşte, fiindcă un parazit nu cunoaşte plăcerea produsă de muncă»*[31]*.*

În decembrie 1931 a participat la Congresul studenţilor români creştini, ţinut la Sibiu şi onorat cu prezenţa şi binecuvântarea Mitropolitului ortodox al Transilvaniei, dr. Nicolae Bălan. Vasile Ţepordei a prezentat referatul-raport Politicianismul şi Basarabia în cei 13 ani de la Unire. *A arătat, documentat, romanitatea inalienabilă a Basarabiei, în trecut şi în prezent, ameninţată însă de influenţe, activităţi şi inamici înverşunaţi... A sunat clopotul de alarmă. A cerut editarea urgentă, la Chişinău, a unui cotidian românesc cu adevărat patriotic, cu colaboratori şi redactori dintre cei mai pricepuţi şi talentaţi*[32]*.*

Profesorul Nichifor Crainic a remarcat articolele, cu totul personale, ale studentului său Vasile Ţepordei, a întrevăzut în el însuşiri certe de publicat militant, potrivit dorinţelor sale vizionare privitoare, la Basarabia, pe care o îndrăgise şi-i dorea tot binele românesc.

Nichifor Crainic a editat, la Bucureşti, prestigioasa revistă lunară «Gândirea», cu colaboratori dintre personalităţile cele mai de seamă ale culturii naţionale – Ion Petrovici, Tudor Vianu,

---

30 *F. Ţepordei.* Să luăm aminte!, *în «Studentul», an III nr. 16, octombrie-decembrie 1930, pp. 2 — 11.*

31 *Idem, Ce este şi ce trebuie să fie?, în «Studentul», an IV, nr. 1 —2, ianuarie-februarie 1931, pp. 1—9.*

32 *Vasile Ţepordei,* Politicianismul în Basarabia în cei 13 ani de la Unire*, în «Studentul», an. IV, nr. 9—12, septembrie-decembrie 1931, p. 9—21. Referatul-raport s-a bucurat de mare succes; s-a tipărit şi în extras.*

Lucian Blaga, D.D. Caracostea, D. Stăniloae, Vasile Voiculescu, Ion Pillat, Cezar Petrescu ş.a. şi cotidianul «Calendarul», de opinie şi poziţie patriotică românească pe linia lui Bălcescu–Eminescu – Goga, adaptată epocii.

L-a invitat la el pe Vasile Ţepordei, după o prelegere universitară (Nichifor Crainic preda la Facultatea de Teologie din Chişinău literatura creştină modernă) şi i-a spus (redăm după relatările amândurora):

— Vreau să te fac gazetar. Vei fi primul gazetar-basarabean, după care vor lua urma şi alţii. Vreau ca Basarabia să-şi aibă exponenţii săi băştinaşi în ale scrisului. De aceea vreau să încep o adevărată şcoală publicistică, în care să intre numai elementul românesc basarabean, pentru a face cunoscut ţării şi lumii comoara sufletului moldovean basarabean, atât de bogat în virtuţi şi atât de puţin cunoscut».

Vasile Ţepordei a acceptat şi l-a urmat pe Nichifor Crainic, ajungând, într-adevăr, primul publicist militant al Basarabiei româneşti, pentru că, la aceea dată (anul 1930), în capitala Basarabiei nu se afla nici un condei românesc[33].

Pe pământul moldovenesc al Basarabiei se mai născuseră scriitori şi publicişti, adeverindu-se constatarea cronicarului că «La Moldova nasc oameni de seamă». Ca toate provinciile istorice ale ţării, şi Basarabia a rodit şi-a dat contribuţii în patrimoniul cultural naţional.

Dar Basarabia n-a avut un publicist militant, un ziarist total, un tribun, până la Vasile Ţepordei. A scris ziaristică şi Constantin Stere, dar o publicistică politică-ideologică (socialist-poporanistă); a scris articole şi a condus publicaţii şi Pan Halippa, dar n-a fost ziarist propriu-zis, ci mai mult luptător politic şi om de partid; la fel Ion Pelivan, la fel promotorii din generaţia Unirii. Altul, care ar mai fi?... Nu vedem pe nimeni. A apărut Vasile Ţepordei, urmat şi de alţii, ca Sergiu Matei Nica, Sergiu B. Roşca, Alexandru Bardieru, Anton Ţurcanu şi alţii.

De la primele sale articole, Vasile Ţepordei şi-a înţeles destinul

---

33 *N.C. (Nichifor Crainic),* Pentru ziarul «RAZA», *în «Porunca vremii», an. VII, nr. 5 iunie 1938. p. 2.*

de-a sluji Basarabia cu toată dăruirea, cu toate forţele sufleteşti, intelectuale şi fizice, cu toate riscurile, pentru a vădi, a întări şi a apăra romanitatea ei, pentru a o face cât mai ataşată de Ţara – Mamă, cât mai cunoscută şi mai vrednică de dragostea şi admiraţia tuturor românilor.

A scris cel mai mult – zeci de articole – despre Basarabia românească. Şi nimeni altul n-a scris despre Basarabia românească, Basarabia interbelică, aşa cum a scris Vasile Ţepordei. Şi real, şi judicios, şi fierbinte, şi perseverent, şi mult (chiar fantastic). El i-a cunoscut, cel mai îndeaproape, cum îi bate inima, sufletul şi tainele, nevoile şi durerile, frumuseţile şi bogăţiile, locurile şi oamenii…

A fost necruţător cu cei ce o ponegreau, cu cei ce îi doreau şi-i produceau rele. N-a menajat pe nimeni – înaintaşi, bătrâni, profesori, colegi, prieteni, oameni sus puşi… A criticat şi a reprobat vehement politicianismul corupător şi demagogic, pe politicienii veroşi – oricine ar fi fost ei. Articolele de acest fel erau adevărate filipice biciuitoare, ardeau ca fierul roşu.

Vasile Ţepordei a colaborat la mai multe publicaţii, locale şi din ţară – «Calendarul», «Ţara Noastră», «Luminătorul», «Studentul», «Misionarul», «Viaţa Basarabiei», «Gazeta Basarabiei», «Cuvântul Moldovenesc», «Zorile»… S-a afirmat şi s-a impus, cu merite de publicist-tribun, îndeosebi în ziarul săptămânal «Raza» şi în cotidianul «Basarabia», pe care le-a condus.

«Raza» a avut o legendă dintre cele mai onorabile. Iniţial şi câţiva ani a fost organul de presă al Uniunii Clerului Ortodox din Basarabia, cu Vasile Ţepordei colaborator principal şi în redacţie între 1931–1938, semnatarul acestor rânduri. Din 1939 până în 1944 a fost directorul ei (cu Sergiu C. Roşca redactor) şi a subintitulat-o «Organ independent de luptă şi atitudine românească». A editat-o şi la Bucureşti, în anul primului refugiu (1940–1941), când «Raza» a reprezentat, realmente, Basarabia românească liberă. După eliberarea Basarabiei, în 1941, «Raza» s-a întors acasă, la Chişinău, între ruine şi lacrimi pentru cei ce lipseau, a continuat să fie cuvântul patriotic al Basarabenilor români. Cotidianul «Basarabia», subintitulat, «Ziarul nouei vieţi româneşti», a apărut la Bucureşti, ajutat de Ministerul Propagandei Naţionale, în anii 1941 – 1944, cu Vasile Ţepordei

director şi colaboratori din întreaga ţară. A editat şi un supliment literar «Basarabia literară». În «Raza» şi în «Basarabia», Vasile Ţepordei s-a dovedit şi s-a consacrat cu adevărat publicist-tribun al Basarabiei româneşti. A scris şi a publicat cele mai simţite şi mai personale pagini despre Basarabia românească – istoria şi sufletul ei moldovenesc – românesc, legăturile şi unitatea românească cu celelalte provincii surori, eroismul românesc pentru dezrobirea ei, duşmanii ei (interni şi externi), soarta ei indivizibilă cu a României libere, independentă şi suverană etc.

Articolele lui Vasile Ţepordei erau erupţii de lavă, toridă şi incandescentă, de patriotism românesc. Titluri şi texte, precum: Basarabia, Ţie Basarabie! Ţăranul basarabean, Basarabeanca, Sufletul basarabean, Specificul basarabean, Laudă Basarabiei, Închinare Basarabiei, Sufletul românesc al Basarabiei, Veşnicia Basarabiei, Basarabia colţ de rai, De ce iubim Basarabia, Mama basarabeancă, Ni-i scumpă Basarabia fagure de miere, Basarabia darnică, Basarabia – scut de apărare, Basarabia eroică, Basarabia creştină, Basarabia sub soarele primăverii, Iubim Basarabia, «SĂ MURIM ÎN BASARABIA», Tainele basarabene *şi altele de acest fel, îi aparţin şi rămân nepereche şi autentice pagini antologice, care-l consacră pe autoul lor, VASILE ŢEPORDEI, publicist-tribun al Basarabiei româneşti.*

Pentru ele, în anul 1948, Vasile Ţepordei a fost deportat din Bucureşti(!) în Uniunea Sovietică, judecat şi condamnat la 25 (douăzeci şi cinei) de ani de detenţie. A stat în mai multe lagăre siberiene. După moartea lui I.V. Stalin, succesorul la conducerea Uniunii Sovietice, Nichita S. Hruşciov, găsindu-l vinovat (pe Stalin), de cultul personalităţii, abuzuri şi crime, a decis amnistierea generală a tuturor condamnărilor staliniste. De ea a beneficiat şi Vasile Ţepordei. S-a întors în ţară în anul 1956, după 8 (opt) ani în cea mai grea detenţie.

Şi în lagărele siberiene, preotul Vasile Ţepordei s-a comportat patriotic şi demn, după cum atestă cei care au fost împreună cu el şi l-au cunoscut (vezi cartea FĂRĂ PAŞAPORT PRIN U.R.S.S. de Iohan Urbrich, vol. 2, München, 1978, p. 267 – 271, vol. 3. p, 432 – 437).

Vasile Ţepordei a rămas şi astăzi Tribun al Basarabiei Româneşti.

mai, 1990

PREOT GHEORGHE CUNESCU

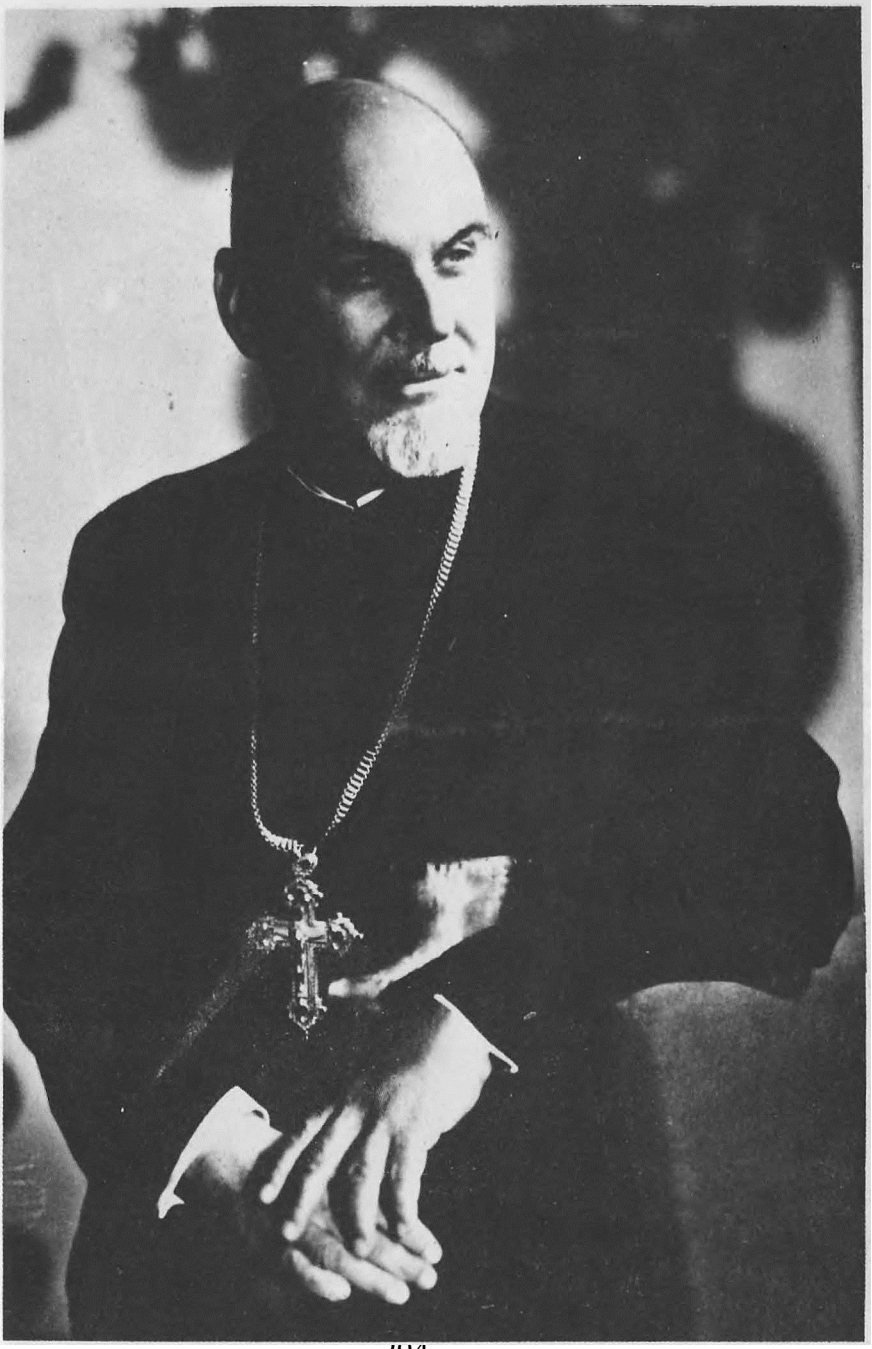

Clădirea Seminarului teologic din Chişinău

Vasile Ţepordei (al cincilea din primul rînd, de la stînga la dreapta), printre colegi, în ultima clasă a Seminarului Teologic în Chişinău (1929)

Constantin Stere (1865—1936), om politic, ideolog şi scriitor

Efrem Enăchescu (1893—1968), al doilea mitropolit al Basarabiei

Şcoala primară Cîrpeşti — Cahul. Aici a învăţat autorul cărţii între anii 1918—1921

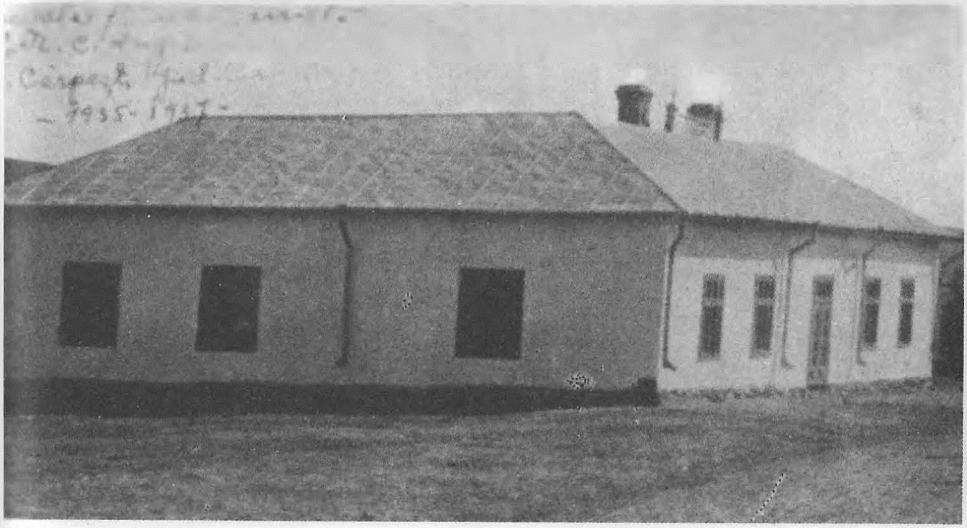

Tînărul absolvent al Seminarului din Chișinău, Vasile Țepordei

Pan Halipa (1883—1979), poet, deputat în Sfatul Țării, luptător pentru Unire

1936. La sfințirea bisericii din comuna Bălăceanca

La Adunarea Generală a « Astrei Basarabiei »

După ceremonia comemorării morţii lui Alexei Mateevici la biserica Sf. Spiridon din Bucureşti (1967)

RAZA
BASARABIEI
GAZETĂ SĂPTĂMÂNALĂ DE LUPTĂ ȘI ATITUDINE ROMÂNEASCĂ
cunoștință
Plecând din Basarabia...

Pagina de titlu a revistei « Raza »

5 februarie 1983, într-un grup de prieteni

La împlinirea vîrstei de 75 de ani

Marele poet basarabean, Alexei Mateevici

Amintire de la mănăstirea Putna

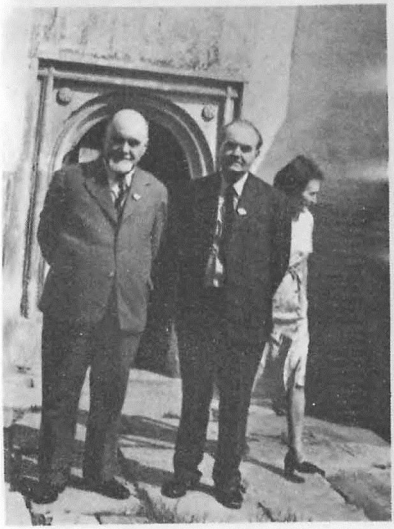

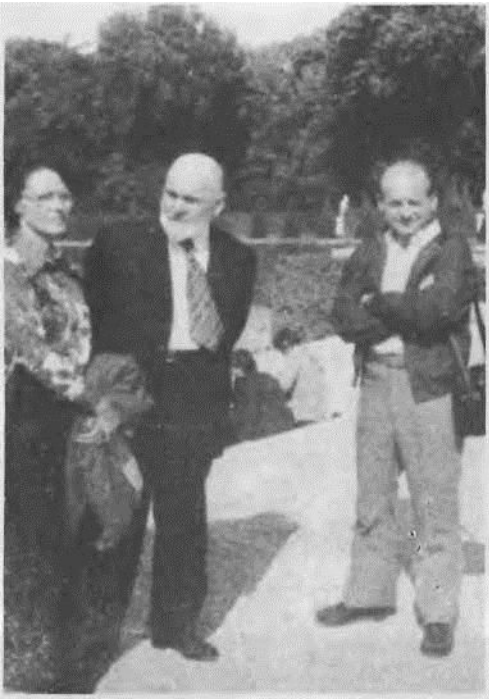

La Paris, împreună cu d-na Elena Ionescu — Siseşti şi Valentin Ţepordei, fiul memorialistului

Catedrala din Chişinău

CUPRINS

Un întors din „moartea comunistă”: Vasile Ţepordei 6

Pornirea 10
Fericita copilărie în satul natal 10
La seminarii teologice 14
Student 24
Pe baricade. Luptător cu arma condeiului 31

Activitatea didactică 40

Pahod na Sibir 59
Calvarul vieţii mele 59
Ancheta 61
Văcăreştii 68
În mâinile N.K.V.D.-ului 71
La tribunalul sovietic din Constanţa 72
Ruga către Dumnezeu 82
La adunatul conurilor 89
Bereaznichi 95
Vorcuta, lagărele morţii 100
Bivolii 100
Purgaua 108
Tundra 109
Vodca 110
Îngroparea morţilor 111
Prietenia costă 112
Izbucneşte marea grevă 116
Plecarea spre Potima 127
Umanitate feminină 136
După moartea lui Beria 137
Contra bombei atomice 138
Călătorind spre Iaşi 143
PESTE ŢĂRI ŞI OCEANE 154
Vizita în America 154
Cunoscând Parisul 156
Ajunşi la New York 160
În Washington 162
La Casa Albă 165

Vizitarea expoziţiei tehnologice şi de dezvoltare a societăţii americane 166
«România captivă» 166
În avion spre Los Angeles 169
Părăsim Las Vegas-ul 173
Spre Saint Louis 175
Basarabia de azi 180
Vasile Ţepordei, publicist tribun al Basarabiei româneşti 183

Redactor: VALENTIN BORDA
Tehnoredactor: ECATERINA ALBICI
Bun de tipar: Coli de tipar: 11 + 8 pag. planşe
Lucrare executată sub comanda nr. 5661
la I.P. Arta Grafică str. Şirban Vodă nr. 133
România

ISBN 973 48 00 74 1

LEI 173

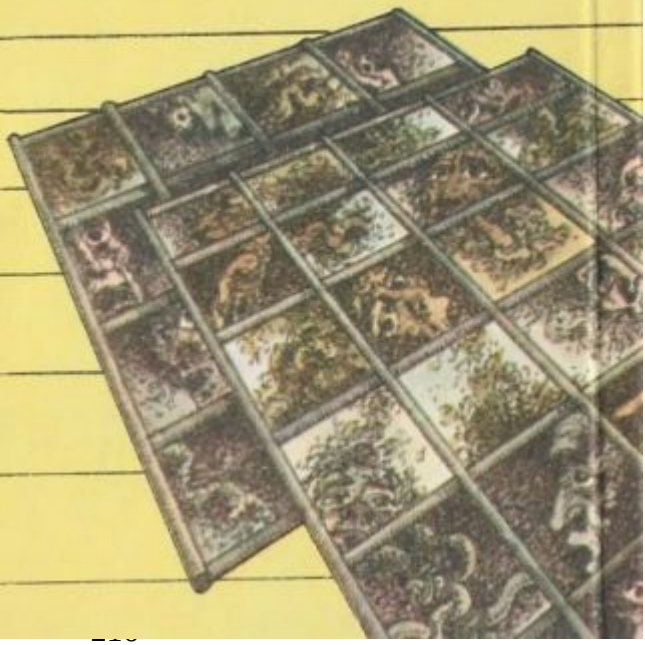

ABEONA